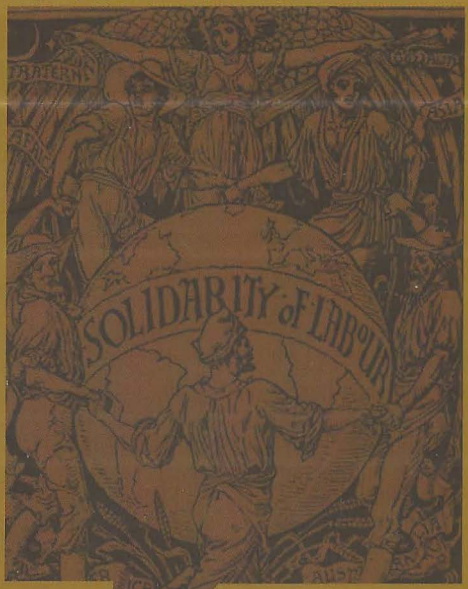
PATRICIA VAN DER ESCH • İKİNCİ ENTERNASYONAL, 1889-1923

Geçmişten Geleceğe **Sosyalizm** Dizisi

İkinci Enternasyonal 1889-1923

Patricia van der Esch

Fransızcadan Çeviren: Erden Akbulut

Yordam Kitap

Yordam Kitap

Eserin Orijinal Adı:

La Deuxième Internationale, 1889-1923
M. Rivière, 1957
ve
Correspondance entre Lenine et Camille Huysmans 1905-1914,
Georges Haupt, Editions Labor, 1963

Desenler:

Bu kitapta kullanılan (Fransızca özgün basımda bulunmayan) desenler, İkinci Enternasyonal'in Temmuz-Ağustos 1896 tarihinde Londra'da toplanan kongresinin "Full Report of the Proceedings of the International Worker's Congress" adıyla basılan raporundan alınmıştır.

İKİNCİ ENTERNASYONAL
1889-1923

Patricia van der Esch

Fransızcadan Çeviren:
Erden Akbulut

Yordam Kitap: 379 • Geçmişten Geleceğe Sosyalizm Dizisi
İkinci Enternasyonal 1889-1923 • Patricia van der Esch
ISBN 978-605-172-410-2 • *Çeviri:* Erden Akbulut • *Düzeltme:* Didem Gerçek
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Kasım 2020
© M. Rivière; © Yordam Kitap, 2018

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri** (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

İKİNCİ ENTERNASYONAL
1889-1923

İçindekiler

Önsöz 11

Giriş 13

BİRİNCİ BÖLÜM
1880-1914 Arası Sosyalizm . 17

İKİNCİ BÖLÜM
İkinci Enternasyonal'in Oluşumu
ve Anarşistlerin Dışlanması 37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Gerçeklik İle İnanç Karşı Karşıya Paris Kongresi (1900) 56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Amsterdam'da Reformizm (1904) 64

BEŞİNCİ BÖLÜM
Uluslararası Sosyalist Büro (1900-1914) 75

ALTINCI BÖLÜM
Parlamentolararası Komite. Gazeteci Toplantıları.
"Sosyalist Kadınlar Enternasyonali" 88

YEDİNCİ BÖLÜM
Genel Grev Sorunu 98

SEKİZİNCİ BÖLÜM
Stuttgart (1907) ve Kopenhag (1910) 109

DOKUZUNCU BÖLÜM
Enternasyonal ve Savaş Tehditleri 123

ONUNCU BÖLÜM
Savaş Yılları: Zimmerwald 142

ON BİRİNCİ BÖLÜM
Sosyalist Savaş Amaçları: Stockholm (1918) 157

ON İKİNCİ BÖLÜM
Rakip Enternasyonaller 173

EK 1
Enternasyonal Seksiyonlarının Oy Dağılımı (1910) 197

EK 2
Ulusal Seksiyonların USB'ye Katkıları 199

EK 3
1899 Kongreleri Delegasyonları 200

EK 4
Sosyalist Taktik Kararı (1900) 201

EK 5
Şubat 1920'de Strasbourg'da Yapılan
17. Ulusal Sosyalist Kongre'nin
Uluslararası Hareket Kararı 203

EK 6
Lenin ile Huysmans Mektuplaşması 1905-1914 205

Birinci Bölüm
1905 210

İkinci Bölüm
1907-1911 220

Üçüncü Bölüm
1912 228

Dördüncü Bölüm
1913-1914 239

Kaynakça 249

"GEÇMİŞTEN GELECEĞE SOSYALİZM" DİZİSİ HAKKINDA

Emperyalist savaşın insanlığa korkunç acılar ve yıkımlar yaşattığı bir ortamda başarıya ulaşan 1917 Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, Rusya'da burjuvazinin egemenliğine son verdi, işçilerin ve yoksul köylülerin iktidarını ilan etti. Tarihte bir ilki gerçekleştirerek attığı cesur adımlarla dünya emekçi sınıflarına iyimserlik ve coşku yaydı, umut aşıladı. Süregiden vahşi savaşların, her tür adaletsizliğin ve tüm bunların kaynağındaki emek sömürüsünün dünya yüzünden silinebileceğine dair güçlü bir beklenti ve inanç kitleleri sarmaya başladı. 20. yüzyıl, bu büyük devrimin ve onun yarattığı politik atmosferin tetiklediği, başarılı veya başarısız mücadelelerin damgasını taşıdı.

Ne var ki, umutla başlayan yüzyıl, derin bir umutsuzlukla kapandı. SSCB ve Doğu Bloku çözülerek tarih sahnesinden çekildi. Kapitalizm, Ekim Devrimi'nin doğduğu topraklarda zaferini ilan etti.

Kimsenin kayıtsız kalamayacağı bu durumun emperyalist gericilikte yarattığı sevinç sınırsız oldu. Onlara göre Ekim Devrimi, tarihin olağan seyri içinde bir sapmayı temsil ediyordu; sosyalizm insan doğasına aykırı totaliter bir sistemdi; SSCB'nin çözülüşüyle birlikte, tarih, olağan yatağı olan kapitalizm içinde ilerleyişini sürdürecekti!

Peki sosyalistler için bu yenilginin anlamı neydi? Nasıl değerlendirilmeli, ne gibi dersler çıkarılmalıydı?

Soruyu basitçe şöyle de sorabiliriz: İşçi sınıfı, başta Rusya'da olmak üzere 20. yüzyıl boyunca giriştiği mücadelelere, kazandığı kısmi ve dönemsel başarılara rağmen, sonuçta neden kaybetti?

Bu konuda bugüne kadar gerek dünyada gerekse Türkiye'de önemli tartışmalar yürütüldü; geçmiş döneme ilişkin çeşitli belgeler yayımlandı. Tartışmaların derinleştirilmesi, yaşanan ve muazzam dersler içeren bu sürecin değişik yönleriyle incelenmesi

bize göre bir ihtiyaç olmaya devam ediyor. İleri işçiler, sol çevreler, sosyalizme gönül vermiş, hayatının bir döneminde sosyalizme bağlanmış insanlar, zihinlerini meşgul eden sorulara yanıt verecek kaynaklar arıyor.

Bu saptamadan yola çıkan Yordam Kitap, içinde 20. yüzyılın sosyalizm pratiğini –odağında Ekim Devrimi ve onu izleyen uygulamalar olmak üzere– değişik yönlerden ele alan, sürecin anlaşılmasına hizmet eden ve geleceğe dair parspektifler sunan kitapların yer alacağı bir dizi başlattı. "Geçmişten Geleceğe Sosyalizm" adını verdiğimiz bu dizi kapsamında, bu konuya eğilen okurların başvurmadan edemeyecekleri küçük bir kitaplık oluşturmaya çalışıyoruz.

Ağırlığı, Marksizmin metodolojisine dayanarak süreci irdeleyen düzeyli kuramsal değerlendirmeler oluşturmakla birlikte, anı, röportaj, belge türü eserler de dizide yer alıyor. Konunun ilgililerine, Marksizm çerçevesinde çok yönlü bir tartışma ve derinleşme ortamı sağlamayı hedeflediğimiz için, çok farklı sonuçlara varan eserler, bu dizi içinde yan yana geliyor. Başka bir deyişle okurlara, konu hakkında tartışılmaz doğruları açıklayan kitaplar sunmak gibi bir amaç gütmüyoruz. Tam tersine, her biri farklı perspektifle ve farklı politik duruşla yazılmış, bazıları pek çok yönden karşıt olabilecek kitapların diziyi zenginleştireceğini, tartışmacı bir nitelik katacağını ve bütünselliğin bunun üzerinden yükseleceğini düşünüyoruz.

İkinci Enternasyonal 1889-1923, sosyalizm tarihinde önemli bir yeri olan İkinci Enternasyonal'in 1889'daki kuruluşundan 1923'e uzanan tarihini mercek altına alıyor. Sosyalist yazında yeterince irdelenmemiş olan İkinci Enternasyonal'in artılarını ve eksilerini zengin belgelere dayanarak sergileyen kitabın, sosyalizm tarihinin bu büyük atılımı ve "acılı uğrağı" hakkında derli toplu bilgi edinmek isteyen okurların mutlaka başvurmaları gereken bir kaynak olduğunu düşünüyoruz.

Yordam Kitap

Önsöz

Bir an için düşündüm, uluslararası sosyalizm tarihinin en acılı uğraklarından biri hakkında böylesine sağlam bir kitaba önsöz yazmak doğru olur mu? Bana haklı olup olmadığımı söylersiniz. Bayan Van der Esch, elbette 1889-1914 arasında toplanan dokuz uluslararası kongrenin resmî raporlarının yararlı belgeler olduğunu gayet iyi biliyordu, ne var ki bunlar böylesine karmaşık bir tarihsel dönemi ciddi olarak ortaya koymak için yetersizdi; bu belgelerin M. Posthumus'tan sonra R. Rüter tarafından yönetilen Amsterdam'daki "Sosyal Tarih Kitaplığı"nda bir araya getirilmiş arşivlerle ve özellikle bir dizi badireden sonra nihayet kesin bir sığınak bulan Alman sosyalist partisinin korunabilmiş evraklarıyla tamamlanması gerekiyordu. Bu resmî belgelerin ve Amsterdam'dakilerin dışında, Riyazanov tarafından kurulan ve halen Bayan Stepanova'nın yönettiği Moskova'daki Marx-Engels-Lenin Enstitüsü'nde, Milano'daki *Movimento Operaio*, Paris'teki *Institut d'histoire sociale*, Montreuil'deki *Musée d'histoire* gibi benzer kurumlarda da ek belgeler bulunabileceğini kabul etmek uygun olur. Umuyoruz ki sosyalizm tarihçileri, Uluslararası Tarih Bilimleri Komitesi'nin Sosyal Hareketler Tarihi Komisyonu'nun gözetiminde, nihai bir senteze varılabilmesi için yararlı olabilecek genel envanteri çıkarabilirler.

Bununla birlikte Bayan Van der Esch'in on yıldır bir araya toplamaya başladığı belgeler, ona, İkinci Enternasyonal'i oluşturmak üzere ta başından beri davet edilmiş olan değişik ülkelerde, sosyalizmin çeşitli yanlarının bütünsel bir incelemesiyle başlayan bu kitabı hazırlama olanağı verdi; bu incelemeden sonra yazar, sosyalist iradenin ilk ifadesini bulduğu toplulukların atmosferine bizleri sokuyor: 1900 ve 1904 Paris ve Amsterdam kongreleri,

1900-1914 arası Uluslararası Sosyalist Büro, gazeteci toplantıları, Sosyalist Kadınlar Enternasyonali. Daha sonra toplanan Stuttgart ve Kopenhag kongreleri, 1900-1914 arasında, savaş tehlikesinin dünyada daha yoğun bir biçimde dolaştığı bir uğraktaki ayırt edici özellikleri ortaya koyuyor. Savaş tehlikelerinin yoğunlaştığı bir ortamda, Jean Jaurès, 24 Kasım 1912'de Basel Katedrali'nde, pek yakında binlerce insan için duyulacak yas çanını çağrıştıracak tarzda, "Çanın Şarkısı" olarak anılan ünlü söylevini veriyor. Nitekim ilk kurban da savaş arifesinde Vilain tarafından öldürülen Jean Jaurès'in kendisi oluyor.

Sosyalist düşüncenin böylesi bir devini yitirdikten sonra İkinci Enternasyonal varlığını sürdürebilir miydi? Zimmerwald ve Kienthal toplantılarıyla ömrünü uzatmayı denediler. Ekim 1917'de Bolşevikler Çarlık rejimini alaşağı etmeyi başardı ve Lenin, 1905'ten beri düşünülen bu komünist devrimi biçimlendirdi. İkinci Enternasyonal'in çizdiği ve Birinci Dünya Savaşı'nın olanaksız hale getirdiği program hâlâ düşünülebilir miydi? 2 Mart 1919'da Moskova'da toplanan Üçüncü Enternasyonal'in Birinci Kongresi, Sovyet komünizminin yükseliş ve başarılar çağını açtı ve Mayıs 1928'de Hamburg sosyalistleri ve emekçileri arasında başlayan, *diaspora* içinde örgütlü sosyalistlerin umudu olan şeyin sonunun geldiği görüldü.

Bayan Van der Esch bu tarihi sadelikle, aslına uygun ve ustaca anlatıyor. Bildiğimiz Jaurès, Vaillant, Frossard, Vandervelde, Huysmans'tan Marcel Cachin'e kadar birçok Fransız ve Belçikalı sosyalist önderi bizlere yeniden yaşatıyor. Bizlere İkinci Enternasyonal insanlarının savaşsız bir dünya ve sınıfsız bir toplum yaratma konusunda besledikleri muazzam umudu tanıtıyor. Kitabını, Léon Blum'umuzun gözlerini kapadığı Clos des Metz'te, bizim için bunca anıyla dolu bu yerde kaleme aldığı için de kendisine şahsen minnet duyuyorum.

Georges BOURGIN
Fransa Arşivleri Onursal Müdürü

Giriş

İkinci Enternasyonal'in Birinci Dünya Savaşı öncesi tutanakları, sosyalizmin köklerinin incelenmesi bakımından en zengin kaynaklardan birini oluşturur; bununla birlikte sosyalist hareketin bu önemli evresinin eksiksiz bir tarihi hâlâ yazılmayı bekliyor. Genel sosyalizm tarihlerinde bu döneme, o da son derece özetlenmiş ve sık sık hatalı bilgiler içerecek biçimde, yalnızca birkaç sayfa ayrılmış bulunuyor. İşte bu kitap, sosyalizmin başlangıç dönemi tarihindeki bu boşluğu, en azından kısmen doldurma umuduyla kaleme alındı.[1]

Sosyalistlerin kendi geçmiş çabalarını, buna kendilerini gerçekten vererek ve derinlikle incelememiş olmaları gariptir. 1889-1914 arasında yapılmış dokuz sosyalist kongrenin resmî tutanaklarında var olan malzeme zenginliğinin dökümü çıkarılmamıştır. Raporlar eksiksiz olmaktan uzaktır; örneğin ister Fransızların, isterse Almanların yayınladığı ilk raporlar, kişisel notların aceleye getirilmiş derlemesinden ibarettir; ne var ki bu kaynaklar, Uluslararası Sosyalist Büro'nun sonraki yayınlarıyla, Enternasyonal'de ve o dönemki periyodik yayınlarda yer almış sosyalistlerin anılarıyla, mektuplarıyla ve biyografileriyle tamamlanabilir.

1 Bu kitap baskıdayken İngiltere'de aynı konuda iki kitap yayınlandı: G.D.H. Cole'ün kitabı [*Early Pamphlets & Assessment*] ve James Joll'ün, analitik kitabı [*The Second International 1889-1914*].

Günümüzde koşullar alabildiğine farklı. O zamanlar daha nüve halindeki birçok sosyalist parti bugün bir dizi ülkenin hükümetinde ağırlıklı bir rol oynuyor. Bununla birlikte kuruluş dönemlerindeki mücadeleleri, uluslararası bir hareketin örgütlenişiyle ilgili olarak ortaya çıkan değişik sorunlara işaret ediyor. Her şeyden önce seçim tarzını belirleme güçlüğü; her ulusal seksiyona ve her ulus içindeki değişik sosyalist partilere ne kadar oy oranı ayrılacaktı? Sonra, delegelerin yetki belgelerini denetleme kurallarını tespit etmek gerekiyordu ve bu, "sosyalist" teriminin tanımı gibi alabildiğine karmaşık bir sorunu da içeriyordu. Nihayet, kongre "gündemleri"nin hazırlanması, davet mektuplarının gönderilmesi, çevirmenlerin seçimi ve gösterilerin örgütlenmesi gibi pratik düzeydeki uğraşılar söz konusuydu. Bu sorunlar, Paris (1889), Brüksel (1891), Zürih (1893), Londra (1896), Paris (1900) ve Amsterdam (1904) kongrelerinin, bu altı kongrenin biriktirdiği deneyimle çözüme kavuşturulacaktı.

Bu konudaki araştırmalarıma, 1946'da Pennsylvania'daki Bryn Mawr College'da başladım. Dört yıl sonra Hollanda'ya geldiğimde, İkinci Enternasyonal'in tüm arşivlerinin, özellikle savaş sırasında Brüksel'de Almanlardan başarıyla saklanan arşivlerin, Victor Adler tarafından Amsterdam'daki Sosyal Tarih Kitaplığı'na teslim edildiğini keşfettim. Enternasyonal ile ilgili tüm belgelere doğrudan erişimin yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri'nde daha önceden yapılmış olan araştırmalar, bu çalışmayı görece kısa bir sürede tamamlamama olanak verdi.

Araştırmalarıma başlayabilmem için bana bir *graduate student* tarih bursu veren Bryn Mawr College'a ve özel olarak da Profesör Félix Gilbert'e teşekkür ediyorum. Onun yönlendiriciliğinde yürütülen bu çalışma az çok başarılı olduysa bu, Profesör Félix Gilbert'in engin bilgisi ve öğrencilerine gösterdiği yardımsever ilgi sayesindedir. Ayrıca gerek belgeleri ince-

lemem konusunda her türlü kolaylığı gösteren Amsterdam'daki Sosyal Tarih Kitaplığı'ndan Bay Blumberg'e, gerekse tavsiyeleriyle ve teşvikleriyle bana yardımcı olan Bay Georges Bourgin, Ernest Labrousse ve Bayan Léon Blum'a [Jeanne Blum] da müteşekkirim.

"Le Clos des Metz"[2]
Jouy-en-Josas, 1956

2 Le Clos des Metz, Yvlines Jouy-en-Josas kentinde, Mart 1950'de Léon Blum'un Buchenwald toplama kampından döndükten sonra ömrünü sürdüğü ve yaşama gözlerini kapattığı mekândır. *-çev.*

Sosyalist Enternasyonal Londra Kongresi (1896)

İlk sırada soldan sağa: Victor Adler, Gyorgi Plehanov, Henry Hyndman, Jean Jaurès, August Bebel, Enrico Ferri.

BİRİNCİ BÖLÜM

1880-1914 Arası Sosyalizm

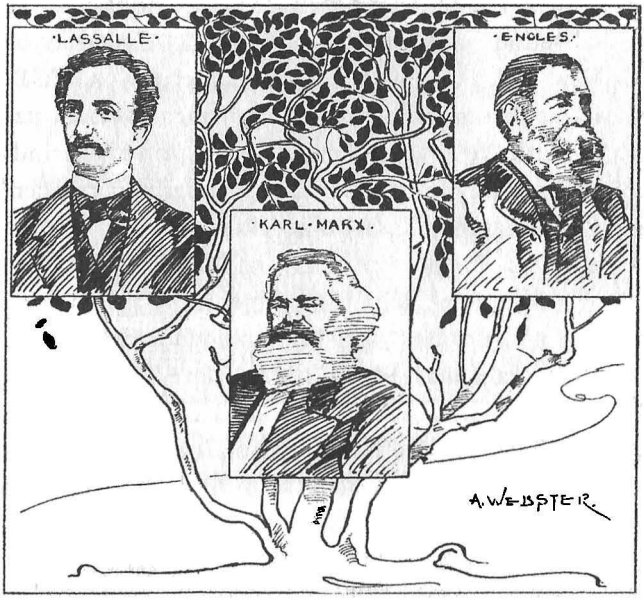
1889'da Paris'te kurulan İkinci Enternasyonal, Marx ve Engels'in Birinci Enternasyonal'inden çok farklıydı. Birkaç yıl sonra faaliyetine son verecek olan Birinci Enternasyonal'in 1872'de New York'a taşınması ile İkinci Enternasyonal'in Birinci Kongresi arasında geçen on yedi yıl boyunca sosyalist partiler, Avrupa, Amerika ve Asya'nın hemen hemen tüm ülkelerinde oluşum, birleşme ve büyümenin başlangıç evrelerini geçmişlerdi.

İkinci Enternasyonal'in her ülkedeki sosyalist partilere dayalı olarak kuruluşu, Birinci Enternasyonal'inkilere göre kongrelerindeki oylamalara çok daha fazla gerçeklik ve anlam kazandırdı. Birinci Enternasyonal, güçlü bir kamuoyu temeline dayanmıyordu; rolü sosyalist öğretileri formüle edip yaymaktan ibaretti. "Eski Enternasyonal bir ağacın kesilmiş dalıydı, kökleri yoktu ve bu nedenle ölmeye mahkûmdu; yeni Enternasyonal toprağa güçlü biçimde kök salmış bir ağacın büyüyen dalıydı ve dolayısıyla yaşayacaktı."[3] Bu dalı betimlemeye başlamadan önce, üzerinde boy attığı ağaca ve köklere kısaca göz atmak gerekir.

Yeni Enternasyonal'in belli başlı üç kökü, Avrupa'nın en büyük ve en güçlü biçimde sanayileşmiş uluslarında, Almanya'da, Fransa'da ve İngiltere'de bulunuyordu; sosyalist teoriler en çok bu uluslar tarafından benimsenip destekleniyordu.

3 Sombart, Werner, *Socialism and the Social Movement*, Dent, Londra, 1909, s. 166.

Almanya'da işçi hareketi başlarda parlak, gözüpek ve genç bir hukukçu olan Ferdinand Lassalle[4] tarafından örgütlendi. Lassalle 1863'te beş bin dolayında işçiyi Genel Alman İşçi Derneği'nde bir araya getirdi. Programının iki ana noktası ise genel oy hakkı ve üretici birliklerinin kurulmasıydı.[5] Bir yıl sonra Lassalle bir düelloda öldürüldü. Halefi, esinlendirici bir yönetici olmayan Schweitzer, Lassalle'in giriştiği eseri geliştirmek üzere pek bir şey yapmadı. Alman emekçilerinin sosyalist hareketinin geleceğini daha yetenekli eller belirleyecekti: Wilhelm Liebknecht ve August Bebel, 1869'da Eisenach'ta Sosyal Demokrat Emekçi Partisi'ni kurdu.

Lassalle, Marx, Engels

4 Mehring, Franz, *Geschichte der deutsche Sozialdemokratie*, Dietz, Stuttgart, 1897. Klasik yapıt.

5 Aaberg, A., *Ferdinand Lassalle, Biographie*, Leipzig, 1893.

1901'de ölünceye dek Alman sosyal demokratlarının resmî yöneticisi olan Liebknecht, orta sınıfa mensup iyi eğitim görmüş bir insandı.[6] 1848 devrimci ayaklanmasından sonra Almanya'dan sürgün edilen Liebknecht, Paris'te Marx ve Engels'i yakından tanıma olanağına sahip oldu. Büyük bir gezgin olan Liebknecht'in birçok dil bilmesi, uluslararası sosyalist hareket üzerinde güçlü bir etki yapmasını beraberinde getirdi.

August Bebel

August Bebel, Wilhelm Liebknecht'i birçok noktada tamamlıyordu. Bebel yetenekleriyle, zorlu ve sebatkâr bir çabayla yoksulluğunu ve eğitim eksikliğini aşmış bir emekçiydi. Genç bir çırak olarak iş bulmak üzere Almanya'nın yollarını aşındırmıştı; ta ki emekçi sınıflar hareketine girdikten sonra 1863'te Leipzig'de Alman Emekçileri Kongresi'nin ilk toplantısına katılıncaya kadar.[7] İki yıl sonra Wilhelm Liebknecht'le karşılaştı ve bu büyük ağabeyden derinden etkilendi. Bebel, Liebknecht gibi bir dünya vatandaşı değildi. Dile getirdiği amaç birliği onun yönetimine güven veriyordu, ancak yabancılarla aynı dili konuşmak onun için kolay değildi. Enternasyonal kimi zaman Bebel'e, Almanya'daki

6 Eisner, Kurt, *Wilhelm Liebknecht, sein Leben und sein Wirken*, Worwärts, Berlin, 1900.

7 Bebel, August, *Aus Meinem Leben*, Dietz, Stuttgart, 1910.

durumun dünyaya örnek olacağını sandığı eleştirisini getiriyordu. Bismarck'ın Almanya'da genel oy hakkını tanımasından sonra Bebel ve Liebknecht, 1867'de Reichstag üyesi oldular; ancak onay vermedikleri 1870 Fransız-Alman Savaşı boyunca her ikisi de hapsedildi.

Savaş karşıtlığı politikasının zayıflattığı Sosyal Demokrat Parti, 1871 seçimlerinde ancak 102.000 oy alabildi. 1875'te toplanan Gotha Kongresi'nde Lassalle'ci sosyalistler Sosyal Demokrat Parti'ye katıldılar. İki yıllık bir dönemde Reichstag'a seçilen sosyalist sayısı on iki oldu ve parti yarım milyon oy aldı.

Alman yönetici sınıfı –Junkerler, yani büyük toprak sahipleri ve kapitalistler– sosyal-demokrasinin yükselişinin tehdidi altındaydı ve ona karşı gerilmeye başlamışlardı. Yeni partinin hızlı büyümesinden büyük bir telaşa kapılan Bismarck, tıpkı dinci partiye karşı daha önce kullandığına benzer bir biçimde, tüm yasal yolları kullanarak sosyal-demokrasiyle mücadele edebileceği fırsatı yakaladı.

11 Mayıs 1878'de, uygunsuz tutum ve davranışları nedeniyle birkaç yıl önce Sosyal Demokrat Parti'den ihraç edilen Hödel adlı ayyaş bir serseri, İmparator Wilhelm'i öldürmeye kalkıştı. Bismarck suçu sosyal demokratların sırtına yüklemeye çalıştı, ancak partinin kapatılmasını hedefleyen yasa tasarısı –hükümete karşı her türlü muhalefete karşı kullanılabilecek bu yasa tasarısı– 57'ye karşı 251 oyla reddedildi.[8]

Üç hafta geçmeden ikinci bir suikast teşebbüsü oldu; bu kez imparator ağır biçimde yaralandı. Bismarck Reichstag'ı dağıttı ve bunu izleyen seçim kampanyası boyunca, suikastın sorumluluğunu sosyal demokratlara yıkmak için her türlü propaganda yöntemini kullandı. Sosyal demokratlara karşı öfke Almanya'nın bütününde yükseldi ve seçimlerde büyük bir çoğunluk oyunu eski "Yasa ve Düzen" partilerine verdi. Sosyal demokratların oyları

8 Eltzbacher, O., *Modern Germany*, Smith, Londra, 1905, s. 153-154.

437.000'e düştü; çok daha büyük güçlerce yürütülen kampanyanın şiddeti göz önünde bulundurulduğunda, partinin gücünde bu son derece hafif bir kayıptı. Bismarck, çoğunluğuna dayanarak, 21 Ekim 1878'de yürürlüğe giren 'sosyalistlere karşı istisna yasası'nı çıkartmayı başardı.[9]

Sekiz ay içinde 222 sendika dağıtıldı, 405 sosyalist ve sendikal yayın kapatıldı, kooperatifler kapanmaya zorlandı ve binlerce sosyal demokrat hapis veya sürgün edildi. On iki karanlık yıl boyunca sosyal demokratlar yıkıcı unsur olarak değerlendirildi ve maruz kaldıkları muameleler Alman sosyalist hareketinde silinmez bir iz bıraktı.

İkinci Enternasyonal kongrelerinde çoğu zaman işaret edilen Alman sosyalist tezindeki paradoksu –pratikte ihtiyatlı ve reformist bir hattı benimseme ile teoride devrimci Marksist dogmaları topyekûn koruma arasındaki paradoksu– işte bu istisna yasaları kısmen açıklar.

Bir sonraki seçimlerde, 1881'de, sosyal demokratlar yine oy kaybetti ve bir sonraki yıl Bismarck emekçi sınıflara yatıştırıcı "havuç" politikasına geçti: kaza ve hastalık sigortası, emeklilik hakkı. Ne var ki ilk şoku atlattıktan sonra sosyal demokratlar, dağılmış güçlerini gizli toplantılarda yeniden bir araya getirmeye başlamıştı. İsviçre'de gizlice basılan *Sozialdemokrat* gazetesi kaçak yollarla Almanya'ya sokulup el altından dağıtıldı.

1890'da istisna yasaları ilga edildiğinde, Alman hareketi diğer ülkelerden çok daha hızlı bir biçimde gelişti.[10] 1890 seçimlerinde sosyal demokratlar yaklaşık olarak bir buçuk milyon oy aldılar. Parti bu uğrakta, Erfurt Programı olarak adlandırılan, tamamıyla Marksist yeni bir program kabul etti (1891): Bu program, üretimin az sayıda elde toplanması, proletaryanın yoksulluğunun artması ve emekçi sınıfların uluslararası dayanışması yolundaki

9 Bernstein, E., *Sozialdemokratische Lehrjahre*, 1872-1888, Bucherkreis, Berlin, 1928.

10 Bkz. s. 49

Marksist ilkeleri vurguluyordu. 1893 seçimlerinde sosyal demokratlar dört milyon oyla Reichstag'a 44 milletvekili soktu. Bu, onların baskılara karşı cesaretlerinin, disiplinlerinin ve direnişlerinin bir ödülüydü.

1890'dan sonra Alman sosyal-demokrasisinin sağlamlığı ve yöneticilerinin kabul edilen üstünlüğü, onu İkinci Enternasyonal'in en güçlü unsuru haline getirdi. Bebel, Liebknecht, Kautsky ve Clara Zetkin gibi önderler, hem pratik sorunlar konusunda ikna edici hatiptiler, hem de derin sosyalist teorisyenler. İşte yeni bir yüzyılın dönemecinde kimi genç sosyalist önderlerin karşı çıkmasına rağmen İkinci Enternasyonal'de Marksist teorilerin tamı tamına korunması, büyük ölçüde, Marx ve Engels'le sıkı ilişki içinde olmuş ve kendi ülkelerinde on iki yıllık ağır baskıya ayak diremiş Alman sosyal-demokrasisinin bu öncüleri sayesindedir.

Almanya'daki sosyalist hareket, sayısal ve mali olarak güçlü olmakla birlikte, diğer ülkelerdekinden daha kararlı ve daha güçlü bir hasmı hesaba katmak zorundaydı. Yönetici sınıfların esas itibarıyla muhafazakâr ve tavizsiz tutumu, Alman sosyalistlerinin bir seçim reformu veya emekçiler lehine yasal düzenlemeler elde etmek üzere liberallerle veya diğer burjuva partileriyle işbirliği yapmasını her zaman olanaksız kıldı. Sosyal reform alanındaki ilerlemeler, ayrıcalıklı sınıfların zaman zaman boyun eğmek zorunda kaldığı sürekli bir muhalefetin eseri oldu. Başka ülkelerde ise tersine, özellikle Fransa'da ve İngiltere'de, emekçiler lehine birtakım reformlar elde etmek üzere burjuva partileriyle işbirliği, pratik olarak öngörülebilir oldu.

Alman sosyalist hareketinin ortodoks Marksist teoride pekişmesine yol açan başka bir yanı vardı. Alman sosyalizminin Bebel dışındaki yöneticileri aydındı ve onlar için, Marx'ın düşüncesine uygun olduğunu kabul ettikleri bir sosyalizm teorisinin oluşturulması zihinsel bir tatmin de sağlıyordu. Nispeten az sayıdaki bu çarpıcı adamlar ve kadınlar, Alman emekçilerinin büyük bölümü

tarafından gözü kapalı bir biçimde takip ediliyordu; her gün sınıf mücadelesinin sert ve hoyrat gerçekliklerini deneyimlemek, emekçileri, Marx'ın ve onun öğrencilerinin, proletaryanın artan sefaleti ve kapitalizmi nihai olarak yıkmak üzere sınıf mücadelesinin zorunluluğu konusunda haklı olduklarından kuşku duymamaya hazır hale getiriyordu. Kapitalizmin demokratik yollardan daha insani bir sosyal sisteme dönüştürülebileceği fikri Almanya'da, Fransa'ya, İngiltere'ye veya İskandinav ülkelerine göre daha az uygulanabilir görünüyordu. Alman işçisi sistemin, "zaman olgunlaştığında" devrimci bir eylemle kurulabileceğine inanıyordu; işte o zaman devlet emekçi sınıf tarafından, onun için ve onun çıkarlarına göre yönetilecekti. Almanların Enternasyonal kongrelerinde ileri sürdükleri uzlaşmasız teori buydu.

Fransa'da sosyalizm, daha başlangıcından itibaren öğreti konularında bölünmelerin ve fraksiyon tartışmalarının damgasını taşıdı. Sendikalizm, doğrudan ekonomik eylemdeki ısrarıyla emekçi sınıflar üzerinde güçlü bir etkiye sahipti. Diğer yanda Marksist sosyalistler vurguyu politik eyleme yapıyordu. Emekçiler ile sosyalist partiler arasındaki bu görüş ayrılığı Fransız hareketini zayıflattı.[11]

Paris Komünü'nden sonra tasfiye edilmiş olmalarına rağmen, işçi birliklerinin veya sendikaların örgütlenme çalışmasının yeniden başlaması gecikmedi. Fransız Birinci Emek Kongresi 1876'da Paris'te toplandı. Sendikalardan, kooperatiflerden ve yardımlaşma sandıklarından 400 delege katıldı. 1879'daki üçüncü kongre, "Sosyalist Emek Kongresi" adını ve üretim araçlarının kolektif mülkiyetini öngören bir politik partinin kurulması tavsiye kararını aldı. Sendikalistler ile sosyalistler arasındaki çıkar çatışmasına son vereceği umulan bu karar, militan bir Marksistin, Jules Guesde'in

11 Fransız sendikalizminin tarihi hakkında bkz. Louis, Paul, *Histoire du mouvement syndical en France*, librairie Valois, Paris, 1948, 2 cilt.
Fransız sosyalizmi tarihi hakkında bkz. Zévaès, Alexandre, *Histoire des partis socialistes en France*, Rivière, Paris, 1923; LOUIS, Paul, *Histoire du socialisme en France (1789-1945)*, Rivière, Paris, 1946.

eseriydi. Bir önceki yıl onun hazırladığı sosyalist kongre hükümet tarafından yasaklanmış, bu da işçi sınıfında genel bir öfkeye yol açmıştı. Açıktı ki sosyalistlerin Fransa'da canlı bir güç olarak varlıklarını sürdürmesi için onlara ek bir destek gerekiyordu.

Jules Guesde

Tümüyle sosyalist ilk kongre 1881'de Reims'te toplandı; ancak izleyen yıl sosyalistler ne tür politik eylemin istenir olduğu konusunda bölündü. Guesde, ana hedefi kitleleri kapitalist toplumun kalesi olan devlete karşı nihai ve sonucu belirleyici bir taarruza hazırlamak olan, bütünüyle Marksist bir partiyi, Fransız İşçi Partisi'ni (FİP) yönetiyordu. Fransız Sosyalist Partisi (FSP) olarak bilinen ikinci grup ise, sosyal reform gerekliliğini vurguluyordu. FSP üyeleri "Mümküncüler" veya evrimci sosyalistler olarak adlandırılıyordu ve sosyalist öğretiye atıfta daha az dogmatik davranıyorlardı. Her halükârda FSP kısa süre sonra dağılmaya başladı ve her bölge kendi partisini örgütlemeye girişti.

Bu dönemde faaliyet yürüten başka iki sosyalist grup daha vardı: başlarında Edouard Vaillant'ın bulunduğu Blanqui'ciler ve aralarından Jean Jaurès, Millerand, Viviani gibi önderlerin çıkacağı bağımsız sosyalistler. Bağımsız sosyalistler, üyelerini işçiler arasından olduğu kadar cumhuriyetçi ve radikal eğilimlere sahip

küçük burjuvazi içinden de kazanıyordu. Adlarından da anlaşıldığı üzere Blanqui'ciler, Komün'ün bastırılmasından on yıl kadar sonra sürgünden geri dönen Blanqui taraftarlarıydı. Hedefleri, hangi yoldan olursa olsun iktidarın ele geçirilmesiydi.

Jean Jaurès

Sosyalist partiler arasında sendikaların desteğini sağlamaya yönelik bu çekişmelerin görünür sonucu, Fransız emek hareketinin görüş ayrılıkları içinde parçalanması oldu. Ne var ki işverenlere karşı birlik konusunda ekonomik aciliyetin büyümesi, sendikaları bir araya gelmeye sevk etti. 1886'da bir süre Guesde'cilerin kontrol sağladığı Ulusal Sendikalar Federasyonu kuruldu. Öte yandan, herkesin ortak arzusunu gerçekleştirmek üzere, kapitalist toplumu dönüştürebilecek belirleyici araç olarak genel grevi gören sendikalistler, Emek Borsaları Federasyonu'nu oluşturdu. Blanqui'ciler bunları hararetle destekledi, ancak Guesde ve Marksist sosyalistler, ekonomik eyleme aşırı önem verip politik eylemi küçümseyen bu anarşik yöntemlerin etkili olmadığını açıkladılar; bu eylem biçimlerinin her biri eşzamanlı olarak kullanılmadığı sürece, işçi sınıfı hiçbir zaman iktidarı alacak kadar güçlenemeyecekti.

Edouard Vaillant

Sendikalar ile İşçi Partisi arasındaki ilişkiler hızla kopuş noktasına vardı. 1895'te sendikaların çoğu sosyalistlerin ağır bastığı Ulusal Federasyon'dan kopup programına devrim aracı olarak genel grev silahını da koyan Genel Emek Konfederasyonu'nu (CGT) kurdular. Bu, Fransız sosyalizmi için ağır bir darbe oldu. Emek Borsaları Federasyonu, CGT'ye paralel olarak varlığını koruduysa da 1902'de CGT onu da yuttu.

Sendikalarla uzlaşma konusunda başarısızlıklarına rağmen, Fransız sosyalistleri ülke çapında taraftar kazandı. İlk büyük başarıları, 600.000 oy alarak Meclis'te 50 sandalye elde ettikleri 1893 seçimleri oldu. İkinci Enternasyonal'in kuruluşuyla atbaşı giden bu başarı, sosyalist partiler arasında birlik konusundaki genel isteği güçlendirdi. Politik tutkuları canlandıran Dreyfüs Davası, bu partileri ateş topu haline getirdi.

O yıl kurulan Waldeck-Rousseau hükümeti, Dreyfüs'ün yolunu açma ve cumhuriyeti orduya, ruhbana ve Dreyfüsü hapiste tutmaya niyetli tüm Yahudi düşmanlarına karşı savunma konusunda güvence verdi. Jaurès'in ve bağımsız sosyalistlerin desteğiyle Millerand hükümete girdi ve liberallerle, radikallerle ve cumhu-

riyetçilerle, Dreyfüs için adaleti sağlamak ve gelir üzerinden artan oranlı vergi uygulanması, miras üzerinden vergi alınması ve demiryollarının ulusallaştırılması gibi birtakım reformları başlatmak amacıyla işbirliği yaptı. Guesde'cilerin ve Blanqui'cilerin, Millerand'ın bir burjuva hükümetine katılmasını sosyalist davaya ihanet olarak ağır biçimde teşhir etmeleriyle birlikte, Fransız sosyalist hareketinde birlik sonsuza dek ertelenmiş gibi oldu.

1901'de belli başlı iki parti öne çıktı: Jaurès'in baş rolü oynadığı ılımlı Fransız Sosyalist Partisi ve bir sosyalistin Waldeck-Rousseau hükümetine katılmasına karşı geçici olarak birleşen Guesde'ciler ile Blanqui'cilerin oluşturduğu Fransa Sosyalist Partisi. 1905'te Amsterdam'da toplanan Enternasyonal Kongresi'nin ardından, Fransız sosyalist partileri nihayet birliklerini sağladılar. Bu arada, yine de sendikaların desteğini büyük ölçüde kaybetmişlerdi.

İngiltere'de ilk sosyalist hareket, "Social Democratic Federation", 1881'de Marksist H.M. Hyndman tarafından kuruldu. İki yıl sonra, evrimci sosyalizme vurgu yapan ve İngiliz politik yaşamında derin bir etki bırakacak olan Fabian grubu örgütlendi.[12] 1892'de Keir Hardie, bağımsız Emek adayı olarak Avam Kamarası'na seçildi. İzleyen yıl Hardie, John Burns ve Tom Mann, "Bağımsız İşçi Partisi"ni (Independent Labour Party–ILP) kurdular. Her ne kadar "Social Democratic Federation" ile aynı hedeflere –üretim araçlarının kolektif sahipliği, sosyal reform ve parlamenter eylem– sahip olsa da, ILP'nin emekçilere yönelik propagandası, Britanya emekçilerinin gözünde sınıf mücadelesi ve devrim çağrılarından daha büyüleyici olan sosyalizmin etik ve demokratik yanlarına ağırlık veriyordu.

İngiliz *trade unions* hareketi, 1880'li yıllarda sanayideki toplulaşma boyunca, özellikle önce liman işçilerinin, ardından madencilerin can güvenliği için yürüttükleri grevler sürecinde

12 Beer, Max, *A History of British Socialism*, Bell, Londra, 1920.

yoğunlaştı. 1890'da "Trade Union Congress–TUC", sekiz saatlik işgünü, sigorta ve emeklilik hakkı taleplerini yükseltti. Dört yıl sonra kongre tüm üretim araçlarının sosyalleşmesinden yana olduğunu ilan etti.[13]

H.M. Hyndman

Trade unions sonunda ILP tarafından politik eylemin gerekliliği görüşüne kazanıldı. 1899'da TUC, "gelecek parlamentoda işçi üyelerin sayısını artıracak yolların ve uygun araçların tartışılması" amacıyla bütün kooperatifleri, sosyalist örgütleri ve *trade union*'ları temsil eden bir komitenin kurulması kararı aldı.

1900 seçimlerinde "Labour Representation Committee"nin ancak iki adayı başarılı oldu. 1906'dan sonra, Taff Vale Kararı[14] sendikaların grev hakkını tehdit ettiğinde, Avam Kamarası'na giren temsilcilerin sayısı yirmi dokuza yükseldi. Madenciler Federasyonu gücünü komite güçleriyle birleştirince, işçi temsilcileri kırk sandalyeye ulaştı. Britanya'nın Labour Party'si (İngiliz İşçi Partisi) evrimci sosyalizm ve sosyal reform vurgusuyla böylece biçimlendi. Anakara'da var olan dogmatik Marksist sosyalizm

13 Webb, S. ve B., *History of Trade Unionism*, Longmans, Londra, 1894; Cole, G. D.H., *British Working Class Politics (1832-1914)*, Routledge, Londra, 1941.

14 Sendikaları sendikal eylemin yol açtığı maddi zarardan sorumlu tutan 1901 tarihli mahkeme kararı -ed.

İngiltere'de hiçbir zaman fazla taraftar bulmadı. Gerçekten de İngiliz sosyalist hareketi diğer ulusal hareketlerden öylesine farklılık gösteriyordu ki, İngiliz İşçi Partisi'nin İkinci Enternasyonal'e üye olup olamayacağı konusu uzun tartışmalara yol açtı.[15]

Diğer *Avrupa ülkelerinde* sosyalist hareket 1880'li yıllarda biçimlenmeye başladı. *Belçikalılar* İkinci Enternasyonal'in en önemli seksiyonlarından birini örgütledi. Belçika Sosyalist Partisi, ülkedeki kooperatif ve sendika hareketlerinin desteğiyle 1885'te Caesar de Paepe tarafından kuruldu. Programında genel oy hakkı, Kilise ile Devlet'in ayrılması, sosyal reform ve üretim araçlarının kolektif mülkiyeti yer alıyordu.

1893'te sendikalar genel oy hakkı için genel greve gittiler ve onların savaşkanlığı sosyalizm davasına büyük güç kattı. Sosyalistler ilk başarıyı 1894'te sağladılar ve 300.000 oyla parlamentoya yirmi yedi sosyalist üye gönderdiler (liberaller 600.000, Katolikler bir milyon oy almıştı). 1899'da gerek gelişkin kooperatif hareketinden, gerekse sendikaların faaliyetinden destek alan Belçika Sosyalist Partisi, Brüksel'de, İkinci Enternasyonal'in merkezinin de yerleşeceği ünlü Maison du Peuple (Halk Evi) inşaatını gerçekleştirecek kadar zenginleşmişti. Enternasyonal'in sürekli yürütme komitesi Belçikalıların arasından çıktı ve başkanlığını Belçikalı Emile Vandervelde üstlendi.

Vandervelde, doğumu, eğitimi ve karakteri itibarıyla, işçi dünyasından gelen Bebel veya Hardie'den çok, Wilhelm Liebknecht veya Jean Jaurès'e benziyordu. Üniversite'de, 1894 seçimlerindeki sosyalist başarı ertesinde Belçika parlamentosuna birlikte gireceği Furnèment'la ve Belçika sendika hareketinin önderi haline gelecek Louis de Brouckère ile dost olmuştu.

İtalya'da sosyalistler önce Andrea Costa tarafından yönetildi; partisi, başlangıçta Mazzini taraftarlarından ve anarşist gruplardan oluşuyordu. Anarşistler 1892'de partiden ihraç edildilerse de sendika hareketi üzerindeki etkileri süregitti. Filippo

15 Bkz. Beşinci Bölüm, s. 84

Turati İtalyan Sosyalist Partisi'nin önderi haline geldi ve 1892'de altı sosyalist milletvekilliğine seçildi. İtalyan hareketinin ayırt edici özelliği köylülüğün örgütlenmesi ve desteğiydi. Ne var ki 1900'den sonra, tıpkı Fransız partileri gibi İtalyan Sosyalist Partisi de sendikalizmle anlaşmazlığa düştü. 1906'da Labriola, doğrudan devrimci eyleme dayalı sendikalist bir parti kurmak üzere İtalyan Sosyalist Partisi'nden ayrıldı.

Pablo Iglésias

İspanya'da sosyalist hareket, Birinci Enternasyonal'in bir kolunun kuruluşuyla 1869'da başladı. Başında bulunan Pablo Iglésias, Mürettipler Birliği üyesiydi; 1910'da Cortès'lerin üyesi ve *El Socialiste*'nin yayıncısı haline geldi. Partinin oyları üye sayısından çoktu; yerel yönetim seçimlerinde kimi başarılar elde ettiyse de Cortès'te yedi sandalye kazanmak için 1923'ü beklemesi gerekti.

Avusturya'da 1888'de Victor Adler tarafından bir araya getirilen Sosyalist Parti, çok sayıda ulusal grup tarafından oluşturulması nedeniyle, "Küçük Enternasyonal" adıyla bilinir. 1897'de Avusturyalı işçiler ilk kez parlamentoya kendi temsilcileri için oy verebilir hale geldiler ve dört yıl sonra on sosyalist seçimleri kazandı. Genel oy hakkı ancak 1901'de kazanıldı ve bundan sonra parti hızla büyüdü. Avusturya'da partinin politik önemi, her zaman sayısal gücünden fazla oldu. Bohemya Sosyal Demokrat

Partisi, 1907'de oyların %40'ını alarak Avusturya-Macaristan Meclisi Reichsrat'a yirmi dört temsilci gönderdi.[16]

Hollanda sosyalist hareketi bölünmüştü ve anarşizmin ağırlığını taşıyordu. Emekçi sınıflar 1878'de örgütlenmeye giriştiğinde, ağır biçimde ezildiler ve tepkileri aşırı biçimler aldı. Anarşist önder Domela Nieuwenhuis'ti ve oy hakkı bir ölçüde genişlediğinde sosyalist milletvekili olarak 1888'de parlamentoya girdi. Ancak parlamenter eylemden düş kırıklığına uğradı ve 1894'te, sosyalistlerle bağlarını koparmış olan anarşistlere katıldı.

Domela Nieuwenhuis

Sosyal Demokrat İşçi Partisi aynı yıl, Marksist sosyalizme dayalı olarak Troelstra ve Van Kol tarafından kuruldu; üç yıl sonra her iki kurucu da parlamentoya seçildi.[17] Sosyal demokratların talepleri oy hakkının genişletilmesini, iş mevzuatının çıkarılmasını ve üretim araçlarının sosyalleştirilmesini kapsıyordu. 1909'da Marksist bir grup ayrılarak Sosyal Demokrat Parti'yi kurdu. 1897'de Sosyal Demokrat İşçi Partisi 13.000 oyla Alt Meclis'te üç temsilci elde etti; gitgide güçlenen parti 1912'ye doğru 144.000 oyla on dokuz temsilciye sahip hale geldi.

16 Laidler, Harry, *Social Economic Movements*, Crowell, New York, 1951, s. 519.

17 *A Summary of the Principal Events in the Labour Movement in Holland since 1896 for the International Congress of Paris, September*, 1900.

İskandinavya'da sosyalist hareket erken gelişti. *Danimarka* sosyal demokrat hareketi, fazla kalabalık olmasa da etkili bir sendikal hareketin teşvikiyle ve yönlendiriciliğiyle 1871'de başladı.[18] 1876'da sosyalistler ile sendikalar faaliyetlerini uyumlu kılmaya karar verdiler. İki yıl sonra Bağımsız Sosyal Demokrat Parti kuruldu ve 1884'te, biri önderleri Stauning olmak üzere ilk iki milletvekilini Folketing'e gönderdi.

Danimarkalı ve İsveçli yoldaşlarından farklı olarak *Norveçli* sosyalistler, İkinci Enternasyonal'in sol gruplarından biri olarak değerlendirilir. Norveç Sosyal Demokrat Partisi 1887'de kuruldu; daha sonra Norveç İşçi Partisi adını aldı ve seçimlere ilk kez 1894'te katıldıysa da fazla bir başarı sağlayamadı. Bunun üzerine faaliyetini sendikaların kurulmasında yoğunlaştırdı. 1903'te parlamentoya dört milletvekili gönderdi ve 1905'te Norveç ile İsveç'in ayrılmasından sonra İşçi Partisi parlamentodaki temsilcilerinin sayısını ona yükseltti.[19]

İsveçli sosyalistler, İskandinavya partileri arasında en elverişsiz konumda olanıydı; zira güçlü bir aristokrasinin ve bürokrasinin yanı sıra kalabalık bir sanayici sınıfıyla mücadele etmek zorundaydılar. Sonuç itibarıyla sosyalistler, başlarında Hjalmar Branting olmak üzere 1889'da bir politik parti halinde örgütlendiler. Branting, 1897'de İkinci Meclis'e seçildi ve beş yıl boyunca tek sosyalist milletvekili olarak kaldı. Sendikal hareket 1898'de partiye bağlandı ve bundan sonra Sosyal Demokrat Parti hızla gelişti.

Finlandiya İşçi Partisi 1899'da sendikaların bir araya gelmesiyle kuruldu. Başlangıçta reformist bir karakter taşıyan parti, 1903'te kararlı bir sosyalist politikayı benimsedi ve İkinci Enternasyonal'e üye oldu. Rus baskısına karşı düzenlenen 1905 genel grevi, sosyalistlerin gözüpekliğini göstermesinin bir vesi-

18 *Report from the Social-Democrats in Denmark to the International Socialist Congress of Workingmen in Paris*, 1900.

19 Laidler, *agy*, s. 539.

lesi oldu. 1906'da oy hakkı genişleyince, 200 milletvekilliğinden 80'ini kazanmayı başardılar. Avrupa'da sosyalist çoğunluk ilk kez 1916'da Finlandiya'da kazanıldı.

Aristokrasinin açık egemenliğinin yaşandığı *Macaristan*'da, *Romanya*'da ve *Balkanlar*'da, 1900'den önce sosyalist faaliyetten söz etmek pek olanaklı değildir.

Rusya'da küçük bir grup nihilist, devrimci zihniyeti canlı tutmuştu; ama "İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği", Lenin ve Martov tarafından ancak 1895'te kurulabildi. Aynı dönemde örgütlenen Sosyal Demokrat Parti, İkinci Enternasyonal'in 1896 Londra Kongresi'ne delege gönderdi. 1901'de Sosyalist Devrimci Parti (S-R'ler) kuruldu, ancak işçiler ve köylüler arasında Sosyal Demokrat İşçi Partisi kadar taraftar bulamadı. Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi 1903'te iki gruba bölündü: Biri çoğunluk grubu *Bolşevikler*, başlarında Lenin olmak üzere burjuva devletinin yerine proletarya diktatörlüğünü geçirmek istiyordu; diğeri azınlık grubu *Menşevikler*, başlarında Martov olmak üzere devrimin demokratik yanlarına vurgu yapıyor ve anayasal bir hükümet kurmak üzere liberallerle işbirliği yapmak istiyordu. 1904-1911 arasında İkinci Enternasyonal Yürütme Komitesi'nde Rus delegesi olarak Lenin yer aldı.

Avustralya'da bir işçi partisi 1901'de J.C. Watson'ın yönetiminde kuruldu. Watson 1904'te dünyadaki ilk İşçi Partili "başbakan" oldu. Bu tarihten önce İşçi Partili hükümetler Güney Yeni Galler, Queensland ve Batı Avustralya eyaletlerinde iktidara gelmişti. *Yeni Zelanda* İşçi Partisi 1880'de kurulduysa da 1890'da liberallerle birleşti ve Lancashire'lı bir maden işçisi olan Richard Seddon'un önderliğinde on üç yıl sürecek ilerici bir hükümet kurdu. Yeni Zelanda İşçi Partisi, 1913'te sendikal hareketin yardımıyla yeniden örgütlendi. Avustralya sosyalist hareketi evrimci bir karakter taşıyordu ve üretim, dağıtım, mübadele araçlarının sosyalleşmesi için çalıştı. *Güney Afrika*'da işçi partisi ancak 1906'da kuruldu ve hükümetin şiddetli muhalefetiyle karşılaştı.

Sosyalizm: Bolluk-Barış-Özgürlük
Londra Temmuz 1896

Japonya'da sosyalist hareket, Profesör Sen Katayama'nın öğretilerinden doğdu. 1899'da bir grup üniversite öğrencisi Sosyalist Liga'yı kurdu. Sosyalist Parti 1901'de örgütlenmeye çalıştı, ancak anında polis tarafından dağıtıldı. Partisi dağıtılmış olmasına rağmen Katayama İkinci Enternasyonal kongrelerine Japonya delegesi olarak katıldı.

Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyalist hareket, Avrupalı göçmenler, özellikle Almanlar arasında doğdu.[20] Genel Alman İşçileri Birliği 1869'da Birinci Enternasyonal'e üye oldu ve Marx, üç yıl sonra, Birinci Enternasyonal'in genel merkezini New York'a taşıdığında, birliğin önderi F.A. Sorge Enternasyonal sekreteri haline geldi.

Yerel sendikalist gruplara dayanan Sosyalist Emek Partisi 1877'de örgütlendi. Önderi, inançlı bir Marksist sosyalist ve otoritesine karşı en küçük muhalefeti bile hoş görmeyen, genç ve parlak hukukçu Daniel de Leon'du. Bu nedenle 1898'de Amerika Sosyal-Demokrasi Partisi adıyla bir rakip sosyalist parti kuruldu. Yöneticileri Morris Hillquit ve Eugène V. Debs'ti. 1900 Başkanlık seçimlerinde Debs aday oldu ve 96.878 oy aldı; bu, De Leon'un Sosyalist Emek Partisi'nin aldığı oyun üç katıydı. Her iki partinin programında da kamu yararına olan malların kamusal mülkiyeti, artan oranlı vergiler, genel ve gizli oy hakkı, çocuk emeğinin yasaklanması ve işyerlerinde iş güvenliğini sağlayacak yasal düzenlemeler yer alıyordu. Ne var ki kişilik çatışmaları çok keskindi; bu nedenledir ki Amerikan emek hareketinde birlik sağlanamadı ve her parti İkinci Enternasyonal kongrelerine kendi delegelerini gönderdi.

Kanada'da sosyalist faaliyet daha az değildi. 1890'da De Leon'un Sosyalist Emek Partisi'nin şubeleri Montréal, Toronto ve Winnipeg'de kuruldu; ne var ki partinin dogmatik Marksist

20 Commons, J.R., *History of Labour in the United States*, Cilt IV (1896-1932), MacMillan, New York, 1935. Klasik yapıt. Ayrıca bkz. Gompers, S., *Seventy Years of Life and Labour*, Dutton, New York, 1925.

sosyalizminden hoşnut olmayan bu şubeler, 1899'da bir Kanada Sosyalist Ligası oluşturdu. 1900'de Vancouver'de sosyalist gazete *Western Clarion* yayına başladı ve beş yıl sonra, küçük sosyalist grupların tümü Kanada Sosyalist Partisi içinde birleştiğinde, partinin resmî yayın organı haline geldi.[21] Ayrıca 1911'de Kanada'da sosyal demokrat bir parti örgütlendi ve İkinci Enternasyonal'e üye oldu –eski ve daha radikal partiler, İngiliz ve Avustralya işçi partileri Enternasyonal üyesi olarak kabul edildiği sürece böylesi bir adım atmaya yanaşmıyordu.

Latin Amerika sosyalist hareketi, Avrupa'daki 1848 devrimlerinin sığınmacıları tarafından ateşlendi. İlk Marksist grup 1882'de Alman göçmenler tarafından kuruldu. Juan B. Justo, sosyalistlerin ilk kez seçimlere katılabildiği 1896'da, Sosyalist İşçi Partisi'nin önderi oldu. 1904'te ilk sosyalist aday Millet Meclisi'ne seçildi ve sayıları hızla artarak 1914 savaşı başlarında dokuzu buldu. Justo İkinci Enternasyonal'de *Arjantin* delegesi oldu. *Şili* örgütlü sosyalist faaliyetin sürdürülebildiği diğer tek Latin Amerika ülkesi oldu; 1889'da oluşan ilk parti, 1894'te ilk temsilcilerini Millet Meclisi'ne gönderdi. Yine de Şili'deki parti, komşusu Arjantin'deki kadar hızlı büyümedi ve savaş ilan edildiğinde yalnızca beş milletvekili vardı. *Meksika*'da ve *Brezilya*'da sosyalistler savaş sırasında örgütlendi, ancak diğer Latin Amerika ülkelerinde sosyalistler baskı altında tutulmaya devam edildi.

İkinci Enternasyonal'e delege gönderen ülkelerde sosyalist partilerin gelişimine bu kısa bakıştan sonra, şimdi sıra Enternasyonal'i örgütleme yolunda harcanan çabaları ve bir kez örgütlenince de önüne çıkan ilk sorunu, yani kongrelerden anarşistlerin ihracı sorununu ele almaya geldi.

21 Longuet, J., *Encyclopédie socialiste*, Paris, 1913, s. 607-609. (İzleyen dipnotlarda bu kaynak kısaca Longuet olarak gösterilecek.)

İKİNCİ BÖLÜM

İkinci Enternasyonal'in Oluşumu ve Anarşistlerin Dışlanması

Birinci Enternasyonal'in başarısızlığının ardından yeni bir sosyalist enternasyonal hareketi örgütleme yönündeki ilk girişimler Almanya'da, Fransa'da ve İngiltere'de oldu. Bu çabalar bir dizi zorlukla karşılaştı, zira sosyalist partilerin, sendikal hareketlerin ve kooperatiflerin gelişimine paralel olarak emekçi sınıfların gücünün artışı, mevcut yönetici grupların tepkisini çekiyordu.

Almanlar 1881'de Chur'da bir sosyalist dünya kongresi toplamayı denedi, ne var ki bu proje, esas itibarıyla 1878'de Sosyal Demokrat Parti'ye karşı çıkarılmış istisna yasaları nedeniyle gerçekleşemedi.[22] Öyle görünüyordu ki emekçilerin ve sosyalistlerin yeni Enternasyonal'i, Fransa ve İngiltere işçi hareketlerinin girişimine bağlıydı. Özellikle İngiltere'de emekçiler, Fransa'dan ve Almanya'dan daha geniş bir örgütlenme ve tartışma özgürlüğüne sahipti.

Fransız sosyalistleri 1882'de bir uluslararası kongre toplamayı öngördüler,[23] ancak sosyal reforma inanan "Mümküncüler" ile sosyal devrim teorisine bağlı Marksistler arasında hareketin derinlemesine bölünmüşlüğü, Saint Etienne'de yapılan ulusal

22 Follows, John W., *Antecedents of the International Labour Organisation*, Clarendon Press, Oxford, 1951, s. 109.

23 Shadwell, A., *The Socialist Movement (1824-1924)*, Allan, Londra, 1925, s. 143, yazar, Enternasyonal kongrelerinde çevirmen olan A. Smith'in, bu konferansın İkinci Enternasyonal'in başlarında yapıldığını belirttiğine işaret ediyor.

kongrede yine boy verdi. Dolayısıyla Fransız sosyalistlerinin projeleri de başarısızlığa uğradı ve yeni bir Enternasyonal inisiyatifi, sendikal hareketlerin eline geçti.

Bir sonraki girişim 1883'te Paris'te ağırlıklı olarak Belçikalı emekçilerden ve kimi Alman, Avusturyalı ve İngiliz delegelerden oluşan bir Emek Konferansı'nda gerçekleşti. Konferans, 1889'da Paris'te sosyalistlerin ve emekçilerin daha geniş bir uluslararası kongresinin toplanması kararını aldı.[24] Tarih âdeta yeni bir Enternasyonal'in kuruluşuna işaret ediyordu, zira Bastille'in alınışının 100. yılına denk geliyordu ve o yıl Paris'te bir de uluslararası sergi açılacaktı.

Dört yıl sonra, ilk uluslararası sanayi sergisi sırasında Paris'te ikinci Uluslararası Emek Konferansı toplandı. Fransız emekçileri, gerek sosyalist partileri, gerekse sendikal grupları, sosyal mevzuatı ve genel olarak çalışma koşullarını tartışmaya davet etti. Sekiz saatlik işgünü ve güvenceli asgari ücret gündemdeki iki ana başlığı oluşturdu. 1889'da daha geniş bir uluslararası konferans projesi bir kez daha vurgulandı. Fransız ve İngiliz delegeler arasında yeni uluslararası örgütün niteliği konusunda oldukça ciddi bir görüş ayrılığı ortaya çıktı. İzleyen konferans Londra'da 1884'te, İngiliz *trade union*'larının inisiyatifiyle ve değişik bakış açılarını tartışma ana gündemiyle toplandı.[25]

Fransızlar, İngilizlerin beklentilerinden farklı olarak, ekonomik ve sendikal biçimli olmaktan çok politik amaçlara sahip bir Enternasyonal arzuluyordu. Tamamen pratik ve ekonomik özlemleriyle İngiliz *trade union*'ları ise, Fransızların büyük yatkınlık gösterdiği Marksist teorinin söylemlerinden endişe duyuyor ve ılımlı Fransızları, sol devrimciler olarak değerlendiriyordu. Bununla birlikte Fransız bakış açısı, birkaç İngiliz sosyalist delegenin desteğini alınca, Fransızlar oyların çoğunluğunu sağladı.[26]

24 Longuet, s. 18.

25 Shadwell, A., *agy*, s. 143.

26 Follows, *agy*, s. 113.

Böylece, yeni Enternasyonal yalnızca emekçi sınıfın acil ekonomik taleplerini tartıştığı bir kuruluş olmakla kalmayıp önceki Enternasyonal'in sosyalist amaçlarının ve teorilerinin de mirasçısı olacaktı.

Daha o zamanlar, Marksist teori konusunda 1914 Savaşı'nın ilanı uğrağında tepe noktasına ulaşacak olan görüş ayrılıkları ve savaş sonrasında uluslararası sosyalist hareketin geri döndürülemez bölünmüşlüğü, emekçilerin ve sosyalistlerin uluslararası bir temel üzerinde örgütlenmesini zorlaştırıyordu. Kapitalist devletin sosyalist devlete dönüştürülebileceğine inanan sağ kanat sosyalistler ile sınıf mücadelesinde ve iktidarın proletarya tarafından devrimci yoldan fethinde ısrarcı olan sol kanat sosyalistler arasındaki çatışma, bu süreçte derinleşti. Bir taraftaki "Mümkünçüler" İngiliz işçi hareketinde büyük ve Fransa'da ise daha kırılgan bir çoğunluğa sahipken, ortodoks Marksistler Almanya'da büyük çoğunluğu elinde tutuyordu.

Sosyalist düşüncedeki bu iki eğilim arasında gerçekleşen bölünme, Paris'te İkinci Enternasyonal'in ilk kongresinin toplanmasından altı ay önce gerçekleşti; bunun sonucu ise 1889'da Paris'te iki ayrı kongrenin toplanması oldu.

1888 Londra Kongresi, Fransa Sosyalist Emekçiler Federasyonu Ulusal Komitesi'ni, bir sonraki yıl Paris'te yapılacak Uluslararası Kongre'yi örgütlemekle görevlendirmişti. Alman sosyal demokratları, organizasyon komitesindeki "Mümkünçüler"in çoğunluğundan rahatsızdı ve kongreye katılmayı kabul etmekle birlikte, La Haye'de Şubat 1889'da bir hazırlık toplantısı düzenleyerek gündemin tartışılmasını ve organizasyon komitesinin tespit edilmesini önerdiler.[27]

Fransız Komitesi, bu toplantının yeterince temsili olmadığını ve yalnızca Fransız Komitesi'nin kongreyi örgütleme hakkına

27 Paris'te 15-20 Temmuz 1889'da yapılan kongrenin raporu: *Compte rendu du Congrès International Ouvrier Socialiste*, yayınlayan Fransa Sosyalist Emekçiler Federasyonu Ulusal Komitesi, Paris, 1891, s. 8.

sahip olduğunu ileri sürerek La Haye'e delege göndermeyi reddetti. Marksist etkinin korkusuyla alınan bu uzlaşmaz karar, bölünmeyi beraberinde getirdi. Jules Guesde yönetimindeki Fransız Marksistleri ve başında Edouard Vaillant'ın bulunduğu bir grup Blanqui'ci bu karara anında itiraz etti ve Uluslararası Kongre'yi örgütlemek üzere İsviçreli, Belçikalı, Hollandalı, Fransız ve Alman sosyalistlerinin toplandığı La Haye için Paul Lafargue'ı temsilci seçti. Hazırlık Konferansı, Fransız Komitesi'ne bir memorandum gönderdi ve komitenin yetkisini yeniden tanıdığını belirtip gündemin ana hatlarını önererek, komiteyi ilk Uluslararası Kongre'yi toplamaya davet etti.

Paul Lafargue

Ne var ki Fransız "Mümkünçüler", Marksist önerileri dikkate almama kararlarından kesinlikle geri adım atmama ısrarında oldukları yanıtını verdiler. Böylece oldukça zayıf bir azınlık konumuna düştüler. Bunun üzerine Marksistler kendi kongrelerini toplama kararı aldı.

Nitekim Temmuz 1889'da Paris'te İkinci Enternasyonal'in iki kongresi toplandı. İlk Marksist kongre Rochechouart sokağında

toplandı. Delegeler "Mümküncü" ikinci kongreden daha az olsa da, Engels, Bebel, Guesde ve Plehanov gibi on yedi ülkeden belli başlı sosyalist önderlerin tümünü bir araya getirdi.[28] Hiç kuşku yok ki iki kongreden Marksist olanı önem taşıyordu.

"Mümküncü" ikinci kongre, Marksist Kongre'nin hemen hemen iki katı sayıyla, altı yüz delegenin katılımıyla Lancry sokağında toplandı. Bu kalabalık, başında sağ kanat sosyalizme katılmış H.M. Hyndman'ın bulunduğu İngiliz *trade union*'ların çok sayıdaki delegesinden ve 477 Fransız delegesinden oluşuyordu. Ne var ki Almanya, Rusya, İsveç, Norveç, Bulgaristan ve Romanya kongrede temsil edilmiyordu. Dolayısıyla kongrede Fransız "Mümküncüler" ile İngiliz *trade union*'ları ağır basarken, Marksist Kongre'nin çekirdeğini Alman sosyal demokratlar ve Fransız Marksistler oluşturdu.

1889 Marksist Kongre'nin salonunu süsleyen pankartlarda şunlar yazıyordu: "Paris 1848'i ve Mart-Nisan-Mayıs 1871'i İçin!; Babeuf, Blanqui ve Varlin İçin!; Selam Olsun İki Dünyanın Sosyalist Emekçilerine!" Kongre Divanı'na, ilk gün on dokuz ulusal delegasyonu temsilen yirmi altı kişilik bir komite seçildi.

İlk üç gün hoş geldiniz konuşmalarıyla ve iki kongrenin birleştirilmesi konusunda uzun bir tartışmayla geçti. Hâkim görüş şuydu: "Sosyalistler, burjuva politikacısından başka bir şey olmayan Mümküncüler'le bir arada bulunamaz... Yine de her şeye rağmen, Mümküncüler arasında da sosyalistler olduğuna kuşku yoktur. Ancak bunlar bu kongreye katılmalı, diğerleri bulundukları yerde kalmalıdır."

Her iki kongre de hemen hemen aynı sözcüklerle 1891'de Brüksel'de birleşik bir uluslararası kongre toplanması kararı aldı.[29]

Enternasyonal'in ilk resmî kongresinin aldığı kararlar, 1 Mayıs

28 14-20 Temmuz 1889'da Paris'te yapılan kongrenin raporu: *Protokoll des Internationalen Arbeiter-Kongresses*, Worlein, Nürnberg, 1890. Bundan sonra bu kaynak *Protokoll* (1889) olarak gösterilecek -ed. Bkz. EK-3.

29 Brüksel'de 1891'de yapılan kongrenin raporu: *Compte rendu analytique*, 1891, s. 9-10. İzleyen dipnotlarda *Compte rendu (1891)* olarak atıfta bulunulacak.

gösterilerine, iş mevzuatına ve sosyalistlerin iktidarı fethetmek için kullanacakları yöntemlere ilişkindi. İlk karar, 8 saatlik işgününü kazanmak için tüm dünya emekçilerinin her yıl 1 Mayıs'ta gösteri yapmasıydı. Fikri Fransız Sendikalar Federasyonu ileri sürdü, ancak tarih, 1888'de Baltimore Kongresi'nde 1 Mayıs'ta uluslararası gösteriler yapılması yönünde karar alan Amerikan Emek Federasyonu'ndan ödünç alındı.[30]

"Emekçilerin korunması için genel yasalar elde etme yolları ve araçları" hakkında bir başka kararda şu nokta vurgulanıyordu: Politik iktidar için mücadele, ne olursa olsun diğer politik partilerle her türlü uzlaşmayı reddeden bir tarzda ve "seçim sandığı yoluyla" yürütülmelidir. Samuel Gompers'in önderliğindeki Amerikan delegasyonu taktikle ilgili son bir karar taslağı önerdi: Proleterlerin oy hakkına sahip olduğu tüm ülkelerde, proleterler sosyalist partilerin saflarında bir araya gelmeli ve henüz oy hakkına sahip olmadıkları ülkelerde, onu kazanmak için ajitasyon yürütmelidir.[31]

Kongre 21 Temmuz'da 1871 Paris Komünü anmasıyla son buldu. Anma gecesinde delegeler, Ludwig Borne, Henri Heine ve Blanqui'nin mezarlarını ziyaret ederek Komünü yücelten konuşmalar yaptı.

Kongrenin resmî raporu, istisna yasaları iptal edildiğinde, 1890'da Alman sosyal demokratları tarafından yayınlandı. Bu yasalar çerçevesinde uğradıkları kovuşturmalara rağmen Almanlar kongreye 81 üyeli, ağırlıklı bir delegasyon göndermeyi başarmışlardı. Vollmar bu delegasyonun Posen dışında tüm Reich eyaletlerinde nasıl seçildiğini anlatır: Oylamalar açık toplantılarda yapılmış; bu toplantıların çoğu kesintiye uğradığından veya yasaklandığından, delege aday listelerinin fabrikalarda dağıtılması gerekmiş.[32]

30 Longuet, s. 21-22.

31 *Protokoll* (1899), s. 64.

32 *Protokoll* (1899), s. 6-7.

Kongre raporu, hem tartışmalara daha çok zaman kalması için ulusal raporların bir sonraki kongreden önce yayınlanmasını ve delegelere dağıtılmasını, hem de gündemi ve usul tekniklerinin ayrıntılarını hazırlamak üzere bir komitenin önceden kurulmasını talep etti.

İkinci Enternasyonal'in karşılaştığı ilk ana sorun, Enternasyonal kongrelerine anarşistlerin katılımı oldu. Anarşist önderlerden Bakunin daha Birinci Enternasyonal zamanında yolunu ayırmış ve bu örgütten 1872'de La Haye'de yapılan son kongrede ihraç edilmişti. Anarşistler, fazla dikkat çekmese de kendi küçük kongrelerini birkaç yıllık aralarla sürdürdü. Birinci Enternasyonal'in dağılışında birinci planda rol oynadıklarından Proudhon, Bakunin ve Kropotkin yandaşları, ta başından itibaren İkinci Enternasyonal'e kendi öğretilerini dayatmayı denediler. Her türlü iş mevzuatına, hükümet erkiyle her türlü uzlaşmaya muhalefet ediyorlardı; amaçları, bireysel özgürlüğü kısıtlayan yasaları ve yönetmelikleriyle devleti tümüyle alaşağı etmekti. Diğer yandan sosyalistler ve sendikalistlerin çoğu, parlamentoyu kullanmak ve iktidarı anarşistlerin devrimci yöntemlerinden çok demokratik araçlarla elde etmek istiyorlardı. Ortodoks Marksist sosyalistler, her ne kadar sosyalist bir toplumun kuruluşu için devrimin zorunluluğuna inanıyorlarsa da, bilimsel devrimci teoriden yoksun oldukları ve devlet erkine egemen olmak için yalnızca yıkımı ve şiddeti esas aldıkları için anarşistlere var güçleriyle karşı çıkıyorlardı.

Mümkünçüler ile Marksistler arasındaki görüş ayrılıkları böylesine şiddetli değildi, zira tüm sosyalistler üretim araçlarının kolektif mülkiyetine dayalı sınıfsız bir toplum özlemini duyuyordu –anlaşmazlıkları daha çok eylemin bizzat sonucundan çok sosyalist toplumu kurmaya özgü araçlar konusunda çıkıyordu. Anarşistlerin ideali, her türlü devlet denetiminin ortadan kaldırılması ve her bireyin, ahlaki yükümlülüklere karşılıklı saygıya dayalı olarak diğer bireylerde korunma ve adalet bulacağı

bir toplumun var olmasıydı. Mümkünücüler ve Marksistler, herkese sosyal güvenlik sağlamak için devlet erkinden yararlanmak ve devlet kurumlarının gücünü ortadan kaldırmak yerine artırmak istiyorlardı. Amaçlarla ve yöntemlerle ilgili böylesine temel sorunlar tartışmalı olduğu sürece, sosyalistlerin ve emekçilerin, sınırları belirlenmiş ve düzenli bir uluslararası hareketini oturtmak olanaklı değildi.

19. yüzyıl sonlarında toplanan ilk dört kongre, sosyalistler ile anarşistler arasındaki tartışmalar yüzünden hep hararetli geçti. Anarşist ekipler, özellikle Hollandalı, Fransız ve İtalyan sendikal hareketleri, devrimci anlayışları doğrultusunda olay çıkarma konusunda hiçbir fırsatı kaçırmıyordu –üstelik bu savaşım her zaman sözle sınırlı da kalmıyordu. Nihayet 1896 Londra Kongresi'nde anarşistler İkinci Enternasyonal'den ihraç edildi; ardından sosyalistlerin amaçlarına ulaşmak üzere parlamenter yöntemleri kullanabileceği ilkesi kesinlik kazandı.

İkinci Enternasyonal'in Birinci Kongresi'nde, işçi hareketleriyle ilgili ulusal raporlar okunurken anarşistler gösterilere girişti. İtalyan Doktor Merlino'nun ve Hollandalı Domela Nieuwenhuis'in yönetimindeki anarşistler, iş mevzuatıyla ilgili olarak alınan her türlü karara, böylesi bir mevzuatın devrimci hedefleri saçma hale getireceği gerekçesiyle muhalefet ettiler. Sonuçta, anarşistlerin kendilerine zaman kaybettirmesine öfkelenen kimi delegeler, anarşistleri kaba kuvvet kullanarak salondan çıkardı. Bunun üzerine ulusal raporlar okunurken iriyarı iki sendikacı salonun kapısında nöbet tuttu.

Enternasyonal'in İkinci Kongresi Ağustos 1891'de Brüksel'de yapıldı. Kongre hazırlıklarını yürüten Belçikalı komite, "sosyalist partilerden tüm emekçileri, tüm emekçi örgütlerini ve tüm işçi gruplarını ayrım gözetmeksizin"[33] davet etti. Anarşistler, yetkili delegeler olarak kongreye katılmak için davetteki genel

33 *Invitation to an International Congress of Socialist Workers, General Council of the Belgian Workingmen's Party*, Brüksel, 1891.

ifadeleri alabildiğine kullandılar. Katılanların seçilebilirliklerini denetlemeye imkân verecek bir kuralın olmaması nedeniyle, delegelerin kabul edilip edilmemesi keyfi olarak kararlaştırılıyordu ve dolayısıyla anarşistleri dışta bırakmak olanaklı değildi.

Merlino

Brüksel'de formüle edilen yeni bir önlem, her delegenin yetki belgesinin doğrulanmasına ilişkindi. Her delegenin sunduğu yetki belgesini incelemekle zaman kaybedilmesinin yerine, ulusal seksiyonlar kendi delegelerinin kabul edilip edilmemesi konusunda karar verecekti.[34] Bu çoğu zaman pek kolay olmadı. Nitekim sosyalist partilerin ve sendikal hareketlerin çoğu henüz nüve halindeydi ve bir delegenin sunduğu yetki belgesinin gerçek bir örgüte ait olup olmadığının tespiti olanaklı değildi. Anarşistler kongrelere katılmak için bu kaçamak yoldan da yararlandı.

Gündem, her ülkede sosyalist partileri, sendikal grupları ve üye örgütleri bir araya getiren ulusal seksiyon tarafından tartışılıyordu. Bu yöntemin tatminkâr olmadığı ortaya çıktı: Her seksiyon her konuda ve baştan sona kendi kararlarını ortaya koymak istediğinden, tüm üyelerin katıldığı genel kurul toplantılarında yeterli sayıda ulusal karar tasarısını tartışmaya açmak zor olu-

34 *Compte rendu* (1891), s. IV.

yordu. İzleyen Zürih Kongresi'nde, özgül konularla ilgili kolektif karar tasarıları kaleme almak üzere, her seksiyondan iki üyeden oluşan birtakım komisyonlar kuruldu.

Brüksel'de sosyalistler ile anarşistler arasındaki uçurum derinleşmeye başladı. Merlino ve Chauvière, ilk oturum sırasında Belçika polisi tarafından tutuklandı ve anarşist taarruzu yürütmek Domela Nieuwenhuis'e düştü. Hollandalılar, "sosyalist emekçilerin davası için parlamentarizmin ve genel oy hakkının kullanılmasını, proletaryanın kurtuluşu için benimsenecek taktiğin"[35] tartışılmasını istiyordu. Alman delegasyonunun baskısıyla, "sonucu belirleyici etkenin her ülkenin ekonomik ve politik gelişmesi olduğu ve bu konuda yalnızca ilgili ülke yoldaşlarının karar verebilecekleri"[36] gerekçesiyle, böylesi bir sorun konusunda yapılacak bir tartışmada uluslararası bir genel kurulda görüş birliği sağlanmasının olanaksız olduğu kararına varıldı. Böylece ustaca bertaraf edilseler de Hollandalılar, şu ya da bu devlet tarafından savaş ilan edilmesi durumunda genel greve gidileceğine ilişkin bir karar tasarısıyla yeniden ortaya çıktılar. Ancak kongreye sunulmadan önce, bu karar tasarısının içi İngiliz delegasyonu tarafından boşaltıldı.

Yahudi düşmanlığına karşı bir karar tasarısı, ister Hıristiyan ister Musevi olsun tüm emekçilerin kapitalist sınıfa karşı birleşmesi umudunu dile getiriyordu. Anarşistlerin kongre üyesi olarak kabul edilip edilemeyeceği sorununun yanı sıra, Fransız sosyalist hareketindeki farklı seksiyonların birleşip birleşemeyeceği sorunu da tartışıldı.

Almanlar kongreye partilerinin konumuyla ilgili uzun bir rapor sundular. Bismarck'ın sosyalistlere karşı 1878'den beri çıkarttığı ve ağır hükümler eklettiği istisna yasalarını yeniden uygulatma girişimi, Eylül 1890'da Reichstag'ta reddedildi. Bunun ardından yapılan seçimlerde otuz beş sosyalist üye se-

35 *Agy*, s. 71.

36 *Agy*, s. 80-81.

çildi. Halle'de parti kongresi toplandı, ancak kapatılmasından itibaren 12 yıl boyunca gizlice yayınlanan Alman sosyal-demokrasisinin organı *Sozialdemokrat* yayın yaşamına son vermişti ve altmış dokuz sosyalist ve sendikalist gazete düzenli olarak yayınlanmaya başlamıştı bile. İstisna yasaları döneminde bin beş yüz parti üyesi hapsedilmişti. Nitekim Alman emekçileri henüz 1 Mayıs'ta gösteri yaparak polise ve işverenlerine meydan okuyacak kadar güçlü değildi; gösteri yapmak için o ayın ilk pazarını yeğlediler.[37]

Rus delegeleri de Çarlığın sosyalizme baskılarıyla ve sığınmacıların Cenevre'ye toplu göçüyle ilgili raporlar sundu.

Brüksel Kongresi boyunca sendika yöneticilerinin ivedi hedeflerine vurgu yapıldı: Parça başı çalışmanın ve zorunlu sözleşmenin kaldırılması, emeğin korunması için mevzuat, her şeyden önce 8 saatlik işgünü talebiyle 1 Mayıs gösterilerinin daha iyi hazırlanması. Sosyalist partilerin parlamentoda yer alması sebebiyle emeğin politik rolü henüz 1900'deki kadar etkili değildi; sosyalist partiler henüz yeterli seçmen desteğini kazanamamıştı.

O dönemde ilk kongrelerin delegeleri, sosyalist teorileri Marksist terimlerle, gelişmekte olan devrim ve sınıf mücadelesi çerçevesinde tartışıyorlardı. Avusturyalı önder Victor Adler Brüksel'de şöyle diyordu: "İnsan demokrat devrimci bir sosyalistse, yararlanılan tüm araçlar devrime doğru götürmelidir." Emile Vandervelde, "İlk defa olarak devrimci sosyalistler ve sendikalistler, sınıf mücadelesinin zorunlu olduğunu ilan etmek konusunda fikir birliği içindeler"[38] vurgusunu getiriyordu. Auguste Bebel, "Almanlar sınıf mücadelesi zemininde duruyorlar ve sosyal demokratların belli başlı çabalarının yalnızca emekçilerin maddi koşullarının iyileştirilmesinden ibaret olması gerektiğine inanmıyorlar" fikrini savunuyordu. Ortodoks Marksist teoriye

37 *Rapport au Congrès ouvrier international de Bruxelles sur le mouvement social-démocrate en Allemagne*, Lille, 1891, bkz. s. 6.

38 *Compte rendu* (1891), s. 35.

yapılan vurgu, 1893'te Zürih'te toplanan bir sonraki kongrede daha da aşikâr hale geldi.

Enternasyonal'in Üçüncü Kongresi, parti ve sendika delegelerinin ellerinde pankartları ve bayraklarıyla bu eski İsviçre kentini boydan boya yürüyüşüyle açıldı. Emekçilerin uluslararası dayanışma gösterisini izlemek üzere geniş kalabalıklar kente akın etti ve Greulich, Volders, Bebel ve Turati Enternasyonal adına konuşmalar yaptı.

Zürih'te Almanlar, anarşistlerin engellemelerini sonlandırmaya karar verdi. Nihayet Bebel söz aldı ve toplantılarda kargaşa çıkardıkları, toplumun ekonomik temellerini hiçbir biçimde anlamadıkları, sosyalist mücadelenin önemli hedeflerinden biri olan genel oy hakkına muhalefet ettikleri ve parlamenter yöntemleri etkisiz gördükleri için anarşistlerin bulunduğu ortamlarda her türlü tartışmanın olanaksız olduğunu savundu. "Anarşistlerin ne programı, ne de ilkeleri var; tek ortak hedefleri burjuvaziden bile daha büyük düşman kabul ettikleri sosyal demokratlarla savaşmak. Onlarla hiçbir ilişkimiz olamaz."[39]

Bebel sözlerini bitirdiğinde salon karıştı ve bir kez daha anarşistler kaba kuvvetle kongreden atıldı. Sonradan "Zürih Kararı" olarak anılan Fransızların sunduğu bir karar tasarısı kongre tarafından bütünüyle onaylandı. Bu tasarıya göre, "Gerek tüm sendikal hareketler, gerekse emekçiler sınıfının örgütlenmesinin ve *politik eylemin* zorunluluğunu kabul eden sosyalist partiler ve gruplar, kongrelere kabul edilmelidir." Daha sonra Almanların getirdiği bir değişiklik önerisiyle, politik eylem, "proletaryanın çıkarlarını ve iktidarı fethetmeyi desteklemek amacıyla politik hakları ve yasama aygıtını kullanmak veya fethetmek"[40] için işçi partilerinin her türlü çabası olarak tanımlandı.

39 *Protokoll des Internazionalen sozialistischen Arbeiterkongresses in der Tonhalle*, Zürich, Schweizerische Grutlivereins, Zürih, 1894, s. 8. İzleyen dipnotlarda *Protokoll* (1893) olarak atıfta bulunulacak.

40 *Protokoll* (1893), s. 5-6.

Liebknecht, Zürih Kongresi'nde, sosyalist taktik konulu yoğun tartışmalar sırasında önemli bir rol oynadı. Hollandalı delegasyon, Marksizmin emekçilerin hedeflerine ancak sınıf mücadelesiyle ve üretim araçlarının tam mülksüzleştirilmesiyle ulaşacağı yolundaki konumuna sıkı sıkıya bağlılığı dile getiren, azınlıkta kalan bir karar tasarısı sundu. Liebknecht sosyalist taktik konusunda önemli bir açıklama yapmak üzere söz aldı; konuşması, aynı zamanda Hollandalıların eleştirdiği Alman konumunun bir rövanşıydı. Sözlerine politik eylemin belli bir amaçla uyumlu bir araç olmaktan ibaret olduğunu kabul ederek başladı ve Hollandalıların eleştirilerinin tam tersine, Alman sosyal-demokrasisinin sınıf mücadelesi zeminine sağlam bastığını ısrarla belirtti:

> Taktik esas itibarıyla pratik düzeyde bir sorundur: Gerici taktik ve devrimci taktik yoktur, tek bir taktik vardır, devrimci olan yalnızca amaçtır. Taktik, bir dönemden diğerine, bir ülkeden bir başkasına değişir. Almanya bugün Rusya'nın içinde bulunduğu durumda olsaydı, Alman sosyalistleri Rus teröristlerinin taktiğinden başka bir taktik uygulamazdı...
>
> Tıpkı taktik gibi, politik güç de kendi başına ne gerici ne de devrimcidir. Onu elinde tutanlar nasılsa, öyledir... Lafa değil işe bakalım! Proletarya kapitalist boyunduruktan kurtulmak istiyorsa, her şeyden önce devrimci lafazanlıktan kurtulmalıdır.[41]

Burjuva partileriyle işbirliğine gelince, Liebknecht Almanların her türlü uzlaşmaya sarsılmaz bir biçimde karşı olduğunu ve önderleri İngiliz önderleri gibi davransaydı partiden ihraç edilmiş olacaklarını açıkladı. Yalnızca bir taviz verdi: "Partinin henüz çocukluk çağında olduğu ülkelerde, aristokrasiye karşı burjuvaziyle ittifak yapmak gerekli olabilir, ancak yine de ilkeler ve temel hedefler gözden kaçırılmamalıdır."

Zürih'te kimi yeni usul ayrıntıları tespit edildi. Oylama konusundaki bir içtüzük kuralıyla şu düzenleme yapıldı: "Genel

41 *Protokoll* (1893), s. 44-45.

olarak kişi başına bir oy verilir. Ancak temel bir ilke sorunu konusunda, herhangi birinin talebi üzerine ve ulusların çoğunluğunun bu talep doğrultusunda oy kullanması durumunda, her ulus başına bir oy verilir."[42] Bu kural bir sonraki kongrede değişikliğe uğratılarak şu biçimde düzenlendi: "Temel ilkesel sorunlarla ilgili karar tasarılarında oylama ulus başına yapılacaktır. Ayrıntılara ilişkin sorunlarda oylama el kaldırılarak yapılacaktır."[43] Bu, tüm önemli kararların, her ulusun, büyüklüğüne bakılmaksızın eşit olarak sahip olduğu ulusal seksiyon oyuyla alınacağı demekti.

Böylesi bir düzenleme teorik olarak gayrimeşru ve haksız birtakım durumlara yol açıyordu. Örneğin Avustralya tek bir temsilciye, Karl Marx'ın damatlarından biri olan Dr. Marx-Aveling'e sahipti. Her ülke için bir oy kullanıldığında, tek başına Aveling, temsil ettiği ülkenin önemine ve etkisine rağmen tüm İngiliz delegasyonunu dengeleyebiliyordu.

1893'te Zürih'e gidenlerin hepsi, bu kongrenin bitişiyle ilgili silinmez bir anıyı korudular. Friedrich Engels, tam zamanında kapanış konuşmasını yapmaya geldi. Enternasyonal'in yönetimini üstlenen Belçikalı genç sosyalist Emile Vandervelde şöyle anlatıyor:

> Silah arkadaşının şahsında yeniden doğan Marx'tı; Birinci Enternasyonal İkinci Enternasyonal'e bağlanıyordu; karşımızda yükselen, efsanevi çağın şanlı son temsilcisinde ete kemiğe bürünen hem demokratik hem de devrimci sosyalizmdi.[44]

Üç yıl sonra Londra'da yapılacak Enternasyonal Kongresi'nin organizasyonu için İngilizlerden bir komite seçildi. İngiliz *trade unions*, kongre hazırlıkları için Sosyal Demokrat Federasyon ve Bağımsız İşçi Partisi'yle işbirliğine gitti. Komite görevini sonuna

42 *Agy*, s. 44-45.

43 *Report of Proceedings*, International Socialist Workers and Trade Union Congress, 20th Century Press, Londra, 1896, s. 5. İzleyen dipnotlarda *Report* (1896) olarak atıfta bulunulacak.

44 Vandervelde, Emile, *Souvenirs d'un militant socialiste*, Denoël, Paris, 1939, s. 145.

kadar yerine getirdi; ne yazık ki Zürih'te alınmış karara rağmen Londra Kongresi'ne görülmedik bir güçle katılan bozgunculuk uzmanı anarşistler nedeniyle, kongre büyük bir başarı sağlayamadı.

Vandervelde bu kongreden "İkinci Enternasyonal kongrelerinin en taşkın, en düzensiz, en kaotik kongresi"[45] olarak söz ediyor. Sendikalardaki anarşist delegelere, Katolik delegeler kadar dikkat edilmemişti; ancak anarşistler kongredeydi ve iki gün boyunca salon tam bir savaş alanı oldu. Bu kongredeki "vahşi suratlar, fırtınalı tutkular" katılımcıların belleklerinde derin izler bıraktı.[46]

Cornelissen

"Zürih Kararı" görüşmelerin sonunda tartışıldı. Kararın lehinde Hyndman, Jaurès, Millerand ve Bebel, aleyhinde Domela Nieuwenhuis, Landauer, Cornelissen, Keir Hardie ve Tom Mann söz aldı. İngiliz delegesi olan Keir Hardie ve Tom Mann, tüm görüşlere hoşgörü gösterilmesi ve anarşistlerin de bireysel olarak katılımının kabul edilmesi gerektiğini düşünüyordu. Ulusal seksiyonlara dayalı olarak yapılan nihai oylamada, Fransa ve Hollanda'nın karşı, İtalya'nın çekimser oyuna karşılık on yedi

45 Vandervelde, *agy*, s. 145.

46 Macdonald, J.R., *History of the Socialist Movement*, Holt, New York, 1911, s. 241.

oyla Zürih Kararı onaylandı.[47] Kesin olarak dışlanan anarşistler arasında Reclus, Malateste ve Kropotkin de vardı.

Elisee Reclus

Aralarından on beşi kendilerini anarşist yerine liberter [özgürlükçü] komünist olarak niteleyen yirmi kişilik Hollanda delegasyonu, aşağıdaki açıklamayı yaparak kongreyi terk etti:

> Kongrenin eski Enternasyonal'in ekonomik temellerinin yerine parlamenter temeller geçirme niyetinin gitgide belirginleşmesi; sosyalist örgütlerin kongreden dışlanması karşısında, Hollandalılar kongrenin taraflı, sekter ve hoşgörüsüz görüşmelerinde daha fazla yer almamaya karar verdi.[48]

Nieuwenhuis ve Cornelissen toplantıya katılmaya devam etti, ancak basın temsilcileri arasında oturdular. Anarşistler ise her akşam toplanan bir kongre düzenleyerek bir araya getirdikleri kitlenin önünde "ne sosyalist ne de emekçi" olan İkinci Enternasyonal'i alaya aldılar.[49]

47 *Report* (1896), s. 12.

48 *Report* (1896), s. 13.

49 *Les révolutionnaires au Congrès de Londres*, Conférences anarchistes, Temps Nouveaux, Paris, 1896.

Enrico Ferri

Zürih Kararı kongre tarafından bir kez daha onaylanınca, yetki belgeleri ulusal seksiyonlarca denetlenebildi. Clara Zetkin Alman delegasyonu adına, altı anarşistin yetki belgesinin reddedildiğini kongreye bildirdi. Enrico Ferri ise İtalyanlar adına, İtalyan Sosyalist Partisi delegeleri Londra'ya gelince delegasyonlarının iki katına çıktığını belirtti: yetki belgelerini anarşist gruplardan alan daha on kişi kongreye kabul edilmelerini istedi. Bu son örnekte olduğu gibi, her iki tarafın eşit sayıda delegesi olabiliyordu; bunun üzerine kongrenin anarşistlerle ilgili kararının beklenmesinde hemfikir olundu. Karar belli olunca yedi anarşistin yetki belgesi kabul edilmedi, ancak sendikal hareketlerin de yetki belgesine sahip diğer üçü kongrede kalma hakkını korudu.

Anarşistler gönderildikten sonra kongre, parlamenter eylemi resmen ve kesin olarak sosyalizme ulaşmanın bir aracı olarak kabul etti:

> Kongre, politik eylemle, kurtuluşu için işçi sınıfı tarafından politik iktidarın fethi ve iktidarın, gerek merkezde gerekse yerelde, hem yasamada hem de yönetimde uygulanması için tüm biçimle-

riyle örgütlü mücadeleyi kasteder... siyasi iktidarın fethi, emekçiler için, kurtuluşlarına ulaşmanın en iyi yoludur...

(Kongre) tüm ülkeler emekçilerine çağrıda bulunur ve onları, burjuva politik partilerinin tümünden ayrı bir parti halinde birleşerek aşağıdaki talepleri yükseltmeye davet eder:

Yetişkinlere genel oy hakkı;
Her yetişkine eşit oy hakkı;
İki turlu seçim;
Ulusal ve yerel inisiyatif ve referandum hakkı.[50]

Jaurès, "mücadelesinde işçi sınıfının en güçlü silahı politik eylemdir"[51] vurgusunu yaptı. Sosyalist taktikler konusunda 1904'te Amsterdam'da Jaurès ile yaşayacağı görüş ayrılığı göz önünde tutularak, Bebel'in açıklamasına da işaret etmek gerekir. Bebel, politik eylemin zorunluluğunun ve burjuva partileriyle işbirliğinin olanaksızlığına bir kez daha vurgu yaptı; özellikle İngiliz işçilerine bu açıdan bağımsızlıklarını koruma çağrısı yaptı. Yirmi beş yıl önce Alman sosyal demokratlar, küçümsenen ve kara çalınan küçük bir tarikat gibiydi; bugün ise tüm Alman imparatorluğunun en güçlü partisi olmuşlardı. On yıl önce yüz bin oy toplayamıyorlardı, son seçimlerde ise tüm oyların yaklaşık dörtte biri kadar, yani bir milyon iki yüz elli bin oy aldılar. "Emekçilerin politik eyleminin kendi sınıfları için zararlı olduğu söylendi. Almanya'da emekçiler için ekonomik ve politik olarak ne yapıldıysa, tümü sosyal-demokrasinin parlamenter eylemiyle ve onun politik gücüyle yapıldı."[52]

Bir sonraki kongrenin daveti yalnızca aşağıdakilere yapıldı:

1) Sosyalist mülkiyetin ve üretimin, kapitalist mülkiyetin ve üretimin yerini alması mücadelesi yürüten ve yasama ve parlamento

50 *Report* (1896), s. 30-31. Karar tasarısı bir Fransız karşı oyuna karşılık oybirliğiyle kabul edildi.

51 *Agy*, s. 32.

52 *Agy*, s. 33.

eylemini bu amaca ulaşmak için gerekli araçlardan biri olarak değerlendiren grupların temsilcileri;

2) Militan politika gütmemekle birlikte, yasama ve parlamento eyleminin gerekliliğini kabul eden tamamen mesleki örgütler. Dolayısıyla anarşistler dışlanmıştır.[53]

Anarşist saplantı 1896'da böylece ortadan kalktı. O andan sonra her ülkedeki sosyalist partiler, üyelerinin ve gerek yerel, gerekse ulusal yönetimlerdeki temsilcilerinin sayısını artırmaya devam etti. İşçi sınıfı temsilcileri olarak oynayacakları politik rol artık tartışma konusu edilmedi. Böylesi bir politik rol, yine de burjuva partileriyle ittifaka, Marksizmin amansız sınıf mücadelesi teorisinin resmen kınadığı o ittifaklara doğru bir ilk adım oldu. İşte İkinci Enternasyonal'in bir sonraki genel toplantısında tartışma masasına yatırılacak konu da bu nokta olacaktı.

53 *Agy*, s. 52.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Gerçeklik İle İnanç Karşı Karşıya Paris Kongresi (1900)

1900'de Paris'te toplanan sosyalist kongre, gerek üyeleri gerekse sosyalist eylem konusunda vardığı sonuçlar itibarıyla, İkinci Enternasyonal'in önceki dört kongresinden çarpıcı bir farklılık gösterdi.

Sosyalist partilerin henüz zayıf ve bölünmüş durumda olduğu önceki kongrelerde, sendikal hareketler, raporların çoğunu kaleme alarak ve sendikal sorunları tartışarak belirleyici rol oynamışlardı. Nitekim her kongrenin adı da anlamlıdır. 1889'da "Uluslararası Emekçiler Kongresi"; 1891'de "Uluslararası Sosyalist Emekçiler Kongresi"; ancak 1900'e gelindiğinde resmî rapor "Uluslararası Sosyalist Kongre"ye atıfta bulundu.

1900'e doğru, İkinci Enternasyonal'e üye kişilerin niteliğinde gözle görülür bir değişiklik ortaya çıktı. Sosyalist teoriler, emekçi sınıfın öz çıkarlarına çağrı yapmanın yanı sıra, hayatın zorluklarına ve sanayileşmeden ve kentlere doğru işçi akınından kaynaklanan eşitsizliklere gözlerini kapatamayan orta sınıfın bir kesiminin insancıl duygularına da sesleniyordu. Yüzyılın sonlarında orta sınıf aydınları, sosyalist harekette, bunun öncüsü olan sendikalistlerden daha büyük bir yer tutmaya başladı. Paris'te bir gözlemci şunu aktarıyor: "İşçi delegeler... gölgede kaldı... Sosyal demokratlar arasında doğuştan aristokratlar, toprak sahipleri, mülk sahipleri vardı; bankacılarla borsa komisyoncuları

bile parti içinde temsil ediliyordu; onların ardından gazeteciler, üniversite öğrencileri geliyordu..."[54] Artık sosyalistler devrimci proleterlerden ibaret görülemezdi.

Gerçekten de sosyalistler, kara çalınan ve alaya alınan basit bir çevreden, en azılı düşmanlarının bile dikkatini ve saygısını uyandıran saygıdeğer bir parti haline gelmişti. 1900'de Paris'te bir Uluslararası Devrimci Emek Konferansı toplamayı tasarlayan anarşistler, Fransız hükümetinden izin alamadı. Ancak sosyalistler kongrelerini toplama konusunda herhangi bir zorlukla karşılaşmadı.

O sıralarda önemli bir teorik etken sosyalist düşünceye yeni bir doğrultu verdi. 1898'de Alman Marksist Eduard Bernstein, Marksizme dayalı olarak ilk Marksizm eleştiri envanterini yayınladı. Bu yazı sosyalist teoride büyük bir etki yarattı, zira Marx'ın teorilerini ölümünden sonra ortaya çıkan yeni koşullara uyarlama zorunluluğu, bu yazıda açıkça ortaya konuyordu.[55] Bernstein, Marx'ın öngördüğü sınıf mücadelesindeki yoğunlaşmanın meydana gelmediğine işaret etti; gerçekten de emekçi sınıflar, yavaş olsa da emin adımlarla politik ve ekonomik eylem sayesinde yaşam koşullarını iyileştiriyordu. Bu durumda proletaryanın artan yoksullaşması teorisi ne olacaktı? Yalnızca net bir biçimde birbirinin karşısında yer alan iki sınıfa bölünmek yerine, toplum çok daha karmaşık ve çok daha çeşitlenmiş bir duruma gelmişti. Kapitalist toplumun yıkılışı ve sosyalizmin altın çağının gelişi, orta sınıfların yıkıma uğrayıp yoksul saflara düşmesine veya kapitalistlerin sınıfına yükselmesine bağlıysa, Bernstein böylesi bir gelişmenin her zamankinden daha uzak bir olasılık olduğunu ileri sürdü. Dolayısıyla Marksist teoriyi "evrimin kaçınılmaz ilerleyişi"ne uyarlamak gerekiyordu.

54 Bordeau, J., "Le Congrès socialiste international", *Revue des Deux Mondes*, Paris, Kasım-Aralık 1900, cilt. 162, s. 641.

55 Bernstein, Eduard, *Evolutionary Socialism*, Independent Labour Party, Londra, 1909. Önce Almanya'da yayınlandı: *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozial-demokratie.*

Devrimci ortodoks Marksizm ile reformizm veya Bernstein'ın teorisine verilen adla revizyonizm (gözden geçirmecilik) arasındaki çatışma, ekonomik yaşamdaki gerçekliklerin Marx'ın bununla ilgili teorisiyle çelişmeye başladığı yirminci yüzyılın ilk yıllarında keskinleşti. Sosyalist teori konusundaki çatışmanın bir diğer nedeni, yeni kuşak sosyalist yöneticiler ile eski kuşak yöneticilerin bakış açılarındaki farklılaşmaydı. Jean Jaurès, Emile Vandervelde, Ramsay MacDonald ve Camille Huysmans gibi genç sosyalistler, Karl Kautsky, Auguste Bebel veya Vaillant kadar Marx'a ve Marksizme sıkı sıkıya bağlı değildi. Sanayi toplumunun hareketli koşulları, yeni yetişen kuşağın önderlerini, devrimciden çok evrimci bir sosyalizm düşüncesine yöneltiyordu.

İkinci Enternasyonal'in Beşinci Kongresi, Eylül 1900'de Paris'te işte bu koşullarda toplandı. İktidarın fethi yöntemi olarak parlamenter eylem ilkesi anarşistlere karşı daha yeni kabul ettirilmişken, başka bir sorun gündeme geldi: Emekçilerin kaderini iyileştirmek için gerekli reformları elde etmek üzere sosyalistler hangi noktaya kadar liberal burjuva partileriyle işbirliği yapabilirdi?

Reformizm ile devrim arasındaki çatışma, Fransa'daki durum nedeniyle, Paris Kongresi'nde son derece somut bir biçimde kendini gösterdi: Millerand'ın hükümete katılımı sorunun etrafından dolaşmaya izin vermiyordu. Fransız sosyalist bakan, "Komün'ün kasabı" olarak nefret edilen General Gallifet ile yan yana oturuyor ve Keir Hardie'nin sözleriyle, "grevcilere kurşun yağdıran ve Rus Çarı'nı toplumu kurtarmak üzere gökten gönderilmiş bir kurtarıcı gibi kabul eden" bir hükümeti destekliyordu. Millerand ve Fransız sosyalistleri, böylesi bir tutumun kınanmasından kaçınamazlardı. Dolayısıyla Paris Kongresi'nde, bir burjuva hükümetiyle sosyalistlerin işbirliği, özellikle Fransız ve Alman partilerinin önderleri, yani Jaurès ve Bebel tarafından ateşli bir biçimde tartışıldı.

Jean Jaurès Enternasyonal sahnesinde 1896 Londra Kongresi'nden önce yoktu. O kongrede de yalnızca bir kez "Zürih Kararı"nı desteklemek için konuşmuştu; ancak bu tek konuşma bile onun Enternasyonal'in en iyi hatiplerinden biri olacağının işaretini vermişti. Jaurès'in konuşmasını dinleyen hiç kimse, onun kişiliğinin gücünü, aklının canlılığını ve sözlerinde ifadesini bulan büyük idealizm soluğunu unutamazdı. Orijinallik yeteneğine sahipti. Troçki, Jaurès'i "Paris'te sokak toplantılarında, uluslararası kongrelerde, komitelerde dinledim ve her defasında bu insanı sanki ilk kez dinliyorum sandım" diye aktarıyor.[56] Jaurès, samimiyetinden ve iyi niyetinden kendisine en şiddetle muhalif olanların bile kuşku duymadığı benzersiz bir hatip, parıldayan bir kişilikti.

İşte 1900'de Paris'te hükümetteki sosyalist bakan Millerand'ı savunmak ve sosyalist teorinin ve eylemin koşullara en uygun biçimde uyarlanmasının gerekçelerini sergilemek üzere kürsüye gelen insan buydu. Reformistler bundan daha güçlü bir başrol oyuncusu hayal edemezdi. Onun karşısında ortodoks Marksistlerin "eski tüfek"leri vardı.

Her iki çevre de sosyalist partilerin kapitalist sınıf hükümetlerinden hiçbiriyle ittifak yapamayacağı konusunda hemfikirdi; şu kadar ki, "istisnai koşullar bir koalisyon kurmak için bunu zorunlu kılsın –Buna da ancak, bu zorunluluğun bölgesel ve ulusal organlar tarafından kabul edilmesi koşuluyla izin verilebilir."[57] Reformist kesimi tatmin eden bu ihtirazi kayıt, reformizme büyük bir taviz oluşturuyordu.

En ateşli tartışmaya yol açan sorun, Fransa'da Millerand'ın yaptığı gibi, tek başına bir sosyalistin orta sınıf hükümetiyle işbirliği yapıp yapamayacağı konusu oldu. Kautsky, Jaurès, Vandervelde, Ferri ve Guesde, komisyondaki tartışmanın büyük

56 Trotsky, Léon, *My Life*, Scribner, New York, 1930, s. 244.

57 *Compte rendu* (Paris, 1900), s. 99-100.

bölümünü yürüttüler. Komisyondan çıkan ve önceleri nazik bir biçimde "Kautsky Kararı", daha sonraları ise pek nazik değilse de daha doğru biçimde "Elastiki Önerge" olarak adlandırılan karar, reformist konumlar ile Ortodoks konumlar arasında mükemmel bir uzlaşmaydı.

İlk satırlarında evrimci bir sosyalizm anlayışı kabul ediliyordu:

> Modern demokratik bir devlette, politik iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi, bir darbenin değil, ancak proletaryanın, ekonomik ve politik zeminde uzun ve zorlu bir örgütlenme çalışmasının sonucu olabilir...

Ardından metnin diğer bölümünden tamamıyla ayrı ve Almanlar tarafından ısrarla talep edilen kesin bir formülün ifadesi yer alıyordu:

> Ancak hükümet erkinin merkezileştiği ülkelerde, iktidar parça parça fethedilemez.
>
> Bir burjuva hükümetine tek başına bir sosyalistin girişi, politik fethin olağan başlangıcı olarak değil, yalnızca zorunlu, geçici ve istisnai bir yol olarak değerlendirilebilir.

Kararın ikinci bölümü, uygun olduğu düşünülen yöntemlerden yararlanmayı tamamen serbest bırakıyor ve taktik sorununu çözmekle ilgilenmiyordu.[58] Plehanov'un esinlendirdiği Marksistler bir değişiklik getirdi: "Örgütlü Parti, hükümetin sermaye ile emek arasındaki mücadelede taraflılığının açık kanıtlarının bulunduğunu kabul ettiğinde, bir sosyalist hükümeti terk etmelidir."[59] Karar ve onunla ilgili değişiklik, komisyonda dörde karşı yirmi dört oyla kabul edildi. Enrico Ferri kararı reddetti ve kongreye azınlık adına bir karar tasarısı sundu; ne denli garip görünürse görünsün, Ferri'nin karar tasarısı, sosyalistlerin burjuva partileriyle ittifaktan ayrılışını daha yumuşak bir biçimde

58 *Compte rendu* (Paris, 1900), s. 60. Metin için bkz. Ek-3.

59 *Agy*, s. 102.

talep ettiğinden, Kautsky'nin karar tasarısından daha da belirsizdi. Ferri, Enternasyonal'in yalnızca ilke kararları alabileceğini ve taktikle ilgilenemeyeceğini savunuyordu.

Kautsky'nin karar tasarısı genel kurula getirildiğinde, Fransız ortodoks Marksisti Jules Guesde buna sert bir biçimde karşı çıktı. "Yeni yöntemi" teorik olarak mahkûm ettikten sonra, kararın, "gelecekte böyle durumların doğabileceğini"[60] kabul ettiğini vurguladı. Alman hatip Ignaz Lauer, Marksist konumdan reformist konuma doğru bir sapmanın Almanya'da bile görüldüğüne işaret eden bir açıklama yaptı: "Gerçekte bizde bir Millerand olayı henüz yaşanmadı; biz daha bu noktada değiliz; ama bu noktaya en kısa zamanda ulaşmamızı diliyorum." Bu sözler genel olarak "Kautsky Kararı"ndan yana olan Almanların alkışlarıyla karşılandı. Belçikalılar adına Anseele Kararı coşkuyla alkışladı. Sonuç itibarıyla Kautsky'nin karar tasarısına dokuza karşı yirmi dokuz olumlu oy verildi.[61]

Bu önemli sayılabilecek çoğunluğa rağmen, Paris'te sosyalist taktikle ilgili tartışmalar gerçekten sorunu bitirici sonuçlar vermedi. Aslında dört yıl sonra Amsterdam Kongresi'nde yürütülecek reformizmle ilgili çok daha geniş bir tartışmanın basitçe taslağını çizmiş oldu. "Kautsky Kararı", en azından Reformistler için ortodoks Marksist inançta ilk gediği açtıkları bir zafer oluşturdu.

Paris Kongresi'nde oylanan bir başka karar tasarısı, belediyelerde ve yerel yönetimlerde sosyalist tutumla ilgiliydi ve bu doğrultudaki çabalar, sosyalist etkiyi yaygınlaştırıp güçlendirme yöntemi olarak güçlü bir biçimde desteklendi. Tröstlerle ilgili alınan karar, bunlar kapitalist üretim sisteminin mantıksal sonuçlarından öte bir anlam taşımadığı için, bunların oluşumunu engellemek üzere hiçbir şey yapılmaması yönündeydi. Sosyalistler

60 *Agy*, s. 79.

61 *Agy*, s. 89. Karşı oylar: Bulgaristan (2), ABD (1), Fransa (1), İrlanda (2), İtalya (1), Polonya (1), Rusya (1).

tröstlerin denetim yasalarını desteklemeliydi, ancak sorunun gerçek çözümü, ekonominin uluslararası tröstlerin en yüksek toplulaşma derecesine ulaştığı sektörlerinde, ulusallaştırma ve uluslararası üretim organizasyonu yoluyla tröstlerin ortadan kaldırılmasıydı.[62]

Yine uluslararası sorunlarla ilgili olarak, sınıf mücadelesinin sınır tanımadığı ve yurtseverliğin işçi sınıfına zararlı olduğu yolundaki teori, sosyalistlerin güçlükle kabul ettiği bir diğer Marksist öğretiydi. Bu konuda da yeni bir yüzyıla girilirken gerçeklik inanca aykırı düşüyordu. Emekçilerde ve bütün ülkeler sosyalistlerinde ulusal duygu, 1914 Savaşı patlak verdiğinde aşikâr bir tarzda ortaya çıkacaktı.

Daha en başından, İkinci Enternasyonal içindeki ulusal delegasyonların konumları tek tek her birinin iç koşullarıyla belirleniyordu. Sendikalardan gelen delegeler, ulusal bakış açısının desteklenmesini savunuyordu. Çoğu pek fazla pratik hedef gözetmeyen aydınlar ve idealistler olan sosyalist parti önderleri, sosyalist enternasyonalizm ilkelerine vurgu yapılmasına daha çok eğilimliydi.

Örneğin 1896 Londra Kongresi'nde, Alman delegeler ile İngiliz delegeler arasında, ulusallaştırma konusunda alınacak önlemler ve ulusallaştırılacak sanayiler sorunu üzerinde tartışma çıkmıştı. Bu sorunlarla ilgili önerilen karar tasarısı, halen fiyatları ve ücretleri belirleyen kapitalist grupların denetimi altındaki benzin, pamuk, kimi mineraller, petrol ve büyük çelikhanelerin ulusallaştırılmasını talep ediyordu.[63]

Almanlar adına konuşan Molkenbuhr, Enternasyonal'in yalnızca genel düzeyde eylem ilkeleri koyabileceğini, ulusal politika ayrıntılarına girmemesi gerektiğini ileri sürdü. Farklı ulusal koşullar farklı politikalar doğurmalıydı.

62 Longuet, s. 41-42.

63 *Report* (Londra 1896), s. 49.

> Nitekim, örneğin "Fabian Society" hükümetin kimi tekellere, –tütün, ekmek, alkol, vb... tekellerine– el koymasını istiyor. Bu konuda onlar Bismarck ile hemfikir, ama Alman sosyalistleriyle değil... Bu Bismackçı ideale karşı var gücümüzle mücadele ettik ve şu anda da hükümetin tütün tekeline el koyması girişimine karşı mücadele ediyoruz. Böyle bir şey gerçekleşirse 50.000 işçi işinden olacak; 70.000 işçi hükümetlerin en gericisinin köleleri haline gelecek; tüm örgütler, her türlü direniş olanağı bu insanların elinden alınacak ve benim de aralarında bulunduğum tütün işçileri, hükümetin elinde bir oyuncaktan başka bir şey olmayacak.[64]

Enternasyonal, Paris Kongresi'nde nihayet, basit olsa da kalıcı bir örgütlenmeyle donatıldı. Gündemin ilk maddesi, "sosyalistlerin ve emekçilerin birleştirilmesine yönelik uluslararası bir örgütlenmenin pratik araçlarının araştırılması ve uygulanması" konusundaydı. Uluslararası Sosyalist Büro, bu konuda alınan karar sonucunda doğdu. Ancak Enternasyonal'in yürütme komitesinin tarihini ve görevlerini ele almadan önce, Paris'te başlangıçta küçük bir zafer kazanmış olan, ancak Amsterdam'da toplanan bir sonraki kongrede Bebel ve Alman sosyal demokratları tarafından, en azından teori düzeyinde bozguna uğratılan Reformistlerle ilgili anlatımımıza devam edelim.

64 *Report* (Londra 1896), s. 49.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Amsterdam'da Reformizm (1904)

İkinci Enternasyonal'in Altıncı Kongresi 1904'te Amsterdam'da toplandı. 1903'te yapılması öngörülen kongre, 1903 sonbaharında yapılacak genel seçimlerle uğraşan Alman sosyal demokratlarının talebi üzerine ertelenmişti. Alman sosyal demokratları seçimlerde üç milyon oy alarak Reichstag'daki sandalye sayılarını 56'dan 81'e yükselten büyük bir seçim başarısı elde ettiler. Bu, dünyanın bütün sosyalistlerinin yüzünü güldüren önemli bir zaferdi.

En uzun süre ve en ateşli biçimde tartışılan sorun, sosyalist taktik sorunu oldu. Ortodoks Marksistler, 1900'de alınan, sosyalist bir partinin bir burjuva hükümetini destekleyebileceği durumları, yani ehven-i şer'i (kötülerin iyisini) seçebileceğini kabul eden Kautsky Kararı'nın, tehlikeli sonuçlar içerdiğini fark etmişlerdi. Gerçekten de karar, sınıf mücadelesi teorisinin terk edilmesi anlamına geliyordu.

Alman sosyal demokratları, 1903'te Dresden'de yapılan kendi partilerinin kongresinde bu konuyu ele aldılar; Bernstein tarafından kendi ülkesinde yürütülen Revizyonistlerin politikasının, son derece abes olduğuna karar verdiler. Dolayısıyla Dersden'de aldıkları kararı Enternasyonal'in bir sonraki kongresine sunarak Kautsky Kararı'ndaki sapmayı düzeltmeyi hedef edindiler.

Almanlar Dresden Kararı'nı sunar sunmaz, Fransız sosyalistleri konumlarını tespit etmeye çalıştılar. Fransız Sosyalist Partisi,

önemli bir azınlık tamamen karşı olmasa da bu karar konusunda hasmane bir tutum aldı. Buna karşılık, Jules Guesde'in önderliğindeki Fransa Sosyalist Partisi buna bütünüyle taraftardı. Guesde, Enternasyonal'de tartışılan tüm sorunlarda hep en devrimci konumda bulunuyordu; iyi eğitim görmüş bir teorisyendi ve milletvekili olmasına rağmen, pratik politikayla hemen hemen hiç ilgilenmiyor, tüm çabasını Marksizm öğretisi üzerinde yoğunlaştırıyordu.

Edouard Vaillant, Marksist konumun belli başlı Fransız taraftarlarının ikinci sırasında yer alıyordu. Fransız delegasyonları içinde, Alman delegasyonunda Liebknecht'inkine benzer bir konumdaydı. 1871 Paris Komünü'nde yer alma onuruna sahipti ve 1870 öncesi sosyalistlerle bağlantıları nedeniyle, Birinci Enternasyonal geleneklerini koruyan emektarlardan biriydi. 1900'de sosyalistlerin hükümetlere katılımını bir tehlike olarak teşhir etmişti ve Amsterdam'da burjuva hükümete katılımı ikircime yer bırakmayacak biçimde mahkûm etti.

Fransa'da yol açtığı antagonizmaya (karşıt tutuma) rağmen, Dresden Kararı Amsterdam Kongresi'nde sosyalist taktikle ilgili tartışmanın hareket noktası oldu. Karar...

> sınıf mücadelesine dayalı sınanmış ve şanlı taktiğimizi değiştirmeye ve burjuvaziye karşı yılmaz bir mücadeleyle politik iktidarın fethi yerine, mevcut düzene tavizler politikasını geçirmeye yönelik revizyonist girişimleri var gücüyle reddeder.
>
> Böylesi revizyonist bir taktiğin sonucu, burjuva toplumunun sosyalist topluma olanaklı en hızlı dönüşümü mücadelesini yürüten bir partiyi, –dolayısıyla sözcüğün en mükemmel anlamıyla devrimci bir partiyi– burjuva toplumunda reformlar yapmakla yetinen bir parti haline getirmek olacaktır.[65]

65 14-20 Ağustos 1904'te Amsterdam'da toplanan Altıncı Uluslararası Sosyalist Kongre raporu: *Compte rendu*, Brüksel 1904, s. 115-116. İzleyen dipnotlarda *Compte rendu* (Amsterdam 1904) olarak atıfta bulunulacak.

Kararda sınıf karşıtlığının zaman içinde hafifleyemeyeceği, tam tersine, sürekli olarak artmak durumunda olduğu belirtiliyordu. Sosyal-demokrasi, "bugünkü haliyle kurulu bulunan bir toplumda en üst iktidarı yürütemeyeceğinden", mevcut yönetici sınıfı iktidarda tutmaya yönelik herhangi bir eylemi desteklemeyi reddediyordu.

Karar, "sosyalist olmayan partilerle birliğe doğru yolu açmak amacıyla sınıfsal farkları azımsamaya yönelik her türlü girişimi" mahkûm ederek devam ediyordu. Sonuç bölümünde, büyümekte olan sosyal demokrat partileri, emekçilerin çıkarlarını ilerletmeye, politik özgürlükleri genişletmeye, militarizme, emperyalizme, her biçimiyle sömürüye karşı koymaya ve nihayet sosyal mevzuatı geliştirmeye çağırıyordu.

Dresden Kararı'nı tartışmakla görevli komisyon, Amsterdam Kongresi'nin en hassas noktası haline geldi. Jaurès tartışmaları başlattı, Guesde tartışmanın yalnızca Fransızlar arasında bir savaşa dönüşmemesi için diğer delegelerin söz almasını bekledi. Kautsky Paris'te hazırladığı kararın istisnai koşullar göz önünde tutularak hazırlandığını, şimdi olağan zamanlarda taktik sorununun tartışılması gerektiğini belirtti. Victor Adler, Kautsky Kararı'nın bir burjuva hükümete hem katılma hem de katılmama olasılıklarını kabul ettiğini, ancak sosyalist partilerin seçim gücündeki gelişiminin durumu değiştirdiğini vurguladı. Artık sorun tek başına bir sosyalistin hükümete katılımından çok, bütün bir partinin katılımı sorunu haline gelmişti. Fransız taktiğini şahsen benimsememekle birlikte, Emile Vandervelde'yle hemfikir olarak Adler, reformizmi resmen mahkûm ederek uluslararası sosyalist hareketi bölmeyi ihtiyatsız bir hareket tarzı olarak değerlendiriyordu.[66]

Yakın dostlukları ve fikirlerindeki benzerlik nedeniyle "Enternasyonal'in Siyam İkizleri" olarak adlandırılan Adler ile

66 *Compte rendu* (Amsterdam 1904), s. 137-138.

Vandervelde, sosyalist taktikle ilgili başka bir karar tasarısı sundular; bu karar tasarısı, sosyalist taktiğin, revizyonizmin zamansız mahkûmiyeti yerine, sınıf mücadelesini temel alması gerektiğini belirterek başlıyordu. Dresden Kararı'na göre daha ölçülü ifadelere sahipti, ancak "burjuvaziye karşı yılmaz bir mücadeleyle politik iktidarın fethi yerine, mevcut düzene tavizler politikasının geçirilmesine" de karşıydı.[67]

Bebel, Dresden Kararı'nın, tavizin söz konusu olamayacağı bir ilke sorununu ortaya koyduğunu düşünüyordu. Fransızları şu sözlerle suçladı:

> Bizimkinden esastan farklı bir taktik güdüyorsunuz; zira siz, Kilise'ye karşı mücadeleyi, özerkliğinizin bir bölümünü kurban ederek, burjuvaziyle birlikte yürütüyorsunuz ve aralıksız yürüttüğünüz bu paralel eylem, proleter bilinci bulandırıyor.[68]

Almanlar, herhangi bir burjuva partisiyle hiçbir zaman işbirliği yapmayı kabul etmeyecektir, "zira sınıfları ayıran bir uçurum vardır ve bu uçurum o sınıfları temsil eden partileri de ayırmalıdır."

Ramsay MacDonald'ın yanıtı konunun can damarına dokunuyordu: "Jaurès'i reformist politikayla suçluyorsunuz; ben de sizi, siz Almanları, seçimlerdeki çelişkili tutumunuz nedeniyle suçluyorum."[69] Almanya'da yarı-feodal koşullar var olduğu müddetçe, sosyal demokratların, devrimci Marksist teoriyle bağdaşmayan bir reform politikası izleme zorunluluklarına atıfta bulundu. Böylesi bir taktiği benimseme olasılığı Almanlar için hiçbir zaman söz konusu olmadığından, onların burjuva partileriyle işbirliğini suçlamaları kolaydı. MacDonald bu paradoksu vurgulamaya özen gösterdi.

---

67 *Agy*, s. 113.

68 *Agy*, s. 150.

69 *Agy*, s. 154.

Komisyonun son oturumunda, yalnızca henüz görüşünü dile getirmemiş ülke temsilcilerinin söz alabileceği kararlaştırıldı. Furnèmont (Belçika), Renaudel (Fransız azınlık sosyalisti), Nemec (Bohemya), Branting (İsveç) ve Kringen (Norveç) söz alarak hepsi birden Dresden Kararı'na karşı çıktı ve Adler ile Vandervelde'nin sunduğu daha az kategorik olan önergeyi desteklediler. Sonuçta komisyon, Adler-Vandervelde önergesini on altıya karşı yirmi dört oyla reddederek Dresden Kararı'nı, üç karşı, on çekimser oya karşılık yirmi yedi oyla kabul etti; her ulusa iki oy hakkı verilmişti.[70]

Enternasyonal'in tarihinde en unutulmayacak günlerden biri olan genel kurul toplantısında, Vandervelde komisyon raporunu sundu. Fransa'da Jaurès ile Guesde arasındaki konum farkını, Almanya'da Kautsky ile Bernstein arasında var olan farklılıkla karşılaştırarak sözlerini şu anlamlı çağrıyla noktaladı: "Marx 'Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşin!' demişti. Biz de bugün 'Her Ulusun İşçileri Birleşin!' diyoruz." Ardından "Marx ve Engels'in yarattığı eserin ortak idealimize doğru proleter birliğiyle zafere ulaşması için" Jaurès ile Guesde'in el sıkışmalarını istedi.[71]

Karmaşık ve dikenli bir konuda Vandervelde'nin dikkate değer ölçüde ustaca ve tarafsız sunumuna alkışlar durulduğunda, salonda bir sessizlik çağrısı dolaştı, Jaurès konuşacaktı. Jaurès sözlerine, reformist politika aracılığıyla emek lehine birçok şey elde edilebileceğine işaret ederek başladı: "Proletarya, her türlü eylem biçiminden yararlanabilmek için bağımsızlık içinde örgütlenmelidir"[72], oysa sınıf mücadelesi teorisine çok aşırı ölçüde bağlılık, proletaryayı olsa olsa politik kısırlığa sürükler.

70 *Agy*, s. 59.

71 *Agy*, s. 66.

72 Bu konuşmanın arifesindeki akşam Jaurès, Max Beer ile yemek yedi ve onu Alman partisiyle ilgili sorularıyla sıkıştırdı. Beer'in Almanların paradoksal durumuyla ilgili Jaurès'e söylediği birçok şey, Jaurès'in konuşmasında yer aldı. Beer, Max, *Fifty Years of International Socialism*, Mac-Millan, New York, s. 128-129.

Jaurès, Dresden Kararı'nın, proletaryanın devrimci amaçlarını ve özlemlerini gözden kaçırmama yeteneğine güvensizlikten esinlendiğini ve Almanların iç taktiklerini uluslararası kural haline getirmek istemelerinin haksız olduğunu vurguladı.[73] Sonra birdenbire, o ana kadar Jaurès'in benzersiz hitabet yeteneğine zaman zaman ve neredeyse kendiliğinden gelen alkışlarla sessizce dinlemekte olan katılımcılarda derin bir etkiye yol açan şu sözler geldi: "Şu anda Avrupa'da ve dünyada ağırlığı hissedilen... Alman sosyal-demokrasisinin politik güçsüzlüğüdür!"[74]

Önemi abartılamayacak bu açıklamada, geri alınamaz bir özellik, bir ses vardı: İlk kez, Enternasyonal'in gururu ve gücü olan Alman Partisi hedef tahtasına konuyordu. Alman delegasyonundan protesto sesleri yükseldi; böylesine cüretli bir açıklama karşısında diğer delegeler şaşkın ve afallamıştı, yalnızca birkaçı çılgınca alkışladı. Jaurès sözlerini ayrıntılandırınca İkinci Enternasyonal tarihinin en dramatik gerilim anı yaşandı:

> Devrimci eylem aracına sahip olmamanız bir yana, proletaryanın devrimci geleneğinin vereceği güce sahip olmamanız bir yana, gayet iyi biliyorsunuz ki parlamenter gücünüz de yok. Reichstag'da çoğunluğa sahip olsanız bile, siz, sosyalizmin, çoğunluğuna rağmen egemen olamayacağı tek ülkesiniz. Zira parlamentonuz yarı-parlamento. Bir parlamento, yürütme erkini, hükümet gücünü elinde tutmadıkça, kararları İmparatorluk makamlarınca keyfi olarak geçersiz kılınan dileklerden ibaret kaldıkça bir parlamento değildir.
>
> Sizden beklenen, sosyalist insanlığın Dresden Kongresi'nden beklediği, bir politikanın tanımlanmasıydı. Gazetelerinizde haykırdınız: "İmparatorluk bizimdir! Dünya bizimdir! *Unser das Reich! Unser die Welt!*" Hayır! İmparatorluk henüz sizin değil, zira başkentinizde uluslararası sosyalizme ev sahipliği yapabilecek güçte bile değilsiniz. (*Alkışlar*)

73 *Compte rendu* (Amsterdam 1904), s. 74-76.

74 *Agy*, s. 77.

> Dolayısıyla seçeceğiniz yolu bilemiyorsunuz. Bu büyük zaferin ertesinde, sizden beklenen bir slogan, bir eylem programı, bir taktikti. Araştırdınız, yokladınız, fırsat kolladınız: Kafaların buna hazır olmadığını gördünüz. Bunun üzerine eylem iktidarsızlığınızı, kendi proletaryanızın, uluslararası proletaryanın önünde teorik formüllerin uzlaşmazlığına sığınarak saklamaya çalıştınız...
>
> O halde bu Uluslararası Kongre'de Dresden Kararı'nın kabulü, tüm ülkelerde, tüm unsurlarıyla, tüm güçleriyle uluslararası sosyalizmi, Alman demokrasisinin anlık ama korkunç iktidarsızlığına, geçici ama zorunlu eylemsizliğine ortak etmek anlamına geliyor.
>
> Nitekim önergeniz zorlayıcı, despotik biçimiyle kimden, hangi ülkeden en büyük direnci gördü? Fransa'dan veya en azından Fransa'nın bir bölümünden, Hollanda'dan, İsviçre'den, Danimarka'dan, İsveç'ten, sanıyorum ayrıca İngiltere'den –bir diğer deyişle, bir ülkede demokrasi, özgürlük arttıkça, o ülke parlamentosunda proletarya politik eylem yürütüp etkili oldukça, işte sizin önergenizden en çok o proletarya yara alıyor...[75]

Pek fazla hakikatle hedefine ulaşan keskin oklarla dolu, okşayıcı olduğu kadar yaralayıcı da olabilen o müzikal sesle dillendirilmiş, benzersiz ifade gücüne sahip bu muhteşem konuşma, o söz zenginliği, Jaurès'i gücünün doruğunda bir hatip olarak ortaya koyuyordu. Jaurès'in saldırganlığında bayağı veya kişisel hiçbir şey yoktu –bakışı ve konum alışı, bayağı veya bencil niyetlerin ve güdülerin üzerindeydi. Kavgaya girdiğinde ağır basıyordu, zira nesnellik yeteneğinin yanı sıra, büyük adamı vasat olandan ayıran bir özelliğe, bir ideale sarsılmaz inanca da sahipti.

Jaurès konuşmasını tamamladığında zaman öğlene yaklaşıyordu ve toplantıya ara verildi. Öğleden sonra, partisine sabah yöneltilmiş ağır suçlamalara Bebel'in vereceği yanıtı ateşli bir biçimde bekleyen delegeler salonda yerlerini alırken, Jaurès'in mıknatıs gibi çekici ve sürükleyici gücünün etkisinden artık

75 *Agy*, s. 81-82.

kurtulmuşlardı. Kürsüye, büyük hatibin yerine, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin "koca ihtiyar"ı, Enternasyonal'in babası Bebel, partisini genç Fransız hasmına karşı savunmak üzere geldi. Kürsüye yöneldiğinde Bebel'i delegeler sempati ve saygı alkışlarıyla karşıladı.

Her ne kadar Bebel'in konuşması gerek biçimi, gerekse içeriği itibarıyla Jaurès'inkinden çok daha zayıf olsa da[76], delegelerin çoğunluğu yaşlı önderin görüşünü onayladı. Bebel yanıtının önemli bir bölümünü Jaurès'in Fransız Cumhuriyeti'ni Alman monarşisine yeğlemesini eleştirmeye ayırmıştı. Bebel, "Avrupa'nın en kötü yönetilen ülkelerinden biri olan" Almanya'da mevcut gerici, feodal koşulların iğrenç olduğunu kabul ediyordu, ancak Fransız Cumhuriyeti'ni de "dert etmeye değmeyeceğini" –bu açıklamasından sonra bir alkış tufanı koptu– düşünüyordu. "Burjuva monarşisi, burjuva cumhuriyeti, her ikisi de birer sınıf devletidir."[77] Bebel, Almanya'daki koşulların diğer ülkelerdeki koşulları yansıttığını ve dolayısıyla tüm sosyalistlere rehber olarak hizmet etmesi gerektiğini savundu. Ardından Waldeck-Rousseau-Millerand hükümetini, son dört yıldır tüm çatışmalarda grevcilere karşı askerî güç kullanmakla suçladı. Bu vesileyle de alaycı bir üslup tutturdu:

> Dolayısıyla Jaurès'in kurtardığı evrensel barış, şu son yıllarda Avrupa'da nerede tehdit altında bulunuyor? (*Kahkahalar*). Evrensel barıştan söz etmek, bunu biz de yaptık. Ama bizden farklı olarak, ordu ve donanma bütçelerine oy verdiniz (*Jaurèsçilerden: Hayır!*) ... ve böylece, barışı tehdit edebilecek her şeye destek oldunuz. (*Sürekli alkışlar*).[78]

76 Reformizme karşı Bebel'in konumuna eğilimli Amerikalı Marksist Daniel de Leon şöyle yazıyor: "Auguste Bebel... derinlemesine sosyalizm bilgisiyle, ciddi kararlılığıyla ve sosyal devrim gayretiyle, ilk günden beri sahip olduğu muazzam tartışma gücüyle –bütün bunlarla, Amsterdam Kongresi'nin bu sonucu belirleyici uğrağında nasıl bu kadar zayıf görünebildi?"

77 *Compte rendu* (Amsterdam 1904), s. 85.

78 *Agy*, s. 89.

Bebel, Jaurès'i "1900 Uluslararası Sosyalist Kongresi'ni selamlamayıp Avrupa'nın en kanlı despotu Çar'ın önünde diz çöken" Millerand'ı desteklemekle suçladı. Konuşmasını müthiş alkışlarla tamamlayan Bebel yerine oturduktan sonra da alkışlar devam etti; alkışlara sayısız bağırışlar eklendi ve ayağa kalkan birçok delege Bebel'e mendil salladı.

Adler, Ferri, Vaillant ve Anseele'nin her biri, Bebel'den sonra birkaç dakika söz aldı ve oturum akşam ancak 7:30'da tamamlanabildi. İlk olarak Dresden Kararı'ndan daha ılımlı olan Adler-Vandervelde önergesi oylandı ve yirmi bir kabul, yirmi bir ret oyuyla ikinci turda reddedildi. Kabul oyu verenler: İngiltere, Avustralya, Arjantin, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa (1), Hollanda, Norveç (1), Polonya (1), İsveç ve İsviçre –sosyalistlerin parlamentoda güçlü bir temsile sahip olduğu ülkeler. "Sosyalistlerin bir avuç insandan ibaret olduğu veya Almanya gibi sayısal olarak güçlü bir partiye sahip olmakla birlikte sadece görüntüde demokratik kurumlara sahip ülkeler"[79] ret oyu kullandı: Almanya, Bulgaristan, İspanya, Amerika, Fransa (1), Macaristan, İtalya, Japonya, Norveç (1), Polonya (1) ve Rusya.[80]

Adler-Vandervelde önergesinin, Dresden Kararı lehine, geleneksel Marksist dogmalara sıkı sıkıya bağlı, Avrupa'daki koşullara tümüyle yabancı Japon delege Katayama'nın sonucu belirleyici oyuyla reddedilmesi üzücü olmuştur.

Almanlar, oya sunulmadan önce, Dresden Kararı'nda "mahkûm eder" ifadesini "onaylamaz" ifadesiyle değiştirdiler. Nihai oylamada yirmi beş ulus kabul, beş ulus ret –İngiltere (1), Avustralya (2), Fransa (1), Norveç (1)– ve on iki ulus çekimser oy kullandı:[81] Arjantin, Belçika, Danimarka, Hollanda, İsveç ve İsviçre. Çok sayıdaki çekimser oy, aslında kazanılan zaferin yine

79 Vandervelde, *agy*, s. 156.

80 *Compte rendu* (Amsterdam 1904), s. 113

81 *Agy*, s. 116.

de tam olmadığını gösteriyordu. Gerçekten de bu sahte bir zaferdi, zira Bebel, Jaurès'i yenilgiye uğrattıysa da Alman sosyal demokratlarının taktiği, suçlanan Fransız Revizyonistlerinin taktiğinden pek de farklı değildi.[82] Ancak sosyalist teori bakımından, Alman "eski tüfek"leri, yarım yüzyıl önceki duruma karşı koyabilmek için kabul edilmiş taktiğin ne revizyonundan, ne de hatta yeniden değerlendirilmesinden söz edildiğini işitmek istiyordu.

Açıktır ki devrim sözcüğü artık sosyalizmin yayılması için tüfekler ve barikatlar yöntemini çağrıştırmıyor, yalnızca sosyalizmin kuruluşunun gerektirdiği sosyal düzen değişikliği anlamına geliyordu. Bir Amerikalı delegenin belirttiği gibi, "revizyonizmin öldüğü" doğru değildi. "Sınıf mücadelesi bugün bir teori değil, bir olgudur; bir kitap değil, bir savaştır."[83] Açıkça ilan edilmiş bir devrimci eylem, seçmenleri korkutma tehlikesi taşıyordu, ama büyük sözler ve geniş tasarılar onlara çekici geliyordu. Sonraki kongrelerin hiçbirinde sosyalist taktikle ilgili bir genel tartışma açılmadı; ulusal politikalarda reformizm zımnen (üstü kapalı olarak) kabul edildi; bu arada sosyalistler, amaçlarına ulaşmak için gitgide daha çok seçmen desteğini ve parlamenter reformları düşünmeye başlamıştı.

Amsterdam Kongresi, sosyalist taktik tartışmalarını büyük ölçüde arka plana iten diğer komisyonların karar tasarılarını uzun boylu tartışmadan kabul etti. Molkenbuhr, hastalık, kaza, işsizlik, yaşlılık ve annelik konularında sosyal güvenlikle ilgili bir karar önergesi sundu. Gerekli fonların sermaye, gelir ve miras üzerinden alınacak vergilerle sağlanmasını önerdi.

Genel grev sorunsalı, Zürih ve Londra'daki görüşlere göre daha ılımlı bir tarzda ele alındı. Anarşistlerle ittifak bir kez daha reddedildi, ancak "emekçi örgütlerinin gücünün artışı, sınıfsal

82 Michels, Robert, "Die Deutsche Sozialdemokratie im Internationalen Verbande", *Archiv für Soziale Wissenschaft und Soziale Politik* içinde, Temmuz 1907, cilt 20, s. 171.

83 Kennedy, J., "The Congress of Stuttgart", *Journal of Political Economy*, Ekim 1907, c. 15, s. 491.

örgütlerin gelişimiyle işçilerin birliğinin güçlenmesi, kitleler bunu gerekli ve sonuç alıcı gördüklerinde, genel grevin başarılı olmasının koşullarını yaratıyor" dendi.

Göç ile ilgili karar tasarısı canlı bir tartışmaya yol açtı. Göçe karşı yasal düzenlemelere karşı çıkılması konusunda herkes hemfikirdi; ne var ki Amerikalı ve Avustralyalı delegeler, kapitalistler tarafından ucuz işgücü olarak geri kalmış ülkelerden, örneğin Çin'den ve Afrika'dan işçi ithal edilmesini engellemek istiyorlardı. Ne var ki bu, hiçbir ırk veya milliyet farkı gözetmeyen sosyalist ilkelere aykırıydı. Sonuç itibarıyla Amerikalıların değişiklik önergesi reddedildi. Tröstler, kadınların oy hakkı ve 1 Mayıs gösterileri konularında önceki kongrelerin kararları yinelendi.

Kapanış sırasındaki bir olay Amsterdam Kongresi'ne damgasını vurdu: Rus delege Plehanov ve Japon delege Katayama, arka arkaya sahneye çıkarak el sıkıştılar; böylece hükümetlerinin savaşmasına rağmen, bu ulusların emekçilerinin ve sosyalistlerinin birliğini sergilediler. Kongrede Hindistan'dan bir delege ve Güney Afrika'dan bir sosyalist delege de vardı. Ayrıca Kanada da temsil edildi; böylece Amsterdam Kongresi, İkinci Enternasyonal'in o güne kadar toplanmış kongreleri içinde en geniş temsili sağladı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Uluslararası Sosyalist Büro (1900-1914)

1896'da Londra Kongresi'nde, kongreler arası dönemde Sosyalist Enternasyonal'in faaliyetini yürütecek sürekli organ ihtiyacı tartışıldı. Uluslararası Sosyalist Büro (USB), Brüksel'deki sürekli yürütme komitesiyle birlikte, Paris Kongresi kararı uyarınca 1900'de kuruldu. Kararda şöyle deniyordu:

> Her ülkeden bir delegeden oluşan uluslararası sürekli bir komite kurulacak ve gerekli kaynaklara sahip olacaktır. Bir sonraki kongrenin gündemini tespit edecek ve kongreye katılacak her ulustan rapor isteyecektir.[84]

Komite, ücretli bir genel sekreter seçecektir; genel sekreterin görevleri şunlardır:

> Gerekli bilgileri sağlamak; önceki kongrelerde alınan kararları açıklayıcı bir anahtar metin (*code explicatif*) kaleme almak; yeni kongreden iki ay önce, her ülkenin sosyalist hareketi hakkındaki raporları dağıtmak; kongrede tartışılmış sorunlar hakkında sunulmuş raporların genel bir özetini oluşturmak; zaman zaman, gerek güncel ve herkesi ilgilendiren sorunlar ve önemli reformlar hakkında broşürler ve bildiriler, gerekse vahim politik ve ekonomik sorunlar hakkında incelemeler yayınlamak; ve nihayet, bütün ülkeler proletaryasının uluslararası eylemini ve örgütlenmesini desteklemek için gerekli önlemleri almak.

84 *Compte rendu* (Paris 1900), s. 37.

Brüksel birçok nedenle Enternasyonal'in merkezi seçildi. Katolik ve muhafazakâr hükümete rağmen Belçika'da ifade özgürlüğü Fransa'dan, Avusturya'dan veya Almanya'dan daha genişti; Enternasyonal'in merkezi burada tam bir güvenlik içinde faaliyet gösterebilirdi. Coğrafi olarak Brüksel, üç büyük sosyalist partinin, Fransa, İngiltere ve Almanya partilerinin ortasında yer alıyordu ve Belçikalıların kendileri de Fransız ve Alman kültürel geleneklerinin etkisi altında yaşıyordu. Belçika Sosyalist Partisi iyi örgütlü ve güçlüydü ve harika bir bina olan Maison du Peuple (Halk Evi), Enternasyonal bürolarına hazır bir sığınaktı.

USB'nin ilk genel sekreteri, Belçikalı sosyalist Victor Serwy oldu. Sürekli yürütme komitesi, sekreter dışında USB'deki üç Belçikalı üyeden oluşuyordu: Başkan olarak Emil Vandervelde, Edouard Anseele, Léon Furnèmont ve daha sonra Louis Bertrand.

Vandervelde ta başından beri Enternasyonal'in faaliyetlerinin içindeydi. 1889'da hiç kimsenin tanımadığı genç bir hukukçu olarak, "üç yüz seksen delegelik oldukça kaotik kalabalığın içinde âdeta kaybolmuş bir halde, Sosyalist Enternasyonal'in yeniden doğuşuna" tanık olmuştu ve "topluluk içinde, küçük bir köpeğin kardinallere baktığı gibi Engels, Bebel ve Liebknecht, Vaillant ve Jules Guesde gibi ünlü emektarlara uzaktan baktığını" hatırlıyordu.[85]

Vandervelde 1891 Kongresi'nde meydana gelen bir olayı aktarıyor. Kadınlara eşit politik haklara muhalefet edince, toplantı bitiminde yanına Wilhelm Liebknecht geliyor ve kendisini alaycı bir biçimde aşağılıyor: "Anlaşıldı! Fahişe veya ev kölesi, işte bir sosyalist kadının rolünü böyle görüyor!" Vandervelde dersini tüm kalbiyle alıyor ve on yıl sonra Belçika parlamentosunda kadınların oy hakkının en yaman savunucusu oluyor.

Vandervelde, bir sorunun olumlu ve olumsuz yanlarını açıkça ve nesnel bir biçimde sunma yeteneğine sahipti. Onun gözünde

85 Vandervelde, *Souvenirs*, s. 140.

çeviri tahrifatla bağdaşmazdı ve kendi fikirlerine aykırı bile olsa bir konuşmayı çevirmek söz konusu olduğunda, aslına kesinlikle sadık kalırdı. Tarzı büyüleyiciydi ve mükemmel bir hatipti – Enternasyonal başkanlığı için ideal bir kişilikti.

Uluslararası Sosyalist Büro başlangıçta komik denecek kadar kısıtlı bir bütçeyle çalışmaya başladı ve Berlin, Paris ya da Londra sosyalistleri için bir posta kutusundan başka bir şey olmadı.[86] İlk toplantısını 29 Aralık 1901'de yaptı; ikincisini ise ancak Temmuz 1903'te, emekçiler için sigorta mevzuatı tartışmaya açıldığında gerçekleştirebildi. Amsterdam Kongresi hazırlıkları çerçevesinde 1904'te iki toplantı yapıldı ve sonuç itibarıyla USB, tartışma konularıyla ilgili bir broşür yayınladı. Diğer yayınlar arasında, bütün ülkelerde 1 Mayıs gösterileri için bir çağrı ve Sen Petersburg'da II. Nikola tarafından işçilere yapılan baskı gibi güncel sorunlarla ilgili bildiriler vardı.

Ne var ki USB, ancak 1904'ten sonra daha etkili bir biçimde çalışmaya başlayabildi. Faaliyetlerini artırabilmesi için tam zamanlı çalışacak bir sekretere ihtiyacı vardı. 1905'te Serwy'nin yerini almak üzere aktif ve sürükleyici bir genç sosyalist olan Camille Huysmans seçildi. Avrupa ve dünya olayları hakkında engin bir bilginin yanı sıra birçok dile dikkate değer hâkimiyeti, Huysmans'a, tüm dünya sosyalistleriyle kısa zamanda bağlantı kurma olanağını verdi. USB'de çalıştığı dokuz yıl boyunca, uluslararası sosyalist hareketin hizmetine bir kütüphane ve arşiv sundu. USB yayınları nitelik ve sayı açısından hızla gelişti. Bunlar arasında, her kongrenin gündemine gelen sorunlar hakkında ulusal sosyalist partilerin raporları, kongreler arası dönemde yapılmış işlere ilişkin raporlar vardı; 1909'dan itibaren de üç dilde yayınlanan periyodik bir bülten, dünya çapındaki sosyalist faaliyetten haberler verdi. Bu bülten yılda yaklaşık üç kez üye partilere ve işçi birliklerine gönderiliyordu.

86 Vandervelde, *agy*, s. 147.

Yirmi üç ülkeye mensup USB üyelerinin toplamı altmış dokuz kişiydi; ancak pratikte bu üyelerin yalnızca yarısı toplantılara katılma olanağına sahipti. Birçok küçük sosyalist parti, iki delegenin yolculuk giderini karşılayacak durumda değildi. Pek az istisnayla, hep aynı sosyalist yöneticiler yılda bir veya iki kez Brüksel'de toplanıyor, Sekreterliğin (sürekli yürütme komitesinin) önerilerini karara bağlıyor ve Sekreterlikçe yürütülecek çalışmaları belirliyordu.

İngiltere'den Keir Hardie, Ramsay MacDonald, Harry Quelch ve Bruce Glacier; Almanya'dan, Kautsky dışında hepsi Reichstag üyesi olan Bebel, Molkenbuhr ve Haase; Avusturya'dan Victor Adler ve başka iki üye; Fransa'dan meclis üyesi olan ya da olacak olan Jean Jaurès, Edouard Vaillant, Jules Guesde ve Marcel Sembat ve yedek olarak Jean Longuet; İtalya'dan Angelica Balabanova, parti sekreteri Lazzari ve bir yedek; İspanya'dan Francisco Mora ve Pablo Iglesias geliyordu.

USB'nin Rus üyeleri Lenin, Plehanov ve Rubanoviç'ti. Lenin, Rus Sosyal Demokrat Partisi tarafından 1905'te Büro'ya tayin edildi.[87] Toplantılarda zaman zaman onunla karşılaşan Vandervelde Lenin'i şöyle tarif ediyor: "Genel olarak bakıldığında silikti; fazla dinleyeni yoktu, söylemeye cesaret edersem, o zamanlar pek önemli bir kişilik izlenimi vermiyordu." Bununla birlikte, "toplantılara oldukça titiz bir biçimde katılıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse ona pek fazla önem verilmiyordu. Çekik gözlü, kızıl sakallı, monoton sesli, geleneksel Marksist dogmaları soğuk ve kesin bir nezaketle sunan bu ufak tefek adamın ileride ne olabileceğini hiç kimse tahmin etmiyordu."[88]

İskandinav ülkeleri üyeleri, sosyal demokrat partilerin yöneticileriydi, her biri beraberinde iki de yardımcı getiriyordu; Hollanda'dan Van Kol, Troelstra ve Ter Laan; Amerika Birleşik

87 Hill, E. ve Mudie, D., *The Letters of Lenin*, Harcourt, Brace and C°, New York, 1937, s. 246.

88 Vandervelde, *agy*, s. 136.

Devletleri'nden Daniel de Leon, Morris Hillquit ve Kate O'Hare geliyordu.[89] Böylece ulusal sosyalist partilerin önderlerinin birçoğu, uluslararası sosyalist hareketteki ilerlemeleri ve gerek ulusal, gerekse uluslararası planda karşı karşıya olunan ana sorunları incelemek üzere Brüksel'de bir araya geliyordu.

Mali olarak USB, Büro tarafından periyodik olarak tespit edilen bir ölçeğe göre, her üye partinin yıllık katkılarıyla destekleniyordu. En büyük partiler 2.000 Belçika Frankı öderken, diğerleri parlamentodaki temsil derecelerine göre katkıda bulunuyordu. 1910'da daha yüksek bir bütçe belirlendi. Her ulus, Enternasyonal'de kullandığı her oy için 100 franklık bir katkıda bulunacaktı. En yüksek ödemeyi Almanya yapacaktı: yıllık 2.500 frank; Fransa, İngiltere, Avusturya-Bohemya ve Rusya 2.000'er frank ödeyecekti. Şili, Japonya, İspanya, Güney Afrika, Arjantin, Bulgaristan, Romanya ve Sırbistan için öngörülen 400'er frank ise bütünüyle kâğıt üzerinde kaldı.[90]

USB'nin belli başlı görevlerinden biri, Enternasyonal kongreleri için içtüzük hazırlamaktı. Kendisi için de bir tüzük hazırladı ve bu belge, 1907 Stuttgart Kongresi'nde tartışılmadan oy birliğiyle kabul edildi. Tüzükte şöyle deniyordu:

> Ulusal seksiyonların uluslararası kongrelerde temsiline göre oluşturulmuş bir Uluslararası Sosyalist Büro, kongrelerin görevlerini sürdürecektir. Her seksiyon, Büro'ya, yetkili *iki* temsilci gönderebilir. Parlamentolararası komisyonun ulusal sekreterleri, USB'de *yardımcı delege* sıfatına sahip olacak ve bu sıfatla USB toplantılarına katılabilecektir.[91]

Çözüme kavuşturulması gereken en acil sorunlardan biri, ulusal seksiyonlar arasında oy dağılımıydı. İlk kongrelerde oylama kişi başına yapılıyordu; bu en basit ve en hızlı yöntemdi. Yine

89 Longuet, s. 89-93, USB üyelerinin tam listesini veriyor.

90 *I.S.B. Report* (1907-1908), s. 22-23. Katkıların listesi için Ek-2'ye bakınız.

91 *Bulletin Socialiste*, no: 8, 1911, s. 3.

de eğer üç ulus, ulus esasına göre oylama talep ederse, bu durumda her ulusun iki oyu oluyordu. Bir ulusal seksiyonda iki veya daha fazla sosyalist parti varsa, her biri bir oy kullanıyordu. Bu tatminkâr bir bileşim değildi; küçük uluslar, en güçlülerle aynı oya sahip oluyordu.

Bu durumu göz önüne alan USB, bir partinin üye sayısını, ülkenin toplam nüfusunu ve önemini, sendika ve kooperatif hareketinin gücünü ve partinin politik ağırlığını hesaba katan, yaklaşık bir göreli temsile dayanan bir sistem getirdi. Buna göre Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya ve Avusturya-Bohemya 20'şer oya; İtalya 15 oya; Amerika Birleşik Devletleri 14 oya; Belçika ve İsveç 12'şer oya; Polonya, Danimarka ve İsviçre 10'ar oya; Finlandiya, Macaristan ve Hollanda 8'er oya; Norveç ve İspanya 6'şar oya; Güney Afrika, Arjantin, Avustralya, Bulgaristan, Japonya ve Romanya 4'er oya; Lüksemburg ve Bosna-Hersek 2'şer oya sahipti.[92] Kopenhag Kongresi'nde, bir ulus içindeki her partinin o ulusun toplam oyu içinde sahip olduğu oy sayısı da dikkate alınarak, oy dağılımı daha da açık bir biçimde belirlendi.[93]

USB'nin dikkat etmesi gereken başka bir yapısal sorun, Amsterdam'da Bebel ile Jaurès arasında sosyalist taktikle ilgili olarak yapılan tartışmanın kongrenin tüm faaliyetini oluşturur hale gelmesiyle ortaya çıkan sorundu. Delegeler, daha az önem verdikleri sorunlarla ilgili genel kurul toplantılarını izlemek yerine bu tartışmayı izlemeyi tercih etmişlerdi. "Ayrıntıya ilişkin sorunları, yandaki salonda çalışan ve daha az heyecana kapılan veya görev sorumluluğu daha yüksek olan bir avuç delegeye bırakarak"[94] tartışmanın yapıldığı komisyona üşüşmüşlerdi. Bunun sonucunda çok sayıda delegenin bulunmadığı genel kurul toplantılarında ele alınan birçok konu, kayıtsızlıkla ve alabildiği-

92 *Compte rendu* (Stuttgart 1907), s. 273.

93 Bakınız Ek-1.

94 Hyndman, H. M. *Further Reminiscences*, Londra, 1912, s. 120-121.

ne yüzeysel bir biçimde karara bağlanmıştı. USB, Kongre Genel Kurul toplantılarının her sabah yapılması, komisyonların ise öğleden sonra toplanması kuralını getirdi; amaç iki farklı düzeydeki faaliyetin birbirinin yerini almamasıydı.

Diller ve çeviri sorunu ise büyük bir teknik zorluk oluşturuyordu. Bu sorun Birinci Enternasyonal kongrelerinde böylesine önemli bir yer tutmuyordu, zira Engels tek başına on yedi dil konuşuyordu ve delege sayısı orada daha azdı.

İkinci Enternasyonal'de çevirmenler her kongre için USB tarafından belirlendi. Her ne kadar tartışmalarda dünya dillerinin hemen hemen hepsi kullanıldıysa da bunlardan yalnızca üçü, Fransızca, İngilizce ve Almanca resmî dil olarak kabul edildi. Bu dillerin herhangi birinde yapılan konuşma, anında diğer iki dile çevrilmeliydi. Kimi zaman İtalyan ve İspanyol delegeler kendi dillerinde konuşuyordu, bu da bir üçüncü çeviriyi gerekli kılıyordu. Bu zaman alıyordu ve genel olarak kürsüde olan hatibi yalnızca delegelerin yarısı izleyebildiğinden, anlamayan delegelerin yer değiştirmeleri, kendi aralarında konuşmaları ve kapıları çarpmaları nedeniyle muazzam bir gürültü hüküm sürüyordu.[95]

Dr. Max-Aveling, William Morris, Jean Longuet, Liebknecht ve Bernstein, ilk kongrelerde çevirmenlik görevini yerine getirdiler. Daha sonra Clara Zetkin, Rosa Luxemburg, Henri de Mann, Vandervelde, Huysmans ve daha birçoğu çevirmenlik yaptı. Kimi zaman bizzat hatip konuşmasının özetini bir başka dilde yapıyordu, ancak sonuç tatminkâr olmaktan uzaktı. Örneğin bir Alman delege İngilizlere karşı yaman bir taarruzda bulundu, ancak konuşmasını İngilizceye çevirmeye başladığında, suçlamalarından birçoğuna yer vermedi. Vaillant sözünü keserek, "Bu başka bir konuşma!" uyarısında bulundu. Jaurès hemen Almanca ve İngilizce konuşma metinlerinin Fransızcaya çevrilmesini talep etti. Alman, gerek Almanca, gerekse İngilizce konuşmasını

95 De Leon, *agy*, s. 62.

elinde yazılı kâğıt olmaksızın yaptığı açıklamasını getirerek, her konuşmasında her ülke için özel önem taşıyan noktalar üzerinde durduğunu belirtti: "Nitekim De Mann'dan her iki konuşmada özellikle Fransızlar açısından önemli noktaları tespit ederek bunları çevirmesini talep ettim." Huysmans anında tepki verdi: "O da üçüncü bir konuşma olurdu!"[96]

William Morris

USB toplantılarının tutanakları, Büro'da yapılan tartışmaları kısaca özetler, ancak tüm dünya sosyalistleriyle ilgili konularda uygulanan çözümü açıkça belirtir.

Victor Serwy 15 Ocak 1905'te, USB'nin beşinci toplantısında, Büro çalışmalarının sürdürülüp geliştirilebilmesi için tam zamanlı istihdam edilecek, ücretli bir sekreter zorunluluğunu gerekçe göstererek istifa etti.[97] Amsterdam Kongresi'nin giderleri, bin beş yüz Fransız raporunun satışıyla karşılanamadı ve Büro açığı kapatmak zorunda kaldı. Toplantı hem seçim tarzını tartıştı hem de Rusya'ya karşı savaşa muhalefet ettikleri için baskıya uğrayan Japon sosyalistlerini destekleme kararları aldı.

96 *Compte rendu* (Kopenhag, 1912), s. 314.

97 *Minutes* [Tutanaklar], B.S.I., 15 Ocak 1905, s. 17.

Büro'nun bir sonraki toplantısı Mart 1906'da, Huysmans'ın sekreterliğinde Maison du Peuple'de yapıldı. Huysmans'ın raporunu on dokuz delege dinledi. O zamana kadar yürütülen yazışmaların konusu, Rusya'daki, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ve İngiltere'deki sosyalist partiler seksiyonlarını birleştirmek üzere harcanacak çabaydı. Fransızca özetler her ay gönderilmişti ve Huysmans bunların Almanca ve İngilizce olarak da gönderilebilmesini umuyordu. Sunduğu raporun ardından Huysmans'ın sekreterliği onaylandı.

USB, bir sonraki yıl için öngörülmüş Stuttgart Kongresi hazırlıklarını görüşmek üzere Kasım 1906'da bir kez daha toplandı. Toplantıya yirmi bir delege katıldı. Vandervelde hasta olduğu için toplantıya başkanlık edemedi. İtalya'dan Ferri, Avusturya'dan Adler, Amerika Birleşik Devletleri'nden Hillquit kongreye katılamayacaklarını belirten mazeret telgrafları gönderdiler.

Camille Huysmans, hem o zamana kadar alınmış öneriler ve karar tasarıları, hem de bu toplantı sırasında önerilebilecek olanlar hakkında kongreye sunulacak bir ön rapor hazırladığını açıkladı. İngiliz delegeler, çalışmaların ilerleyebilmesi ve en az söz alabilen delegelere konuşma fırsatı tanınması için konuşmaların yirmi dakikayla sınırlandırılmasını önerdiler. Uluslar arasında oy dağılımı nihayet bir sonuca bağlandı.[98]

Sekreterliğin 1905-1906 aylık raporları, İspanyol Pablo Iglesias'ın etkisiyle Güney Amerika'da yeni sosyalist grupların oluşumuna işaret ediyordu. Romanya, Şili ve Küba adası Enternasyonal'e üyelik başvurusunda bulundu. Rusya'nın Baltık eyaletlerinde grevlere baskılar, Lodz'da lokavt, Macaristan'da emekçilerin hâlâ felaket koşulları sosyalistlerin dikkatine sunuldu. Amerika Birleşik Devletleri'nde Daniel de Leon'un Sosyalist İşçi Partisi ile Morris Hillquit'in Sosyalist Partisi'ni birleştirme yönündeki çabalar başarısızlıkla sonuçlandı. Finlandiyalı sosya-

98 Bakınız Ek-1.

listler yazılı olarak diğer ülkelerdeki sosyalist kütüphaneler hakkında bilgi talebinde bulundu.[99]

Sekreterlik ve Uluslararası Sosyalist Büro, 1907 yılı boyunca Stuttgart Kongresi'yle uğraştı. Ekim 1908'de Brüksel'de toplanan genel kurul özellikle ilginç oldu. Toplantının konusu, Stuttgart'ta İkinci Enternasyonal'e üyelik başvurusunda bulunan İngiliz İşçi Partisi'ydi. Sınıf mücadelesini savunmamakla birlikte, bu mücadeleyi gündelik olarak yürüten *bone fide* [iyi niyetli] bir sosyalist parti olarak, teorik temelleriyle ilgili birkaç itirazdan sonra İşçi Partisi kongre üyeliğine kabul edildi.

İngiliz Sosyal Demokrat Federasyonu, ilkeler beyannamesinde sınıf mücadelesi ilkesini kabul etmediği için, İngiliz İşçi Partisi'nin üyelik talebine karşı çıktı. Huysmans ve Kautsky, İşçi Partisi'nin sınıf mücadelesini uygulamada yürüttüğünü ve bu nedenle Enternasyonal'e kabul edilmesi gerektiğini savundular.[100]

Sonuç itibarıyla USB,

> proletaryanın sınıf mücadelesini açık bir biçimde kabul etmeksizin, pratikte bu mücadeleyi yürütmekten geri kalmamasını ve burjuva partilerinden bağımsız örgütüyle uluslararası sosyalizm ilkelerine dayandığını

göz önünde bulundurarak, İşçi Partisi'ni üye olarak kabul etme kararı aldı. Lenin karar tasarısında şu değişikliğin yapılmasını istedi: "İngiliz İşçi Partisi, sınıfsal bilinçli politika uygulamasına ve emekçilerin sosyalist partisinin kuruluşuna doğru İngiltere'deki gerçek proleter örgütlerin ilk adımına işaret ettiğinden..."; ancak meslektaşı Rubanoviç'in çekimser kalması üzerine değişiklik önerisini geri çekti ve Karl Kautsky'nin önerdiği ilk karar tasarısı, Büro'nun, İşçi Partisi'nin kabulüyle ilgili resmî kararı haline geldi.[101]

99 *Rapport du Secrétariat* [Sekreterlik Raporu], Ağustos 1907, Haziran 1908, s. 22-23.

100 C. Huysmans'ın yazara, Brüksel 20 Mart 1947 tarihli mektubu.

101 *Minutes* [Tutanaklar], B.S.I., Ekim 1908, s. 42.

Sekreterin toplantıya sunduğu rapor, USB'nin İngiltere'den yüz seksen imzalı bir dilekçeyle bir sonraki kongrede ek dil olarak Esperanto'nun da kabul edilmesi talebini aldığını belirtiyordu. Sırplar, Bosna-Hersek'teki politik durum hakkında uzun bir rapor gönderdi. Fransız ve Belçikalı maden işçilerinin Kanada'ya göçüyle ilgili yoğun bir yazışma yürütüldü. Vancouver sendikalarının bir yazısı, USB'ye, Kanada madenlerindeki çalışma koşullarının çok kötü olduğu uyarısında bulunuyordu ve bu bilgiyi alan çok sayıda madenci yola çıkmaktan vazgeçti. Çarlık baskılarının Rus kurbanları için Paris'te yardım toplandı. Huysmans, Birinci Enternasyonal ile ilgili olabildiğince çok sayıda belgeyi araştırması konusunda elde ettiği ilerlemeleri rapor etti; ancak ne yazık ki Marx'ın New York'a bıraktığı belgeler USB'nin eline ulaşmamıştı.[102] Parlamentolararası Komite'ye Danimarka Partisi'nden, Storthing'deki üyelerinin antimilitarizmle ilgili verdiği yasa teklifi ulaştı; Danimarka Partisi, diğer partilerin de bu örneği izleyeceğini umuyordu.

Stuttgart Kongresi'ne istişari oyla kabul edilen Rusya Yahudi Sosyalist İşçileri Partisi, şimdi temsil konusunda ayrılıkçılığına son vermek isteyen Rus delegelerin muhalefetiyle karşılaşıyordu. Yahudi Partisi'nin Enternasyonal'e değil ama kongreye kabulü onaylandı; ayrıca sosyalist politikanın, Yahudilerle ayrı bir ırk olarak değil, proletaryanın üyeleri olarak ilgilenmesi gerektiği görüşü benimsendi.

1909'da ve 1910'da USB her şeyden önce Kopenhag Kongresi'nin örgütlenmesiyle ve belgelerinin hazırlanmasıyla uğraştı. Artık üç dilde yayınlanan Sosyalist Bülten düzenli olarak yayınlanmaya devam etti.

13-14 Aralık 1913'te Londra'da yapılan USB toplantısına, Kanada ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu yirmi sekiz ülkeden rekor sayıda, yetmiş iki delege katıldı. Bu, diğer konuların

102 *Minutes* [Tutanaklar]. B.S.I., Ekim 1908, s. 42.

yanı sıra, Viyana Kongresi'nin tarihine ve gündemine karar verecek hazırlık toplantısıydı. Tartışma konuları arasında İngiliz sosyalistlerini birleştirme olanağının bulunup bulunmadığı da yer aldığından, Fabian'cılar, Bağımsız İşçi Partisi ve İngiliz Sosyalist Partisi toplantıya kalabalık delegasyonlar gönderdi. Girişim yine başarısızlıkla sonuçlandı.

Yeni bir içtüzük kuralı belirlendi; buna göre, her ulusal seksiyonun delege sayısı her oylama için en çok altı olacaktı. Böylece büyük ulusların oylamalarda delege sayısı yüz yirmiyle sınırlandı. Oy dağılımı bir kez daha altüst oldu. Almanya, Fransa ve İngiltere gibi Amerika Birleşik Devletleri de yirmi oya sahip olacaktı; İsviçre'nin oy hakkı ise ondan dörde, Çeklerinki yediden ikiye düştü, zira bağımsız birer seksiyon oluşturuyorlardı.[103]

Viyana Kongresi gündemi altı maddeden oluşuyordu: işsizlik, hayat pahalılığının artışı, emperyalizm, uluslararası tartışmalarda tahkim, alkolizm ve son olarak Rusya'daki politik tutuklulara ın akıbeti. Değişik ülkeler, gündemdeki konuların her biriyle ilgili raporlar kaleme aldı ve bu raporların neredeyse tümü, büyük sayıda ulusal raporla birlikte, 1914 yılının ilk yarısında USB'ye ulaştı. Ne var ki büyük devletler arasında patlak veren savaş nedeniyle Viyana Kongresi toplanamayacaktı.

Savaş öncesindeki son yıl USB'nin ana işi, Rusya'daki sosyalist hareketi birleştirme çabası oldu. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi de dahil, on bir örgüt birlik sorununu görüşmek üzere Temmuz 1914'te Brüksel'e delege gönderdi.[104] Vandervelde toplantıyı hazırlamak üzere ilkbaharda Sen Petersburg'a gitti.[105] Kautsky, Vandervelde, Huysmans, Anseele, Nemec ve Rubanoviç'in temsil ettiği USB, birlik

103 *Minutes* [Tutanaklar], B.S.I., 14 Aralık 1914.

104 Krupskaya, N., *Memories of Lenin*, Lawrence and Wishart, Londra, 1942, s. 204-206. [Türkçesi için *bkz. Lenin'den Anılar*, Nadejda Krupskaya, Yordam Kitap, İstanbul, Mayıs 2020, s. 255-257. *-çev.*]

105 Gankin, O., *The Bolsheviks and the World War*, Standford University Press, 1940, s. 101-104.

konusunda, Rus hareketinde temelli görüş ayrılıkları bulunmadığı tespitine dayalı bir karar taslağı sundu. Lenin'in temsilcisi Inessa Armand ve oylamaya katılmayı reddeden Leton Partisi dışında bütün delegeler karar tasarısını onayladı. Ateşli tartışmalar yapıldıysa da hiçbir olumlu sonuç elde edilemedi.

Değişik ulusal seksiyonlardaki sosyalist partiler için bir birlik zemini oluşturma yönündeki böylesi çabalar, USB'nin en önemli işlevlerinden biri oldu. 1905'te Fransız sosyalistlerinin birliğinin sağlanmasına yardımcı oldu; ancak İngiltere'de, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Rusya'da bu yöndeki faaliyeti herhangi bir başarı sağlayamadı.

ALTINCI BÖLÜM

Parlamentolararası Komite Gazeteci Toplantıları "Sosyalist Kadınlar Enternasyonali"

İlk Parlamentolararası Komite önerisi, İkinci Enternasyonal'in 1896 Londra Kongresi'nde yapıldı. 1900 yılında, "belli başlı uluslararası politik ve ekonomik sorunlarda ortak eylemi kolaylaştırmak üzere" Uluslararası Sosyalist Büro'yla birleşinceye kadar, bu organın birinci sekreterlik görevi Edouard Vaillant tarafından yerine getirildi. Ancak Amsterdam Kongresi'nde (1904) komite ayrı bir organ olarak yeniden kuruldu ve sürekli sekreterliği Hollanda'ya yerleşti.

Komite, parlamentoda temsilcisi bulunan sosyalist partileri bir araya getirmeyi hedefliyordu; amaç, bir ülkede emekçiler yararına çıkarılmış yasalara diğer sosyalist parlamenterlerin dikkatini çekmek ve onları benzer yasalar talep etme yönünde yüreklendirmekti. Komite, emekçiler yararına ulusal yasalarda bir standartlaşma konusunda hiçbir zaman büyük bir başarıya ulaşamadı; zira sosyalist parlamenterler aşırı iş yükü altında olduklarından ve bu tasarıya ayıracak fazla zamanları olmadığından, ulusal raporlar ve yasa özetleri komiteye gereken sıklıkla gönderilemedi.

Parlamentolararası Komite, 1906'da Londra'da toplandı. Kimi delegeler, Parlamentolararası Komite Sekreterliği ile USB Sekreterliği'nin birleştirilmesinin gerekli olduğunu bir kez daha ileri sürdü; zira onlara göre, bu iki organın işlevleri ara-

sında net bir ayırım yapılması çok zordu.[106] Bununla birlikte Enternasyonal, izleyen yıl toplandığında herhangi bir karar alınmadı ve Parlamentolararası Komite'nin rolü, tam olarak ancak Stuttgart'ta tartışıldı.

USB Haziran 1907'de toplandığında, Parlamentolararası Komite'nin ulusal seksiyonlarına, Stuttgart Kongresi sırasında, 17 Ağustos'ta toplanmaları için bir çağrı gönderdi. Yıl içinde daha önce bir toplantı yapmak olanaklı değildi; Almanya, Rusya, Finlandiya ve Avusturya'daki seçimler, bu ülkelerin sosyalist parlamenterlerinin tüm dikkatini ve faaliyetini işgal ediyordu.

Dolayısıyla, Parlamentolararası Komite ikinci kez Stuttgart Kongresi sırasında toplandı. USB'nin onun için hazırladığı tüzüğü kabul etti. Komite üyelerinin kimler olacağı Tüzüğün 3. maddesinde belirtiliyordu:

> Uluslararası Sosyalist Büro'ya üye partilerin parlamento grupları ve Parlamentolararası Komite'ye üyelik başvurusunda bulunanlar. Başvuru halinde, parlamento grubu, üyelerinden birini muhabir üye olarak tayin eder. Her parlamento grubu mensup olduğu partiyi temsil etmek durumundadır.[107]

Tüzüğün 4. maddesinde şöyle deniyordu:

> Parlamentolararası Komite Sekreterliği'nin işlevleri, USB Sekreterliği tarafından yerine getirilecektir. Her parlamento grubu kendini bir Enformasyon Bürosu olarak görür; gerek değişik ülkelerdeki parlamenter eylem ve yasama faaliyetiyle ilgili, gerekse bu ülkelerdeki ekonomik durum hakkında Parlamentolararası Komite üyelerinin talep ettiği bilgileri her yolla sağlar.
>
> Parlamentolararası Komite'nin finansmanı, üyelerinin katkılarından ve bağışlarından oluşur. Her partinin katkısı, Parlamento'ya

106 *Compte rendu* (Stuttgart 1907), s. 9.

107 Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi'ne gerekçeli raporlarıyla birlikte sunulmuş *Propositions et Projets de résolutions* [Karar Önerileri ve Tasarıları], Brismée, Paris, 1907, s. 9.

> gönderdiği milletvekili sayısına bağlıdır ve her üye için 5 Frank'tır.[108]

Komite USB'nin toplantısının ardından yılda bir kez toplanacaktı; olağanüstü konferanslar beş parlamento grubunun talebi üzerine yapılacaktı.

Parlamentolararası Komite'nin USB ile ilişkileri 10. maddede düzenlendi:

> Uluslararası Sosyalist Büro, Parlamentolararası Komite'nin her toplantısında temsil edilme, tartışmalarına katılma, karar tasarıları sunma ve istişari oy kullanma hakkına sahiptir.[109]

USB Tüzüğü de buna uygun olarak değişikliğe uğradı; böylece Parlamentolararası Komite'nin ulusal seksiyonları yardımcı delege olarak hareket edebilecek ve bu sıfatla Uluslararası Sosyalist Büro toplantılarına katılabilecekti.

Stuttgart Kongresi'nde Büro'nun aktif olmamasıyla ilgili bir dizi şikâyet dile getirildi. Sekreter olarak eleştirileri yanıtlayan Huysmans, bu konuda tek tek sosyalist partilere hesap sormak gerektiğinin, zira rapor göndermemenin yanı sıra çoğu zaman bu konuda görevli sekreterlerinin adını ve adresini bile belirtmediklerinin altını çizdi. Kimi zaman Parlamentolararası Komite'ye gönderilmesi gereken raporlar USB'ye iletiliyordu. Vaillant, komitenin mektupları ve raporları almasını, çıkarılan yasaların tarihlerini ve metinlerini derleyerek saklamasını ve hangi ülkede olursa olsun mevzuattan esinlenmiş yasa tekliflerini değişik uluslar sosyalistlerinden elde ederek, yasama faaliyetinin eşgüdümlü kılınmasını sağlamaya çaba göstermesini önerdi.[110]

Bir yıl geçmesine rağmen komite hâlâ Stuttgart'ta istenen parlamentoların yasama faaliyetiyle ilgili kimi raporları beklemek-

---

108 *Agy*, s. 402.

109 *Bulletin socialiste*, no: 8, 1911, s. 3 ve *Propositions et projets de résolutions* [Karar Önerileri ve Tasarıları], s. 10.

110 *Rapport*, B.S.I., 1907-1908, s. 25.

teydi. 1908'de, komite sekreteri olarak Huysmans, Danimarkalı sosyalistlerin genel oy hakkı için bir yasa teklifi önerdikleri konusunda USB üyelerini bilgilendirdi. İtalya, Sırbistan ve Belçika'dan, Rus Çarı II. Nikola'nın İkinci Rus Duması'nı kapatmasını protesto eden mektuplar gönderildi. İsveçli sosyalist üyeler, diğer ülkelerdeki işçilerin emeklilik projelerini düzenleyen yasalar konusunda bilgi almak istediler. Almanlar da kendi ülkeleri dışında yürürlükte olan asgari ücret yasaları konusunda bilgi almak istediler.[111]

Parlamentolararası Komite, USB toplantısının ertesinde 12 Ekim 1908'de toplandı. On bir ulus toplantıda temsil edildi: Almanya'dan Ledebour ve Molkenbuhr; Avusturya'dan Adler, Pernerstorfer ve Nemec ile Çek seksiyonu adına Soucup; Belçika'dan Anseele, toplantıya başkanlık eden Fournèmont ve başka üç temsilci; Hollanda'dan Van Kol; İsveç'ten Branting. İngiliz delegeler Hyndman ve Bruce Glazier. Kautsky Polonya'yı temsil ederken Rusya, aralarında Lenin, Borski ve Rubanoviç'in de bulunduğu yedi kişilik bir delegasyonla katıldı. Fransa delegesi Jean Longuet'ydi, ayrıca Bulgaristan ve Türkiye'den de birer delege katılmıştı. Vaillant ise bir mazeret mektubu göndermişti.

Huysmans, yasama faaliyetiyle ilgili olarak Hollanda, Danimarka ve Belçika'dan raporlar geldiğini, ancak bu kadarının yeterli sayılamayacağını açıkladı. Raporların yabancılar açısından çoğu zaman anlaşılmaz olduğunu, nitekim Belçikalıların ve Sırpların parlamentodaki sosyalist üyelerinin faaliyetleriyle ilgili uzun raporlarının, içeriklerindeki belirsizlikler nedeniyle analiz edilemediğinden tartışılamayacağını vurguladı.

Delegelerin çoğunluğu, uluslararası gerginlik nedeniyle olabildiğince yakın bir zamanda bir Uluslararası Barış Konferansı toplanmasından yanaydı. İşçi Partisi, 1907'de İngiltere'nin diğer savaş gemilerini etkisiz kılan ilk dretnotuyla başlayan İngiltere

111 *Agy.*

ile Almanya arasında donanma yarışını mahkûm eden bir karar tasarısı sundu. Karar tasarısı, Alman işçilerini ülkelerindeki savaşçı eğilimlerle savaşmaya çağırıyordu. Nihayet Morris Hillquit, ABD'deki iş dünyasının içinde bulunduğu krize ilişkin uzun bir rapor sundu; raporda, bu krizin kapitalist sistemin kaçınılmaz bir sonucu olduğu ve 1818'den beri gözlendiği üzere dönemsel krizlerin temposunu doğruladığı vurgulanıyordu.

Parlamentolararası Komite'nin faaliyeti, parlamentolardaki sosyalist üyelerin ulusal sorunlarla uğraşmaları nedeniyle rölantide gidiyordu. Sosyalist partiler USB'yle gerektiğinde ilişki kuruyorlardı, oysa Parlamentolararası Komite çalışmaları, üyelerin uluslararası planda daha büyük bir faaliyet göstermelerini gerekli kılıyordu.

USB, Kopenhag Kongresi'nden önce 1910'da toplandığında, Vandervelde Parlamentolararası Komite'nin işçi emekliliği ve sömürge politikası konularını tartışmak üzere toplanmasını önerdi, ancak Victor Adler, Van Kol'ün de desteğiyle buna karşı çıktı. Van Kol şöyle dedi: "Parlamentolararası Komite'nin iki kongre arasında toplantı yapmasına karşıyım, zira bu ikinci bir uluslararası kongre olur. Komite, kongreden bir iki gün sonra rahatça toplanabilir."[112]

Huysmans'ın Parlamentolararası Komite'nin kongrenin özel bir komitesi haline getirilmesi önerisi kabul görmedi. Hillquit, Parlamentolararası Komite'nin çalışmalarının yalnızca yasama eylemi yoluyla çözüme kavuşturulabilecek sorunlarla sınırlı olması gerektiğini savundu. Sonunda Parlamentolararası Komite toplantısının *sine die* (süresiz olarak) ertelenmesi kararlaştırıldı; nitekim ondan sonra da hiçbir zaman toplanmadı. Uluslararası düzeyde mevzuatın işçiler lehine tektipleştirilmesi niyeti övgüye değerdi, ancak bu da büyük ölçüde sendikal hareketlerin uluslararası örgütü tarafından üstlenilmişti. Ulusal politika so-

112 *Compte rendu* (Kopenhag 1910), s. 428.

runlarına boğulmuş sosyalist parlamenterlerin, yasaların daha geniş bir ölçekte eşgüdümlü kılınmasına ayıracak pek zamanları yoktu.

İkinci Enternasyonal'in önayak olduğu başka ilişkiler arasında, tüm dünyadaki sosyalist gazeteciler arasındaki ilişkiler de yer alır. Enternasyonal kongreleri vesilesiyle, 1900 ile 1910 arasında sosyalist muhabir ve yayıncıların birçok toplantısı oldu. Sosyalist gazeteciler ve yazarların bir konferansı 1900 Paris Kongresi'nden sonra toplandı ve sosyalist olmayan bir haberciye göre, "bunun küçümsenemeyecek bir güç olduğu fark ediliyordu".[113] Sosyalist gazeteciler, Stuttgart Kongresi sırasında sözcüğün dar anlamıyla bir toplantı düzenlemediler, ama görüş alışverişinde bulundular.

Sosyalist gazetecilerin ikinci toplantısı Ekim 1908'de USB toplantısının ardından yapıldı. On altı ülkeden temsilci katıldı. Katılanlar, *Vorwärts*'tan Molkenbuhr, *Neue Zeit*'tan Kautsky, *Volksblatt-Halle*'den Michaïlovitch; İngiliz Marksist gazetesi *Justice*'ten Hyndman; Avusturya'da yayınlanan *Arbeiterzeitung*'tan Adler ve Pernerstorfer; Bohemya gazetesi *Pravo Lidu*'dan Nemec ve Soukup; *Vooruit*'ten Anseele'nin ve toplantıya başkanlık eden Louis de Brouckère'in de içinde bulunduğu kalabalık bir Belçikalı gazeteci grubu; *l'Avenir du Luxemburg*'dan Colleaux; Bulgar *Workers' Journal*'dan Avramov; Danimarka'da yayınlanan *Sozialildemikraten*'den Stauning; *l'Humanité*'den Jean Longuet ve *Socialiste*'ten Roussel; Hollanda gazetesi *De Tribune*'den Wynkoop; *Avanti*'den Garatti ile Scarpa ve nihayet Polonya'da yayınlanan *Glos*'tan Diamond'du.

Rusların yedi delegesi vardı; bunlar arasında Rubanoviç *Tribune russe* ve Lenin *Proleter* gazetesini temsil ediyordu. Basın ve propaganda söz konusu olduğunda Ruslar, özellikle de inceleme ve yazma zamanları sınırsız olan Rus siyasi sürgünleri en

113 Bordeau, J., "L'Internationale socialiste au Congrès de Copenhague", *Revue des Deux Mondes*, Eylül-Ekim 1910, cilt 59, s. 655.

aktif gruplardan birini oluşturuyordu. Bu toplantıya katılanlar arasında, İsveç'te yayınlanan *Sozialdemokraten*'den Branting ve nihayet Macaristan ile Romanya'dan birer gazeteci de vardı.

Delegeler Maison du Peuple'ü dolaştıktan sonra, akşam yapılacak toplantı başlamadan önce birçok büyük kooperatif mağazasını ziyaret etti. Toplantıda, Stuttgart'taki değişik sosyalist yayınların diğer ülkelerdeki hareketin faaliyetleri konusunda fazla bilgi sahibi olmadığı vurgulandı. Dolayısıyla her ülkeden, yabancı sosyalist gazetelere yazmak isteyen kişilerin ve yazacakları konuların bir listesini hazırlaması istendi.

Rus göçmenler tarafından yayınlanan bir Berlin gazetesi oldukça ateşli tartışmalara neden oldu. Kimi gazeteciler, bu gazetedeki Marksizm konulu teorik makalelerin mükemmel olduğunu savunuyordu; kimileriyse gazetenin fazla polemik yaptığı görüşündeydi. Diğer ülkelerdeki sosyalistlerin İngiliz hareketi konusundaki haberleri halen burjuva gazetelerinden almak zorunda kaldığı vurgulanarak, İngilizler tarafından, tüm Kara Avrupası'nda dağıtımı yapılacak bir sosyalist gazetenin çıkarılması özellikle istendi. Hyndman, İngiliz partileri arasındaki bölünmenin fazla derin olması nedeniyle, bunun yapılmasının pek olanaklı olmadığına dikkat çekti. İngiltere için her şeyden önce gerekli olan, mevcut iki haftalık yayına eklenecek günlük bir sosyalist gazeteye sahip olmaktı.

Gazeteciler sosyalist basının hiçbir zaman Reuter ve Havas gibi burjuva haber ajanslarıyla rekabet edemeyeceği görüşündeydi; ancak USB adına Huysmans, Almanlar yönetimini üstlendikleri takdirde, elbette küçük boyutlu olmakla birlikte bir sosyalist basın ajansının kurulabileceği fikrini savundu. Fikrin özü, merkezi Berlin'de bağlantıları ise Paris, Brüksel, Viyana, Milano ve Kopenhag olacak günlük bir telefon bağlantısı kurulmasıydı. Gerekli kaynaklar toplandığında daha geniş bir alana yayılabilirdi. Bir telgraf sisteminin kurulması çok pahalı olacağı gerekçesiyle reddedildi.

Almanlar ve Belçikalılar bu planı biraz erken buluyor ve günlük telefon görüşmesi sisteminin fazla masraflı olacağını düşünüyorlardı. Almanlar, sosyalist gazetelere haber göndermek için ülke içinde telefon kullanım giderlerinin bile yılda 60.800 Mark dolayında olduğuna işaret ettiler.[114] Yurtdışına yönelik bir hizmet, bunun en az üç veya dört katına mal olacaktı.

Avramof, telefon merkezinin Brüksel olabileceğini belirtti, De Brouckère bu öneriye anında kabul yanıtı verdi: "Enternasyonal öder ve *le Peuple* dünyanın en iyi haber alan gazetesi haline gelir!"

Fransız ve İsveçli gazeteciler, Huysmans ile birlikte bu hizmetin gerçekleştirilebileceği görüşündeydiler. Victor Adler, en ivedi ve yararlı işin tüm sosyalist gazeteler için muhabir bulunması olduğunu düşünüyordu. Longuet, muhabir hizmetlerini ödeme gücü olmayan gazetelere haber ihtiyacında yardımcı olunacağını söyledi. Sosyalist gazetecilerin bir sonraki konferansının Enternasyonal'in bir sonraki kongresi sırasında yapılması kararlaştırıldı.

Bir diğer konferans 10 Kasım'daki USB toplantısı öncesinde 6 Kasım 1909'da Brüksel'de yapıldı; başkanlık kürsüsünde yine Belçikalı sendikacı Louis de Brouckère vardı. Toplantının büyük bölümü, sosyalist gazetelerin mali kaynak sağlamak için ticari ilan alıp alamayacağı konusundaki tartışmalarla geçti. Lenin de toplantıyı izledi, ancak delegeler arasında dolaştırılan ad listesini imzalamadı. Dikkatsizlikten mi, bilerek mi? Bu konuda belgeler bir şey söylemiyor.[115]

Sosyalist basın temsilcilerinin son konferansı Kopenhag Kongresi sırasında, 1910'da yapıldı. Alman gazetelerinin Paris muhabiri

> meslektaşlarına ve kendisine yönelik küçümseyici tavırdan şikâyetçi oldu. Paraya gerek duyduklarında zaman zaman kendilerine yanıt verilmiyor ve ücretleri düzenli ödenmiyordu.

114 *Minutes* [Tutanaklar], B.S.I, Sosyalist gazeteciler toplantısı, Ekim 1908.

115 *Bulletin socialiste*, no: 2, 1909, s. 29.

Victor Adler şöyle dedi:

> Her ulustan iki kişilik bir komite kurulmalı, bir soru kâğıdı hazırlanmalı, cevaplar Büro'nun *Bulletin*'inde yayınlanmalı ve bir basın merkezi oluşturma olanakları incelenmeli.[116]

Alman Sosyal Demokrat Partisi tarafından kurulacak bir merkez komitesi oluşturmak üzere, her ülkeden bir muhabir seçildi. Ancak daha sonra bu grubun faaliyetlerinden hiç söz edilmedi ve tıpkı Parlamentolararası Komite gibi, birkaç yıl sonra dağılıp gitti.

İkinci Enternasyonal'le bağı bulunan başka bir örgütlenme, sosyalist kadınlar hareketi oldu.[117] Stuttgart ve Kopenhag kongrelerinden önce Uluslararası Sosyalist Kadınlar Kongreleri yapıldı. Stuttgart'ta, sekreterliğine Clara Zetkin'in getirildiği bir uluslararası büronun kurulması kararlaştırıldı. Bu Büro ilk kez Kasım 1907'de Londra'da ve izleyen üç yıl boyunca yılda bir veya iki kez toplandı.[118]

Kopenhagtoplantısına Almanya, Avusturya, Polonya, Bohemya ve Hollanda kadın örgütlerinden raporlar geldi; İngiltere'den ise dört rapor gönderildi: Enternasyonal'in Britanya seksiyonunun, Sosyal Demokrat Parti Kadın Eğitim Komitesi'nin, İşçi Kadınlar Ligası'nın ve Yetişkinlerin Oy Hakkı Derneği'nin raporları. Kadın hareketinin elde ettiği ilerlemeler konusunda Danimarka'dan, İsveç'ten, Norveç'ten, Finlandiya'dan, Rusya'dan, Portekiz'den ve ABD'den de başka raporlar ulaştı.[119] Fransa'nın sessiz kalışı dikkat çekti.

---

116 *Compte rendu* (Kopenhag 1910), s. 448.

117 Eylül 1896'da Berlin'de, on dört ülkenin katıldığı bir Genel Uluslararası Kadınlar Kongresi toplandı. Bkz.: *Die Internationale Kongress für Frauenwerk und Frauenbestrebungen in Berlin*, Walther, Berlin, 1897.

118 *Bericht an die Zweite Internationale Konferenz sozialistischer Frauen zu Kopenhagen*, 26-27 Ağustos 1910, Singer, Stuttgart, s. 36. Ayrıca bakınız: Balabanova, *My Life as a Rebel*, Harper, New York, 1938, s. 80.

119 *Compte rendu* (Kopenhag 1910), s. 487.

Sosyalist kadınların başlıca uğraşı, oy hakkının kadınları da kapsayacak biçimde genişletilmesi için mücadeleydi. 1910'da alınan kararlar, Kopenhag Uluslararası Sosyalist Kongresi'ne gönderildi ve bu kongrenin resmî raporunda yer aldı.[120] Kararlar, kadınlara oy hakkının tanınmasıyla ve kadınların çalışma koşullarının düzenlenmesiyle ilgiliydi. Savaş ve dış politika konusundaki kararlar, Enternasyonal'in kararlarından daha pasifist (barışsever) içerikteydi. Diğer tüm konularda, sosyalist kadınların vardığı sonuçlar, bütünü itibarıyla Enternasyonal'inkilerle hemen hemen özdeşti. 1915'te Bern'de bir kadın konferansı büyük bir gizlilik içinde toplandı ve kendisini, Üçüncü Uluslararası Sosyalist Kadınlar Konferansı olarak adlandırdı.[121]

120 *Agy.*

121 Bkz. 10. Bölüm, s. 147

YEDİNCİ BÖLÜM

Genel Grev Sorunu

Politik iktidarın fethinde veya savaşın uzaklaştırılmasında işçi sınıfının en güçlü silahı, tüm sanayilerde hükümeti felce uğratacak bir genel grev olacaktı. Ne var ki bu da güçlü bir sendikal örgütlenmeyi ve yetenekli yöneticileri gerektiriyordu. 1900 öncesinde, sendikalar sanayideki ilerlemeye paralel olarak gelişmeye başladıklarında, genel grev kelimenin saf anlamıyla ancak teorik bir olasılık olarak ele alınabilirdi. Bir genel grevin kapitalist sınıfa karşı olanaklı ve etkili bir silah olabilmesi için emekçi sınıflar yeterince örgütlü değildi ve ayrıca sendikal hareket de, patronlara karşı mücadeleyi desteklemek üzere genel grevin ihtiyaç duyacağı ne güce ne de sebatkâr azme sahipti.

Genel grev yalnızca işverenlerin erkine değil, devlet erkine de karşı koymak demekti ve oy artışı ulusal devlette sosyalist partilerin konumlarını sağlamlaştırmaya devam ettikçe, sosyalistler devlet erkini tehlikeye düşürebilecek bir taktiği hesaba katmaya gitgide daha az arzulu görünüyordu. Genel grev aracına karşı tutum, Enternasyonal'de izlediği seyir itibarıyla, sosyalistler ve sendikal hareketlerde, özellikle Almanya'da ulusal bilincin gelişiminin, kaçınılmaz olan ancak 1914'te uluslararası sosyalist hareketin yıkıma uğramasına varacak olan bu gelişimin bir göstergesi olmuştur.

Genel grev sorunu, 1889'da Paris Marksist Kongresi'nde Fransız delegasyonu tarafından gündeme getirildi. Konu birkaç

dakika tartışıldı ve Liebknecht'in karşı görüşleri ortaya koyduğu konuşmasından sonra karar tasarısı reddedildi.[122]

1891'de Brüksel'de Alman delegasyonu kesin bir açıklama yaptı: "Grevler konusunda, Alman sosyalistler her türlü genel greve, özellikle grevden devlet erkini alaşağı etmek üzere yararlanmak isteyen anarşistler tarafından önerilen genel grevlere karşıdır."[123] Kongrenin sonuç itibarıyla kabul ettiği karar, grevin ve boykotun emekçilerin koşullarını iyileştirebileceği durumlarda vazgeçilmez birer araç olduğunu belirtiyordu; ancak Alman delegasyonu bu karara şu değişikliği getirdi:

> Bununla birlikte, grev ve boykot iki tarafı keskin bir silah olduğundan, uygunsuz zaman ve yerde kullanıldıklarında, işçi sınıfının çıkarlarına hizmet etmekten çok zarar verir.
>
> Kongre, emekçilere bu silahları kullanmak istedikleri durum ve koşulların bütününü özenle tartmalarını tavsiye eder.[124]

Almanlar genel greve Enternasyonal'de kararlı bir biçimde karşı çıktı. Diğer gerekçelerin yanı sıra Liebknecht, 1891'de genel greve karşı bir Rus taarruzu tehlikesini de öne sürdü. Almanların bu konudaki uzlaşmazlığı anlaşılabilir, zira en güçlü, en iyi örgütlü partiye sahip olmakla birlikte, en küçük bir provokasyonda acımasızca baskı uygulayan gerici bir devletin dar sınırları içinde mücadele etmek zorundaydılar. Alman sosyal demokratları, yasalara aykırı olabilecek ve böylece varlıklarını tehlikeye düşürebilecek en küçük bir eyleme bile girişmeme durumundaydılar.

Örneğin 1891'de bir yasa çıkarılarak, 1 Mayıs'ta çalışmaya ara vermiş işçilere bir haftalık ücret kesintisi cezası getirildi. Hükümet yetkilileri, büyük kentlerde yürüyüşlerin ve toplantı-

122 Lenz, Joseph, *The Rise and Fall of the Second International*, International Publishers, New York, 1932, s.17.

123 *Compte rendu* (Brüksel 1891), s. 51.

124 *Agy*, s. 52. İngilizceden çeviri. Karar, emekçilere, hükümetin toplantı hakkına getirdiği kısıtlamalara ve her türlü ayrımcı uygulamaya karşı örgütlenip bunları protesto etme çağrısıyla devam ediyordu.

ların şiddetli devrimci eylemlere dönüşmesinden korkuyordu. Birçok işçi 1 Mayıs gösterilerine katıldığı için patronlar tarafından işten çıkarılıp kara listeye alındı; Bebel'in dediği gibi bu, sosyalistlere karşı istisna yasalarının yürürlükten kalkmasının ardından sosyal demokratların seçimlerde elde ettiği başarıya karşı patronların bir intikam uygulamasıydı.[125]

Genel grev sorunu, hem 1 Mayıs hem de kutlamasının işi bırakma biçimi alıp almaması sorununa bağlandı.

1893 Zürih Kongresi'nde, Fransız delegasyonu ile Alman delegasyonu arasındaki geleneksel çatışma yeniden yükseldi: Fransızlar 1 Mayıs kutlamalarının gösteri biçimini almasında ısrarcı olurken, Almanlar bunun tatil gününün ötesinde bir şey olmamasını talep ediyordu. Bebel Almanya'da, Fransızların önerdiği gösterilere katılamayacak yaklaşık olarak 750.000 demiryolu, maden ve posta hizmetleri çalışanı olduğuna[126] ve ordunun ve polis güçlerinin Alman emekçilerine baskı uygulayacağına işaret ediyordu.

Almanlar 1 Mayıs ile ilgili kararın, bu kutlamanın konusunun "sınıf mücadelesi aracılığıyla sosyal devrimin yolunu hazırlamak"[127] olduğu yolundaki formülasyonuna da karşı çıktılar. Bebel, böylesi bir açıklamanın birçok Alman eyaletinde 1 Mayıs'ı illegal (yasadışı) hale getireceği için olanaksızlaştırmak anlamına geleceğini ortaya koydu. Bunun üzerine karar metni değiştirildi ve "sosyal devrim" yerine "sosyal dönüşüm" ifadesi kondu.[128]

Almanlarla birçok ortak noktaya sahip Avusturyalıların bile, 1 Mayıs konusunda onların tutumuna karşı çıkmaları anlamlıdır. Victor Adler, "1 Mayıs'ta iş bırakmak için mücadele etmek tüm ülkeler sosyal demokratlarının ödevidir" görüşünü savundu.

125 *Compte rendu* (Brüksel 1891), s. 166.

126 *Protokoll* (Zürih 1893), s. 35.

127 *Agy*, s. 33.

128 *Protokoll* (Zürih 1893), s. 35.

Ancak İkinci Enternasyonal içinde Almanların gücü ve etkisi, onların savunmak zorunda olduğu görüşe aykırı herhangi bir kararın geçmesini engelleyecek kadar büyüktü. Burada bir kez daha açık bir biçimde görüldüğü gibi, değişik ulusal delegasyonların konumları, son tahlilde, enternasyonalizmin sosyalist ilkelerince değil, hep kendi ülkelerinin iç koşullarınca belirleniyordu.

1896 Londra Kongresi'nde genel grevle ilgili alınan kararda şöyle deniyordu:

> Kongre, grevlerin ve boykotların işçi sınıfının amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli araçlar olduğu görüşündedir, ancak şu anda uluslararası bir genel grevi olanaklı görmemektedir.
>
> Şu anda gerekli olan, işçi kitlelerinin sendikal örgütlenmesidir, zira grevlerin bütünüyle sanayileri veya bütünüyle ülkeleri kapsaması örgütlülüğün artmasına bağlıdır.[129]

1900 Paris Kongresi'nin sonlarında genel grevle ilgili kısa bir tartışma oldu. Almanlar, sendikaların genel grevden etkili bir silah olarak yararlanacak kadar güçlü olmadığını savundular ve sonuç itibarıyla Londra Kararı bir kez daha onaylandı.

1990'den itibaren Avrupa'da sendikal hareketin hızlı gelişmesiyle birlikte genel grev sorunu Enternasyonal'in önüne çok daha yakıcı bir biçimde dikildi; sendikaların gücü, ülke yaşamını felce uğratacak bir genel grevi artık olanaklı kılacak noktaya ulaşmıştı. 1893'te genel oy hakkı için Belçika'da yapılan genel grev cesaret kırıcı olmamıştı; yüzyılın başında, İngiltere'de ve Rusya'da sendikalar greve başvurarak tavizler elde ettiler ve ileriye doğru büyük adımlar attılar.

Sendika üyelerinin sayısında dikkate değer artış bir dizi etkenin sonucuydu. Yüzyılın sonlarına doğru, Amerika Birleşik Devletleri'nde demiryollarındaki patlama, ülkeyi dışarıya açtı ve Avrupa'ya büyük miktarlarda buğday ve hububat gönderilmesi-

129 *Compte rendu* (Paris 1900), s. 118. "Sosyalist Enternasyonal'le tam bir uyum ve anlaşma içinde oluşan ve merkezi Berlin'deki Sendikalar Evi olan Sendikalar Enternasyonali işte bu karardan hareketle vücut bulacaktı." (Longuet, s. 36.)

ne olanak sağladı, bunun sonucunda fiyatlar göreli olarak düşük kaldı. Ancak 1900'den sonra Almanya'nın devreye girmesiyle birlikte, Avrupa'daki büyük devletler arasında ihracat piyasaları konusundaki rekabet keskinleşti; bu da düşük ücretlerin korunması anlayışını beraberinde getirdi. Aynı dönemde Avustralya'da, Kanada'da ve Afrika'da altın bulunması, dolaşımdaki para miktarını artırdı ve fiyatlar bununla orantılı biçimde yükseldi. Bütün bu gelişmeler, işlerini ve ücretlerini koruyabilmek adına emekçileri sendikalara üye olmaya daha çok ikna etti.

Örneğin Almanya'da örgütlü emekçilerin sayısı 1900'de 700.000 iken 1907'de 1.800.000'e yükseldi. Sosyal Demokrat Parti içinde beş üyeden biri örgütlü emekçiydi. İsviçre'de sendikalar sosyalist partinin üçte birini, Hollanda'da dörtte birini oluşturuyordu.[130] İngiltere'de İşçi Partisi üyelerinin daha da büyük bir oranı sendikalardan geliyordu. Fransa'da ve Belçika'da da sendikalar sosyalistlerin desteğinde çoğunluğa sahipti.

Yine de genel grev sorunu 1904 Amsterdam Kongresi'nde enine boyuna tartışılamadı, zira delegelerin çoğu Jaurès ile Bebel'in ünlü tartışmasını izlemek üzere komisyona gitti. Fransızların genel grev konusunda verdiği önerge bir kez daha reddedilirken, her türlü devrimci grev fikrini mahkûm eden ve aşağıdaki değerlendirmeyi taşıyan bir diğeri kabul edildi:

> "İşçi örgütlerinin gücünün artışı, sınıfsal örgütlerin gelişimiyle işçilerin birliğinin güçlenmesi, kitleler bunu gerekli ve sonuç alıcı gördüklerinde, genel grevin başarılı olmasının koşullarını yaratıyor."[131]

Bir sendika önderi olan Dr. Freideburg Almanya'da bir genel grevin başlatılması doğrultusunda proletaryanın bilincini yükseltmeye ilişkin bir karar tasarısı önerdiğinde, Alman delegas-

130 Bordeau, J., "L'Internationale socialiste au Congrès de Stuttgart", *Revue des Deux Mondes*, Eylül-Ekim 1907, cilt 41, s. 408.

131 *Compte rendu* (Amsterdam 1904), s. 46.

yonunun sıralarında bir çöküntü oldu. Robert Schmidt, dik kafalı delegeye kükredi: "Kongre, bir Alman sosyal demokratının, parlamentarizmin değerini tartışma konusu haline getirmesini tamamen yersiz buluyordur."[132] Açıktır ki Jaurès'le tartışmasında Bebel'in gösterdiği gibi, sosyalist hareket, teori bir yana artık devrimci değildi.[133]

1900'den itibaren Avrupa'daki sendikal hareketin güçlenmesi nasıl oluyor da sosyalist hareketin devrimci temellerinin güçlenmesine katkıda bulunmuyor, dahası onu ulusal devlete asimile olmaya götürüyordu? Her şeyden önce, Almanya'da, Scheidemann ve Ebert gibi en genç kuşak yöneticiler, Bebel, Kautsky, Hardie ve Vaillant gibi eski devrimci Marksist okulda yetişmemişlerdi; Bernstein'ın, devrimci öğretilerin yirminci yüzyılın ekonomik ve politik koşullarına uygun olarak yeniden değerlendirilmesi gerektiği yolundaki görüşünü doğru buluyorlardı. İkinci olarak, sendikal hareketin sosyalist düşünceye ve eyleme damgasını vuran karşıdevrimci karakterinin daha derinlerde yatan nedeni, işçilerin ve köylülerin ekonomik koşullarını iyileştirme kaygısıydı. Sendika üyeleri, ekmek paralarının bağlı olduğu *statükoyu* (kurulu düzeni) alaşağı etmekten çok iyileştirmek eğilimindeydi. Bu anlayışla, sendika önderleri tüm çabalarını devleti alaşağı etmek yerine, mevcut çalışma koşullarında reform yapılmasına yoğunlaştırıyordu. Bu nedenledir ki sendikacılığın gelişmesi, beklenenin tersine, sosyalist hareketin devrimci temellerinin yoğunlaşmasına değil, hissedilir ölçüde yumuşamasına yol açtı.

Enternasyonal'deki genel grev sorunu tartışmasına dönelim: İlk genel grev önerileri, bunun kullanımını, "sosyalist devrimin başlangıcı" veya iktidarı fethetme yöntemi olarak görüyordu. Tehditkâr bir uluslararası ortamın oluşması üzerine 1907 Stuttgart Kongresi'nden sonra genel grev, savaşa karşı bir silah olarak öne çıktı. Stuttgart'ta savaşla ilgili komisyonun tartışma-

132 *Agy*, s. 51.

133 Tartışma için bkz. Dördüncü Bölüm, s. 66-67

ları, Amsterdam'da sosyalizmin kuruluşu açısından parlamenter yol ile devrimci yol alternatifi konusunda yapılan tartışmalar kadar önem taşıdı.

Stuttgart'ta önce, genel grevin etki gücü sorunu konusunda Almanlarla görüş ayrılığı içinde olan Fransızların, Almanların bakış açısına saldırısı yaşandı. Her zaman olduğu gibi Almanlar, genel grevin beraberinde getirdiği her türlü devrimci eyleme muhalefet ediyordu. İngiliz ve Rus delegeler, Fransızlar lehine canlı kanıtlar ileri sürdü, zira ülkelerinde son yıllardaki konjonktür, onlara grev eyleminin yararlılığını göstermişti.

İngiliz *trade-unionist* hareketi, Galler'deki küçük bir işçi birliğine karşı, bir grevin neden olduğu zararlarla ilgili olarak işverenlerin açtığı dava konusunda Lordlar Kamarası'nın 1903'te verdiği karar nedeniyle, alabildiğine saldırgan bir ruh haline sahipti. Sendikaları zarardan sorumlu tutan, o zamanki adıyla "Taff Vale Kararı", grevin bir mücadele silahı olarak kullanılmasını tehlikeli hale getiriyordu. Sendikalar şikâyetlerini kabul ettirmek için politik eylemin gerekliliğini kavramaya başladılar; 1906'da ilk kez genel seçimlere ağırlığını koyan İşçi Partisi'ne büyük bir ivme kazandırdılar. Aynı yıl Parlamento tarafından kabul edilen "*Trades Disputes Act*", emekçilerin grev hakkını yeniden tanıdı ve grev nedeniyle cezalandırılamazlık ilkesini getirdi. Bu, sendikalar için büyük bir zafer oldu.

Rusya'da birtakım reformlar elde etme amacıyla genel grev başarıyla uygulanmıştı. 1904'te Sen Petersburg'da başlatılan grevler ve Rus-Japon Savaşı sırasında yarım kalan devrimci çabalar, rejime ağır bir darbe indirmiş ve Çar'dan kimi tavizler koparmıştı. Ekim 1905'te güçlü bir etki yaratan genel grev tüm Rus kentlerini sardı. Çar II. Nikola'yı, halkın oyuyla seçilmiş bir parlamento toplamak zorunda bıraktı. Sonrasında devrimci çabalar otokrat Çar tarafından ezildiyse de, genel grev tam da Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi'nin açıldığı anda zafer kazanmıştı.

Stuttgart Kongresi'ne Jaurès ve uzlaşmaz pasifist Jules Hervé yönetiminde katılan Fransız delegasyonu, savaş durumunda genel grevi, askerlerin firarını ve ayaklanmayı içeren bir proleter eylem çizgisi konusunda ısrarcı oldu. Bebel, böylesi yöntemlerin Almanya'da uygulanamaz olduğunu ve bunların etki gücünün tartışılmaya bile değmeyeceğini savundu. Bebel seferberlik ortamında ve hatta mevcut durumda bir genel grev başlatmanın olanaksızlığına işaret etti; Alman sosyalistlerinin kaynakları pek fazla değildi ve savaş çıkma tehlikesine karşı altı milyon kişi askere alınacaktı; "Genel grevi örgütleyecek adamları nereden bulacağız?"[134] Almanların gizli milliyetçiliği daha o zamandan aşikârdı. Bebel, Alman sosyalistlerinin, yönetici sınıflara olduğu kadar proleterlere de ait olan ulusun kendisiyle değil, ulusun içinde yönetici sınıflar lehine yaratılmış koşullarla mücadele ettiğinin altını çizdi.

Stuttgart Kongresi'nin genel grev ile ilgili aldığı karar, aynı konuda daha önce alınmış kararların hepsinden daha ihtiyatlı bir dil kullanıyordu. Kararda şöyle deniyordu: "Genel grevi kesinlikle bir mücadele aracı olarak değil, yalnızca tümüyle istisnai koşullarda kullanılabilecek bir silah olarak değerlendiriyoruz." Almanlar, politik grev *–der politische Massenstreik–* ile anarşistlerin önerdiği, politik hakları korumayacak ve ana hedefi parlamentonun ortadan kaldırılması olan grev türü arasında bir ayrım gözetiyordu. Her ne kadar Almanlar grevi bir savunma silahı olarak kabul ediyorlarsa da, Prusya'da genel oy hakkının elde edilmesi için bir saldırı aracı olarak grevi reddediyorlardı; oysa genel oy hakkının elde edilmesi Almanya'nın demokratikleşmesi için vazgeçilmez bir koşuldu. Bu çerçevede Almanların grevi savaşa karşı bir silah olarak değerlendirme anlayışına da ısrarla karşı çıkmalarında şaşılacak bir yan yoktur. Komisyonda savaş konusunda yapılan tartışmaların daha ayrıntılı bir anlatımı izleyen bölümde yer alıyor.

134 *Compte rendu* (Stuttgart 1907), s. 160-161.

Enternasyonal'in genel grevle ilgili nihai tartışması, üç yıl sonra Kopenhag'da yapılan Sekizinci Kongre'de oldu ve İngilizlerin bakış açısı ile Almanlarınki arasında yeni bir anlaşmazlığa yol açtı. Yaşlı Marksist Edouard Vaillant'ın desteklediği Keir Hardie şu karar tasarısını önerdi:

> Savaşı önlemek ve engellemek için kullanılacak tüm araçlar arasında kongre, özellikle savaş araçlarını (silah, mühimmat, nakliye vb.) sağlayan endüstrilerde işçi genel grevini ve en aktif biçimleriyle ajitasyonu ve halk eylemini son derece etkili kabuleder.[135]

Vaillant şöyle dedi: "Stuttgart'ta savaşa karşı olduğumuzu ilan ettik. Şimdi eyleme, propagandaya geçmek gerek. Keir Hardie karar tasarısında savaş durumunda emekçilerin tümünün çalışmayı reddetmesi gerektiğini belirtiyor. Daha Stuttgart'ta, savaşa karşı kullanılacak araçları karar altına almıştık. Genel grev ve ayaklanma elbette en aşırı yöntemlerdir, ancak bunlara başvurulması gerekiyor."[136] Değişiklik önergesi 51 karşı, 2 çekimser oy karşısında 131 oyla kabul edildi.

Ledebour, Alman sosyal demokratlarının konumunu akıllıca savundu: Enternasyonal'in kararlarına her yerde uyulacaksa, yalnızca her yerde uygulanabilir kararlar alınmalıdır. Sözcükler özenle seçilmelidir, zira kararda "genel grev" terimi olursa proletarya bunu hesaba katmak zorundadır, oysa örgütler hiçbir ülkede etkili bir biçimde genel grev başlatacak kadar güçlü değil. Almanlar, savaş durumunda girişilecek eylemi mutlak biçimde tanımlamamış olan Stuttgart Kararı'nı, "bu dikenli konuda son derece hayırlı bir çözüm" olarak değerlendirmektedir.[137]

Sonuç olarak Hardie-Vaillant karar tasarısıyla ilgili olarak kürsüye art arda leh ve aleyhteki hatipler geldi. Avusturya delege-

135 *Compte rendu analytique*, Kopenhag Sekizinci Uluslararası Sosyalist Kongresi, B.S.I., Gand, 1911, s. 202.

136 *Agy*, s. 211-212.

137 *Compte rendu* (Kopenhag 1910), s. 312.

si Renner Almanların safında yer aldı; zira Avusturya partisi de askerî rejim koşullarında, Almanlara oldukça benzer durumlara karşı koymak zorundaydı. Oysa 1893'te Zürih'te Avusturyalılar bu konuda Almanların tavrına muhalefet etmişti. Renner tutum değişikliklerini şöyle açıkladı:

> Biz Avusturyalılar tehlikeyi pek yakından gördük... Tüm halkın savaş öncesindeki psikolojisini anlamayı öğrendik ve bu deneyim bize, birçok ulusun genel grev yapma kararına, genel grevin zorunluluğu yönünde otoriter bir açıklamaya muhalif olduğu koşullarda... (*Dinleyiniz! Dinleyiniz!)* genel grevi bir zorunlu araç olarak tavsiye etme cesaretini vermedi. Morgari yoldaş, İtalya adına, genel grev ilanının partinin yok edilmesi anlamına geleceğini söyledi. Alman delegesi, böylesi bir kararın partiyi illegal hale getireceğini vurguladı ve ben de Avusturyalılar adına, böylesi bir kararın, savaş ilan edildiği ana kadar Avusturya'da sahip olduğumuz sosyalist partinin, savaşla birlikte son bulacağını, zira her türlü takibata maruz kalacağını söylüyorum.[138]

Bir yanda Fransızların ve İngilizlerin bakış açısı ile diğer yanda Almanların ve Avusturyalıların bakış açısı bir çıkmaza girmişti. Keir Hardie, "Madencilerin, nakliye emekçilerinin ve metalürji işçilerinin, savaş ilanına bir genel grev başlatarak cevap vermeye hazır olduklarını" ileri sürdü.

Nihayet Vandervelde; Hardie ve Vaillant tarafından sunulan karar tasarısının, gelecek kongrede oylamaya sunulmadan önce özenli bir biçimde incelenmek üzere Uluslararası Sosyalist Büro'ya havale edilmesini önerdi. Vaillant çıkmazla ilgili şu çözüm yolunu gösterdi:

> Parlamenter araçlarınızın ne gibi bir yararı var? (*İngiliz ve Fransız delegelerinin alkış tufanı.*) Hiç! Bunlar, yığınların eylemiyle, birleşik proletaryanın örgütlü gücüyle desteklenmedikçe kesinlikle hiçbir yararları yoktur... Ama Vandervelde gibi düşünüyorum:

138 *Compte rendu* (Kopenhag 1910), s. 326-327.

> Karar tasarısının reddinden, diğer hiçbir ulusun değil de yalnızca İngilizlerin ve Fransızların savaşı önlemek için tüm araçları kullanmaya hazır oldukları sonucu çıkarılabilir, böylesi bir durum elbette önlenmelidir.[139]

Dolayısıyla Alman sosyal demokratları, İkinci Enternasyonal'in bir kararla genel grevi açıkça onaylamasını engelleyecek kadar güçlü göründüler. Enternasyonal tarafından alınan kararların ikircimliliğinin ana nedeni, Alman sosyalistleri ile Fransız ve İngiliz sosyalistlerinin gelişmişlik düzeylerindeki farklılıktır. Kararlar, her ülkedeki iç koşullarla belirlenen pozisyonlar arasında bir uzlaşmayı dile getiriyordu.

1909'da İsveç'teki genel grev, sendikal harekette uluslararası dayanışma sorununu gündeme getirdi. Almanya, Danimarka, Norveç, Finlandiya grevi desteklemek üzere önemli maddi kaynaklar göndermişken, Fransa, İngiltere ve Belçika yüreklendirici beyanlarda bulunmakla yetindiler. Kopenhag Kongresi, geçmiş suçlamalara yanıt vermekle uğraşmak yerine, gelecekte böylesi bir durumun yinelenmemesini gözetmenin daha önemli olduğu görüşünü benimsedi. Bunu sağlamanın en iyi yolu, her ülkede sosyalist ve sendikal basını güçlendirmekti; böylece farklı uluslardaki hareketle ilgili olaylara ilişkin haberler doğru ve hızlı biçimde yayılacaktı.

139 *Agy*, s. 332.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

STUTTGART (1907) VE KOPENHAG (1910)

Önceki bölümde İkinci Enternasyonal'in Birinci Dünya Savaşı öncesindeki bütün kongreleri gözden geçirildi ve bu kongrelerde genel grev sorununun nasıl ele alındığı ortaya kondu. Şimdi 1907'ye geri dönelim ve Enternasyonal'in en büyük iki kongresini, 1907'de Almanya'da toplanan yedinci kongresini ve 1910'da Danimarka'da yapılan sekizinci kongresini daha ayrıntılı olarak ele alalım.

1907'de Uluslararası Sosyalist Kongre, Stuttgart'ın en büyük salonunda, Liederhalle'de toplandı. Delege sayısı hiç olmadığı kadar çoktu: Yirmi beş ülkeden sekiz yüz yirmi dört delege. Açılış konuşmasında Vandervelde, "Kızıl bayrağın dalgalandığı ülkelerde güneş hiç batmıyor"[140] diyecekti.

Liederhalle'de yalnızca Marx ve Lassalle'in büstleri vardı, duvarları çiçekler ve kızıl bayraklar süslüyordu. Her masada ulusal delegasyonları belirten beyaz plaketler, İkinci Enternasyonal'in önceki altı kongresindeki plaketlerdi. Açılış oturumunda Almanlar eski bir Lüther'ci ilahinin, "Ein feste Burg ist unser Bund"[141] ilahisinin sözleri değiştirilmiş uyarlamasını söylediler.

140 *Compte rendu analytique*, 16-24 Ağustos 1907'de Stuttgart'ta toplanan Yedinci Uluslararası Sosyalist Kongre, B.S.I., Brüksel, 1908, s. 82. İzleyen dipnotlarda *Compte rendu* (Stuttgart 1907) olarak atıfta bulunulacak.

141 İlahinin "Bizim Tanrımız sağlam kaledir" sözleri "Bizim Birlik'imiz sağlam kaledir" olarak değiştirilmiştir. *-çev.*

Kongre sırasında Cannstatt bölgesindeki güzel çiçek bahçelerinde bir gösteri yapıldı. O güzel yaz gününde kalabalık gruplar halinde gelen Stuttgartlılar barış söylevlerine kulak verdiler.

Stuttgart Kongresi'nde ele alınan en önemli sorun, savaş durumunda sosyalistlerin yürütmesi gereken eylemdi: 1905'teki Fas krizi uluslararası gerilimi öylesine artırmıştı ki birçok insan artık kopma noktasına varıldığını düşünüyordu.[142] Komisyona incelenmek üzere savaşla ilgili dört karar tasarısı sunuldu. Jules Hervé'nin verdiği ilk karar tasarısı, çatışmalar çıkması durumunda genel grevi ve ayaklanmayı öngörüyordu; Guesde'in verdiği ikincisi, savaşa karşı her türlü eylemi reddediyordu, zira aslolan kapitalizmin alaşağı edilmesiydi; Fransız delegasyonunun çoğunluğunun sunduğu üçüncüsü, Almanlar tarafından sunulan alabildiğine belirsiz karar tasarısından daha özgül nitelikteydi.

Jaurès Fransız delegasyonunun çoğunluğunun karar tasarısını açıklarken, Hervé'nin önerisindeki aşırı önlemlere karşı olduklarının altını çizdi. Bebel'in bu karar tasarısının "partiyi Alman hükümetinin politik baskılarına maruz bırakacağı" yolundaki itirazının haklı olmakla birlikte abartılı olduğunu belirtti. Bebel 1904'ten beri sosyalizmin zaferlerinin bir dökümünü çıkarmıştı; Alman hükümeti onlar gibi bir militanlar ordusunu ortadan kaldıramazdı.[143]

Vollmar, Almanların konumuyla ilgili milliyetçi duyguları hissettiren uzun bir sunum yaptı. Enternasyonal ulusal karşıtı demek değildir vurgusunu yaptıktan sonra, "İnsanlık sevgisi bana, hiçbir durum ve koşulda iyi bir Alman, iyi bir Fransız veya iyi bir İtalyan olmaya engel gibi görünmemektedir" açıklamasında bulundu. Almanların, "bize karar özgürlüğü tanımayan ve her şeyin ötesinde partimizin varlık koşullarına zarar veren hiçbir

142 Bkz. Dokuzuncu Bölüm, s. 127.

143 *Compte rendu* (Stuttgart 1907), s. 133.

tanımlanmış eylem aracı"yla bağlı bulunmak istemediklerinin altını çizdi.[144] Almanlar bu noktada hiçbir taviz veremezdi.

Hervé genel olarak Almanlara, özel olarak da Bebel'e karşı intikamcı bir konuşma yaptı. Almanları, "Bütün Ülkelerin Proleterleri Birleşin!" sloganının yerine "Bütün Ülkelerin Proleterleri Birbirinizi Katledin!"i geçirmekle suçladı. Fransa'nın tahkim talep etmesi ve Alman hükümetinin bunu reddetmesi durumunda, Almanların ne yapacağını sordu. Alman delegasyonunun sıralarından herhangi bir cevap gelmedi. "Haydi! Asker gibi, Kayzeriniz Bebel'in emirlerine uyacaksınız!" Bu sözler üzerine Alman delegeleri küfürlerle ve öfkeyle ayağa kalktı.[145]

Vandervelde ve Adler, Fransız ve Alman bakış açılarını göz önünde bulundurarak uzlaştırıcı birer konuşma yaptılar. Onların kanısınca, karar tasarısına göre,

> Almanya'daki ve Fransa'daki değişik örgütlerin çabalarını ölçmek söz konusu değildi. Uluslararası proletaryanın, tüm gücünü halkların dayanışması doğrultusunda toplulaştıran, oybirliğiyle alınmış bir kararı gerekiyordu.[146]

Lenin'in ve Karl Liebknecht'in teşvikiyle Rosa Luxemburg, Rus ve Polonya delegasyonları adına karar tasarısında bir değişiklik yapılmasını önerdi. Karar tasarısını daha güçlü kılan bu değişiklik önerisinde şöyle deniyordu:

> Savaş durumunda propaganda, yalnızca savaşa son vermeyi hedeflememelidir, aynı zamanda kapitalist sınıfın egemenliğini alaşağı etmeyi hızlandırmak üzere bu uğraktan yararlanmak da önemlidir.[147]

İtalyanlar, Fransız delegasyonunun çoğunluk karar tasarısını destekledi; Almanlarınkinden daha net Hervé'ninkinden daha

144 *Agy*, s. 142.

145 Bordeau, *agy, s. 421.*

146 *Compte rendu* (Stuttgart 1907), s. 155.

147 *Agy*, s. 152.

ılımlıydı. Ruslara gelince, Rubanoviç, Almanların karar tasarısını Rosa Luxemburg'un değişiklik önerisiyle birlikte onayladıklarını, ancak bu haliyle bile karar tasarısını hâlâ yeterince devrimci bulmadıklarını açıkladı. İngiliz hatipler özellikle silahların genel olarak azaltılmasıyla ilgilendiler, ancak Fransız çoğunluk karar tasarısını veya Rosa Luxemburg değişikliğiyle birlikte Almanların karar tasarısını onayladılar.

Karl Liebknecht

Sonuç itibarıyla, gelecek bir çatışmada yer almak durumunda olan altı büyük ulusun –Fransa, Almanya, İngiltere, Rusya, İtalya ve Avusturya– her birinden iki temsilciden oluşan on üç üyelik bir komite, tüm kongre için kabul edilebilir bir karar tasarısına son noktayı koymak üzere belirlendi. Komite başkanı olarak Vandervelde küçük ulusları temsil ediyordu. Ertesi gün, kongrenin genel kurul toplantısında Vandervelde, komisyondaki görüşmeleri aktardı; Rosa Luxemburg'un değişiklik önerisinden daha ileri bir metin çıkmıştı. Savaşla ilgili karara eklenen bu bölüm en anlamlı kısımdı ve şöyle deniyordu:

> Bir savaş çıkma tehdidi varsa, ilgili ülkelerin işçi sınıfının görevi, eylem ve eşgüdüm gücü olan Uluslararası Büro'nun yardımıyla

> parlamentolardaki temsilcilerinin görevi, kendilerine en uygun görünen ve elbette sınıf mücadelesinin keskinliğine ve genel politik duruma göre farklılık gösteren her yolla savaşı engellemek üzere her türlü çabayı harcamaktır.
>
> Yine de savaşın patlak vermesi durumunda, görevleri, ivedi olarak savaşa son vermek üzere müdahil olmak ve en derin halk kitlelerini harekete geçirmek ve kapitalist egemenliği alaşağı etmeyi hızlandırmak üzere savaşın yarattığı ekonomik ve politik krizden var güçleriyle yararlanmaktır.[148]

Dolayısıyla bu değişiklikle birlikte savaşla ilgili karar, savaşın, yabancı bir ülkeye karşı olmaktan çok, var olan sosyal düzene karşı bir mücadeleye çevrilmesini gerektiriyordu. Ancak yine de karar, engellenmesi için harcanan tüm çabalara rağmen savaşın patlak vermesi durumunda genel grev gibi somut bir eyleme işaret etmiyordu.

Kongre sırasında meydana gelen bir olay, Enternasyonal'e ilk kez ev sahipliği yapan Alman sosyal demokratlarının iç zorluklarının bir örneğini sundu. İngiliz delegesi Harry Quelch, o sırada Lahey'de toplanan barış konferansından bir "eşkıya yatağı" olarak söz etti. Böylesine açık sözlülüğe hoşgörü gösteremeyen Wurtemberg kralı, Quelch'in yirmi dört saat içinde eyaletten sınır dışı edilmesi buyruğunu çıkardı.

Alman delegeler kendilerini kötü hissettiler, ama Quelch'in sınır dışı edilmesini önlemek için yapacakları bir şey yoktu. Basit bir hoşnutsuzluk gösterisi bile olmadı; Quelch, gara kadar Alman polisleri ve çok sayıda delege eşliğinde götürüldü. İzleyen gün, genel kurul toplantısında Quelch'in önceki toplantılarda oturduğu koltuk kürsüye kondu. Koltuğun üzerinde, bir defne dalıyla birlikte kongrenin şu sözleri yer alıyordu: "Burası, dün Wurtemberg hükümeti tarafından sınırdışı edilen Harry Quelch'in yeri."

148 *Agy*, s. 166.

Paul Singer

Paul Singer olayı irdeledi ve bunun "politik alanlarda Almanya'da hüküm süren baskı rejimini ve özgürlük yoksunluğu"nu[149] çarpıcı bir biçimde ortaya serdiğini ifade etti. Lev Troçki Stuttgart Kongresi'yle ilgili anılarında şöyle diyor. "Uluslararası Kongre, bir okul sınıfı gibiydi; yaramaz oğlan kapıya kondu ve diğerleri sesini çıkarmadı. Alman sosyal-demokrasisinin gücünün ve sayısal büyüklüğünün arkasındaki iktidarsızlığın gölgesini ayırt etmek pek de zor değildi."[150]

Stuttgart'ta sosyalist taktikle ilgili tartışma, her şeyden önce sosyalist partilerle sendikal hareketler arasındaki ilişkileri kapsadı. Reformizm az çok bir oldubitti olarak kabul edildiğinden, sonrasına sosyalist taktikle ilgili hiçbir ciddi tartışma olmadı. Sömürge politikası üzerine uzun bir tartışma oldu. Paris'te ve Amsterdam'da daha önce alınan kararlar bir kez daha teyit edildi ve kapitalist sömürge sistemi, yerel halkları acımasızca sömüren, metropol ülkeler proletaryasının yüklerini artıran, dahası savaş tehlikesini de yükselten bir düzen olarak teşhir edildi.

149 *Agy*, s. 350.

150 Trotsky, Léon, *My Life*, s. 205.

Sosyalistler, "Yerli halkın kaderini iyileştirmeye yönelik her türlü reformu desteklemeli, haklarının her türlü ihlalini önlemeli, onları sömürüye ve köleliğe karşı korumalı ve yerli halkları bağımsızlıkları doğrultusunda eğitmek üzere sahip oldukları her türlü aracı kullanmalıdır."[151] İç ve dış göç ile ilgili karar, yetersiz bir yaşam düzeyine yol açacak bir emekçi akınının olumsuzluklarını kabul etmekle birlikte, "ulusları veya ırkları dışlamayı kabul edilemez bir önlem" olarak değerlendiriyordu.

Clara Zetkin, kadınların oy hakkı sorunu üzerine, oy hakkının genişletilmesi için sunduğu karar tasarısıyla ilgili olarak canlı ve belgelere dayalı bir konuşma yaptı. Kabul edilen diğer karar tasarıları, Rus devrimcileriyle, kovuşturmaya uğrayan Rumen sosyalistleriyle ve "korkunç bir cadı avının kurbanı olan", Batı Amerikalı madenciler Haywood ve arkadaşlarıyla dayanışma duygularını dile getiriyordu. Kongrenin kapanışında, Almanlar *Sozialistenmarch*, Fransızlar *Enternasyonal*, İngilizler ve Slavlar *Kızıl Bayrak* marşını söyledi.

1910'a gelirken otuz üç ulus Enternasyonal üyesiydi veya onunla sürekli ilişkiye sahipti: Avrupa'nın tüm ülkeleri, Kuzey ve Güney Amerika, Japonya, Güney Afrika ve Avustralya. Stuttgart Kongresi'nden üç yıl sonra, sosyalistler seçimlerde yalnızca Rusya'da, Arjantin'de ve Macaristan'da geriledi. Sosyalistler İspanya'da, Fas krizi nedeniyle savaş üzerine savaş ilan etmişlerdi; Finlandiya'da Çarlıkla mücadele etmeye hazırdılar; Stuttgart Kongresi'ne katılmış olan Amerikalı sosyalistler yarım milyon oy almışlardı; İngiltere'de yeni örgütlenmiş olan İşçi Partisi, seçimlerde büyük bir zafer kazanarak parlamentoya kırk temsilci sokmuştu; Avusturyalılar, genel oya dayalı ilk seçimlerden sonra, Enternasyonal'in en güçlü seksiyonu haline gelmişti; İsviçrelilerin parlamentodaki temsilci sayısı ikiden yediye yükselmişti; Belçika'da meclis üyeleri yirmi altıdan otuz beşe

151 *Compte rendu* (Stuttgart 1907), s. 426.

çıkmıştı; İtalya'da sayıları ikiye katlanmıştı; Fransa'da sosyalist milletvekillerinin sayısı yetmiş beşi bulmuştu. Alman sosyal-demokrasisi görülmemiş ölçüde güçlenmişti ve Almanya'daki sendikal hareket öylesine gelişmişti ki bu alanda yalnızca İngiltere, Almanya'nın önünde yer alıyordu. 1907 seçimlerinde temsilcilerinin sayısı seksen birden kırk üçe düşmesiyle birlikte yaşadıkları ve geçici olarak niteledikleri gerilemeye karşılık, 1912 seçimlerinde Reichstag'daki temsilci sayılarını yüz ona yükseltmişlerdi. Vandervelde, 1910'daki Kopenhag Kongresi'ne hoş geldiniz konuşmasında, Enternasyonal'in o anda sekiz milyon oyla desteklendiğini söylüyordu.[152]

Uluslararası sosyalist gücün göze en hoş gelen ve başarılı gösterilerinden biri, Kopenhag Kongresi'nin açılışı vesilesiyle yaşandı. Güneşli bir pazar öğleden sonrasında, kent yakınlarındaki Sondermarken'de tamamlanan büyük bir yürüyüş yapıldı. Taşınan pankartlarda şu sloganlar okunuyordu: "Yaşasın Emekçiler Enternasyonali!" ve "Yaşasın Kapitalizme Karşı Emekçilerin Uluslararası Kardeşliği!" Önde delegeler olmak üzere ulusal seksiyonlar halinde yürüyor, onları, Danimarka Öğretmenler Derneği, ulaştırma, gemiciler sendikaları ve birçok başka sendika grubu izliyordu. Yürüyüş kollarında üniformalarıyla askerler göze çarpıyordu; yürüyüş kolunda beş bando ve sayılamayacak kadar çok kızıl bayrak taşıyıcısı vardı. En önde koşuşturan çocuklar yolu çiçeklerle kaplıyordu.[153]

Bu, coşkulu bir halkın arasında âdeta bir zafer yürüyüşüydü. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar pencerelerden sarkıyor, kızıl bayraklar ve mendiller sallıyor, çiçekler atıyor ve uluslararası sosyalist hareketi alkışlıyorlardı. Hatipler, parkta kurulan dört kürsü çevresinde toplanan yüz bin kişi olduğu tahmin edilen muazzam bir kalabalığa seslendiler.

152 *Compte rendu* (Kopenhag, 1910), s. 54.

153 *Compte rendu* (Kopenhag, 1910), s. 7.

Kopenhag yürüyüşü ile Zürih sokaklarındaki 1893 yürüyüşü karşılaştırıldığında, aradan geçen yıllar içinde sosyalist hareketin karakterindeki değişim görülür. Zürih'te belli başlı göstericiler sendikacılardı; Kopenhag'da aralarında çok sayıda parlamenter, öğretmen, gazeteci ve aydın bulunan sosyalist parti üyeleri yürüyüş kolunda ağır basıyordu.

Kongre harika Konser Sarayı'nda yapıldı. Tüm dünyadan gelen dokuz yüz delege geniş salonu doldurmuştu. Süslemeler özenli ve etkileyiciydi: salonun cephesi, üzerinde kızıl bir kuşakla birbirine bağlanmış iki yarı küreyi temsil eden iki büyük mavi yuvarlağın yer aldığı muazzam bir kadife örtüyle kaplıydı. Üzerinde "Dünya Emekçileri Birleşin!" yazıyordu. Duvarlarda, beyaz ve altın sarısı çerçeveli Danimarka kooperatiflerinin kızıl amblemleri görünüyordu. Balkonlardan, birbirine çiçek ve yaprak şeritlerle bağlanmış, belli başlı ulusları temsil eden on iki bayrak sallanıyordu.

Büyük kızıl bayrakların üzerinde, uluslararası sosyalist hareketin programını özetleyen şu sloganlar dört dilde yazılıydı:

> Emek her türlü zenginliğin kaynağıdır – Temelimiz dayanışmadır – Bilgi güçtür – Din özel iştir – Sınıf ayrımına son – Özel tekeller kaldırılsın – Halkın iradesi en yüce yasadır – Herkese genel oy hakkı – Azami sekiz saatlik işgünü – Silahsızlanma barıştır – Kadınla erkeğe hak eşitliği – Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik.[154]

Delegeler, sahnede yer alan Büro üyelerine dik olarak tüm salonu kaplayacak biçimde yerleştirilmiş uzun masalarda dokuz sıra halinde oturuyordu. Çok sayıda Danimarkalı delege ancak sağ balkonda yer bulabilmiş, sol balkon dünya basınının yüz yirmi beş temsilcisine ayrılmıştı. Pazar sabahı saat 11:30'da kongre bu vesileyle özel olarak bestelenmiş bir kantat ile açıldı.

> Müzik, değişik ülkelerin sosyalist şarkılarından alınmış motiflerle Kopenhaglı bir orkestra şefi tarafından bestelenmişti. Tüm ulusla-

154 *Compte rendu* (Kopenhag, 1910), s. 45-46.

rın devrimci havaları, sololarla kesildikten sonra, tüm sesler, hep bir ağızdan söylenen *Enternasyonal* marşında muazzam bir koro oluşturdu.[155]

Böylesi bir konferans elbette sosyalist delegeleri derinlemesine etkiledi ve tüm dünya sosyalistleriyle birlik duygularını canlandırdı.

Kongredeki ana tartışma, kooperatif hareketi ile sosyalist partiler arasındaki ilişkilerdi. Belli başlı iki bakış açısı çarpıştı: Birinci bakış açısına göre kooperatif hareketi, sosyalist partiyle ve sendikal hareketle ilişkilerinde tam özerkliğini korumalıydı. Bu tez Fransız sosyalistlerinin çoğunluğu, Alman, İtalyan ve İskandinav sosyalistleri tarafından var güçle savunuluyordu.

Belçikalılar ve başında Guesde'in bulunduğu azınlık Fransız sosyalistleri, öteki bakış açısını, yani kooperatif hareketi ile sosyalist partiler arasında sıkı bağı savunuyorlardı. İyi bir desteğe sahiptiler; zira Belçika kooperatif hareketi dünyadaki en iyi örgütlülerden ve eylemlerinde en başarılılarından biriydi. Kuzey Fransa kooperatifleri de sosyalist partiyle sıkı ittifak politikası güdüyordu. Vandervelde ve Anseele, tarafsız Basel kooperatif hareketinin, sosyalist partiyle sıkı uyum içinde çalışan Gand hareketinden çok daha az etkili olduğuna işaret ettiler.

Alman kooperatif hareketinin önderi Von Elm, Belçikalıların ve Fransız azınlık grubunun kooperatif hareketinin doğru yolda ilerlemesinden çok, kooperatifleri buna katarak sosyalist partinin güçlenmesiyle ilgilendiklerini öne sürdü. Hareketin güçlenmesi isteniyorsa, kooperatifler tam özerk bırakılmalıydı. Kooperatifleşme sınıf mücadelesinin yüzlerinden sadece biriydi ve sosyalistlerin, emekçilerin ve kooperatif üyelerinin faaliyetlerini tek bir örgüt içinde bir araya getirmek olanaksızdı.[156]

Sorun bir alt komisyona gönderildi ve onun hazırladığı karar tasarısı kongre tarafından oybirliğiyle kabul edildi. Bu,

155 *Agy*, s. 45.

156 *Compte rendu* (Kopenhag, 1910), s. 89-116, Komite tutanakları.

Enternasyonal'in kooperatif hareketi hakkındaki en uzun açıklaması oldu:

> Kooperatif şirketlerin ... amaçları şunlardır:
>
> 1. Aracıların ortadan kaldırılması ve örgütlü tüketicilere dayanan üretim hizmetlerinin yaratılması yoluyla proletaryanın gücünü artırmak;
> 2. İşçi yaşamının koşullarını iyileştirmek;
> 3. Emekçileri kendi işlerini tam bir bağımsızlık içinde düzenleme konusunda eğitmek ve böylece, onları mübadele ve üretim güçlerinin demokratikleştirilmesine ve sosyalleştirilmesine hazırlamaya yardımcı olmak.

Ne var ki kooperatifler tek başlarına sosyalizmi oluşturamaz. Kooperatif hareketinden yararlanmak emekçilerin çıkarınadır ve kongre,

> dolayısıyla tüm sosyalistleri ve tüm sendika üyelerini, kooperatif hareketine aktif bir biçimde katılarak, orada sosyalist anlayışı geliştirmeye ve kooperatiflerin işçi eğitimi ve dayanışması rollerinden sapmalarını engellemeye çağırır.[157]

Daha önce kooperatif hareketine katılmış olan sosyalistler, fonlarda biriken fazlanın yalnızca üyelere geri ödenmesi yerine, aynı zamanda, gelecekte kooperatiflerdeki tüketicileri üretici haline getirmek üzere bir sermaye oluşumunda da kullanılmasında ısrarcı oldular. Kooperatiflerde emekçilere sağlanan koşullar örnek oluşturmalıydı.

> Kendi kaynaklarıyla politik ve sendikal harekete doğrudan yardımcı olup olmama ve olacaksa ne ölçüde olma kararı, her ülkedeki değişik kooperatiflere aittir.

Karar tasarısı, kooperatifler ile sosyalist parti arasındaki ilişkiler konusunda çelişkili bakış açıları arasında adil bir denge kurarak son buluyordu:

---

157 *Compte rendu* (Kopenhag, 1910), s. 117-119.

> İşçi sınıfı, kapitalizme karşı mücadelesinde sendikaların, kooperatiflerin ve sosyalist partinin, kendi özerkliklerini ve birliklerini koruyarak, her gün daha sıcak bağlarla birleşmelerinden en yüksek yararı sağlar.[158]

Kopenhag Kongresi, işsizlik ve iş mevzuatıyla ilgili çok ayrıntılı kararlar aldı. İşsizlikle ilgili olarak kongre şu taleplerde bulundu:

> 1. İşsizlikle ilgili doğru ve düzenli istatistikler;
>
> 2. İşsizlerin sendikal tarifeden veya meslek örgütlerinin belirlediği tarifeden ücret alacağı büyük bayındırlık hizmetlerinin yeterli ölçüde uygulamaya konması;
>
> 3. Kriz dönemlerinde işsizlik sandıklarına istisnai destekler;
>
> 4. Politik haklarında hiçbir azalmaya yol açmaksızın işsizlere destekler;
>
> 5. Emekçilerin özgürlüklerinin ve çıkarlarının meslek örgütlerince korunacağı, sendikal veya eşit temsile dayalı iş bulma kurumlarının yaratılması ve desteklenmesi;
>
> 6. Mevzuatla iş saatlerinin kısaltılması;
>
> 7. Mevzuatla zorunlu genel sigorta gerçekleştirilinceye kadar, kamu makamları, işsizlik sigortası sandıklarını finansal olarak desteklemelidir. Bu destekler, sendikal örgütlerin özerkliğini tam olarak tanımalıdır.[159]

İş mevzuatıyla ilgili karar, azami sekiz saatlik işgünü, on dört yaş altındaki çocukların çalıştırılmasının yasaklanması, işin niteliğinin kamu yararı veya teknik nedenler bakımından bunu zorunlu kılması dışında, gece çalışmasının yasaklanması, tüm emekçiler için haftada kesintisiz en az otuz altı saatlik dinlenme, ayni ödemenin tümüyle yasaklanması, mutlak örgütlenme hakkı, emekçiler tarafından seçilmiş kişilerin işbirliğiyle, gerek tarım-

158 *Compte rendu* (Kopenhag, 1910), s. 117-119.

159 *Agy*, s. 265.

da, gerekse sanayide çalışma koşullarının etkili ve derinlemesine denetimi taleplerini içeriyordu. Cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin emekçilerin korunmasıyla ilgili benzer talepler, daha 1889'da Paris Kongresi'nde dile getirilmişti.[160]

Çek sendikal hareketi ile Avusturya sendikal hareketi arasında bir çatışma doğmuştu. Anımsamak gerekir ki Avusturya Sosyalist Partisi, milliyet gruplarını esas alarak örgütlenmişti, ancak üyeleri arasında milliyet ayrımı gözetmeksizin merkezî olarak örgütlenmiş Viyana'daki sendikal hareket için aynı şey söz konusu değildi. Ulusal özerkliklerine aşırı düşkün olan ve onlardan uzakta, Viyana'da alınan kararlara çoğu zaman öfke duyan Çekler, merkezi Prag'da olan Çek sendikal örgütünü kurmuşlardı ve kongreden bunun tanınmasını talep ediyorlardı.

Kongre yalnızca Çek delegasyonunun muhalefetiyle şu kararı aldı: Çok uluslu devletlerde sendikal hareket tüm üyelerinin dil farklılığını hesaba katmalıdır, ancak birleşik bir sendikal hareketi ulusal seksiyonlara bölme yönündeki her türlü girişim, uluslararası kongrelerin kararlarına aykırıdır. Çeklerin görüşünün bu şekilde mahkûm edilmesine rağmen, Çek sendikal hareketi faaliyetini sürdürdü ve bağımsız örgüt olarak gelişti.

Hardie-Vaillant'ın savaş durumunda tüm işkollarında greve gidilmesi yönündeki değişiklik önergesi reddedildikten sonra, savaş konusunda Stuttgart'ta alınmış olan karar Kopenhag'da teyit edildi.[161] Grev eylemi sorunu, Viyana'da yapılacak bir sonraki kongreye sunulmak üzere değişik ulusal seksiyonların incelemesine havale edildi. Ölüm cezasına, Çarlığın Finlandiya'daki ve İran'daki baskılarına ve sığınma hakkı ihlallerine karşı bir dizi karar kabul edildi.[162] En yüksek temsile sahip uluslararası sosyalist hareket, şimdiye kadar sahip olduğundan çok daha fazla yetkeyle (otoriteyle) her konuda kararlar verdi.

160 *Agy*, s. 479.

161 Bkz. Yedinci Bölüm.

162 Longuet, s. 67-68.

Delegelerin ruh halini kapanış konuşmasında Vandervelde dile getirdi:

> Bizi amacımıza yaklaştıracak, hareketimizi durmadan yaygınlaştıracak ve eylemimizi daha da güçlendirecek saygılı tartışmalarla dopdolu, ciddi ve kesintisiz bir çalışma haftası yaşadık. Bir mücadele haftasını, var olan en soylu mücadelenin haftasını, en büyük ve en kutsal savaşın bir haftasını yaşadık. Proletaryanın en kısa zamanda kurtuluşunu sağlamak için en uygun tartışmaları yürüttük. Tartışmalar bir yana, hedefimiz konusunda, tüm insanlığın kurtuluşu konusunda hep mutabık kaldık. (*Sürekli alkışlar.*)[163]

Vandervelde "Sekizinci Uluslararası Sosyalist Kongre kapanmıştır" dediğinde, tüm delegeler koltuklarının üzerine çıkıp alkışlamaya, el kol sallayarak sloganlar haykırmaya başladı. Fransız delegasyonu *Enternasyonal*'i söylerken, Avusturyalılar *Avusturya İşçi Marşı*'nı, Almanlar *Sosyalist Yürüyüş*'ü, İsveçliler, Danimarkalılar, Norveçliler ve İngilizler kendi kavga türkülerini seslendirdi. Sonunda, heyecanla yükselen gür bir sesle tüm kongre *Enternasyonal*'in sözleriyle salonu çınlattı. Topluluk salondan ayrılırken ortalık "Yaşasın Enternasyonal! Yaşasın Devrimci Sosyalizm" haykırışlarıyla yıkılıyordu.

163 *Compte rendu* (Kopenhag 1910), s. 397.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Enternasyonal ve Savaş Tehditleri

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında ve yirminci yüzyıl başlarında Avrupa'daki büyük devletler arasında artan uyuşmazlıklar, dış politika sorununa uluslararası sosyalist hareket açısından yaşamsal önem kazandırdı. Bu devletler arasında kurulan ittifaklar kısaca hatırlanırsa, Enternasyonal'in bu yakıcı konudaki tartışmaları daha iyi anlaşılabilir.

Fransa ve Almanya 1870 Fransa-Prusya Savaşı'ndan beri uzlaşmaz düşmanlardı. Bismarck'ın dış politikasında değişmez fikirlerden biri Fransa'nın tecrit edilmesiydi; yetkin bir diplomat ustalığıyla bunu elde etti. 1879'da Almanya Avusturya-Macaristan ile bir ittifak antlaşması imzaladı; 1882'de buna İtalya'nın da katılmasıyla Üçlü İttifak oluştu. Bismarck Rusya'yla da gizlice bir antlaşma pazarlığı yürüttü. İngiltere'den endişe etmesine pek gerek yoktu zira Bismarck, İngiltere'yi rahatsız edebilecek biçimde sömürgelere dönük yayılmaya karşıydı.

1890'da Bismarck görevden ayrıldığında Fransa'nın tecridi başarılmıştı; şimdi sırada Fransa'nın müttefik bulması vardı. 1894'te Fransa Rusya'yla İkili İtilaf adı verilen bir antlaşma imzaladı. İngiltere'nin konumu kritik hale geldi; Avrupa devletleri arasında kurulan bu iki bloktan birine katılması dengeleri değiştirebilirdi. Yine de İngiltere 1900 ertesine kadar Kıta Avrupası'ndaki işlerin dışında kalmayı yeğledi. İngiltere'nin bu muhteşem yalnızlığın-

dan çıkmasına belli başlı iki neden yol açtı: Birincisi Almanya'yla sanayi alanındaki rekabeti; ikincisi Alman donanmasının inşası. 1904'te Fransa ve İngiltere, Fas'taki ve Mısır'daki ortak çıkarlarıyla ilgili karşılıklı mutabakat antlaşması imzaladılar. 1907'de de İngiltere ile Rusya arasında bir antlaşma imzalandı; böylece Almanya, İtalya ve Avusturya-Macaristan'dan oluşan Üçlü İttifak'ın karşısına İngiltere, Fransa ve Rusya'dan oluşan Üçlü İtilaf dikilmiş oldu.

Şimdi kendini tehdit altında ve kuşatılma politikasına maruz kalmış hissetme sırası Almanya'ya gelmişti. Almanya'nın bu iç hissiyatı, Alman sosyal demokratlarının Enternasyonal'deki politikasına da yansıdı. Ülkelerinde militarizme karşı bir hareketin gelişmesini pratik olarak olanaksız kıldı. Silahsızlanma doğrultusundaki her türlü ima, sömürgelerde yeni elde ettiği çıkarları ve ihracatını, kendisine karşı oluşturulmuş güçler ittifakına karşı her an savunmaya hazır olması gereken Alman ulusuna karşı bir ihanet olarak görülüyordu.

Wilhelm Liebknecht, Alman partisi içinde gelişebilecek ve nitekim de gelişen tehlikenin ne olduğunu öngördü. Onun önderliği boyunca sosyal demokratlar, savaşın her şeyden önce kapitalistlerin işi olduğu yolundaki devrimci sosyalist ilkelerini diri tuttu. Fransa-Prusya Savaşı'nı protesto etmişler ve bir dizi fedakârlıklar ve hapis cezaları pahasına 1871'de Alsace-Lorraine'in ilhakına karşı çıkmışlardı. Alman sosyal demokratlarına Enternasyonal içinde yüksek değer biçilmesini haklı kılan da her şeyin ötesinde bu tutumlarıydı. Ancak 1900'de yaşama gözlerini yummadan kısa süre önce Liebknecht, Hyndman'a, genç sosyal demokratlar ve sendikacılar arasında Pancermenizmin yükselişini büyük bir kaygıyla izlediğini söylemişti. Barışçı değil savaşçı bir Almanya'da yaşadığını hissediyordu.[164]

164 Hyndman, H.J., *Evolution of Revolution*, s. 351.

İkinci Enternasyonal'in militarizm ve savaş üzerine ilk tartışması 1891'de Brüksel'de yaşandı. Kongre şu açıklamayı yaptı: "Avrupa'da halen ağırlığını hissettiren militarizm, günümüz toplumunun içinde yaşadığı ve sonucu sınıf çatışması olan, kaçınılması olanaksız açık veya gizli mücadelenin mukadder sonucudur." Kararda, militarizmi ortadan kaldırmaya yönelik her türlü çabanın, bu kötülüğün ekonomik kaynakları göz ardı edildiği takdirde ütopik ve boş olacağı ve "yalnızca sosyalist bir düzenin yaratılmasının militarizme son verip gerçek bir barışı sağlayabileceği" belirtiliyor ve şöyle devam ediliyordu: "Her yerde savaşa son vermek isteyenlerin ödevi, barışın gerçek ve tek partisi olan uluslararası sosyalist harekete katılmaktır."[165]

Yurt savunmasından hiç söz edilmedi. Domela Nieuwenhuis, resmî karara, sosyalizm yerine Hıristiyanlık konduğu takdirde bunun Papa tarafından bile kabul edilebileceğini aşağılayıcı bir biçimde belirterek göndermede bulundu ve savaş durumunda ayaklanma öngören bir karşı karar önerdi! Liebknecht, Almanların hiçbir zaman altını çizmekten geri durmadığı savunma savaşı ile saldırı savaşı arasında en küçük bir ayırım gözetmediği gerekçesiyle, Hollandalının karar tasarısını reddetti. Nieuwenhuis Almanların tutumunun esas itibarıyla şoven olduğunu belirtince gerilim arttı. Liebknecht öfkeyle Alman sosyalistlerinin 1870'ten sonra militarizm karşıtı tutumları nedeniyle bedel ödedikleri yanıtını verdi ve her halükârda savaş sorununun Hollanda gibi küçük bir ülke bakımından Almanya gibi büyük bir devlet kadar ivedi bir önemde olmadığını belirtti. Son söz olarak Hollanda'nın önerisinin kabul edilemez ve saçma olduğunu vurguladı.

Liebknecht ile Nieuwenhuis arasında benzer bir düello iki yıl sonra Zürih'te de devam etti ve bu kez de Hollandalı yönetici yenilgiye uğradı.[166]

Savaşla ilgili karar, "uluslararası sosyal-demokrasi" için, in-

165 *Compte rendu* (Brüksel 1891), s. 64-65.

166 *Protokoll* (Zürih 1893), s. 20-21.

sanlığı iki düşman kampa bölen ve halkları birbirleriyle karşı karşıya getiren kapitalizmi yenilgiye uğratmak üzere, yönetici sınıfların şoven eğilimlerini engelleme zorunluluğunun bulunduğunu vurgulayarak başlıyordu. Sınıfları ortadan kaldırmak, savaşı ortadan kaldırmaktı. "Parlamentodaki İşçi Partisi temsilcileri *sürekli orduları* durmadan protesto etmeli ve *silahsızlanma* talep etmelidir. Sosyalist parti bir bütün olarak, amacı *evrensel barış* olan her türlü derneğe destek vermelidir."

1896'daki Londra Kongresi'nde savaşla ilgili sosyalist tutuma daha açık biçimde atıfta bulunuldu. Kararda ulusal sürekli orduların ortadan kaldırılması ve milis kurulması talep ediliyordu; uluslararası tahkim mahkemelerinin gerekliliğine dikkat çekiliyordu; gizli antlaşmalara, gizli diplomasiye karşı çıkılıyor ve savaş ve barış konusunda son kararın halka ait olduğu savunuluyordu.[167] Dört yıl sonra, 1900'de Paris'te Rosa Luxemburg tarafından sunulan uluslararası barış kararı, Londra'da alınmış savaş kararına, "tüm ülkelerin parlamentolarındaki sosyalist temsilciler için, donanma ve sömürgelere yönelik askerî seferler konusundaki her türlü bütçeye ve harcamaya karşı oy kullanmanın gerekli olduğunu" ekledi. Sonuç olarak yeni kuşak, militarizm tehlikesine karşı uyarılmalı ve sürekli Büro, tüm ülkelerde militarizme karşı ajitasyonu güçlendirmeliydi.[168]

Özellikle kısa süre önce patlak veren Rus-Japon çatışması üzerine 1904 Amsterdam Kongresi'nde delegeler savaş olasılığından ciddi biçimde söz etmeye başladı. Rus delegesi Plehanov ve Japon delegesi Katayama, kongre başkanı Van Kol'un iki yanında yer aldılar. Hoş geldiniz konuşmasından sonra, her ikisi de söz aldı ve iki ülkenin birbirleriyle en küçük bir savaş arzusu taşımayan proleterlerini temsil ettiklerini vurguladılar. Son

167 *Compte rendu* (Londra 1896), s. 42.

168 *Compte rendu* (Paris 1900), s. Onuncu Kongre, Rus Çarlığını, İngiliz hükümetinin Güney Afrika'da Boerlere yönelik vahşetini ve Türklerin Ermenistan'daki katliamlarını mahkûm etti.

olarak Plehanov konuştu ve yerine geçip oturacağı anda birden Katayama'ya döndü ve iki sosyalist sıcak bir biçimde el sıkıştı.[169] Bu davranışın anlamı aşikârdı, salonu büyük bir coşku dalgası kapladı, delegeler topluca ayağa kalkarak alkışlamaya başladılar. İkinci Enternasyonal'in yaşamında unutulmayacak bir olaydı.

Sosyalistlerin haklı bulabildiği tek savaş, Rusya'da tüm gericiliklerin bir sentezi olan despotik çar rejimine karşı bir Alman taarruzu olurdu. 1893'te Plehanov şöyle diyordu: "Tıpkı yüz yıl önce Ulusal Konvansiyon askerlerinin, prensleri yenilgiye uğratarak halkı kurtardıkları Almanya'ya girişleri gibi, Alman ordusu sınırlarımızı aştığı takdirde, Rusya'ya kurtarıcı olarak girecektir."[170]

Yirminci yüzyıl başlarında, aşırı görüşleriyle öne çıkan Gustave Hervé'nin itkisiyle, Fransa'da tek yanlı bir silahsızlanmadan söz edilmeye başlandı; genel grev savaşı önlemenin bir aracı olarak tartışıldı.[171] Bununla birlikte Almanya, bir ölçüde de Avusturya, sosyalist parti içinde militarizme karşı kıpırdanışın olsa olsa belli belirsiz bir düzeyde görülebileceği tek ülkeydi. Jaurès ve Edouard Vaillant savaş tehditleri konusunda daha kararlı tutumlarıyla uluslararası sosyalist hareketin umudu haline geldiklerinde, Fransızlar ile Almanlar arasındaki görüş ayrılığındaki mücadele çizgisi gerginleşmeye başladı.

1905 Fas krizi, Fransız ve Alman sosyalistlerinin dış politika ve savaş konularında daha çok düşünmelerini beraberinde getirdi. Fransa, Faslı aşiretlerin isyanını cezalandırmak bahanesiyle esas olarak ülkenin bütününü ilhak etmek üzere sürekli olarak askerî seferler yapıyordu. 1905'te Fransa'nın müttefiki Rusya Japonya'yla savaşa tutuşmuşken, Kayzer Tanca'ya gitti ve Almanya'nın, Fas'ın özgür ve bağımsız yöneticisi olarak kabul edilen Sultan ile dostluğunu dile getirdi. Bu tutum, Fransızların hedeflerine aykırıydı ve

169 *Compte rendu* (Amsterdam 1904), s. 20-22.

170 Lenz, *agy*, s. 25.

171 Bkz. Yedinci Bölüm, s.127.

düşmanca duygulara yol açtı. Yine de Fransa ve Almanya, sorunu bir yıl sonra Algeciras'ta (İspanya) bir uluslararası konferansta ele alma konusunda mutabık kaldılar. Üçlü İtilaf bunun üzerine daha sıkı sıkıya birbirine bağlandı ve İngiltere ile Fransa arasında gizli askerî görüşmeler yapıldı. İtalya da Fransa'nın tutumunu destekliyordu; öyle ki destek olarak yalnızca Avusturya'ya sahip olan Almanya, Fransa'nın Fas'ta özel ayrıcalıklara sahip olmasını kabul etmek zorunda kaldı. Konferans ülkenin bütünlüğünü ve "açık kapı" ilkesini de kabul etti.

Tanca olayının yol açtığı gerilim tepe noktasına ulaştığında, Jaurès'in Berlin'de düzenlenen bir barış gösterisinde konuşması von Bülow tarafından yasaklandı; ancak Alman sosyal demokratlarından buna karşı en küçük bir protesto bile yükselmedi.[172]

Fransız ve Alman sosyalistlerini militarizm konusunda bölen çatışma, tüm çıplaklığıyla ilk kez 1906'da, Stuttgart Kongresi gündemini belirlemek üzere yapılan Uluslararası Sosyalist Büro toplantısında ortaya çıktı.[173] Fransızların, Alman sosyal demokratlarının karşı çıkmasına rağmen antimilitarizm konusunu kongre gündemine koydurabilmek için uzun bir sözlü savaş vermiş olmaları anlamlıdır. Fransız sosyalistleri ile Alman sosyalistleri arasındaki gelenek, yöntem ve etnik mizaç farklılıkları, hiçbir zaman Stuttgart'ta ortaya çıktığı ölçüde aşikâr olmamıştı. Stuttgart Kongresi'nde savaş konusunda yaşanan ateşli tartışma bu kongreyi ele aldığımız bölümde ayrıntılarıyla betimlendi.[174]

Fransızlar, savaşla ilgili kararda savaş durumunda kullanılacak somut yöntemlerin yani genel grevin, askerî grevin veya Hervé'ye göre genel ayaklanmanın belirtilmesinde ısrarcı oldular. Alman ve Avusturyalı sosyal demokratların ezici çoğunluğunu temsil eden Bebel ve Adler, böylesine özgül tavsiyelerin konmasına karşıydı ve karşı çıkışlarının gerekçesi, bunun ken-

172 Michels, *Agy*, s. 198.

173 Bkz. Sekizinci Bölüm, s. 110.

174 *Agy*, s. 85-87.

di hükümetlerine sosyalist partileri ve basınını yasadışı ilan etmek veya ortadan kaldırmak üzere bir silah sağlayacağıydı. Rus ve İngiliz delegasyonları, Fransız bakış açısını desteklediler. Özellikle Ruslar, gerekçelerini pratik deneyimleriyle de destekleyebilirlerdi; zira Japonya'yla savaş sırasında devrimci genel grev sayesinde ülkede kimi reformlar elde edilmişti.

Stuttgart Kongresi'nden bir yıl sonra, Avrupalı büyük devletler arasında yakın gelecekte bir çatışma olacağı korkusunu artıran yeni bir olay yaşandı: Avusturya, Bosna-Hersek'i ilhak etti. Sırplar, bu topraklarda kendi halklarının yaşadığını ileri sürerek Rusya'ya yardım çağrısında bulundu. Almanya, vakit geçirmeksizin Avusturya'nın yanında yer aldı. Ruslar, iki Batılı ulusun birleşik güçleri karşısında gerileyince kriz son buldu. Ne var ki o andan itibaren Balkanlar, büyük devletlerin çıkarlarının çatıştığı en önemli gerilim zemini haline geldi. Rusya, Avusturya ve Avusturya dolayısıyla Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere teyakkuz halindeydi.

1910'da Kopenhag Kongresi'nde Keir Hardie ve Ramsay MacDonald önderliğindeki İngiliz delegasyonu, Almanların savaş ilanı durumunda harekete geçme isteksizliğine karşı, Fransızlardan da daha güçlü bir biçimde mücadele etti. Bununla birlikte, Alman sosyal demokratlarının etkisi, hâlâ Enternasyonal'in Stuttgart'ta savaş kararıyla belirlenmiş yaklaşımları aşmasına olanak vermeyecek kadar aşırı güçlüydü. Belçikalı delegelerden biri, seksiyonlarının Hardie-Vaillant Kararı'nı tümüyle desteklediğini, "ancak, Alman yoldaşlar bunun Almanya'da sosyalistlere karşı kovuşturmalara yol açacağını belirttiğinden, bunun lehine oy veremeyeceğini" açıkladı.[175]

Alman yönetici Ledebour, İngilizlerin kendi ülkelerinde her zaman savaş bütçeleri lehine oy verirken böylesine devrimci bir kararı desteklemelerini eleştirdi. Hardie hemen ardından kalkıp

175 *Compte rendu (Kopenhag 1910)*, s. 207.

bu sataşmayı etkili bir biçimde savuşturdu: Her ne kadar Alman parlamentosunda bütçe oylamasının nasıl yapıldığını bilmese de, İngiltere'de savaş bütçesi ile sosyal reformlar bütçesi öylesine birbirinden ayrıydı ki sosyalistler savaş bütçesine hayır, sosyal reformlar bütçesine evet oyu verebilirdi; İşçi Partisi, donanma ve ordu bütçelerine her zaman hayır oyu vermiş tek İngiliz partisiydi.[176] Bu açıklama şiddetli alkışlarla karşılandı.

Hyndman'ın Alman savaş hazırlıklarına yönelik saldırıları, Kopenhag'daki İngiliz delegasyonunu ciddi güçlük içinde bırakt ı. Hardie, yalnızca Hyndman ve bir diğer İngiliz sosyalistinin İngiltere'nin bir Alman taarruzuna karşı hazırlanması gerektiğini savunduklarının altını çizdi; "bu yalnızca iki yoldaşın görüşüdür ve İngiliz emek hareketinde bu iki yoldaşla herhangi bir biçimde mutabık olan ne tek bir seksiyon, ne de tek bir grup vardır."[177]

1907'de Stuttgart'ta alınmış kararın teyidinden ibaret olan savaşla ilgili uzun Kopenhag Kararı, alkışlarla ve oybirliğiyle kabul edildi. Gerçekte, Hardie-Vaillant değişiklik önerisinin[178] reddi, diğer sosyalist partilerin Alman sosyal demokratlarının tutumuna aykırı düşmek istemediklerinin çarpıcı bir kanıtıydı.

Avrupa'daki uluslararası gerilim, Kopenhag Kongresi'nden sonra sürekli olarak arttı. Tepe noktasına 1911'de yeni bir Fas kriziyle ulaştı. Fransa Algeciras Antlaşması'na rağmen sızma faaliyetini sürdürdü; ancak Fransızlar Fas'a girince Almanlar işin fazla ileri gittiğini düşündüler. Fransa'ya uyarı olarak bir Alman savaş gemisi Agadir önlerine demirledi ve savaş hazırlıkları başladı. Lloyd George, çatışma durumunda İngiltere'nin Fransa'nın yanında müdahil olacağını belirtti. Trablus'a yönelik niyetleri olan İtalya, Üçlü İttifak'a dâhil olmasına rağmen bir kez daha Fransa'ya sempatisini ortaya koydu. Almanya Agadir'de bir kon-

176 *Agy*, s. 321.

177 *Agy*, s. 422.

178 Bkz. Sekizinci Bölüm, s. 106.

ferans toplanmasını kabul etmek zorunda kaldı; bu konferansta Fransa Fas için açık çek alırken, Almanya Afrika Kongo'sunun yüz bin kilometre karelik bölümünü elde etti.

Aynı yıl İtalya Türkiye'den Trablus'u alırken, Rusya Moğolistan'a giriyor ve İran'ı tehdit ediyordu. İngiltere'de İşçi Partisi'nin yıllık konferansı, Sir Edward Grey'in silahlanma artışını beraberinde getiren "Alman karşıtı" dış politikasını mahkûm etti.[179] Bu ortamda Kasım 1912'de Balkanlarda patlak veren savaş, o zamana dek görülmedik ciddiyette bir uluslararası krize yol açtı.

Avusturya'nın Balkan Savaşları'na sürüklenişinin yarattığı tehlikeli durum, Uluslararası Sosyalist Büro'yu, 10 Kasım 1912'de Brüksel'den aşağıdaki çağrıyı yollamaya yöneltti:

> Tüm sosyalist partilere ve derneklere;
>
> Tüm ülkeler işçi sınıflarına; sendikal ve kooperatif örgütlerine:
>
> Şu andaki tehlike karşısında ve Avusturyalı yoldaşlarımızın savaşın yayılmasına karşı 10 Kasım 1912'de düzenlediği gösterileri genel bir hareketle desteklemek üzere, Büro, Avrupa'nın bütün büyük kentlerinde 17 Kasım'da uluslararası toplantılar yapılmasına karar vermiştir. Ayrıca Büro, 1913'te Viyana'da toplanacak uluslararası kongre toplantısını öne almaya ve 1 Ocak 1913'ten önce bir Olağanüstü Kongre'yi toplantıya çağırmaya karar vermiştir.
>
> Bu koşullarda Viyana Kongresi 1914'e ertelenmiş ve Yürütme Komitesi, Basel sosyalist örgütlerinin 1912 Olağanüstü Kongre'sinin kendi kentlerinde yapılması önerisini memnuniyetle kabul etmiştir.[180]

Olağanüstü Kongre'nin gündeminde tek madde olacaktı: "Uluslararası durum ve savaşa karşı eylem konusunda anlaşma." Kongreyle ilgili tüm karar tasarılarının ve önerilerin, 20

179 Grunberg, Carl, *Dokuments, Die Internationale und der Weltkrieg*, Leipzig, Hirschfeld, 1916, s. 172.

180 *Bulletin socialiste*, no: 9, 9 Kasım 1912, s. 1. İngilizceden çevrilmiştir.

Kasım'dan önce Brüksel'deki Maison du Peuple'de bulunan Uluslararası Sekreterliğe gönderilmesi istendi; böylece Alman, İngiliz, Fransız, Rus ve Avusturyalı delegelerden oluşan bir komisyon bunları incelemek ve kongreye bir manifesto (bildiri) kaleme almak için yeterli zamana sahip olacaktı.

Basel Barış Bildirisi'nin kaleme alındığı Uluslararası Sosyalist Büro toplantısı sırasında, Vaillant ve Jaurès yaptıkları bir açıklamayla, Bildiri'nin "bazı seksiyonlar"a uygun gelmeyecek sözcükleri içeremeyeceğini kabul ettiklerini, ancak 1905 Rus genel grevinin başarısını hatırlatarak, Fransızların savaşa karşı genel grevi hiçbir zaman ne bir fikir ne de bir arzu olarak dışlamayacaklarını vurguladılar[181]. Bu, Alman sosyal demokratlarına karşı son bir protestoydu. Bununla birlikte hararetli 1914 yaz ayları geldiğinde, Fransız sosyalistleri tarafından genel grev ne gündeme alındı ne de uygulandı.

Alman ve İngiliz hükümetleri silahlanma konusunda en geniş kredilerin kullanılmasına karar verdiği bir sırada, Alman ve İngiliz sosyalistleri 20 Kasım'da bir ortak bildiri kaleme aldı. İngiliz ve Alman emekçi sınıflarının birbirlerine karşı hiçbir düşmanlığı olmadığını ve silahlanma yükünün daha da ağırlaşmasını istemediklerini ilan ettiler. Almanya ile İngiltere arasındaki savaş, tarihin o zamana kadar tanık olmadığı bir felâkete yol açacaktı; bir kez daha barışı savunmak için ajitasyon ve örgütlenme çağrısı yaptılar.[182]

Basel Kongresi, 24 Kasım Pazar günü öğleden sonra, kentin büyük katedralinde devasa bir barış gösterisiyle başladı. Zürih, Bern, Alsace ve Baden'den gelen tüm sabah trenleri gösteriye katılacak yolcularla doluydu. Yürüyüşün önünde beyaz giysiler içinde kızıl bayraklar sallayan kız çocukları yürüyordu; başlarının üzerindeki pankartta, "Gözyaşlarını kurutmak, sel gibi kan akıtmaktan daha şanlıdır" yazıyordu. Kız çocuklarının

181 Grunberg, *Dokuments*, s. 25

182 *Agy*, s. 18-19.

arkasından Uluslararası Sosyalist Büro üyeleri, kendi devrimci marşlarıyla ulusal gruplar, onların ardından sendika grupları ve nihayet, uçuşan beyaz elbiseli kız çocuklarının çevrelediği Barış Kraliçesi'ni taşıyan araba geliyordu. Katedralin içinde yer bulamayan on veya on beş bin katılımcı, değişik uluslardan delegelerin söylev verdiği dört kürsünün etrafında toplandı.[183]

Büyük Basel Katedrali'ndeki toplantı, katılımcı olan birinden daha iyi anlatılamaz:

> Yüksek tavan üzerindeki binlerce ışığın yarı yarıya aydınlatabildiği devasa orta holde (sahanda) muazzam bir kalabalık bekliyordu. Parlak güneş ışınları antika camlardan âdeta büyülü bir biçimde süzülerek uyumlu bir renk cümbüşü yarattı. Birtakım panolar Kanton Yüksek Konseyi'nin, Sinod Meclisi'nin, Kilise Kurulu'nun, delegelerin, yabancı hatiplerin ve basının yerlerini gösteriyordu. Yürüyüş kolu Katedral'in önüne geldiğinde, sanki bir ayin yapılacakmış gibi çanlar çalmaya başladı ve Enternasyonal'in kızıl bayrakları ağır ağır orta hole girerken, orglardan Beethoven'ın barış ve kardeşlik için bestelediği 9. Senfoni yükseldi. Oradaki tüm yoldaşlar bu anı ömürleri boyunca hatırlayacaktı.[184]

Ortaçağ'da Hıristiyanlığın en ünlü konsillerine (din uluları toplantısı) ev sahipliği yapmış bu eski katedralin çatısı altında Jaurès belki de yaşamının en güzel söylevini verdi; Schiller'den *Çanın Şarkısı*'nın kitabesini ödünç alarak barışı yücelten muazzam bir hitabet anıtı yarattı. Savaşın bir dünya devrimine dönmesi gerektiğinin altını çizdi; zira, dedi, sosyalizm halklardan, kendi hükümetlerinin savaşlar için onlardan istediğinden çok daha az acı ve fedakârlık talep ediyor.

> Bu kiliseden içeri girerken duyduğum çan sesleri, bana birdenbire uzlaşmaya bir çağrı gibi geldi. Schiller'in simgesel çanının üzerine kazıdığı sözler gözümün önüne geldi: *Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango!*

183 *Bulletin socialiste*, no: 10, 1912, s. 6. İngilizceden çeviri.

184 *Agy*, no: 9, 1912, s. 4.

> *Vivos voco*: Canlıları, ufukta görünen canavara karşı kendilerini korumaya çağırıyorum; *mortuos plango*: orada doğuya doğru uzanmış ve iç bulandıran kokuları bize vicdan azabı olarak ulaşan sayısız ölüye ağlıyorum; *fulgura frago*: bulutların içinde görünen tehditkâr savaş yıldırımlarını kıracağım.
>
> İnanın, bu umut dolu sözleri duydum. Ancak bu, savaşı engellemeye yetmez. Dünya proletaryasının birbiriyle uyumlu eyleminin toplamı gerekir.

Nefes alışverişlerinin duyulduğu bir sessizlik anından sonra patlayan alkış tufanı, gri taşlarla örülü yüksek duvarlardan ve tavandan yansıyarak yaşlı katedralin etkileyici sükûnetini, bir anda, hatibin dile getirdiği yüksek ideallere katılımın coşkulu ve bilinçli fırtınasıyla altüst etti. Jaurès'in yüce ruhu ve dâhice sezgisi, ona, koşulların gerektirdiği düzeye yükselerek abidevi katedralin karamsar ihtişamının ve törensel müziğin etkisi altında sessizce oturan her dinleyicinin düşüncelerini ve özlemlerini, kendine özgü benzersiz üslubuyla ete kemiğe büründürme olanağını veriyordu.

Kongrenin ilk oturumu ertesi gün yapıldı. Basel'deki Burgvostei salonu beş yüz elli beş delegeyi karşılamak üzere süslenmişti. Binanın cephesinde, "Bütün Ülkelerin Proleterleri Birleşin!" ve "Savaşla Savaş!" sloganlarını içeren geniş bir sancak dalgalanıyordu. Balkonlar boyunca aralarında Marx, Engels ve Lassalle'in portrelerinin göründüğü kızıl bayraklar asılıydı. Salon ve balkonlar açılış saatinin çok öncesinde tamamen doldu. USB üyeleri salonun dibinde kurulu bir kürsüde yerlerini aldı ve hemen ardından Basel korosu Uluslararası Kongre'yi *Özgürlük Marşı*'yla selamladı.

Amerikan delegasyonu Basel'e ulaşamadı ve Balkan Savaş bölgesinden gelebilen biricik delege, Bulgar Sakasov, kongre başkan yardımcılarından biri oldu. Camille Huysmans, Sırp sosyalistlerinin gönderdiği aşağıdaki mesajı okudu:

> Balkanlarda yoldaşlarımızın savaş meydanlarında kanlarının aktığı, binlerce insanın hayatının feda edildiği şu anda, Sırbistan Sosyal Demokrat Partisi, Balkan yarımadasında bizlerin maruz kaldığı vahşetten diğer ülkelerin esirgenmesi ve evrensel barışın dünya devriminin temeli haline gelmesi umuduyla Uluslararası Sosyalist Kongre'yi selamlar.[185]

Jaurès, delegelere Barış Bildirisi'ni sundu. Kongreye başkanlık eden İsviçreli emektar sosyalist Greulich, herkesten "aralarındaki görüş ayrılıklarını unutmasını ve dikkatini Sosyalist Enternasyonal'in ana doğrultularında yoğunlaştırmasını" istedi. "Kararlarımız her ulusun özgürlüğüne saygı gösterecek ve hiçbir ulusu belirli tedbirleri kabul etmeye zorlamayacaktır."

Bildiri, Balkan sosyalistlerini birleşmeye ve haklarının çiğnenmesine karşı koymaya teşvik ediyordu. Avusturyalılar, büyük devletlerin hassasiyetlerini uyandırarak savaş tehlikesini artırmamak için, Sırbistan'a yönelik her türlü saldırıya karşı çıkmaya devam etti. Güney Slavları kendi hükümetlerine sahip olmalıydı. Ruslar, her zaman olduğu gibi Çarlığa karşı mücadelede yüreklendiriliyordu. Fransız, İngiliz ve Alman sosyalistleri, Avusturya'ya ve Rusya'ya her türlü yardımı reddetmeli, Balkan Savaşları'nın dışında kalmalı ve kesin bir tarafsızlığı gözetmeliydi. Bildirinin yalnızca son satırlarında yönetici sınıflara canlı bir saldırı yapılıyordu:

> Kongre, hepinize, tüm ülkelerin proleterlerine ve sosyalistlerine, bu karar anında seslerini duyurma ve iradelerini her biçimde ve her yerde ortaya koyma çağrısında bulunuyor.
>
> Parlamentolarda hep birlikte var gücünüzle protestonuzu yükseltin; proletaryanın örgütlenmesinin ve gücünün elinize verdiği her araçla birleşin; barış için kararlı bir işçi sınıfının dikkatli ve eylemli iradesinin onların karşısına dikildiğini hükümetlere sürekli hissettirin.

185 *Bulletin socialiste*, no: 19, 1912, s. 3.

> Böylece, sömürüye ve cinayete dayalı kapitalist dünyanın karşısına, barışa ve halkların birliğine dayalı proleter dünyanın kitlelerini çıkarın.[186]

Greulich kapanış konuşmasını şu sözlerle tamamladı: "Şimdi her kongremizde yükselttiğimiz çığlığımızla ayrılıyoruz: 'War against war! Guerre à la guerre! Krieg dem Kriege! [Savaşla Savaş!]'" Bir alkış tufanı içinde delegeler bu çığlığı yükseltti ve ardından ulusal ve uluslararası işçi marşları toplantı salonunu doldurdu. Sonunda hepsi koro halinde Alman sosyalistlerinin *Mit uns das Volk, mit uns der Sieg* [Halk Bizimle, Zafer Bizimle] marşına başladılar ve bir daha hiç buluşamayacakmış gibi ayrıldılar. –O sırada kaçı bunun bilincindeydi!

Mart 1913'te, Fransız ve Alman sosyalistleri silahlanmadaki artışa karşı bir ortak bildiri yayınladı. Sıradaki Viyana Kongresi'yle ilgili olarak USB hazırlık konferansı Aralık 1913'te Londra'da yapıldı. Aynı yıl Alman sosyal demokratları, sürekli orduları güçlendirmeye yönelik bir yasa tasarısına karşı oy kullanmakla birlikte, böylesi bir güçlendirmeyi olanaklı kılacak finansal proje lehine oy verdiler.[187] Bu sırada Balkanlar'da kara bulutlar daha da birikiyordu. 28 Haziran 1914'te Arşidük Ferdinand Saraybosna'da öldürüldü. Bir ay sonra Avusturya, Sırbistan'a savaş ilan etti ve Rusya'da seferberlik başlatıldı.

Avusturya'nın Sırbistan'a verdiği ültimatom öğrenilir öğrenilmez, 28 Haziran'da USB, Büro'nun acil toplantısını 29-30 Temmuz'da Brüksel'de yaptı. Viyana Kongresi'nin on beş gün kadar öne çekilerek 9 Ağustos'ta yapılması kararlaştırıldı. Rus, Avusturyalı, Alman ve Sırp delegeler, kendi uluslarının iç koşullarını tartıştılar. Adler, sosyalistlerin Avusturya'daki savaş yanlısı hareketi yenilgiye uğratamayacaklarını açıkça kabul etti. Fransız ve Alman emekçileri, Almanya'nın Avusturya üzerinde

186 *Bulletin socialiste*, no: 18, 1912, s. 9-12.

187 La Chaisnais, P.G., *Le groupe socialiste du Reichstag et la déclaration de guerre*, Colin, Paris, 1915, İkinci Bölüm.

yatıştırıcı bir rol oynaması ve Fransa'nın Rusya'yı savaşa girmeme konusunda ikna etmesi için hükümetleri üzerinde baskı yapmaya ısrarla çağrıldı.

Akşamüstü savaşa karşı halka açık bir toplantı düzenlendi. Vandervelde, Haase, Morgari, Hardie, Rubanoviç, Troelstra ve Jaurès yaptıkları konuşmalarda uluslararası krizden ve barışı koruma gerekliliğinden söz ettiler. Bu Jaurès'in yaptığı son konuşma oldu. 31 Temmuz'da Paris'e dönüşünde Fransa'nın tutumuyla ilgili olarak bakanları kaygılı bir biçimde sorguladı. Aynı akşam, *Humanité* gazetesinin yakınlarındaki bir kahvede otururken, fanatik bir vatanseverin tabancasından çıkan iki kurşunla başından vurularak yaşama gözlerini yumdu. Bu yalnızca Fransız sosyalistleri için değil, bir bütün olarak her zamankinden daha çok kararlı bir öndere acil ihtiyaç duyan uluslararası sosyalist hareket için de trajik bir an oldu.

Aynı gün Berlin'de Sosyal Demokrat Parti üyeleri, 4 Ağustos'ta Reichstag'da yapılacak savaş kredileri oylamasında benimsenecek tutum konusunu tartışıyordu. Bu konuda görüşler farklıydı; Ledebour, Liebknecht ve on iki milletvekili savaş kredileri aleyhine oy verilmesini savunurken, birkaçı çekimser kalınmasını istedi, çoğunluk ise lehte oy verilmesini kararlaştırdı. Ledebour, Hermann Müller'in Brüksel'e, oradan da Camille Huysmans ve Henri de Mann'ı çevirmenlik için yanına alarak Fransız sosyalistlerinin bu konudaki tutumunu öğrenmek üzere Paris'e gitmesini önerdi. Müller'e ne bir talimat ne de Fransızlara sunmak üzere açık bir öneri verildi.[188]

Ertesi gün, 1 Ağustos'ta Almanya Rusya'ya savaş ilan etti ve Fransa'nın niyetini sordu. Fransızların cevabı genel seferberlik ilanı oldu. Sırp sosyalistleri savaş kredilerine karşı oy verdi, ancak bu haber büyük olasılıkla bir önceki akşam Jaurès'in öldürüldüğünü Brüksel'de öğrendikten sonra Paris'e öğleden sonra

188 Grunberg, s. 296-297.

varan Müller'e ulaşmadı. Müller Paris'te Palais-Bourbon'da hemen parlamentodaki Fransız Sosyalist Partisi grubuyla bağlantı kurdu, ancak sadece birkaç milletvekiliyle görüşebildi ve onlar da savaş kredileriyle ilgili oylama yapıldığında partilerinin ne tutum alacağını söyleyemediler. Bunun ardından merkez yürütme kuruluyla bir görüşme yapıldı.

Huysmans ve Mann'a göre, Müller, Alman partisinin savaş kredilerine muhtemelen oy vermeyeceğini söyledi.[189] Alman sosyalistlerinin içinde bulunduğu durumun zorluğu aşikârdı: Bir yanda Rusya'daki gerici Çarlık rejimiyle savaş halindeydiler, öte yanda seferberlik ilan etmiş demokratik bir Fransa tehlikesi belirginleşiyordu. Huysmans, Bebel'in 1870'teki sözlerini anımsattı: "Kredilere oy verirsem Prusya politikasını desteklerim; kredilere karşı oy verirsem bu durumda Napolyon'u tutarım." Huysmans 1914'teki Almanların tümüyle özdeş bir durumda olduğunu ve onlara uygun düşen tek tutumun çekimser kalmak olduğunu düşünüyordu.[190]

Fransızlar da çekimser kalacaklarını düşünüyorlardı, ancak Almanya'nın Fransa'ya saldırması durumunda, Alman sosyalistlerinin tutumuna bakmaksızın, bir savunma savaşına yönelik kredilere oy vermek zorunda kalacaklardı. Her ne kadar Müller saldırı savaşı ile savunma savaşı arasında bir ayrım gözetmenin zor olduğunu ve bu nedenle ilke olarak her savaşın reddedilmesi gerektiğini ileri sürse de Fransızların öngörebildiği tek pratik çözüm buydu. Şuna da işaret etmek gerekir ki Almanlar, ulusları saldırı tehdidi altındayken, yüzyılın son on yıllarında uluslararası kongrelerde, saldırı savaşı ile savunma savaşı arasındaki ayrımın altını çizmişlerdi.[191]

---

189 Bevan, Edwyn, *German Social-Democracy during the War*, Allan and Unwin, *Londra*, 1918, s. 14.

190 Huysmans, C., *The policy of the International*, 1916, s. 17.

191 Bkz. Dokuzuncu Bölüm, s. 110.

Fransız sosyalistleri ülkedeki kritik durumu incelemek üzere 2 Ağustos'ta Salle Wagram'da toplandı. Fransa Almanya'nın saldırısına uğradığı takdirde savaş kredilerine oy verme zorunluluğu konusunda herhangi bir anlaşmazlık çıkmadı.[192] Reichstag'daki Alman sosyal demokrat grubu, Müller Paris'ten döndükten sonra 3 Ağustos'ta toplandı.[193] Aynı gün Almanya Fransa'ya savaş ilan etti.

Sosyal demokratlar Reichstag'daki grubun o uğursuz toplantısına katılmak üzere Berlin'e geldiklerinde, garda Doğu cephesine hareket eden genç Alman askerleriyle karşılaştılar. Bunların arasında Rus işgalciye karşı yuvalarını savunmak üzere yola koyulmuş birçok sosyal demokrat da vardı. Askerler, milletvekillerinden kendilerine güven duymalarını ve iyi donatılabilmeleri için gerekli bütçeye oy vermelerini istediler.[194] Milletvekilleri işte böylesi bir ruh hali içinde, savaşın uyandırdığı heyecanla toplandılar.

Bu kader anında gerek Alman sosyalistleri gerekse Fransız sosyalistleri bakımından en büyük güçlük, tüm haberleşme araçlarının kesilmiş olması ve bu nedenle olayların gelişimini izleyememeleriydi. Berlin'e Jaurès'in ölüm haberini bildiren telgraf bile ulaşmamıştı. Alman hükümeti Fransız uçaklarının Nürnberg'i bombaladığı yalan haberini yaydı. Tüm haberler özellikle Almanya'da olaylardaki gerginliği yansıtıyordu; öyle ki sosyalistler kararlarını dayandırabilecekleri güvenilir bilgiye ulaşamıyorlardı.

Karl Kautsky, otoritesi ve hareketin ilk teorisyeni olarak deneyimi nedeniyle Alman sosyal demokratlarının toplantısına davet edildi. Kautsky, üyelerden savaş kredileri konusunda çekimser oy

192 Rosmer, s. 274-275.

193 La Chesnais, *agy*, s. 61-88.

194 Bevan, *agy*, s. 15.

vermelerini istedi, ancak çok küçük bir azınlığın kabulü karşısında oylamanın belli koşullara bağlanmasında ısrarcı oldu.[195] Başta gelen koşul, "savaş bir fetih savaşı haline gelir gelmez, [sosyal demokratlar] bu savaşa var güçleriyle karşı çıkmalı"ydı. Sonuçta yetmiş sekiz milletvekili savaş kredilerinden yana oy kullanırken, yalnızca on dört milletvekili karşı oy kullandı. Karşı oy kullananlar arasında partinin başkanı Haase,[196] Kautsky, Ledebour, Liebknecht, Rosa Luxemburg ve Franz Mehring de vardı.

Alman Şansölyesi Bethmann-Hollweg 4 Ağustos'ta Reichstag'a iletilecek bildiriyi öğrenince, savaşın fetih savaşı haline gelmesi koşulunun kaldırılmasını talep etti; oysa ki bu koşul, bir gece önce ateşli bir tartışmadan sonra savaş kredilerine oy verilmesi kararlaştırılırken sosyal demokratlar tarafından bir vicdan azabı olarak oybirliğiyle onaylanmıştı. Her halükârda, son dakikada, 4 Ağustos'ta bu koşulu geri çektiler. Reichstag'da bu bildiri okunduktan sonra, Alman Şansölyesi Alman birliklerinin Belçika sınırlarını aştığını ve İngiltere'nin savaşa girdiğini açıkladı. Şansölye oyunu ustaca oynamıştı.

Böylece savaş kredilerine ilk oy verenler Alman sosyal demokratları oldu. Tam bir oybirliği sağlandı. Karl Liebknecht bile parti disiplinine uydu; yalnızca Halle'nin pek tanınmayan milletvekili Kunert oylama sırasında Reichstag'da yoktu. Aynı gün, Fransız ve Belçikalı sosyalistler de oybirliğiyle savaş kredilerini onayladı. Belçika Sosyalist Partisi, hemen Vandervelde'ye hükümette yer alma yetkisi verdi. İngiliz İşçi Partisi ve İngiliz Sosyalist Partisi'nin çoğunluğu İngiliz hükümetini destekledi. Avusturya partisi de Alman sosyal demokratlarının yolunu izledi.

Ertesi gün İtalyan Sosyalist Partisi ve sendikalar Milano'da olağanüstü toplanıp emperyalist savaşı mahkûm ettiler. İtalyan hükümeti ülkenin tarafsızlığını koruyacağını, Üçlü İttifak'ın

195 Grunberg, *agy*, s. 299.

196 Bevan, *agy*, s. 18

kendisini yalnızca bir savunma savaşında Almanya'yı desteklemeye zorladığını ilan etti. Rus Duması'ndaki on dört sosyal demokrat milletvekili savaş kredilerine oy vermeyi reddetti, ancak küçük Sırp partisi dışında, onları örnek alan olmadı. Ağustos ayının ilk dört günündeki olaylar nefes kesici bir hızla birbirini izledi; haberleşmenin kesikliği, olayların artısını eksisini tartmaya olanak bırakmadı ve bu koşullarda tüm dünyadaki sosyalistler, kimi kaygılarla da olsa, içgüdüsel olarak kendi ülkelerinin savunmasından yana tutum aldılar. Savaş yılları böyle başladı.

ONUNCU BÖLÜM

Savaş Yılları: Zimmerwald

İkinci Enternasyonal, iki en önemli ulusal seksiyonunun, Alman ve Fransız sosyalistlerinin savaş kredilerine oy verdiği ve düşman taraflardan birinin zaferine kadar bu çatışmaya katılacakları bu uğrakta, eylem bakımından felç olmuş haldeydi. Aralık ayında Uluslararası Sosyalist Büro Brüksel'den, tarafsız topraklara, Lahey'e taşındı.[197] Yürütme Komitesi'ne üç Hollandalı sosyalist –Troelstra, Van Kol ve Albarda– yardımcı olarak eklenerek daha tarafsız bir karakter kazanması gözetildi.

Savaş sırasında USB ve tarafsız ülkelerin sosyalistleri, İttifak ve İtilaf devletleri sosyalistleriyle ilişkiyi kısmen korudular. Fransızlar ve Belçikalılar ise, çatışmalar sürdüğü sürece İttifak devletleri sosyalistleriyle hiçbir zaman bir araya getirilemedi. Dolayısıyla konferanslar, tarafsız devletler sosyalistlerinin konferansından veya savaşın tarafı devletler sosyalistlerinin birbirinden ayrı toplantılarından ibaret kaldı. Savaşan devletlerin hükümetleri, olası delegelere pasaport ve vize vermeyi reddederek, gerçek bir Uluslararası Sosyalist Konferans'ın toplanabilmesinin önüne her türlü engeli çıkardılar.

Çatışmaların başlamasını izleyen ilk aylarda, sosyalistlerin çoğunluğu savaşın yürütülmesi konusunda hükümetlerine

197 Belçika'daki savaş durumu nedeniyle USB merkezinin taşınma kararı, 11 Ekim 1914'te İskandinav ülkeleri ve Hollanda sosyalistlerinin yaptığı bir toplantıda alındı.

güven duydular. Almanya'da savaşı yürütebilmek için yeni bir kredi oylaması aralık ayında zorunlu hale gelince, bu oylamada tek bir sosyal demokrat, yalnızca Karl Liebknecht aleyhte oy kullandı. Liebknecht Reichstag'da yaptığı konuşmada, Almanya'nın bir saldırı savaşı yürüttüğünü ve politik gericiliğin tipik ülkesi olarak Rus halkının kurtarıcısı rolünü kesinlikle oynayacak nitelikte olmadığını vurguladı. Alman hükümeti Liebknecht'i anında askere aldı ve savaş boyunca hapiste tuttu. Fransız hükümeti de boyun eğmeyen sosyalistlere karşı aynı yönteme başvurdu. Almanya'da birtakım gruplar yavaş yavaş partiden ayrılarak kendilerine Bağımsız Sosyal Demokrat Parti adını verdiler. Aralarında Bernstein, Kautsky ve Ledebour gibi oldukça tanınmış kişilerin de olduğu bu partinin üyeleri, çoğunluğun şoven politika olarak adlandırdığı politikaya muhalefet ediyor ve Reichstag'da [sağlarındaki partilerle] siyasi ateşkes politikasına son vermek ve barış görüşmelerinin ivedi olarak başlatılması yönünde ajitasyon yaratmak istiyorlardı.

Fransız ve Belçikalı sosyalistler 6 Eylül 1914'te ortak bir bildiri yayınlayarak, kaba Alman saldırısına karşı mücadelede birlik olduklarını ilan ettiler. Barış yanlısı tutumlarını, Fransa'nın Fas politikasına ve üç yıl yasasına muhalefetlerini hatırlattılar. Bildiri, savaşın nedenleri konusunda sözde Nürnberg'in Fransız uçaklarınca bombalandığı gibi yalan haberlerle Alman halkının yanlış bilgilendirildiğini vurguluyordu. Fransız ve Belçikalı sosyalistler özerkliklerini savunuyor, ancak Alman halkına karşı savaşmıyorlardı; Alman emperyalizmine karşı savaşta yer almakla özgürlüğü savunuyorlardı. Bildiriyi Fransızlar adına Guesde, Longuet, Sembat ve Vaillant, Belçika Sosyalist Partisi adına da Anseele, Bertrand, Huysmans ve Vandervelde imzaladı.

Guesde ile Marcel Sembat Fransız hükümetine girdi; Sembat'nın sekreteri Léon Blum oldu. Fransa'da savaşa küçük bir azınlık, esas olarak da sendikal hareket içinden bir grup muhalefet etti. Belçika'da da Vandervelde ve Anseele hükümette görev

aldı. Vandervelde, Rus Duması'ndaki sosyal demokrat üyelere bir telgraf göndererek, onlardan Alman saldırgana karşı kararlı bir mücadele yürütme çağrısı yaptıysa da, daha önce gördüğümüz gibi, bu bakış açısı Rus sosyal demokrat milletvekilleri tarafından paylaşılmadı.[198]

İngiltere'de Ramsey MacDonald, Keir Hardie ve Bağımsız İşçi Partisi, İngiliz Sosyalist Partisi'ndeki bir azınlıkla hemfikir olarak, İngiltere'nin savaşa girmesine kararlı bir biçimde karşı çıktılar, ancak pek azdılar. İşçi Partisi ve İngiliz Sosyalist Partisi ana yapılarıyla savaşı desteklediler.

İtalyan sosyalistleri Mussolini'nin parti çoğunluğunun organı olan *Avanti!* ile bağlarını koparark, İtalya'nın İtilaf ülkeleri safında savaşması yanlısı olan *Il Popolo d'Italia*'yı yayınlamaya başlayıncaya kadar tarafsızlık politikası güttüler. Yine de İtalyan sosyalistlerinin çoğunluğu savaşa karşı çıkmaya devam etti ve sürekli olarak İkinci Enternasyonal'in kalıntılarını bir araya getirmeye çaba harcadı.

İsviçreliler savaşın başlamasının hemen ardından, İtalyan sosyalistleriyle birlikte Lugano'da bir konferans girişimini başlattılar. Bu konferans 27 Eylül'de savaşın yarattığı durumu incelemek üzere toplandı. İsviçreli sekiz delegenin başında Greulich vardı; 11 İtalyan delegenin içinde Serrati, Angelica Balabanova ve Turati de vardı.[199] Uzun bir karar oybirliğiyle alındı; kararda, Avrupa'daki çatışmanın ne daha yetkin bir uygarlık, ne de özgürlük için olduğu belirtildikten sonra, bunun pazarları ele geçirmek için yürütülen kapitalist bir savaş olduğu vurgulanıyordu. Diğer ulusların bu savaşa sürüklenmesini ne pahasına olursa olsun engellemek gerekiyordu; tarafsız ülkelerin sosyalistleri, hükümetlerinden hakemlik yaparak bu çatışmaya son

198 Krupskaya, N., *Memoirs of Lenin*, Lawrence and Wishart, Londra, 1942, s. 218. [Türkçesi için *bkz. Lenin'den Anılar*, Nadejda Krupskaya, Yordam Kitap, İstanbul, Mayıs 2020, s. 270. *-çev.*]

199 Rosmer, Alfred, *Le mouvement ouvrier pendant la guerre*, Librairie du Travail, Paris, 1936, s. 495.

verdirmelerini talep etmeliydi. Tarafsız ülkelerin sosyalist partilerinin katılacağı bir acil toplantı düzenlenmesi kararlaştırıldı. İsviçrelilerden Enternasyonal üyesi partiler arasında ilişkilerin yeniden kurulması için ellerinden gelen çabayı göstermeleri istendi. Aşağıda anlatılacağı üzere çabaları 1915'te Zimmerwald Konferansı'na ulaştı.

Danimarkalı sosyalistler, tarafsız ülkelerin sosyalistlerinin sonraki konferansını Kopenhag'da, 17-18 Ocak 1915'te topladılar. Bu konferansta yalnızca İskandinav ülkeleri ve Hollandalı sosyalistler temsil edildi; ancak İsviçre'den, Almanya'dan, İngiliz Bağımsız İşçi Partisi'nden ve Fransa'dan sempati ve destek mesajları geldi; İtalyan delegesi Morgari kaza geçirdiği için konferansa katılamadı. Konferansın amacı, çatışmaların son bulması yönündeki genel arzuyu pekiştirmekti. 1910 savaş kararı, özel olarak da tahkim gerekliliği, silahlanmanın azaltılması ve gizli diplomasiye son verilmesi hususları teyit edildi. Konferansta, Almanların Belçika topraklarını çiğnemesi protesto edildi ve Uluslararası Sosyalist Büro, sosyalistlerin barış taleplerini ve koşullarını formüle edecek bir konferans düzenlemeye çağrıldı. Konferansa rapor hazırladıkları sırada tutuklanan Duma üyeleriyle dayanışma duyguları dile getirildi.

Sonrasında 14 Şubat'ta Londra'da toplananlar ise İtilaf devletleri sosyalistleriydi. Vandervelde, savaş sırasında ve sonrasında sosyalistlerin rolünü tartışmak üzere Belçikalı, Fransız, Rus, Sırp ve İngiliz sosyalist partilerinin temsilci göndermesini istedi.

Dördü CGT'den olmak üzere on altı üyeli Fransız delegasyonu, tutumlarını tespit etmek üzere Paris'te bir ön toplantı yaptı. Guesde toplantıyı şu sözlerle özetledi: "Öncelikle şunu tespit etmek gerekir ki, Alman emperyalizmi yenilgiye uğratılmadığı sürece barış söz konusu olamaz –tehlikeli bir rüya. Sosyalistlerin görevi mücadeleyi sonuna kadar götürmektir... Fransa'nın zaferi, yarınki sosyalist zaferin hem başlangıcı hem de koşulu

olacaktır."[200] Fransız delegasyonu içinde, azınlıkta olsalar da Bağımsız İşçi Partisi gibi, mücadeleye katılan tüm hükümetlerin savaştan sorumlu olduklarına inananlar da vardı.

On bir İngiliz, üç Belçika, on altı Fransız ve dört Rus delegesi nihayet Şubat ayında Londra'da toplandı. Almanya'nın zaferinin Avrupa'da özgürlüğün ve demokrasinin yenilgisi anlamına geleceğini, ancak amaçlarının bizzat Alman halkıyla değil, gerek Almanya'da gerekse diğer yerlerde halkı ezen Alman hükümetiyle savaşmak olduğunu ilan ettiler; o andaki savunma savaşını bir fetih savaşına dönüştürme yönündeki her türlü girişime karşı koyacaklardı: "Müttefik zaferi, tüm halklar için özgürlüğün, tüm ulusların Avrupa ve Dünya Birleşik Devletleri barışçı Federasyonu içinde birliğinin, bağımsızlığının ve özerkliğinin zaferi olmalıdır."[201]

Savaşın amaçlarıyla ilgili olarak konferans, savaşın sonunda tüm ülkelerin emekçilerinin, gizli diplomasiyi, militarizmi ve silah fabrikalarını ortadan kaldırmak ve uluslar arasındaki sorunları uzlaşma ve tahkimle çözüme kavuşturacak bir uluslararası örgüt kurmak üzere Enternasyonal içinde birleşmeleri gerektiği kararına vardı. Belçika'nın ve Polonya'nın bağımsızlıkları hemen ihya edilmelidir ve kendi kaderlerini özgürce tayin etme ilkesi tüm halklara uygulanmalıdır.

Litvinov, Lenin tarafından bir bildiriyi okumak üzere gönderilmişti. Bildiride "Vandervelde, Guesde ve Sembat'nın burjuva hükümetlerinden hemen çekilmesi isteniyordu; Alman, Fransız ve Avusturyalı sosyal demokratların Enternasyonal'in ilkelerine ihanet ettiğini ve Rus emekçilerinin, ellerini Karl Liebknecht gibi yoldaşlara, Sibiryalılara, İtalyanlara, Bağımsız İşçi Partisi'ne, Britanya Sosyalist Partisi'ndeki kimi yoldaşlara ve tutuklanmış Rus yoldaşlara uzattığını belirtiyordu."[202] Litvinov,

200 Rosmer, *agy*, s. 193.

201 Rosmer, *agy*, s. 200.

202 Krupskaya, agy, s. 225.

güven mektubunun uygunsuz olduğu sözde gerekçesiyle bildiri konusundaki tartışmalara katılamadı ve kâğıtlarını alarak toplantıdan ayrıldı.[203]

İzleyen iki ay içinde üç sosyalist konferans toplandı: İkisi Bern'de biri de Viyana'da. Birinci konferans sosyalist kadınlardan oluşuyordu ve bu eski İsviçre kentinde, 25-27 Mart'ta büyük bir gizlilik içinde toplandı. Konferansı örgütlemekten sorumlu Bağımsız İşçi Partisi'ne üye kalabalık bir İngiliz delegasyonu, Bern'e, Konferans sekreteri Clara Zetkin başkanlığındaki Alman delegasyonuyla aynı zamanda vardı. Diğer delegeler Rusya'dan, İtalya'dan, Hollanda'dan, Polonya'dan ve İsviçre'den gelirken, bir Fransız kadın konferansa kişisel olarak katıldı. Fransız ve Alman sosyalist partileri resmen temsil edilmedi. Yalnızca savaşı desteklemeyen "enternasyonalist ve anti-şoven" partilere davet gönderilmişti. Delegeler, bunun Stuttgart ve Kopenhag'dan sonra Üçüncü Uluslararası Kadınlar Konferansı olarak adlandırılmasını kabul etti.[204]

Alınacak karar konusunda görüşler alabildiğine farklıydı. Fransızlara göre savaş her şeyden önce kazanılmalıydı ve acil ateşkes talebi kötü niyetliydi. Diğer yanda Rus delegeleri, savaşı sosyal şovenizmin bir dışa vurumundan ibaret görüyorlardı. Lenin kendi tezlerini savunmak üzere bizzat gelmişti ve yeni bir Basel Kararı'nı hiçbir zaman kadınların oylamayacağına, zira bu karara savaşan tüm ulusların sosyalist partilerinin ihanet etmiş olduğuna işaret etti.[205] Bu görüş farklılığı, yıl sonunda Zimmerwald'de oluşacak derin ayrılığın habercisiydi.

Daha sınırlı ve daha az önemli olan ikinci konferans Nisan ayında, savaş karşıtı ve askerlik yapmamak için İsviçre'ye sığınan sosyalist gençlerin toplantısıydı. Konferansta Fransa delegesi

203 Gankin, Olga ve Fisher, H., *The Bolsheviks and the World War*, Stanford University Press, 1940, s. 274-275.

204 Bkz. s. 96-97.

205 Balabanova, s. 149-150. Gankin, s. 191-192, s. 288-302.

yoktu ve yetki belgesi de olmayan yalnızca bir Alman delegesi vardı. Bir yanda barışseverler diğer yanda Bolşevikler olmak üzere savaşı destekleyen sosyalist çoğunluk arasında aynı tartışma yaşandı. Konferans Zürih'te bir merkez kurdu; bu merkez çatışmaların sonuna kadar aşırı sol eğilimli *Jugend Internationale* dergisini yayınladı.[206]

İttifak devletleri sosyalistlerinin konferansı 12-13 Nisan 1915'te Viyana'da yapıldı. Alman, Avusturyalı ve Macar sosyalistleri katıldı. Düşman devletlerin sosyalistleriyle ilişkiyi koruma arzusunu dile getirdiler. Aldıkları karar, barış sonrası için İtilaf devletleri sosyalistlerinin projeleriyle özdeşti –uluslararası anlaşmazlıkları çözmek üzere bir tahkim mahkemesi, dış politikanın demokratik denetimi, halkların kendi kaderlerini tayin hakkı ve silahlanmanın sınırlandırılması.[207] Delegeler ayrıca, onlara göre,

> savaş halindeki tüm ülkelerin sosyalist partilerinin kendi ülkelerini ve kendi halklarını savunmaları olgusunun aralarındaki ilişkiyi engellememesi, dahası, uluslararası örgütlerinin faaliyetlerinin de devam etmesi gerektiğini belirttiler.

Bu arada, bir yıl önce Lugano'da İsviçre sosyalistlerine verilmiş talimat da sonuçsuz kalmadı. Robert Grimm, Ocak 1915'te Paris'e gitti ve Fransız sosyalistleriyle bir araya geldi. Fransız sosyalistleri, bir Uluslararası Sosyalist Konferans perspektifini pek de coşkuyla karşılamadılar ve böylesi bir konferansa delege göndermeyi reddettiler. Fransız partisinden, başında Merrheim ve Bourderon'un yer aldığı küçük bir grup konferansa gitme kararı aldı. Bunun üzerine Grimm, Rus politik göçmenlerin çıkardığı, kendisine Enternasyonal çağrısında yardım sözü veren *Naşe Slovo* dergisi redaksiyon ekibini ziyaret etti. Zimmerwald Uluslararası Sosyalist Konferans'ın yolunu hazırlayan da bu grup oldu.

206 Balabanova, s.149-151. Gankin, s. 303-307.

207 *Bulletin socialiste*, no: 1, Lahey, 1917, s. 2.

Eylül 1916'da Briand tarafından kapatılıncaya kadar Paris'te yayınlanan *Naşe Slovo* dergisinin redaksiyon ekibinin[208] içinde Troçki ve Martov da vardı. Lenin İsviçre'den yorumunu ve görüşünü gönderdi. Lenin daha Kasım 1914'te İkinci Enternasyonal'in öldüğünü, gömülmesi gerektiğini belirtmiş ve en kısa zamanda yeni bir Enternasyonal'in oluşturulmasını talep etmişti.[209] Lenin Enternasyonal'in sosyalist harekete yaptığı katkıyı inkâr etmiyordu, ancak savaşı engellemek için hiçbir şey yapmamış olmasından dolayı uğradığı hayal kırıklığıyla, yararının son bulduğuna inanıyordu. Lenin aşırı sol sosyalist görüşün önderi durumuna geldi; Rus Bolşevikleriyle birlikte, savaş yürüten hükümetlere karşı devrimci eylemin şimdi izlenecek biricik yol olduğunu düşünüyordu. Daha sonra meydana gelen Rus Devrimi, Lenin'in savaş boyunca ortaya çıkan durumu iyi teşhis ettiğini doğrular yöndeydi ve eski Enternasyonal ile bağları koparıp Üçüncü Enternasyonal'i kurmak için gerekli desteği sağladı.

Hemen hemen Grimm ile aynı zamanlarda, Hollandalılar adına Troelstra da savaşan ve tarafsız ülkeler sosyalistleriyle ilişkiye geçmek üzere bir yolculuk yaptı. Troelstra, Huysmans dışında üyelerinin çoğu Belçika'da kalmak zorunda olsa da, Uluslararası Sosyalist Büro'nun Lahey'e taşınmasını sağladı. İtalyan sosyalistleri adına Morgari, Grimm'in İsviçre'ye geri dönüşünden kısa süre sonra Fransızları ziyaret etti. Bu ziyarette, hâlâ Enternasyonal başkanı ve Belçika hükümet üyesi Vandervelde, iki Fransız bakanı Guesde ve Sembat, Hervé, Vaillant ve diğer sosyalist önderler arasında canlı bir tartışma yaşandı. Morgari, Uluslararası Sosyalist Büro'nun bir Uluslararası Sosyalist Konferans toplamasını istiyordu: Vandervelde böylesi bir tasarıya kesinlikle karşı çıktı ve Fransızlar da onu destekledi. Morgari'nin bu durumda diğerlerinin böylesi bir konferans çağrısı yapabileceğini söylemesi üzerine, Vandervelde bunu engellemek için elindeki gücü

208 Maxe, Jean, *De Zimmerwald au Bolchevisme*, Bossard, Paris, 1920, s. 58.

209 *Social-Démocrate*, 11 Kasım 1914.

sonuna kadar kullanacağı cevabını verdi.[210] Almanlar yenilgiye uğratılmadığı sürece İkinci Enternasyonal bir uluslararası konferansa onay vermeyecekti.

Bunun üzerine İsviçreliler Uluslararası Sosyalist Büro'yu toplantı düzenlemeye davet etmeye çalıştı; ancak Fransızlar bu toplantıya katılmayı reddetti ve Yürütme Komitesi konferans düzenlenemeyeceğini kabul etti. İsviçreliler, İtalyan sosyalistleriyle hemfikir olarak, Enternasyonal'i 30 Mayıs'ta Zürih'te toplama umuduyla davetiyeler gönderdiler; ancak partiler ya olumsuz cevap verdi veya hiç cevap vermedi.

İtalyanlar da bunun üzerine inisiyatif almaya karar verip Temmuz 1915'te Bern'de İsviçreli yöneticilerle görüşerek bir konferans düzenleme planları yaptılar.[211] Yeni bir Enternasyonal yoluna gidileceği belirtilmeyecekti; amaçları, onu yeniden canlandırmak üzere İkinci Enternasyonal üyeleriyle ilişki kurmaktı. Dünya proletaryasını barış lehine ortak bir eylemde toplamayı ve bir kez daha Uluslararası Sosyalist Büro'yu böylesi bir eylemin merkezî organı haline getirmeyi arzuluyorlardı. Sosyalist partileri 5-8 Eylül arasında Zimmerwald'de toplanmaya davet eden mektup bu anlayışla kaleme alınmıştı.[212]

İki Rus sosyalist partisi, sosyal demokratlar ve sosyalist-devrimciler (SR'ler), Yahudi Ligası ve Leton sosyal demokratları resmî delegasyon gönderdiler. Polonya'dan bir delege geldi; Litvanya, Romanya, Bulgaristan, İsveç, Norveç ve Hollanda resmen temsil edildi. İsviçre Sosyalist Partisi'nin tüm üyelerinin konferansa katılması serbestti. Sonuç itibarıyla on bir ulusu temsilen otuz sekiz delege Zimmerwald yolunu tuttu.

İtalyanlar, ne Alman sosyal demokratlarını ne de Fransız Sosyalist Partisi'ni davet etmişti. Dolayısıyla Alman delege-

210 Rosmer, s. 370.

211 Gankin, s. 310. Grimm, Zinovyev, Akselrod, Balabanova, Morgari ve iki Polonyalı temsilci bu görüşmeye katıldı.

212 Gankin, s. 320.

ler azınlığı oluşturan muhalefet temsilcileriydi. CGT, sendikal harekette bir azınlığı temsil etse de Bourderon'u ve Metalürji Federasyonu'nu temsil eden Merrheim'ı delege olarak gönderdi. Fransız Sosyalist Partisi'nin kimi üyeleri konferansı kendi adlarına izledi. Britanya Sosyalist Partisi ve Bağımsız İşçi Partisi, Jowett, Glasier ve Fairchild'dan oluşan bir delegasyon göndermeyi kararlaştırdıysa da son anda hükümet pasaport vermeyi reddetti. Konferans başlarken İngiltere'den bir telgraf geldi: Konferansa katılamamalarına üzüldüklerini dile getirerek, selamlarıyla birlikte başarı dileklerini gönderiyorlardı.

Tüm delegeleri Bern'de Grimm karşıladı ve dört kamyonla, Jungfrau ve Mönch doruklarının yükseldiği karlı Alplerdeki Zimmerwald'de, küçük bir hana götürdü.

Angelica Balabanova ve Henriette Roland-Holst, dört günlük görüşmeler boyunca sekreterlik ve çevirmenlik görevlerini üstlendiler. Karl Liebknecht, hücresinden, cesaretlendirici bir mektup gönderdi; mektubunda kendi isteği dışında askere alındığını ve "yeni Enternasyonal'in eskisinin kalıntılarından yeni ve çok daha sağlam temeller üzerinde doğabileceğini" yazıyordu. Ancak Zimmerwald'de bir araya gelen sosyalistlerin çoğunluğunun niyeti bu değildi; nitekim daha sonraki gelişmelerle Üçüncü Enternasyonal 1919'da kurulacaktı.

Herkesin öncelikle ele almak istediği konu, Alman ve Fransız sosyalistlerinin uzaklaşması sorunuydu. Alman ve Fransız sosyalistlerinin azınlık gruplarının temsilcileri, savaşın emperyalist karakterini ve kapitalistlerin ulusal duygu adına emekçileri, sınıf mücadelesi ilkesine aykırı bir "kutsal ittifak" halinde birleştirme çabasını ortaya koyan ortak bir bildiri hazırladılar. Kendi kaderini özgürce belirleme tezini savunuyorlardı. Bildiriyi, Reichstag üyesi Ledebour ile Hoffmann ve Fransızlar adına Merrheim ile Bourderon imzaladı.

Zimmerwald görüşmelerinde başlıca tartışma, İkinci Enternasyonal'in ihya edilip edilmemesi sorunuydu; Konferansın

sorumlusu olan İsviçreli delegelerin ve ılımlı İtalyanların arzusu bu yöndeydi, Lenin ve Akselrod yönetimindeki Rus delegasyonunun dışa vurduğu amaç ise yeni bir Enternasyonal'in kurulması gereğiydi.

Üç görüş ortaya çıktı. Yalnızca barış lehine bir gösteri kaygısı güden on dokuz-yirmi kişilik çoğunluk, İkinci Enternasyonal'den kopmayı reddediyordu; on Alman delegesinden çoğu, Fransızlar, Rus Menşevikler ve birkaç İtalyan ve Polonya delegesi bu gruba dâhildi. Başında Lenin bulunan sol grup, savaş yanlısı sosyalistlerle, onlara verdikleri adla "sosyal-patriyotlar"la (sosyal-vatanseverler) açık bir kopuş üzerinde ısrar ediyordu. Beş veya altı delegelik küçük bir bölüm ise, bu iki aşırı yaklaşım arasında bir tutum benimsiyordu; Robert Grimm, Troçki, Angelica Balabanova ve Henriette Roland/Holst bu son gruptaydı.[213]

Tarafsız ülkeler Rus görüşüyle hemfikir olarak, yeni bir Enternasyonal'in yaratılmasını kaçınılmaz olarak görme eğilimindeydi; diğerleri proletaryanın henüz uluslararası bir sosyalist harekete girişmeye hazır olmadığını düşünüyor; proletaryanın, derinlemesine dâhil olduğu ve ulusal özerkliğini tehdit altında hissettiği bir savaşa karşı çıkacak herhangi bir eylem yapamayacağını kabul ediyordu. Rusların yeni bir Enternasyonal kurulması önerisi, on ikiye karşı on dokuz oyla reddedildi. Troçki, Henriette Holst ve Grimm, tüm delegelerin kabul edebileceği bir bildiri kaleme almakla görevlendirildi.

Nitekim Zimmerwald Manifestosu'nun yazarı Troçki oldu. Paris'te yaşayan Troçki, her ne kadar kendi fikirleri Bolşeviklerinkine yakın olsa da Fransızların konumunu anlayabiliyordu.

Manifestoda, savaşın sorumluluğunun gerek monarşik hükümetlere, gerekse cumhuriyetçi hükümetlere, gizli diplomasiye, kapitalist basına, burjuva politik partilerine, patron örgütlerine

213 Gankin, s. 321-322.

ve kiliselere ait olduğu belirtiliyordu. Sosyalistler de ulusal savaş adına sınıf mücadelesini terk ederek Stuttgart, Kopenhag ve Basel kararlarına ihanet etmişlerdi. Enternasyonal başkanı da dâhil olmak üzere sosyalist bakanlar, savaşçı hükümetlere üyeydiler ve sosyalist milletvekilleri savaş kredilerine oy veriyordu. Sosyalist partilerde yalnızca bir azınlık uluslararası dayanışmaya sadık kaldı. Manifesto şu çağrıyla noktalanıyordu: "Sınırların üstünden, yakılıp yıkılmış tarlaların ve kentlerin ötesinden, siz emekçilere, annelere ve babalara, dullara ve yetimlere, yaralılara ve sakat kalmışlara, savaştan ve savaşla acı çekenlere, sizlerin hepinize haykırıyoruz: 'Bütün Ülkelerin Proleterleri Birleşin!'"[214]

İtalyan ve Rus delegeler, birbirine karşıt gerekçelerle Manifestoyu imzalamakta tereddüt etseler de sonuçta imzalamaya karar verdiler. Ruslar kararsız kaldı, zira Manifesto ayaklanmaya çağrı içermiyordu; İtalyanlar ise Enternasyonal'in tutumunu mahkûm etmenin, her ülkedeki azınlık sosyalistlerin aşırı konumlarını onaylamak olarak değerlendirilebileceği endişesini taşıyorlardı.

Zimmerwald'de savaş kurbanları, onun ilk kurbanı Jaurès, Rus Duması'nın sürgün edilmiş milletvekilleri, Almanya'da Liebknecht, Fransa'da Monatte, her ikisi de hapiste olan Clara Zetkin ve Rosa Luxemburg ve savaşa karşı çıkan herkes için dayanışma kararları alındı. Morgari, Grimm, Naine ve çevirmen olarak Angelica Balabanova'dan oluşan bir uluslararası sosyalist komisyon kuruldu; görevi bir bülten yayınlamak ve gerek bağlantı gerekse haber merkezi hizmeti vermekti. İzleyen süreçte bu komisyon büyük önem kazandı, zira fiilen Üçüncü Enternasyonal'in çekirdeğini oluşturdu.[215]

Sol sosyalistler Zimmerwald'de, savaş durumuyla ilgili kendi kararlarını kaleme aldılar. Rusya, Polonya, Litvanya, Letonya, İsveç, Norveç sosyal demokrat partileri, bir Alman ve bir İsviçreli

214 *Conférence socialiste internationale de Zimmerwald*, 5-8 Eylül, Paris, 1915.

215 Bkz. On İkinci Bölüm, s. 173.

delege tarafından imzalanan bu karar altı noktaya değiniyordu: 1. Mevcut savaş bütünüyle emperyalist bir savaştır; 2. Kitleler devrimci mücadeleye ve; 3. Mevcut savaşa karşı savaş ilan etmeye teşvik edilmelidir; 4. Parlamentolardaki sosyalist üyeler askerî kredileri reddetmelidir; 5. Savaşçı hükümetlerdeki sosyalist bakanlar istifa etmelidir; 6. Yeni bir Enternasyonal örgütlenmelidir.

Böylece çoğunluk yeni bir Enternasyonal önerisini reddetmiş olsa da sol delegeler, manevi bir zafer kazandıklarını kabul ettiler. Kautsky, Haase ve Bernstein gibi Alman sosyal demokratlarının yokluğu, elbette konferansın aşırı sola doğru kaymasına elverişli bir ortam sağladı. Konferansta Fransa ve Almanya adına azınlık gruplar yer aldı ve kolaylaştırıcılık rolünü tarafsız ülkelerin sosyalist partileri oynadı. Öyle ki Zimmerwald Konferansı, delegelerin çoğunluğunun muhalefetine ve konferans çağrıcılarının arzularına aykırı olarak, Üçüncü Enternasyonal'in ilk taşı oldu.

Avrupa basını 1915 sosyalist toplantıları hakkında pek az haber yayınladı. Bern'de yayınlanan *Avanti* ve *Tagwacht*, Zimmerwald Konferansı raporunu *in extenso* [etraflıca, ayrıntılı olarak] verdi ve her ikisi de kurulmuş olan Uluslararası Sosyalist Komisyon'un hedefinin İkinci Enternasyonal'in yerini almak değil, onu yeni temeller üzerinde yeniden inşa etmek olduğunu vurguladı. İngiltere'de Hyndman'ın *Justice* gazetesi Bildiri'yi yayınladı, ancak konferansa temsili olmama eleştirisini getirdi. Berlin'de ve Paris'te *Vorwärts* ve *l'Humanité*, yayınladıkları kısa raporları kelimesi kelimesine burjuva basınından kopyaladı.

Sosyalist Komisyon'un Şubat ayında Bern'de yaptığı bir hazırlık toplantısının ertesinde, ikinci konferans 24 Nisan 1916'da küçük bir İsviçre kenti olan Kienthal'de düzenlendi. Zimmerwald'ci sosyalistler, başta savaş yanlısı ve karşıtı sosyalistler arasında ilk ayrılıkların ortaya çıktığı Almanya'dan olmak üzere, daha çok sayıda parti temsilcisini Kienthal'e çekmeyi umuyorlardı.[216]

216 Balabanova, s. 158,159. Gankin, s. 377 vd.

Almanya, İtalya, Rusya, Polonya, Sırbistan, Litvanya, Letonya ve birçok tarafsız ülkeden toplam kırk üç delege konferansa katıldı. Aralarında Pierre Laval'in de bulunduğu üç Fransız parlamenter Kienthal'e gitti.[217] İngiliz, Avusturyalı, Rumen, Bulgar, İsveçli, Norveçli ve Hollandalı delegeler toplantıya katılamadı.

Kienthal'de alınan ana karar, derhal ilhaksız bir barış talep ediyordu. Silahla sağlanan zafer militarizme son vermeyecek, tersine intikam arzuları uyandıracaktı: Her ulusun içinde yalnızca halk militarizme son verebilecek güçteydi.[218] Rus Bolşevikler bir kez daha yeni bir Enternasyonal kurulması konusunda ısrarcı oldu ve her ne kadar bu konuda Zimmerwald'e göre daha çok taraftar buldularsa da, çoğunluğu sağlayamadılar.

Kienthal'de tartışılan en önemli sorun, hareketin Lahey'deki Uluslararası Sosyalist Büro'yla ilişkileri sorunuydu. Sonuç kararında, USB'ye sözde "yurt savunması ve iç barış" politikasına "suç ortaklığı" yapma eleştirisi getirildi ve Vandervelde Belçika hükümetinde bakanlık kabul ettiği için kınandı. Yine de Büro'nun tam üyeli bir toplantısı yapıldığı takdirde, Zimmerwald'ciler, "ulusal sosyalizmin gerçek niyetlerini sergilemek" amacıyla buna katılacaklardı.[219]

Uluslararası komisyon, İkinci Enternasyonal Yürütme Komitesi 1917'de Stockholm Konferansı'nın toplanacağını açıklayana kadar Bern'de çalışmalarını sürdürdü. Bu açıklama üzerine Komisyon merkezini Stockholm'e taşıdı. Daha sonra Zimmerwald'ciler olarak anılacak olan savaşa karşı çıkan Avrupalı azınlık sosyalistlerinin kısa tarihçesi böyle.

Savaşın yol açtığı ölümler ve yıkımlar, özellikle Marne Savaşı'ndan sonra hızlı bir zafer umutlarının söndüğü Almanya'da bir tür defetizm (zafere inançsızlık) doğurdu. Kienthal'de, Zimmerwald azınlık hareketi gözle görülür bir bi-

217 Maxe, s. 53.

218 *Bulletin*, Internationale Sozialistische Kommission, Bern, no: 5, s. 3.

219 Gankin, s. 426-428.

çimde güçlendi. Kendi açılarından çoğunluk sosyalistleri, uluslararası sosyalist ilişkilerin yeniden oluşturulmasını talep etmeye başladı. İşte sonuç itibarıyla USB'yi harekete geçiren de ulusal seksiyonlarda artan bu talep oldu. İzleyen bölümde Uluslararası Sosyalist Büro'nun savaş sırasındaki rolü, Avrupa'nın değişik sosyalist partilerinde çoğunluğun izlediği politika ve Stockholm'de Uluslararası Sosyalist Konferans toplanması yönündeki çabalar ele alınacak.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Sosyalist Savaş Amaçları: Stockholm (1918)

Uluslararası Sosyalist Büro, Aralık 1914'te Lahey'e taşındıktan sonra, başkanının ve sekreterinin politikasını benimsedi. Vandervelde, kişisel olarak, Alman militarizmi yenilgiye uğratılmadıkça sosyalistlerin herhangi bir şey elde edemeyeceği inancıyla, savaş sonuna kadar USB'nin faaliyetine son verilmesi gerektiğini düşünüyordu. Büro'nun faaliyetlerini elinden geldiğince sürdürmeye çalışan Camille Huysmans bu kadar katı bir tutum izlemiyordu; yine de kendilerinden birçok kez talep edilen[220] uluslararası bir konferans toplamak olanaklı olsa bile, bunun için bütün üye partilerin onayının gerektiği kanısındaydı. Nitekim Fransa, Almanya ve Belçika seksiyonları böylesi bir uluslararası konferansa katılmayı sürekli olarak reddediyorlardı.

Huysmans, USB'nin tutumunu Ocak 1916'da Arnhem'de yapılan Hollanda sosyal demokratlarının kongresindeki söylevinde ortaya koydu. "Enternasyonal ölmedi" dedi; "Üye partiler arasındaki bağlantı hiçbir zaman kopmadı."[221] Huysmans, her seksiyonun sosyalist barış politikasını tartışmak üzere Lahey'e delege

220 İlk olarak Eylül 1914'te Amerikalılar tarafından, ardından İsviçreliler, İtalyanlar, Norveçliler, Danimarkalılar, Kanadalılar, İngiltere Bağımsız İşçi Partisi, Güney Afrika, Avusturya, Romanya, Portekiz ve Rusya tarafından talep edildi.

221 Huysmans, C., *The Policy of the International*, Allan and Unwin, Londra, 1916, s. 11-30. V. Troelstra, P.J., *Gedenkschriften*, Querido, Amsterdam, 1931, c. IV, s. 102 vd.

göndermesi gerektiğini ve Büro'nun tam üyeli toplantısını çağırmanın uygun olup olmadığına ancak böylesi bir görüş alışverişinden sonra karar verilebileceğini belirtiyordu.

Vandervelde ve Huysmans, Enternasyonal'in tartışmalarını yürüteceği ortamı incelemek üzere Şubat 1916'da Paris'e ve Londra'ya gittiler. Ne Fransız Sosyalist Partisi Yürütme Komitesi, ne de İngiliz İşçi Partisi Yürütme Komitesi, savaş kazanılmadıkça İttifak devletleri sosyalistleriyle bir karşılaşmayı kabul ediyordu. Vandervelde, İngiliz Sosyalist Partisi'ni ve Bağımsız İşçi Partisi'ni Zimmerwald'cilerin Kienthal'de yapacaklarını ilan ettikleri konferansa katılmamaya teşvik etti.[222] Bu yolculuğun en aşikâr sonucu, Enternasyonal başkanının bir USB toplantısının hiçbir olumlu etki yaratmayacağı yönündeki kanısını doğrulaması oldu.

USB, 1 Mayıs 1916'da Lahey'de üye partilere yayınladığı bildirisinde, savaştan bu yana toplanan sosyalist konferanslar konusunda izlediği pasif tutumu açık bir biçimde ortaya koydu. Bildiri, sabırsız ve hoşnutsuz birtakım yoldaşların İkinci Enternasyonal'in ölümünü ve Üçüncü Enternasyonal'in doğumunu ilan ettiğini belirtiyordu. Ancak büyük devletlerdeki partiler bir Üçüncü Enternasyonal'i reddediyor, USB'nin savaş bitinceye kadar eylemini askıya almasını talep ediyordu. Büro'nun toplanmasından yana olan Fransız ve İngiliz azınlık sosyalistleri de Büro'nun üye partilerin kararlarının ötesine geçemeyeceğini kabul ediyordu.[223]

Enternasyonal'in yaşamı, diye devam ediyordu Bildiri, önceki yıl yapılan Kopenhag, Londra ve Viyana konferanslarının gösterdiği gibi, savaş tarafından kesintiye uğramadı. Savaşan ülkeler sosyalistleri, niyetlendiklerini yapamadılarsa da, zor koşullarda ellerinden gelen çabayı gösterdiler: "[USB] Yürütme Komitesi, değişik partiler arasında, hakem değil birleştirme çizgisi oldu

222 Gankin, s. 373-375.

223 B.S.I., *Manifeste du Comité exécutif aux partis affiliés*, Lahey, 1 Mayıs 1916.

ve öyle kalmalıdır." Sosyalistler hâlâ barış koşullarına etki edebilecek güçtedirler ve USB partilerden "kendilerine göre barışçı yollarla çözüme kavuşturulabilecek her türlü politik sorunu incelemelerini istiyor."

Amerikalı ve Arjantinli sosyalistler, Temmuz 1916'da Lahey'de tarafsız sosyalistlerin katılacağı bir toplantı düzenleme girişiminde bulundular. Zimmerwald'cilerin Uluslararası Sosyalist Komisyonu Lahey'de temsil edilip edilmeme konusunda karar vermek üzere toplandığında, Martov, dört üyenin onayıyla oraya gidip USB'nin eksikliklerine parmak basmak gerektiğini savundu. Zinoviyev de kendi açısından, yine dört üyenin onayıyla, konferansın boykot edilmesi gerektiğini ileri sürdü; sonuç itibarıyla hiçbir karar alınamadı.[224]

Hollandalı, İsveçli, Danimarkalı, Amerikalı ve Arjantinli temsilciler, Lahey'de, uluslararası ilişkilerin yeniden kurulmasına dair ilk adımın Büro'nun bir toplantısı olacağı noktasında hemfikir oldular. Ancak sorun Fransız, Belçikalı ve Alman sosyalistlerinin onayının nasıl alınabileceğiydi. Konferans, ticaret serbestliği, Belçika ve Sırbistan'ın restorasyonu ve Polonya'nın özerkliği konularında sıradan birtakım kararlar aldı.[225]

Fransız Sosyalist Partisi'nin Ağustos ayında toplanan ulusal konseyi, uluslararası konferans örgütleme girişiminde bulunan ikinci yapı oldu. 2 karşı, 997 çekimser oya rağmen 1.932 oyla Mart 1917'de Paris'te İtilaf devletleri sosyalistlerinin bir toplantısına ev sahipliği yapmayı kararlaştırdı. USB bu projeye taraftar göründü. Uluslararası Sosyalist Komisyon, bir kez daha bu konferansa katılmama kararı aldı. Ancak Mussolini'nin İtalyan Sosyalist Partisi ve İngiltere'den Hyndman'ın Ulusal Sosyalist Partisi lehine oy verilmesi ateşli protestolara yol açtı. İşçi Partisi'nin projeye olumsuz oy vermesi üzerine konferans tasarısı terk edildi.[226]

224 Gankin, s. 465.

225 *Agy*, s. 375-376

226 *Agy*, s. 468.

Mart 1917'de Rus Devrimi tüm sosyalistler açısından parlak bir simge haline geldi. Savaşan ülkelerden birinin çatışmadan çekildiği, emekçilerin ve askerlerin gücüyle en gerici hükümetin alaşağı edildiği bu uğrakta, sosyalistler resmî bir Uluslararası Sosyalist Konferans'ın çağrılması için zamanın olgunlaştığı değerlendirmesini yaptılar. Almanya, Fransa, İngiltere ve Avusturya partileri vakit geçirmeksizin Petrograd Sovyeti'ne destek ve teşvik mesajları gönderdi.

USB'deki Hollanda delegasyonu Nisan 1917'de Laren'de Camille Huysmans'la görüştü. Bu görüşmede Hollandalıların konferansın toplanacağı umulan Stockholm'e gitmeleri, oraya vardıklarında İskandinav partileriyle birlikte konferansı hazırlamak üzere bir komite kurmaları kararlaştırıldı. USB Sekreteri olarak Huysmans, davetiyeleri göndermeyi üstlendi. Bununla birlikte, Yürütme Komitesi üyelerinin yarısı Belçika'dan ayrılamadığı için, Huysmans, Büro'nun bu projeyi devam ettiremeyeceğini düşünüyordu.

Davetiyede şöyle deniyordu: "USB'deki Hollanda delegasyonu beni, birçok seksiyonla hemfikir olarak, 15 Mayıs 1917'de üye seksiyonların tümünün uluslararası konferansını toplamak üzere girişimde bulunacağını duyurmakla görevlendirdi." Konusu, uluslararası durumun gözden geçirilmesiydi. Davetiye savaştaki ülkeler partilerinin azınlık gruplarına, yani Zimmerwald'cilere de gönderildi. Davetiye 22 Nisan 1917 tarihini ve Maison du Peuple'ün Stockholm'deki geçici adresini taşıyordu.[227]

Hemen hemen aynı zamanlarda, Zimmerwald'ci grup merkezî yönetimini Bern'den Stockholm'e taşıdı. Uluslararası Sosyalist Komisyon, kendi üyelerine 10 Mayıs'ta bir konferansla ilgili kendi çağrısını gönderdi. Angelica Balabanova, devrimin başlarında Rusya'ya giderek beş hafta kaldı; Lenin onun Stockholm'e dönerek Zimmerwald hareketini canlı tutmasını

227 *Compte rendu* de Stockholm, Comité organisateur, Forlag, Stockholm, 1918.

istiyordu. Ayrıca Ruslar ile Batılı sosyalistler arasındaki teması da korumak istiyordu.[228]

Hollanda delegasyonunda Troelstra, Van Kol ve Albarda yer alıyordu ve 1 Mayıs'ta Stockholm'de buluştular. Huysmans en sonuncu olarak ulaştı, zira savaştaki bir ülkenin yurttaşı olarak deniz yolunu daha güvenli bulmuştu. Danimarkalı ve Norveçli delegelerin de Stockholm'e varmasıyla birlikte bir Hollanda-İskandinav Komitesi oluştu. Hemen çalışmaya başlayan komite, birkaç gün içinde sosyalistlerin savaş amaçlarıyla ilgili bir anket ve komitenin kökenini ve hedeflerini açıklayan bir Bildiri hazırladı.

Stockholm Komitesi, uzaktaki ülkelerin hemen dikkatini çekti. Birtakım gazeteciler geldi; dahası komite birçok grup ve kişinin gönderdiği telgraflara boğuldu. Muhafazakâr basın, komitenin başlıca hedefinin Rusya ile Almanya arasında ayrı barış görüşmeleri yürütmek olduğunu ileri sürdüyse de bu anında yalanlandı.

Ruslar, komitenin Stockholm'de toplanmasından bir hafta sonra, tarafsız ülkeler sosyalistlerinin bir konferansı için çağrı yaptı. Böylece Mayıs 1917'de, Uluslararası Sosyalist Konferans yapılması için üç çağrı yayınlanmış oldu –Hollanda-İskandinav Komitesi'nin, Petrograd Sovyeti'nin ve Uluslararası Sosyalist Komisyon'un çağrıları.

Toplantının yapılabilmesi için bir dizi engelin aşılması gerekiyordu; sonuç, konferans tarihinin sonsuza dek ertelenmesi oldu. Britanya İşçi Partisi ve Fransız sosyalistleri, Londra'da İtilaf devletleri sosyalistlerinin toplantısını düzenleyeceklerini gerekçe göstererek Stockholm Komitesi'nin davetini reddettiler. Vandervelde ve de Brouckère, İttifak devletlerini destekleyen sosyalistlerle karşılaşmak istemiyorlardı. Bunun üzerine komite, bir konferans toplamadan önce, değişik ülkelerin delegasyonlarını

228 Balabanova, s. 185-190.

birer birer kabul ederek her birinin bakış açısını belirlemek gerektiği sonucuna vardı. Bosna'dan bir delegasyonun Stockholm'e ulaştığı 19 Mayıs'tan Kasım ayında Müslüman delegasyonların ayrılmasına kadar komite yirmi beş delegasyonla teker teker görüştü; bunların her biri savaş boyunca kendi seksiyonunun yürüttüğü faaliyet ve uygulanmasını istedikleri barış çözümleri hakkında kendi raporunu sundu.

Bu görüşmelerin ertesinde, yıl sonunda, Stockholm'de belgelerden oluşan kalın bir kitap yayınlandı. Bu ulusal raporların tümünün okunması pek bir yarar sağlamaz, zira bunların çoğu, özellikle Balkan ülkelerinin raporları, kendi ülkelerinin tarihini ve taleplerini uzun uzun anlatıp komitenin hazırladığı sorulara pek az dikkat ayırmıştır. Kimileri ise sorulara daha sistemli bir biçimde yanıt vermiştir.

Yine de savaş içinde sosyalistlerin, savaşın nedenleri ve bunu izleyecek barış çözümleri konusunda ne denli farklı bakış açısına sahip olduklarını görmek için bu raporların incelenmesi ilginç olabilir.

Ulusal raporların dayandığı soru kâğıdı eksiksizdi ve barış çözümünde öngörülmesi gereken her konuyu ele alıyordu. Sosyalist partiler kendi kaderini özgürce belirleme, ulusal özerklik, ilhak, yıkıma uğramış yerler için tazminat gibi yönlendirici ilkeler ve bu ilkelerin Belçika, Balkan devletleri, Polonya, Finlandiya, Alsace-Lorraine, Schleswig, Ermenistan, Litvanya ve Ukrayna gibi özel durumlara, Yugoslav, Çek, Yahudi ve Flaman halklarına, İrlanda, İran, Fas, Trablus ve Mısır'a ve nihayet sömürgelere uygulanması konusundaki bakış açıları bakımından sorgulanıyordu.

Enternasyonal'e üye partilere, bir Uluslararası Sosyalist Konferans'a katılmaya hazır olup olmadıkları, hazırsalar buna hangi koşullarda katılacakları soruldu. Her partiden, azınlık seksiyonunki de içinde olmak üzere, savaşın sorumluluğu sorununa bakışını ve çatışma sırasındaki tutumunu yansıtan bir rapor kaleme alması istendi. Partiler, ayrıca barışı pekiştirecek bir

Liga; barışı güvence altına almak için uluslararası bir tahkim, kolektif yaptırım ve önlem mevzuatı; silahsızlanma, uluslararası deniz ve su yollarının özgürce kullanımı; serbest mal mübadelesi ve sömürgelere "açık kapı" politikası; gizli diplomasiye son verilmesi ve dış politika üzerinde parlamenter kontrol sağlanması konularında görüşlerini ifade etmeye de davet edildi.

En farklı bakış açılarına yol açan sorun, savaş sorumluluğu ve savaş suçluları oldu. Alman sosyal demokratları bunu tartışmayı reddetmemekle birlikte, bunun hiçbir sonuç vermeyeceğini düşünüyorlardı. Avusturyalılar, Macarlar ve Bulgarlar böylesi bir tartışmayı şiddetle reddetti; yine de Macarlar, çoğunluk savaş suçluları konusunu gündeme koysa bile Uluslararası Sosyalist Konferans'a katılmayı reddetmedi. Fransız sosyalistleri ve İngiliz İşçi Partisi, bu konunun tartışılmasına büyük önem veriyordu; Almanya bağımsız sosyal demokratları da onları destekliyordu. Fransa ve İngiltere azınlık sosyalistleri, bu türden bir tartışmanın zamanının uygun olmadığını ileri sürüyor; aynı biçimde Sırplar ve Amerikalılar da savaşın başlatıcılarının kapitalist hükümetler olduğu için sözcüğün saf anlamıyla ulusal bir sorumluluğun ne kanıtlanabileceğini, ne de inkâr edilebileceğini vurguluyorlardı.

Sosyalistler mevcut savaşın sorumluluğu sorununda da görüş ayrılığına sahipti. Almanlar, İtilaf devletlerini suçlarken, Avusturyalılar burjuva hükümetlerinin hepsinin sorumlu olduğunu düşünüyor, Fransa İttifak devletlerini teşhir ediyor, Belçikalılar ise yaşadıkları ağır deneyimin etkisi altında, savaşın tek suçlusunun Almanya olduğunu öne sürüyordu.

Bununla birlikte sosyalistler çatışmanın sosyal nedenleri konusunda hemfikirdi: Emperyalist hükümetler arası düşmanlık, kapitalistler arasında pazarlar için rekabet, iç baskı ve sömürü, Avrupa'da kimi ulusal azınlıklara yapılan kötü muamele, büyük devletlerin tahkimi reddi, savaş patladığı sırada sosyalist partilerin yetersizliği.

Sosyalist partilerin savaş sırasındaki taktiği kimi zaman aynı ülke içinde bile farklılık gösteriyordu. Nitekim Alman sosyal demokratları, tıpkı Avusturyalı-Macar sosyal demokratları gibi, ulusal savunma adına savaş kredilerine olumlu oy verirken; Bulgarlar ve Sırplar savaşa katılmayı her zaman reddetti. Amerika Birleşik Devletleri partileri kesinlikle tarafsız konumda kalırken, Fransızlar ve Belçikalılar Almanya'ya karşı savaşı hep desteklediler.

Stockholm'de bir Uluslararası Sosyalist Konferans toplanması konusunda, Belçika dışında ulusal seksiyonların tümü konferansın yapılmasında ve ona katılmada mutabıktı. Belçika İşçi Partisi, Alman sosyal demokratlarıyla veya proleterlerin ülkelerini savunma hakkını tanımayan Zimmerwald'cilerle bir araya gelmeyi reddediyordu. Delegasyonların hepsi ilhaksız-tazminatsız barış ilkesini ve kendi kaderini özgürce belirleme hakkını kabul ediyordu. Sömürgelerin de savaş öncesi onları denetleyen devletlere iade edilmesi ve yenilgiye uğrayanlardan herhangi bir onarım karşılığı talep edilmemesi gerektiğini de benimsiyorlardı.[229]

Ulusal gruplara kötü muameleyle ilgili somut durumlar konusunda birçok çözüm önerildi. Almanlar ve Fransızlar Alsace-Lorraine konusunda görüş ayrılığı içindeydi; şöyle ki burada bir plebisit yapılmasında hemfikirdiler, ancak öncesinde bu bölgenin Alman federasyonunun bir eyaleti olarak mı kalacağı yoksa Fransa'ya iade mi edileceği konusu tartışmalıydı.

Tüm sosyalistler, bir Milletler Cemiyeti'nden ve uluslararası bir mevzuatın oluşturulmasından, denizlerin herkese açık olmasından ve gizli diplomasiye son verecek tarzda dış politika üzerinde demokratik bir denetim uygulanmasından, tahkimden ve silahsızlanmadan yanaydılar. Ekonomik bakımdan, serbest ticaret ve sömürgelerde açık kapı politikası konularında hiçbir görüş ayrılığı yoktu.

229 *Compte rendu* (Stockholm, 1918), s. 413-478.

Şunu da hatırlatmak gerekir ki, bu yanıtların tümü, resmî partilerden, bir diğer deyişle sosyalistlerin çoğunluk kanadından geliyordu. Savaş deneyimi, çatışma patlak vermeden önce izlenen reformcu politikayı doğruladı ve son dört çatışma yılında, sosyalistlerin burjuva hükümetleriyle sanılandan çok daha sıkı bir işbirliği yaptığı görüldü. Savaşın sonlarına doğru çoğunlukçu sosyalistlerin ana hedefi, savaşın yasa dışı hale geleceği bir dünya örgütlemek oldu. O zamanlar bunu da bir Milletler Cemiyeti ve Uluslararası Tahkim Mahkemesi çerçevesinde düşünüyorlardı. Nihai amaç olarak sosyalist toplumun kuruluşu korunsa da bu daha ileri bir tarihe ötelendi.

Zimmerwald'cilere gelince, onlar, kapitalizm var olduğu sürece savaş tehlikesinin süregideceğini savunuyorlardı. Bu bağlamda, sosyalistlerin ikincil sorunlar olarak değerlendirdikleri bir Milletler Cemiyeti'yle ve Wilson'un On Dört Prensibi'yle uğraşmasını gülünç buluyorlardı. Birincil amaç devrimdi, uluslararası proletaryanın kapitalizmi kesin olarak alaşağı etmesiydi. Bu mücadele Rusya'da verilmiş ve kazanılmıştı; şimdi Batı Avrupa proletaryasına bu örneği izlemek ve çatışmaların yarattığı devrimci koşullardan yararlanmak düşüyordu. Sosyalist toplum, çoğunluk sosyalistlerinin elleri kolları bağlı olarak beklemeyi kabul ettiği o uzak gelecekte değil, gerekiyorsa şiddete dayalı araçlarla hemen şimdi kurulmalıydı. Böylesi bir görüş ayrılığı, Avrupa sosyalist ve işçi hareketinde nihai kopuşu kaçınılmaz kılıyordu; bu kopuşu izleyen bölümde ele alacağız.

11 Temmuz'da Rus delegasyonu Stockholm'e varınca, Hollanda-İskandinav Komitesi, artık bizim Stockholm Komitesi olarak anacağımız Hollanda-İskandinav-Rus Komitesi halini aldı. Bu komite, USB üyesi partilere, Uluslararası Sosyalist Komisyon'a ve Sendikalar Enternasyonal'ine yeni bir Bildiri yayınladı; bu bildiride öngörülen konferans için daha geç bir tarih olarak 15 Ağustos belirleniyordu. Gündemde şu maddeler olmalıydı: 1) Dünya savaşı; 2) Enternasyonal'in barış programı; 3) Bu

programı hayata geçirmek ve savaşa olabildiğince hızlı biçimde son vermek için kullanılacak yollar ve araçlar.[230] Yeni komite önceki tasarıların izlenmeye devam edilmesi gerektiği kanısındaydı ve Belçika İşçi Partisi'nin, azınlık grubu üyelerinin Konferans'a davet edilmesine itirazları göz ardı edildi.

Uluslararası Sosyalist Komisyon, Hollanda-İskandinavya Komitesi'yle ve Stockholm'e varır varmaz Petrograd Sovyeti'nin gönderdiği Rus delegasyonuyla görüştü.[231] Hemfikir olabildikleri tek nokta, azınlığın da temsil edileceği genel bir sosyalist konferansın gerekliliğiydi. Zimmerwald'ciler konferansa katılmaya karşı çıkmadılar, ancak birkaç gün öncesinde kendi konferanslarını toplamak istiyorlardı.

Komite ulusal seksiyon delegeleriyle görüşmelerini sürdürürken, Rus delegasyonu Stockholm Konferansı'na katılmalarıyla ilgili nihai olurlarını almak üzere İtilaf ülkelerini ziyaret etti. Arthur Henderson, İngiliz İşçi Partisi tarafından Ruslarla görüşmek üzere Paris'e gönderildi; 29 Temmuz'da Henderson Paris'ten Stockholm'e bir telgraf göndererek, İşçi Partisi'nin Uluslararası Sosyalist Konferans projesiyle hemfikir olduğunu, ancak tarihinin 22 Ağustos'a ertelenmesini talep etti, zira 8 Ağustos'ta Londra'da İtilaf ülkeleri sosyalist konferansı toplanacak ve bunun hemen ardından, İngiliz İşçi Partisi'nin yıllık genel kurulu yapılacaktı.

Stockholm Komitesi bu tarih değişikliğine onay verdi, ancak birkaç gün sonra İngilizler İtilaf ülkeleri sosyalist konferansının da Ağustos ayı sonuna ertelendiğini, İngiliz İşçi Partisi'nin yıllık genel kurulunun da 9 Eylül'de yapılacağını bildirdi. Bunun ardından 4 Ağustos'ta İngiliz hükümeti, Stockholm için İngiliz delegasyonuna pasaport vermeyi reddetti. Bu koşullarda Stockholm Komitesi uluslararası konferans için tarih belirleyemez hale düştü. Bunun üzerine Stockholm Komitesi İtilaf ülkeleri sos-

230 *Compte rendu* (Stockholm, 1918), s. 485.

231 Gankin, s. 637-640.

yalist konferansına durumu rapor etti ve Uluslararası Sosyalist Konferans'ın şimdi Londra'da alınacak kararlara bağlı olduğunu düşündüğünü belirtti.

Komitenin düşündüğü de çıktı. Fransa, Belçika, Rusya, Portekiz, Güney Afrika, Yunanistan, İtalya ve İngiltere'den altmış sekiz delegenin katıldığı İtilaf Ülkeleri Sosyalist ve İşçi Partileri Konferansı, sosyalistlerin savaş amaçları konusunda görüş birliği sağlayamadı. Yine de Uluslararası Sosyalist Konferans'ın "kalıcı bir barışa varılmasının gerekli önkoşulu"[232] olduğunu kabul etti. Konferans, İngiliz hükümetinin delegelere pasaport vermeyi reddetmesinin Stockholm tartışmalarında yer almama kararlarında bir etken oluşturmadığını, buna karşılık, "yurttaş haklarının yasa dışı bir ihlali" olduğunu açıkladı.

İki gün sonra, Trade-Unions Kongresi Blackpool'da toplandı. Kongre bir uluslararası toplantının acil olarak çağrılmasından yana değildi, ama bu fikre karşı da çıkmadı; Stockholm'e delege göndermemekle birlikte, İşçi Partisi yürütmesinden ve Trade-Unions yürütmesinden oluşan bir komitenin, savaşın amaçları hakkında İtilaf ülkeleri sosyalist partilerinin tümünün kabul edebileceği ve daha sonra da gelecekteki uluslararası konferansa temel oluşturabilecek bir memorandum kaleme almasını kararlaştırdı. İngilizler önce bir ulusal kongre, ardından Stockholm uluslararası konferansı arifesinde ikinci bir İtilaf ülkeleri konferansı toplamak istiyordu. Bordeaux'da toplanan Fransız Sosyalist Partisi Kongresi de bu görüşü benimseyince, Stockholm'de yürütülen çalışmalara öldürücü bir darbe vurulmuş oldu.

Bununla birlikte Stockholm Komitesi üstlendiği görevi sürdürdü. 10 Eylül'de Rus delegasyonu Stockholm'e dönünce, yeni bir Bildiri yayınlandı: "Stockholm sürekli bir organdır. Sosyalist ve işçi partilerinin uluslararası konferansını toplama fikri, tama-

232 *Inter-Allied Labour and Socialist Conference Report*, Labour Party, Londra, 1918, s. 4.

men terk edilmiş bir istek değildir. Konferans tarihi pasaportlar verildiğinde belirlenecektir."[233]

Yılın geri kalan bölümünde Stockholm Komitesi, Mayıs'taki soru kâğıdına cevap olarak gelen çok sayıdaki ulusal raporu derleyerek bir Barış Programı kaleme almaya çalıştı. Barış Programı 10 Ekim'de yayınlandı. İlk bölümünde Milletler Cemiyeti ve barışı korumaya yönelik tahkim savunuluyordu. İkinci bölümünde, barış konferansında tartışma zemini olabilecek bir asgari program sunuluyordu.[234]

Stockholm Komitesi'nin Uluslararası Sosyalist Konferans toplama tasarıları tümüyle suya düşünce, Zimmerwald'ciler kendi konferanslarına girişti. Almanya, Rusya, Romanya, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri, Norveç, İsveç, Avusturya ve Finlandiya'dan delege gelmiş olmasına rağmen bu, o zamana kadarki en düşük katılımlı toplantıları oldu. Fransa'ya ve İngiltere'ye gönderilmek üzere bir "Stockholm Barış Mesajı" sunuldu: Mesajda "Barış için genel grev"[235] talep ediliyordu. Uluslararası Sosyalist Komisyon, sonuç itibarıyla, 1919'da Moskova'da toplanan birinci kongresinde Üçüncü Enternasyonal Yürütme Komitesi içinde eritildi; Zimmerwald'ciler ile komünistler arasında bağ görevini görmüştü.

Bu arada, Londra'da İşçi Partisi ve Trade-Unions hareketi savaşın amaçları hakkındaki memorandumlarını tamamladı ve memorandum, Aralık ayında her iki grubun özel bir konferansında oybirliğiyle kabul edildi. Aynı uğrakta, Camille Huysmans, Stockholm Komitesi Sekreteri sıfatıyla, Ocak 1918'de Nottingham'daki İşçi Partisi Kongresi'ne katılmaya davet edildi.

Huysmans'ın Stockholm'den getirdiği, Stockholm Komitesi'nin 7-8 Ocak 1918'deki son toplantısında belirlediği talimatlar, Mayıs 1917'den itibaren komitenin çalışmalarını, İkinci

233 *Compte rendu* (Stockholm, 1918), s. XXVI.

234 *Agy*, s. 493-521.

235 Gankin, s. 667

Enternasyonal'in Stuttgart ve Kopenhag kongrelerinde alınan ve İngiliz İşçi Partisi'nin de katıldığı önceki kararları sonuçlandırmaya dönük bir çaba olarak sunuyordu. Komite Rus Devrimi'nin şokunun yaşandığı koşullarda gün yüzü görmüştü; şimdi sosyalistler konferansının toplanamamasının düş kırıklığına uğrattığı Ruslar, kendi başlarına aşırıcı (ekstremist) bir eyleme giriştiler. Sosyalist harekette bölünme engellenmek isteniyorsa Britanya hareketinin kaleme aldığı savaşın amaçlarına ilişkin memorandum, toplanacak İtilaf ülkeleri sosyalistleri kongresinde kabul edilmeliydi. Bu daha sonra genel uluslararası konferansa sunulacaktı. Rusların artık büyük bir hızla hareket etmesi gerekiyordu, tersi durumda olayların akışı onları geride bırakacaktı.

İtilaf Ülkeleri Sosyalist ve İşçi Partileri Konferansı, 20-24 Şubat 1918'de Westminster'de Central Hall'de toplandı. Amerikalılar toplantıya katılamadı. Kanada, Avustralya, Güney Afrika, Portekiz ve Yunanistan'dan savaşın amaçlarına ilişkin memorandumu onaylayan telgraflar geldi. Romanya davete cevap vermedi; Bolşevikler toplantıya katılmayı reddetmekle kalmadı, Menşeviklerin katılmasına da karşı çıktılar. Öyle ki konferansta yalnızca Fransa, İngiltere, Belçika, İtalya, Sırbistan ve Bosna-Hersek resmî delegeyle temsil edildi.

Savaşın amaçlarına ilişkin memorandum konferans tarafından oybirliğiyle kabul edildi. Memorandumda şu talepler yer alıyordu: Savaşan ülkeleri içeren bir Milletler Cemiyeti, bir Uluslararası Yüksek Mahkeme ve her hükümetten temsilcilerin oluşturacağı ve uluslararası yargıyı geliştirmeye yönelik bir uluslararası mevzuat. Almanya yol açtığı zararlar nedeniyle Belçika'ya tazminat ödemeliydi; Alsace-Lorraine geleceğiyle ilgili plebisit yapılıncaya dek Fransa'ya iade edilmeliydi; Balkanlarda İtalyan ve Yugoslav azınlıkların özerk hükümetlerini içerecek biçimde bağımsızlık sağlanmalıydı; Polonya yeniden oluşturulacak ve Yahudiler diğer halklarla eşit haklara sahip olacaktı; Avusturya-Macaristan, Çeklerin ve Yugoslavların kendi kendilerini yönet-

me hakkını tanımak zorunda bırakılacaktı. Konferans, barış düzenlemesinin, sömürge halklarının koşullarını iyileştirmesini ve sömürgelerin, savaş öncesinde bunlara sahip olan ülkelere iade edilmesini sağlamasını diliyordu. Tropikal Afrika konusunda sosyalistler, tek bir ülkenin değil, Milletler Cemiyeti'nin kontrol sisteminin kurulmasını istiyorlardı.

Denizlerde ve seyrüsefer yapılabilen sularda serbestlik, ticari işletmeler için açık kapı politikası, emeğin korunması için uluslararası mevzuat, ekonomik hedefler bölümünü oluşturuyordu. Savaş sonrasında işsizlik korkusu dile getirildi ve hükümetler, "her türlü kötülük salgını gibi hükümetin ihmalinin bir sonucu" olduğu bilinen işsizlikle mücadeleye davet edildi. Memorandum ayrıca yıkıma uğrayan yerlerin yeniden imarı konusunu ele alarak sorumlu hükümetleri belirleyecek bir şikâyet mahkemesi talep ediyordu.

Konferans sosyalistlerin uluslararası birlikteliğinin, dünyada barışın önündeki engelleri yıkmaya yardımcı olacağı kanısındaydı. "Uluslararası Sosyalist Büro olağan faaliyetine yeniden başlayıncaya kadar, savaş sürecinde toplanacak bir uluslararası kongrenin, tarafsızlığı tartışmasız bir komite tarafından düzenlenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Kongre tarafsız bir ülkede yapılmalıdır." Bu bağlamda neden Stockholm Komitesi'nin programıyla daha sıkı bir işbirliğine gitmiyorlardı?

Aslında şimdi ortada iki belge vardı; biri Stockholm Barış Programı, diğeri İtilaf ülkeleri sosyalistlerinin savaşın amaçlarına ilişkin memorandumu. Her iki belge de tıpatıp olmasa da benzer sözcüklerle sosyalistlerin savaş amaçlarını dile getirerek yeni savsaklamalara ve yeni zorluklara yol açıyordu. Almanlar daha şimdiden tarafsızların Barış Programı'nı kabul etmişti ve İtilaf ülkeleri sosyalistlerinin memorandumunu kabul etmeyi düşünmüyorlardı. Memorandumu daha taraflı buluyorlardı, zira Alsace-Lorraine konusunda plebisitten önce Fransa'ya iadeyi öngörüyordu. Stockholm Barış Programı da bu bölgede bir plebisit

öngörüyordu, ancak önceden Fransa'ya iade edilmesini söz konusu etmiyordu. Birçok bakımdan Stockholm bildirisi, tarafsız bir kaynaktan doğduğu için, İtilaf ülkeleri sosyalistlerinin memorandumundan daha nesneldi.

Memorandum İttifak devletleri sosyalistlerine gönderildi. Almanya, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan'ın cevapları usulüne uygun olarak kayda geçti ve 1918 Haziran ayı sonlarında Londra'da yayınlandı. Almanlar, cevaplarında Şubat ayında yapılan İtilaf ülkeleri sosyalistleri konferansında kendi bakış açılarını ortaya koymak üzere Troelstra'nın belirlendiğini, ancak kendisine İngiltere'ye giriş vizesi verilmediğini belirttiler. Almanlar tartışma temeli olarak Stockholm Barış Programı'nı kabul ediyor, toprak konularındaki hükümleri nedeniyle İtilaf ülkeleri sosyalistlerinin memorandumunu reddediyorlardı; bununla birlikte Uluslararası Sosyalist Konferans'a katılmaya tamamen hazırdılar. Cevaplarına, Stockholm Komitesi'ne bir önceki yıl gönderdikleri iki raporu da eklemişlerdi.

İtilaf ülkeleri sosyalistlerinin memorandumuna ilk cevabı gönderen Bulgarlar, bu belgenin genel temalarını onaylıyor, ancak Alsace-Lorraine'in Fransa'ya iadesi ve Sırbistan'a denize açılım sağlanması hükümlerine karşı çıkıyorlardı. Avusturyalılar ve Macarlar, hem Stockholm Barış Programı'nı hem de İngiltere'nin memorandumunu tartışmanın temeli olarak kabul ettikleri ve bir konferansa katılmaya hazır oldukları cevabını verdiler.[236]

Savaşan taraflar arasında bir genel anlaşma sağlamak üzere tarafsız ülkeler partilerinin Stockholm'de yürüttüğü çabalara destek vermek yerine, İtilaf ülkeleri sosyalistlerinin savaşın amaçlarına ilişkin bir anlaşmaya varmasında ısrarcı olmak, İngiliz İşçi Partisi'nin ve Fransız sosyalistlerinin hatası oldu; bunun sonucu da savaş bitmeden Uluslararası Sosyalist Konferansı toplamanın olanaksız hale gelmesiydi.

236 *Inter-Allied Labour and Socialist Conference*, Londra, 28 Haziran 1918.

İtilaf ülkeleri sosyalistlerinin bir diğer konferansı 17-18 Eylül 1918'de toplandı.[237] Bu konferansa İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Yunanistan, Sırbistan ve Romanya delege gönderdi. Resmî barış konferansına paralel olarak Bern'de toplanacak bir uluslararası sosyalist ve işçi partileri konferansı örgütleme göreviyle, aralarında Henderson, Albert Thomas, Vandervelde ve Gompers'in de bulunduğu bir komite seçildi. Bern Konferansı, 1919'da, İkinci Enternasyonal'in son evresini başlattı.

237 Gankin, s. 607. Brand, Carl, *The History of the British Labour Party*, Stanford University Press, California, 1953.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Rakip Enternasyonaller

1919 ve 1920 yılları, hiç kuşku yok sosyalizm tarihinin en önemli ve sonucu belirleyici yılları oldu. Savaş sırasındaki ulusal dayanışma, genel olarak derinlerdeki çatışmalara üstün geldi. Ne var ki savaş biter bitmez, gerek zafer gerekse yenilgi durumlarında, milliyetçiliğin ve "kutsal birlik"in cazibesi son buldu. İkinci Enternasyonal sahnesine yansıyan savaş öncesi dönemin sorunları, işte o zaman en keskin noktalarına ulaştı: Tek sözle reformizm ile devrim arasında uzlaşma artık olanaksız hale geldi. Tüm Avrupa'da sosyalistlere muhalif komünist partiler kuruldu. Bu yıllar boyunca İkinci Enternasyonal hem üye hem saygınlık kaybına uğradı. Üçüncü Enternasyonal ona karşı kuruldu ve sosyalist ve sendikal hareketler bölündü.

1917'de Moskova'da başlayan devrimci yangın, savaşın yol açtığı ekonomik yıkıntılara hızla yayıldı. Batı Avrupa'da da savaşın gerektirdiği sürekli ekonomik ve manevi gayret, gözlerinin önünde başarıyla tamamlanmış bir devrim örneği bulunan emekçiler ve askerler arasında devrimci coşkuyu artırdı. Fransa'da Temmuz 1918'den itibaren önce silah fabrikalarında, ardından başka alanlarda grevler patlak verdi. İttifak devletlerinde benzer bir grev hareketi doğdu. Ekim ayında Bela Kun, Macaristan Emekçi Cumhuriyeti'ni kurdu; Avusturya'da sosyal demokratlar seçimlerde göz alıcı bir zafer kazandı.

Sosyalist hareket bakımından hepsinden önemlisi, savaş alanında eski rejimin yıkılışından sonra emekçilerin Alman sosyal

demokratlarını iktidara taşıması oldu. Philip Scheidemann birkaç ay şansölye oldu, ancak Versailles Antlaşması'nı imzalamayı reddetti; onun yerine, savaş öncesinde Fransız sosyalistleriyle temas kurmuş olan Hermann Müller geçti. Galerie des Glaces'ta Müller Versailles Antlaşması'nı imzalarken, Enternasyonal başkanı Emile Vandervelde de İtilaf devletleri temsilcileri arasında masada oturuyordu.

Almanların bahtsızlığı, ülkenin ekonomik, politik ve finansal yapılarının tepetaklak gittiği o zorlu yıllarda, Müller'in gerekli inisiyatiften yoksun, pısırık bir insan olmasıydı. Özellikle de orduda, sivil yönetimlerde ve yargıda gerekli kadro değişikliğini yapmaktan geri durdu; dolayısıyla bu kurumlar daha otoriter bir rejimde oluşmuş ve bu ruh halinden kurtulması oldukça güç eski ekibin elinde kaldı.[238]

Alman Spartakist Partisi (eski Bağımsız Sosyal Demokratların sol kanadı), reformist ve demokratik politikası nedeniyle, kuruluşundan itibaren sosyal demokrat hükümete en küçük bir sempati beslemedi. Spartakistler eski yönetici sınıfların tüm unsurlarının tasfiye edileceği ve Rusya'dakine benzer bir Sovyet rejiminin kurulacağı bir devrim istiyorlardı. Ocak 1919'da, önderleri Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'un, Alman işçi sınıfı içinde yeterli kitlesel desteğin sağlanamayacağı görüşüne rağmen Berlin'de bir ayaklanmaya kalkıştılar. Önderlerini dinlemeyip Berlin sokaklarında barikatlar kurdular ve *Vorwärts* bürolarını işgal ettiler. Hükümet, demokratik cumhuriyete karşı ayaklanmayı bastırmak üzere orduya çağrıda bulundu. Birkaç gün sonra Liebknecht ve Luxemburg bir Prusya birliğinin subayları tarafından vahşice katledildi.

Bavyera'da güçlü bir sağ muhalefet boy gösterdi. Kasım 1918'de Bavyera sosyalist hükümetinin başına Bağımsız Sosyal Demokrat Parti üyesi Kurt Eisner geçmişti. Şubat 1919'da İkinci

238 Strumthal, A., *The Tragedy of European Labour*, Columbia University Press, 1943, s. 30.

Enternasyonal'in Bern Konferansı dönüşünde Eisner, politik rakiplerinin darbeleriyle hükümetten düşürüldü. Birkaç ay içinde Bavyera'da karşıdevrim üstün geldi. Münih, Berlin'deki sosyal demokrat hükümete karşı muhalefetin merkezi haline geldi. İşte o dönemde adı ileride efsane olacak bir Alman onbaşısı Münih birahanelerini dolaşmaya başladı.

Mart 1920'de, bir darbeyle sosyal demokratları alaşağı etmek üzere Kapp Münih'ten Berlin'e yürüyüşe geçtiğinde, Almanya'da işçilerin gücü bir kez daha görüldü. Kapp'ın darbe girişimi, tüm kenti felce uğratan bir genel grevle engellendi. Ne var ki sosyal demokrat hükümet yalpalamalarıyla ve kararsızlıklarıyla emekçi sınıflar arasında sahip olduğu saygınlığı yitirdi. Haziran ayında yapılan genel seçimlerde, Hermann Müller'in yerine bir Katolik, Almanya şansölyesi oldu.

Aralık 1918'de İngiltere'de hemen savaş sonrasında yapılan ve askerî etkinin ağır bastığı seçimlerde, İngiliz İşçi Partisi, Bağımsız İşçi Partisi ve İngiliz Sosyalist Partisi ağır bir yenilgiye uğradı. Fransa'da Kasım 1919 genel seçimlerinde de aynı şey yaşandı. Clemenceau'nun Ulusal Bloku, mecliste yetmiş sandalye kaybeden Fransız sosyalistlerine karşı zafer kazandı. Seçimlerdeki bu başarısızlıklara rağmen, Fransız ve İngiliz sendikaları yeni üyeler kazandı. Fransa'da sendikalı işçi sayısı 1918'de sekiz yüz bin iken 1920'de iki buçuk milyona ulaştı. İngiliz İşçi Partisi'nin üye sayısında da 1919'dan 1920'ye yaklaşık bir milyonluk artış oldu.[239]

Bununla birlikte Fransız ve İngiliz sosyalistlerinin parlamentolarındaki konumları zayıftı ve Almanya, Avusturya ve Macaristan sosyalist hükümetlerine yönelik kendi hükümetlerinin politikası üzerinde en küçük bir etki bile yapamıyorlardı. Aynı biçimde, muzaffer İtilaf hükümetleri, Rusya'ya ve Macaristan'a savaş birlikleri göndererek Avrupa'daki devrimci patlamaları bastırmak üzere ellerinden gelen çabayı har-

239 Strumthal, A., *agy*, s. 62-63.

cadığında, sosyalist yoldaşlarına anlamlı bir destek verecek güçte de olamadılar. Bela Kun'un başında olduğu Macaristan Cumhuriyeti Temmuz 1919'da yıkıldı. Avusturyalı sosyal demokratlar, Hıristiyan sosyalistlerin oylarıyla Ekim 1920'de iktidardan düşürüldü. Avrupa'daki devrimci yükseliş, ekonomik ve sosyal koşulların adım adım normale dönmesiyle bağlantılı olarak düşüşe geçti.

İşte böylesi bir durumda sosyalist harekette büyük bölünme doğdu ve rakip üç Enternasyonal ortaya çıktı.

1918'de İkinci Enternasyonal'e üye sosyalist partiler Stockholm'de toplanarak savaşa son verecek barış düzenlemesinin nasıl olacağı konusundaki görüşlerini derinlemesine tartıştı. Barış Konferansı'yla aynı tarihte ve aynı yerde bir uluslararası kongre toplanmaya çalışıldı, ancak sosyalistler bir kez daha ve aynı nedenle başarısızlığa uğradı. Clemenceau Paris'e gelmek isteyen düşman ülkeler sosyalistlerine vize veya izin verilmesinin lafını bile duymak istemedi.[240]

Bu nedenle savaş sonrasında yapılacak ilk uluslararası sosyalist kongrenin toplanma yeri olarak İsviçre'nin başkenti Bern seçildi. Kongre Şubat 1919'da, İtilaf devletleri hükümetlerinin Paris'te barış antlaşmasını tartıştıkları sırada yapıldı. Yirmi altı ülkeden doksan yedi delege Bern'de bir araya geldi ve altı yıldan sonra ilk kez Enternasyonal'in Fransız ve İngiliz seksiyonları, Almanya, Avusturya ve Macaristan ulusal seksiyonlarıyla karşılaştı. Savaşa karşı çıkmış ve yakın gelecekteki komünist partisi halini alacak olan azınlık gruplar da kongrede temsil edildiler. Rus sosyal demokrat ve sosyalist-devrimci delegasyonlarının başında Akselrod ve Martov vardı.

Ne var ki çoğu daha önce Zimmerwald ve Kienthal konferanslarında ortaya çıkan önemli ayrılıklar Enternasyonal'in bu toplantısında belirginleşti. Tıpkı Rus Bolşevikleri gibi İsviçre, İtalya,

240 Renaudel, Pierre, *L'Internationale à Berne*, Grasset, Paris, 1919, s. 8. Bu konferans raporu, resmî konferans raporundan daha eksiksizdir.

Sırbistan ve Romanya partileri de savaşı ve ulusal savunma ilkesini desteklemiş, böylece proletaryanın sınıf mücadelesine ihanet etmiş sosyalistlerle bir araya gelmeyi reddettiler. Amerikalı sosyalistler, barış antlaşması imzalanmadıkça uluslararası bir konferansa delege göndermeyi reddettiler. Belçika Partisi, Alman sosyalistleriyle yan yana gelmeyi yine kabul etmedi. Vandervelde, partisinin tutumunu protesto etmek amacıyla Enternasyonal başkanlığı görevinden çekildi. Anseele de aynı nedenle Uluslararası Sosyalist Büro Sekreterliği'nden istifa etti.

Bern Konferansı'na başkanlık etmek üzere İsveçli yönetici Hjalmar Branting seçildi. Branting açış konuşmasında, Başkan Wilson'ın On Dört Nokta'yı hayata geçirebilmesi için emekçi sınıfların desteğine ihtiyaç duyduğunu belirtti. Sosyalistler "Wilson programını sosyalist bir doğrultuda geliştirmeliydi." Branting, "sosyalizmin adını lekeleyen" Rusya'daki Bolşevik diktatörlüğü eleştirdi. Sosyalistlerin barış antlaşmasıyla ilgili iki temel talebi, Milletler Cemiyeti ve Uluslararası Tahkim Mahkemesi oldu.

Konferansın gündemi şöyleydi: Savaş sorumlulukları, Milletler Cemiyeti, toprak sorunları, İş Yasası, diktatörlük ve demokrasi ve nihayet savaş tutsaklarının iadesi.

İlk noktayla ilgili olarak, Alman sosyal demokrat çoğunluk delegesinin itirazı sonuç itibarıyla dikkate alınmadı ve hem Almanya hem de Avusturya sosyalistleri, savaşın başlatılmasında kendi hükümetlerinin suçluluğunu kabul ettiler. Kararda şöyle deniyor: "Yeni Almanya'daki devrimci ruh ve savaş sorumlusu eski rejimden kopuş aşikârdır. Alman Devrimi'ni selamlayan konferans, Enternasyonal'in ortak çalışması için yolun açık olduğunu görüyor."[241]

Aynı tarihlerde Bern'de toplanan Sendikalar Enternasyonali tarafından belirlenen İş Yasası sosyalistler tarafından kabul edildi. Milletler Cemiyeti ve toprak sorunlarıyla ilgili kararlar ufak

241 *Les résolutions de la conférence internationale ouvrière et socialiste de Berne*, 3-10 Şubat 1919, Paris, Ed. Nouvelle, 1919.

tefek görüş ayrılıklarına yol açtı. Rusya'daki olayların ışığında en ilginç tartışmayı, sosyalizmi kurma yöntemi olarak demokrasi ve diktatörlük sorunu oluşturdu. Başlangıçta sol azınlık grupları Bolşeviklikle ilgili her türlü tartışmayı bertaraf etmeye çalıştı; bu konu tartışıldığı takdirde otuz üç delegenin konferansı terk edeceğini belirttiler. Bu abartılı bir iddiaydı.

Çoğunluk yanlılarının kararı "parlamentarizmin her türlü sosyalist politikanın geri dönülemez temeli olduğunu" savunuyordu. "Konferans, halkların ve bireylerin haklarını ve özgürlüklerini herhangi bir biçimde ayaklar altına alan her hükümeti, ister emperyalist olsun ister Bolşevik, mahkûm eder."[242] Sol kanadın karar tasarısı Rusya'ya yönelik ambargoya son verilmesini talep ediyordu, ancak demokrasi ve diktatörlük sorununu hiçbir biçimde tartışmıyordu. Kautsky, Henderson ve MacDonald çelişkili kararları uyumlu kılmak üzere oluşturulan komisyonda Rusların uyguladığı yöntemleri açık bir biçimde eleştirdiler.

Son karar, eski emperyalist ve militarist rejimleri alaşağı eden Rusya, Avusturya-Macaristan ve Almanya devrimlerini selamladı ve "bütün ülkeler emekçilerini ve sosyalistlerini, sosyalizmin iktidara gelişini kolaylaştırmaya yönelik demokratik ve cumhuriyetçi kurumları geliştirmeye" çağırdı. Bern Konferansı, sosyalizmden ayrılamaz gördüğü demokrasi zemini vurgusu üzerinde sarsılmaz bir biçimde durdu. Bu karar, Alman ve Rus sosyal demokrat seksiyonları da dâhil, ezici bir çoğunluk sağladı.[243]

Azınlık grubun Fritz Adler ve Jean Longuet tarafından önerilen kararı, Rus Devrimi'nin yöntemlerini yargılamak için henüz çok erken olduğunu ve sosyalistlerin, Rus Bolşeviklerini mutlak bir biçimde mahkûm etmekle gerici burjuva hükümetlerinin değirmenine su taşımaktan başka bir şey yapmadıklarını vurgulu-

242 *Agy.*

243 Renaudel, *agy*, s. 133. Karara olumlu oy verenler: Almanya, Alsace, Avusturya, Arjantin, Ermenistan, Bohemya, Bulgaristan, İngiltere, Finlandiya, Gürcistan, Macaristan, İtalya, Letonya, Filistin, Polonya, Rusya, İsveç ve Ukrayna.

yordu. Bu karara, komünistlerin Almanya'dan daha güçlü hale geleceği Fransız azınlık grubu, birkaç Alman ve Avusturya delegesi, Norveç, İspanya, Yunanistan ve Hollanda delegeleri oy verdi.

Aralarında Branting, Henderson ve Huysmans'ın da bulunduğu yeni bir Enternasyonal Yürütme Kurulu tayin edildi ve geçici merkez olarak Amsterdam belirlendi. İlk görevi ise Paris'te süregitmekte olan Barış Konferansı'na Bern kararlarını sunmaktı. Bu görev sırasında Kurula MacDonald, Longuet ve Renaudel'in eşlik etmesi kararlaştırıldı. Clemenceau delegeleri kabul etti ve kararlarını yetkili kurula sunacağı güvencesini verdi. Sosyalistlerin Versailles Antlaşması üzerindeki etkileri işte böyle gerçekleşti.

Ancak aynı süreçte, sosyalistler daha Bern'de toplanmadan önce, Lenin ve Troçki harekete meydan okudu. 24 Ocak 1919'da Üçüncü Enternasyonal Birinci Kongresi çağrısını gönderdiler. Batı Avrupa sosyalistleri, bu kongrede kapitalizmin sarsılan yapısına öldürücü darbe indirmeye davet ediliyordu. Ayaklanma çağrısı, Sovyet sisteminin parlamenter hükümet tipinin yerini almasını, sermayenin mülksüzleştirilmesini ve halkın silahlanmasını öne çıkarıyordu. "Başlıca mücadele yöntemi, kapitalist devlete karşı açık silahlı mücadeleyi içeren proleter eylemidir."[244] Reformist sosyalistlerle uzlaşmaz bir biçimde mücadele edilmelidir.

Her ne kadar İkinci Enternasyonal 1904'te reformizme karşı olduğunu açıkladıysa da, gündelik yaşamda sosyalistlerin sosyalizme yürüyüşlerinde parlamenter yöntemleri, yani ilk aşamalarda, kapitalist toplum içinde emekçiler için birtakım reformlar yolunu nasıl benimsediklerini gördük. Lenin bu yöntemlerle kapitalist toplumun hiçbir zaman dönüştürülemeyeceğini ve bunların Marksist teoriye taban tabana karşıt olduğunu savunarak, var gücüyle bu yöntemlere karşı mücadele yürüttü. Kitlelerin devrimini yönetmek için bir politik felsefeye sahip olunması ve bu felsefenin de iradesini halk hareketine kabul ettirebilecek az

244 Trotsky, Léon, *The First Years of the Communist International*, Pioneer Publishers, New York, 1945, c. 1.

sayıda insana –devrimci seçkine– emanet edilmesi gerektiğini vurguladı. "Demokratik merkeziyetçilik"... bu teoriyi tanımlamak üzere kullanılan terim buydu; ancak bu, Léon Blum'un haklı olarak işaret ettiği gibi, demokrasiden çok merkeziyetçilik içeriyordu.

Lenin savaş sonrası Batı Avrupası'nda tam da devrimci seçkinler olmadığı için devrimin başarılamadığını düşünüyordu. Rusya'da etkili olduğu ortaya çıkan yöntemlerin, daha ileri düzeyde sanayileşmiş ve daha eğitimli toplulukların sendikal ve sosyalist hareketlerinde neden başarısızlığa mahkûm olduğunu anlayamıyordu. Her halükârda birçok sosyalist, sosyalizme giden yolda geçici bir aşama olacağını düşünerek, devrimci seçkinler ve proletarya diktatörlüğü teorisini onaylayabilirdi. Gerek devrimci yöntemlerin Rusya'da amacına ulaşması, gerekse savaş sonunda Avrupa'daki emekçi sınıfların devrimci ruh hali, aşırı sol sosyalistlerin görüşlerine başka koşullarda asla sahip olamayacakları bir ağırlık kazandırıyordu. Böylece, Üçüncü Enternasyonal, Lenin tarafından, Rusya dışındaki devrimci hareketleri seferber edip yönetmek üzere örgütlendi.

Üçüncü Enternasyonal'in Birinci Kongresi, 2 Mart 1919'da Moskova'da yapıldı. Başkanlığını Zinovyev üstlendi. Polonya, Finlandiya, Macaristan, Letonya, Avusturya, Almanya ve Balkanlar, kongrede yetkileri çoğu kez tartışmalı delegeler tarafından temsil edildi. John Reed Anglo-Sakson dünyanın bütününü temsil ederken, o sıralar Moskova'da yaşayan iki Fransız da kongreye Fransa adına katıldı. Aslında ne İngiltere ne Fransa ne de İtalya resmen temsil edilmedi. Jean Longuet'ye göre, bu durum uluslararası sosyalist hareketin yeniden oluşturulmasına elverişli koşulları yaratamamıştı.[245]

Kongrede Alman Spartakistlerinin delegesi, Rosa Luxemburg'un iki ay önceki trajik ölümünden önce, Üçüncü

245 *Compte rendu sténographique*, Stuttgart Kongresi, 1920, s. 367.

Enternasyonal'i kurma tasarısına açıkça karşı olduğunu belirtti; bunun nedeni, Rosa Luxemburg'un yalnızca Lenin'in öğretiyi yukarıdan dayatma teziyle hemfikir olmaması değil, aynı zamanda, tıpkı Ocak ayında Berlin'de başarısızlığa uğrayan devrimde düşündüğü gibi, Avrupalı emekçi kitlelerinin buna hazır olduğuna da inanmamasıydı. Spartakist delegenin görüşü hesaba katılmadı. Lenin'in politikası, Batı Avrupa'da olabildiğince hızlı bir biçimde devrimci seçkinler yaratmaktı; zira 1918 devrimci dalgasının başarıya ulaşamamasının nedenini böylesi devrimci seçkinlerin olmaması olarak görüyordu.

Kongre her ülkenin bir delegesinden oluşan bir yürütme kurulu seçti.[246] Manifestoda, 1870 Savaşı'nın Birinci Enternasyonal'e son verdiği, zira Birinci Enternasyonal'in programını desteklemek üzere halk güçlerini örgütleyemediği belirtiliyordu; 1914 Savaşı da İkinci Enternasyonal'i yıkmıştı, çünkü sosyalist partiler emekçilerin çıkarları doğrultusunda değil, burjuva devletlerine mensubiyetlerini gözeterek davranmışlardı. "Nasıl ki Birinci Enternasyonal devrimin ilerideki gelişimini ilan edip onun yolunu açtıysa, nasıl ki İkinci Enternasyonal milyonlarca proleteri bir araya getirip örgütlediyse, Üçüncü Enternasyonal de kitle eyleminin ve devrimi gerçekleştirmenin Enternasyonali olacaktır." Batı Avrupa sosyalistleri üzerinde en büyük etkiyi işte bu görüş yarattı. Bu, sol kanadı, "demokratik merkeziyetçiliği" devrime giden yolda geçici ve zorunlu bir aşamadan öte bir şey olarak görmeye götüren belirleyici görüş oldu.

İkinci Enternasyonal'in yeni yürütme kurulu Amsterdam'da Nisan ayında toplanarak, İkinci Enternasyonali resmen yeniden kuracak olan, Ağustos ayında Luzern'de yapılacak uluslararası

246 Üyeleri: Lenin, Troçki, Buharin ve Zinovyev (Rusya), Rosmer (Fransa), Quelch (İngiltere), Janson (Hollanda), Comwitch (ABD), Şablin (Bulgaristan), Sultan Zade (İran) ve Macaristan, Avusturya, Finlandiya, Yugoslavya ve Gürcistan'dan birer delege.

konferansın programını belirledi. Yeni yapıda her ülkeden iki delegenin oluşturduğu bir uluslararası konsey (eski USB), yılda üç kez toplanan on üç üyeli bir yürütme komitesi ve bir sürekli sekreterlik olacaktı.[247] Sekreterlik Eylül ayında yine Brüksel'e yerleşti.

Bu arada sosyalist partiler, rakip Enternasyonallerin durumunu tartışıyordu. Fransız sosyalistleri, diğer konuların yanı sıra Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşunu ele almak üzere Paris'te, Nisan 1919'da olağanüstü bir kongre topladılar. Henüz İkinci Enternasyonal'den çekilme niyetleri yoktu; zira Fransız sosyalistleri, esas itibarıyla eski Enternasyonal'e sıkı sıkıya bağlı İngiliz İşçi Partisi'yle bağları koparmak istemiyordu. Üçüncü Enternasyonal taraftarları ancak 270 oy alabilirken, İkinci Enternasyonal'e bağlılık yönünde 757 oy verildi.[248] Küçük bir azınlık bunu, "her iki adres için de bir felaket" olarak değerlendirdi. Kongre, delegelerine, "devrimci bir programı dayatmak üzere" İkinci Enternasyonal'in Ağustos ayındaki kongresine gitme görevi verdi. Bu, İkinci Enternasyonal'e ayağa kalkması için son bir şans tanımaydı.

İkinci Enternasyonal'den daha önce çekilmiş olan İtalya seksiyonu, Birinci Kongre'den sonra Üçüncü Enternasyonal'e katılma kararı alan ilk büyük partilerden biri oldu. İsviçreli sosyal demokratlar, İkinci Enternasyonal'den Haziran ayında ayrıldı ve Ağustos'ta Basel'de yapılan kongrelerinde Üçüncü Enternasyonal'e üyelik kararı aldı.

1920'ye gelindiğinde iki Enternasyonal'in durumu şöyleydi: İkinci Enternasyonal'in dümen suyunda otuz üç ülkeden kırk yedi parti kalmıştı. Bunların arasında dört milyon üyesiyle İngiliz İşçi Partisi, bir milyon üyeli çoğunluk yanlısı Alman sosyal demokratları, Avusturya Sosyalist Partisi (300.000 üye),

247 Louis, P., *La crise du socialisme mondial*, Alcan, Paris, 1921, s. 197.

248 *Compte rendu sténographique*, Congrès national socialiste extraordinaire, Nisan 1919.

Belçika İşçi Partisi (500.000 üye), Hollanda, İspanya, Polonya ve nihayet Fransa sosyalist partileri vardı.[249]

Üçüncü Enternasyonal'de veya Komünist Enternasyonal'de yirmi yedi ülkeyi temsil eden otuz dokuz örgüt vardı. Rusya, İtalya, Norveç, İngiliz Sosyalist Partisi ve İkinci Enternasyonal'e sadık kalmış partiler içinden küçük fraksiyonlar saflarını oluşturuyordu. İsviçreliler, Üçüncü Enternasyonal'e üyelik kararını partide yapılacak referanduma bağlamıştı. İzleyen aylarda, bu iki örgütün kıyısında kalmış birçok parti, bu arada Amerikalılar ve bağımsız Alman sosyal demokratları İsviçre örneğini izledi.

Şuna da işaret etmek gerekir ki, 1919 ve 1920 yılları boyunca çok sayıda parti İkinci Enternasyonal'den çekildiyse de bunların Üçüncü Enternasyonal'e üyeliği, teknik veya başka nedenlerle her zaman hemen gerçekleşmedi. İşte bu durum, ileriki sayfalarda ele alacağımız üyelik için ünlü yirmi bir madde ilan edilince,[250] bir dizi partinin Üçüncü Enternasyonal'den uzak durmasını beraberinde getirdi.

İkinci Enternasyonal'in ağır ağır ölümünde büyük önem taşıyan bir olay, 30 Kasım-5 Aralık günleri boyunca Leipzig'de yapılan (azınlık) bağımsız Alman sosyal demokratlarının olağanüstü kongresi oldu.[251] İkinci Enternasyonal'e saldırıyı Ledebour ve Haase yönetti ve çekilme kararı 54'e karşı 227 oyla kabul edildi. Kararda şöyle deniyordu:

> Kapitalist sınıf tarafından yönetilen bir devlette yalnızca ve yalnızca birtakım reformlar elde etmekten ibaret politikalar terk edilmedikçe, eylem yeteneğine sahip bir Enternasyonal'e sahip ol-

249 Frossard, *Compte rendu sténographique* içinde, Strasbourg, 1920, s. 283.

250 Bkz. s. 186.

251 *Protokoll über der Verhandlungen der Ausserordentlicher Parteitages in Leipzig vom 30 November bis 6 Dezember 1919*, Freiheit, Berlin, 1920. Ayrıca bkz: *Der Leipziger Kongress der U.S.P. und die Kommunistische-Internationale*, Westeuropäisches Sekretariat der Kommunistischen Internationale, Berlin, 1920, s. 13-19

> mak olanaklı değildir. Dolayısıyla kongre İkinci Enternasyonal'le bağını koparır. Kongre, Üçüncü Enternasyonal'in proletarya diktatörlüğü ve Sovyet sistemi ilkeleriyle hemfikir olduğunu ilan eder. Bağımsız Parti'yi, Üçüncü Enternasyonal'le ve diğer ülkelerin devrimci partileriyle birleştirerek eylem kabiliyetine sahip bir Enternasyonal yaratmak olanaklıdır.

Bu karar, Şubat 1920'de Strasbourg'da toplanan ve Fransızların uluslararası bağlılığına ilişkin kararların ele alındığı Fransız Sosyalist Partisi Kongresi üzerinde büyük bir etki yarattı. Azınlık Alman seksiyonunun hemen ardından Fransa seksiyonunun da çekilmesi, İkinci Enternasyonal'e ikinci ölümcül darbeyi indirdi.

Fransız seksiyonunun İkinci Enternasyonal'den çekilme kararı 337'ye 4.330 oy gibi ezici bir çoğunlukla alındı.[252] "Enternasyonal'i, İkinci Enternasyonal çerçevesinde yeniden ayağa kaldırmanın olanaksızlığı göz önünde bulundurularak, kongre Fransız seksiyonunun üyelikten çekilmesini kararlaştırır." Üçüncü Enternasyonal konusunda kongre şu kararı aldı:

> Moskova Enternasyonali'nin temel bildirilerinden hiçbiri, uluslararası kongrelerde tanımlandığı haliyle sosyalizmin ana ilkeleriyle çelişki içinde değildir.[253]

Bunun ardından Fransız sosyalistleri en kısa zamanda Üçüncü Enternasyonal'le birleşmeyi umdular.

Kongre, Frossard ile *Humanité* gazetesi baş redaktörü Marcel Cachin'i üyelik koşullarını görüşmek üzere Moskova'ya gitmekle görevlendirdi. Moskova, Fransız partisinin üyeliğine büyük önem veriyordu; zira her ne kadar üyelerinin çoğu savaş sırasında "sosyal patriyot" (sosyal vatansever) olarak davrandıysa da ve Avrupa partilerinin hepsi içinde en disiplinsizi olsa da, bu üyelik terazinin kefesini Üçüncü Enternasyonal'den yana ağır bastıracaktı.

252 *Compte rendu sténographique*, Strasbourg, s. 559.

253 *Agy*, s. 566. Kararın tam metni için bkz. Ek 5.

Dolayısıyla Frossard ve Cachin, Fransız partisi için belli bir bağımsızlık marjı isteyebilecek kadar büyük bir saygınlığa sahiptiler. Jean Longuet ve merkez grubu Üçüncü Enternasyonal'e kabul edilmedikçe kendilerinin de üye olmayı reddedeceklerini belirttiler. Üyelik koşullarının belirlendiği bir komite toplantısına katıldılar ve bu koşullardan dokuzunu tartışmak üzere Fransa'ya döndüler.[254] Cachin ve Frossard'ın taleplerinin tümü Zinovyev tarafından kabul edilmişe benziyordu ve alabildiğine olumlu etkilenmiş olan iki Fransız Paris'e, Fransız sosyalistlerini Üçüncü Enternasyonal'e üye olma konusunda ikna etmek üzere geri döndü. Bu Moskova ziyaretinin sonuçları, Sovyet vaatleri tutulmadığında, yıl sonunda Tours Kongresi'nde görülecekti.

Bu arada rakip Enternasyonallerden her biri yaz aylarında kendi yıllık kongresini topladı. İkinci Enternasyonal, Temmuz 1920'de Cenevre'de topladığı kongrede artık bir gölge haline gelmişti. Fransız sosyalistlerinin küçük bir grubu oluşturan sağ kanadı bu kongreye temsilci gönderdi; aynı şekilde çoğunluktaki Alman sosyal demokratları, İngiliz İşçi Partisi, Danimarka, Hollanda, Belçika partileriyle İsveç Sosyalist Partisi'nin sağ kanadı da bu kongreye katıldı. Hepsi bundan ibaretti –savaş öncesiyle karşılaştırıldığında bir avuç kalmışlardı!

Cenevre Kongresi'ne yalnızca üye seksiyonlar değil, uluslararası hareketin birliğini isteyen diğer örgütlerin tümü de davet edilmişti. Bu örgütlerin katılımını kolaylaştırmak amacıyla Rotterdam'da yapılan bir ön konferans, üye olmayan partilerin de tartışmalara katılabileceği kararını aldı.[255] Ne var ki bu taviz amacına ulaşmadı. Üye olmayan partiler ve yakın geçmişte üyelikten çekilmiş olan partiler daveti reddettiler veya hiç cevap vermediler. Enternasyonal bakımından en ağır darbe Avusturyalı sosyal demokratların reddetmesi oldu. Avusturyalılar, Almanların, Fransızların ve son olarak da

254 Uluslararası Sekreterliğin Cenevre Kongresi'ne sunduğu *Rapport*, 31 Temmuz 1920.

255 *Agy.*

Bağımsız İşçi Partisi'nin eksikliğinin ciddi olduğunu ve böylesi bir uğrakta kongre toplamanın İkinci Enternasyonal'i zayıflatmaktan öte bir şeye yaramayacağını düşünüyorlardı.

Bununla birlikte, Sekreterlik Ağustos 1919'dan itibaren hareketsiz kalmamıştı. Alman hareketini birleştirmek üzere Almanya'ya yola çıkan Henderson, Mistral, Wibaut ve Huysmans'tan oluşan bir komisyon Berlin'e Mart ayında, Kapp darbesi girişimi sırasında ulaştı. Komisyon genel grev boyunca işçiler arasındaki dayanışmaya hayran kaldı, ancak çoğunluk yanlıları ile Bağımsızlar arasında bir toplantı düzenleyemedi, zira Bağımsızlar görüşmeye gelmedi.

Sekreterlik Enternasyonal'i yeniden kurmanın "küçük bir ülkenin başkentinden başarıyla yürütülemeyecek kadar ağır bir görev haline geldiğini" bildirdi.[256] Dolayısıyla kongre, Sekreterlik bürolarının Londra'ya taşınmasını kararlaştırdı. Cenevre'de tartışma Milletler Cemiyeti, barış antlaşması ve bir kez daha savaş suçluluğu üzerinde yoğunlaştı.

Sosyalistler Cenevre'de toplanırken Üçüncü Enternasyonal'in İkinci Kongresi yapılıyordu. Moskova'da otuz dört ülke temsil edildi. Kongre sendika hareketini, "Kızıl" Sendikalar Enternasyonali'nin oluşturulmasını ve sendikalar içinde komünist propaganda yürütecek "çekirdek"lerin devreye sokulmasını tartıştı. Gündemde şu konular da vardı: parlamentarizm, toprak reformu, rakip Enternasyonallerin durumu, sömürgeler ve hepsinden önemlisi üyelik için yirmi bir koşul.

Koşullar, politika ve kişiler konusunda ulusal seksiyonların, Yürütme Kurulu kararlarına mutlak boyun eğmesini şart koşuyordu. 16. koşulda şöyle deniyordu: "Komünist Enternasyonal Kongresi'nin her kararı gibi Yürütme Kurulu kararları da üye grupların tümü için zorunlu olarak geçerlidir. Yoğun iç savaş koşullarında çalışmak durumunda olan Komünist Enternasyonal,

256 *Rapport*, *agy*, s. 26.

yapısı itibarıyla İkinci Enternasyonal'den çok daha fazla merkeziyetçi olmalıdır." Bu "demokratik merkeziyetçilik" ilkesiydi; başka bir deyişle Moskova'nın talimatları yasa gücünde olacak ve bunlara uyulacaktı.

18. koşulda ise şöyle deniyordu: "Bütün ülke partilerinin belli başlı basın organlarının hepsi, Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu'nun önemli resmî belgelerinin tümünü mutlaka yayınlayacaktır." Böylece her ulusun basını Moskova Komitesi'nin hizmetinde olacaktı. Nihayet Batı Avrupa sosyalistlerine kuşkulu gözüken bir diğer koşul da, komünist partilerinin illegal (yasadışı) karakterini öne süren ve yeraltı yapıları örgütlemeyi gerekli gören on yedinci koşuldu. Sosyalistler partilerinin büyük bir gizli derneğe dönüşmesini de Moskova'nın disiplinine zorunlu olarak uymayı da istemiyorlardı.

Lenin ve Zinovyev, aslında Üçüncü Enternasyonal'e üyelikle ilgili bu koşulları belirlerken iyi tanımlanmış bir amaç güdüyorlardı. Batılı azınlık sosyalist partilerinin bir bütün olarak üyeliklerinin arzu edilir olmadığını düşünüyorlardı; zira bu partiler, savaşa karşı çıkmış olsalar da güven duyulamayacak reformist ve yurtsever unsurlar içeriyorlardı. Eğitilmiş küçük devrimci gruplar, niteliği kaçınılmaz olarak niceliğe kurban edilmiş büyük gruplardan daha değerliydi. Yirmi bir koşul, sosyalistlerin sol kanadı içinde bir arıtma gerçekleştirmek için arzu edilen bir araç oluşturuyordu: Yalnızca sınanmış devrimciler dava uğruna ulusal duygularını neredeyse tümüyle terk etmeyi kabul edeceklerdi.

Lenin ve Zinovyev amaçlarına ulaşmıştı. Alman saflarındaki nihai bölünme, bağımsız Alman sosyal demokratlarının Ekim 1920'de Halle'deki olağanüstü kongresinde gerçekleşti.[257] Zinovyev, Lenin'in politikasını uygulamak, yani yirmi bir koşula burun kıvırmış keçileri sürüden ayırmak için bu kongreye şahsen katıldı. Zinovyev, Bağımsız Parti'de esas itibarıyla birbirine kar-

257 *Protokoll über die Verhandlungen des ausserordentlichen Parteitages in Halle vom 12 bis 17 Oktober 1920*, Freiheit, Berlin, 1920.

şıt iki düşünce akımının bulunduğuna işaret etti: Devrimi sürdürebilmek için sağ kanada güvenilemezdi. Bağımsızlar içinde bir azınlık, Zinovyev'in konuşmasını hatta kongreye katılımını, Parti'nin önderlerini ve politikasını seçme özgürlüğüne karşı kabul edilemez bir müdahale olarak değerlendirdi.

Moskova'ya koşulsuz olarak katılmak isteyen Bağımsızlar, 156'ya karşı 237 oyla Üçüncü Enternasyonal'e üyeliği kabul ettiler. Bunun üzerine Bağımsız Sosyal Demokratlar adını koruyan azınlık kongre salonunu terk etti. Salonda kalan çoğunluk Alman Komünist Partisi'ni oluşturdu. 1922'de Bağımsız Sosyal Demokratlar yeniden Sosyal Demokrat Parti çoğunluğuyla birleşti.

Fransa'da ulusal hareketteki kopuş, Aralık 1920'de Tours Kongresi'nde gözyaşları ve diş gıcırdatmaları arasında gerçekleşti. Frossard ve Cachin'in yirmi bir koşuldan çoğunun açıkça ve bile bile bir yana bırakıldığı Moskova'dan döndüklerinden beri, Komünist Enternasyonal'e üyeliğin büyük bir çoğunlukla kabul edileceği bekleniyordu. Léon Blum bu üyeliği benimsemeyenlerin duygularını dile getirdi ve üyelikle ilgili yirmi bir koşulun totaliter yanlarını kararlı bir biçimde eleştirdi.

Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu'nun, Jean Longuet ve Léon Blum'un önderliğindeki Fransız merkezcilerini mahkûm eden ve Tours Kongresi'nden "her türlü reformist veya yarı-reformist unsurdan arınmış, birleşik ve güçlü hakiki bir komünist partisi kurmasını"[258] talep eden telgrafı gelince kongrede bir kesinti yaşandı. Merkezciler öfkeye kapıldı ve kongreden bu telgrafı hemen reddetmesini talep ettiler. Kongre tam bir karışıklık içindeydi. Sükunet Clara Zetkin'in mektubunun okunmasıyla sağlandı; aslında Moskova'daki Yürütme Kurulu Clara Zetkin'i, Zinovyev'in Halle Kongresi'nde başarıyla oynadığı rolü oynamak üzere Tours Kongresi'ne göndermeyi denemişti. Ancak Fransız

258 *Compte rendu sténographique, 18e Congrès national*, Tours, Aralık 1920, s. 312 vd.

hükümeti Zetkin'e Fransa'ya giriş izni vermeyince, o da kongreye uzun bir mektup gönderdi. Longuet ile merkezi mahkûm eden ve yeni bir devrimci partinin kurulmasını talep eden bu mektup, – daha sonra anılacağı adla– "Zinovyev'in Telgrafı"nın hemen arkasından ulaştı. Ateşin üzerine dökülmüş benzin gibi oldu.

Gerçekte Clara Zetkin, Tours Kongresi'nin dördüncü gününe pasaportsuz olarak gelmeyi başardı ve devrimci seçkinleri övücü ve Reformistlerden kurtulma gerekliliğinin altını çizen uzun bir konuşma yaptı. Tartışma saflarda büyük bir bölünmeye yol açtı ve Üçüncü Enternasyonal'e üyeliğin bir kopuşa yol açacağı aşikâr hale geldi. "Bir orduyu ikiye bölünce iki ordu mu elde edeceksiniz!"[259] diye soruyordu merkezciler. Frossard'ın bir yıl önce Strasbourg Kongresi'nde dile getirdiği sözlere ne olmuştu: "Lenin ve Troçki gelip bize, üye olmamızdan sonra, 'Longuet'yi ihraç edin!' derlerse, onlara Longuet'nin sizi en çok savunanlardan biri olduğu cevabını veririm."[260]

Bütün bunlar hiçbir işe yaramadı. Çoğunluk Üçüncü Enternasyonal'e üyeliğin gerekliliğine inanıyordu. Oylamada yalnızca 1.022 üye Longuet ve Blum'dan yana tutum alırken, 3.208 delege Komintern üyeliği doğrultusunda oy kullandı.[261] Çekimser kalan ise yalnızca 139 üyeydi. Azınlık salonu terk etti. Bölünme böylece gerçekleşmiş oldu. Çoğunluk, yani eski partinin toplam güçlerinin yaklaşık olarak dörtte üçü Komünist Enternasyonal Fransız Seksiyonu'nu (SFIC) oluştururken, azınlık İşçi Enternasyonali Fransız Seksiyonu (SFIO) adını aldı. Böylece SFIO, Üçüncü Enternasyonal'e üye olmaksızın İkinci Enternasyonal'den çekilmişti. Nitekim SFIO sosyalistleri, yakın gelecekte Viyana'da uluslararası kongresini toplayacak olan Merkezciler Enternasyonali'ne delege gönderdi.

259 *Compte rendu* (Tours, 1920), s. 443.

260 *Compte rendu* (Strasbourg, Şubat 1920), s. 309.

261 *Compte rendu* (Tours, 1920), s. XX-XXV. Karar metinleri, s. 563-595.

Fransız sendikal hareketi bir sonraki yıl bölündü ve diğer ülkelerdeki hareketlerin çoğunda da bu örnek yaşandı. Jouhaux yönetimindeki CGT (Genel Emek Konfederasyonu), Moskova'nın kurduğu Kızıl Sendikalar Enternasyonali'ne üye olmayı reddetti. Bunun üzerine azınlık kendi kongresini toplayarak 500.000 üyeli CGTU'yu (Birlikçi Genel Emek Konfederasyonu) kurdu; CGT'de yalnızca 250 bin üye kaldı.[262] Ancak birkaç yıl içinde sendikaların sayısal durumu, tıpkı politik hareketlerde olduğu gibi tersine döndü. Fransız partisi adına bağımsız bir politika izleyen Frossard, 1922 sonlarında Moskova'ya çağrılınca istifasını verdi. Fransız komünistlerinin tam bir durgunluğa sürüklenmesini, izleyen yıl Fransa'nın Rühr bölgesinin işgali engelledi.

İngiliz İşçi Partisi, Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşunun ne bölünme ne de hatta fikir ayrılığı yaratamadığı tek parti oldu. İngiliz İşçi Partisi İkinci Enternasyonal'in ve onun küllerinden doğacak olan yeni Sosyalist ve İşçi Enternasyonali'nin kalesini oluşturdu. Yirmi bir koşuldan haberi olmayan Bağımsız İşçi Partisi üyeliği kabul etmişti. 1920'de Üçüncü Enternasyonal İngiliz Seksiyonu oluştu ve sonuç itibarıyla Büyük Britanya Komünist Partisi'ni bu grup kurdu.

Diğer sosyalist partilerde, önce Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşuyla ve ardından yirmi bir koşulun yayınlanmasıyla meydana gelen bölünmelerin tarihi, Almanya'yla ve Fransa'yla hemen hemen aynı tarzda süregitti. İtalyan partisindeki nihai bölünme Ocak 1921 Kongresi'nde gerçekleşti. İkinci Enternasyonal'i ilk olarak İtalyanlar terk etmişti, ancak Üçüncü Enternasyonal'e üyelik için getirilen yirmi bir koşul, parti saflarında tam bir bölünmeye yol açtı. Serrati bu koşulları kabul etmektense partiden istifa etti ve İtalyan proletaryasının o anda devrimci eyleme ne ölçüde hazır olduğu konusunda, basında Lenin'e karşı bir savaş başlattı; Serrati, Rosa Luxemburg'un 1919'da Alman proletaryası

262 Borkenau, *European Communism*, s. 100.

için düşündüğü gibi, İtalyan proletaryasının bu ülkede devrime henüz hazır olmadığını ileri sürüyordu. Turati, her ülkenin yirmi bir koşulu kendi anladığı gibi yorumlama kaydını getirmeyi talep etti, ancak böylesi kayıtlar, komünist yöneticilerin "siyah-beyaz" anlayışına göre kabul edilemezdi.

Bunun üzerine kongrede komünistler çoğunluktan ayrılarak kendi partilerini kurdu. Almanya ve Fransa'da yaşananlardan tek fark, oralarda sağ kanat komünist çoğunluktan ayrılmışken, İtalya'da komünistler çoğunluk oluşturan sağ kanattan koptular.

İsveç'te Mart 1920'de büyük bir çoğunluk Üçüncü Enternasyonal'e üyelik kararı aldı ve bölünme oldukça erken gerçekleşti. Norveçliler de Komünist Enternasyonal Birinci Kongresi ertesinde üyelik başvurusu yaptılar, ancak yirmi bir koşulu öğrendiklerinde sağ kanat ayrıldı ve Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni kurdu. Amerikan partisi üyelik başvurusu yaptıysa da yirmi bir koşulu öğrenince bu başvuruyu geri çekti.

İspanya'da sosyalistler 1.515 çekimser, 5.016 karşı oya rağmen 8.200 olumlu oyla Haziran 1920'de İkinci Enternasyonal'i terk etti. Nisan 1921'de toplanan sonraki kongrelerinde, yirmi bir koşulu inceledikten sonra Üçüncü Enternasyonal üyeliğini 6.500'e karşı 8.805 oyla reddettiler.[263] Sol kanat ayrılarak, ağırlığını anarko-sendikalistlerin oluşturduğu İspanya Komünist Partisi'ni kurdu. Yaşlı önderler ise çoğunlukla birlikte kaldı.

1918'de ilk örgütlenen parti olan Avusturya Komünist Partisi küçük bir azınlıktan ibaretti. Üyeleri, Ocak 1921'de sağ partilere karşı hükümette işbirliği yaptıkları sosyal demokratlardan ayrıldı ve Üçüncü Enternasyonal'e üye oldular. Sosyal Demokrat Parti İkinci Enternasyonal'den koptuysa da Üçüncü Enternasyonal'e üyeliği düşünmedi. Çek ve Polonyalı küçük komünist gruplar, Avusturya Komünist Partisi'yle birlikte hareket etti.

263 Louis, s. 159.

Küçük bir parti olan Lüksemburg partisi Ocak 1921'de bölündü ve komünistler sosyalist kongreyi terk ederek kendi partilerini oluşturdu. Belçika'da, Hollanda'da ve Danimarka'da sosyalistler İkinci Enternasyonal'e sadık kaldı ve komünistler, sol kanatlardan, adım adım küçük bir destek kazandı.

Bulgar solları, öğretilerinin temelleri Marksist açıdan oldukça tartışmalı olsa da kendilerini komünist ilan ettiler. Her halükârda Üçüncü Enternasyonal'e kabul edildiler ve bir bölünme yaşamadılar.[264] Romanya Partisi Şubat 1920'de bölündü; Yürütme Kurulu'ndaki oylamada 18 oy Üçüncü Enternasyonal, 12 oy İkinci Enternasyonal ve 8 oy da "İki Buçuğuncu" Enternasyonal lehine çıktı.

Sonuç itibarıyla 1921'de dünya çapında komünist partilerinin üye sayısı 2.805.745'e ulaşmıştı.[265]

Tüm dünyada ulusal sosyalist hareketlerde meydana gelen bölünmeler, İsviçre Sosyalist Partisi'nin rakip bir üçüncü Enternasyonal örgütlemesini beraberinde getirdi. Gördüğümüz gibi İsviçre Komünist Partisi Yürütme Kurulu (18'e karşı 20 oyla) Üçüncü Enternasyonal üyeliğini yirmi bir koşul yayınlanmadan önce kabul etmişti. 9 Ekim 1920'de koşulları inceleyerek kararlarını geri çektiler. Bunun üzerine küçük bir grup ayrılarak İsviçre Komünist Partisi'ni oluşturdu.

İsviçreli önderler Grimm ve Graber, yeni bir Enternasyonal kurmaya giriştiler. Aralık 1920'de Bern'de yapılan toplantıda, bir yıl sonra Viyana'da bir konferans düzenlenmesi kararlaştırıldı. Bu Enternasyonal, İkinci Enternasyonal'den kopmuş olmakla birlikte henüz Üçüncü Enternasyonal'e katılmamış olan partilerden oluşacaktı. Avusturyalılar kurulmakta olan Enternasyonal'e sıkı destek verdiler. Yeni kurulan Enternasyonal, Merkez veya Viyana Enternasyonali olarak, sol muhalifleri tarafından ise alay-

264 Borkenau, s. 38.

265 Rezanoff, Colonel, *La Troisième Internationale communiste*, Bossard, Paris, 1922, s. 29-31. 1947'de bu sayı 18.592.300'e yükselmişti. (*New York Times* gazetesinin tahmini, 1947.)

cı bir şekilde, "İki Buçuğuncu Enternasyonal" olarak adlandırıldı. Sosyalist saflarda böylesine bir anlaşmazlık ve görüş ayrılığı geçmişte hiçbir zaman görülmemişti. Merkez Enternasyonal'in ana hedefi, birliği bir kez daha gerçekleştirmek oldu.

Ulusal hareketlerde meydana gelen bölünmeler nedeniyle Merkez Enternasyonal, yirmi bir koşulun yayınlanmasının ardından Üçüncü Enternasyonal üyeliğini reddetmiş sosyalist partileri kendisine çekmeye başladı. Şubat 1921'de toplanan Viyana Konferansı'nda, Merkez Enternasyonal, İkinci Enternasyonal'den daha çok üye kazandı. Viyana'da tartışılan en önemli sorun, uluslararası sosyalist harekette birliğin sağlanıp sağlanamayacağıydı.[266] Konferans, Sosyalist Partilerin Uluslararası Emek Birliği adını benimsedi ve Friedrich Adler'i başkan seçti. Bu grubun ev sahipliğinde, bir sonraki yıl rakip üç Enternasyonal'in yürütme kurulları Berlin'de toplandı.

Bu arada Üçüncü Enternasyonal Moskova'da Üçüncü Kongresini topladı. Lenin, devrimci hareketlerin Batı Avrupa'da gerilemesi, özellikle de Almanya'da, sabotaj ve şiddet yoluyla Mart 1921'de başlatmaya çalıştıkları devrim girişimi sonucunda, komünistlerin 350.000 üyelerinden önemli bir bölümünü yitirmeleri nedeniyle bir taktik değişikliğinin gerekli olduğuna karar verdi. Bu koşullarda Radek ve Alman komünist önder Paul Levi, sosyal demokratlarla birleşik cephe taktiği önerdi.[267] Üçüncü Kongre'de ortaya konup benimsenen de bu politika oldu. Ne var ki Alman işçi sınıfı 1923'te Rühr işgaline karşı bir kez daha ayaklanmayı reddedince, bu yeni çizgi gözden düştü ve yeniden başlangıçtaki uzlaşmazlığa geri dönüldü.

Üç Enternasyonal'in yürütme kurullarının toplantısı, Frankfurt'ta yapılan küçük bir hazırlık toplantısının ardından,

266 *Beschlüsse der Internationalen sozialistischen Konferenz im Wien (22 bis 27 Februar 1921)*, Viyana, 1921.

267 Borkenau, *European Communism*, s. 53.

Nisan 1922'de Berlin'de yapıldı.[268] İkinci Enternasyonal delegasyonu şöyle oluşmuştu: Huysmans ve Vandervelde (Belçika), Stauning (Danimarka), Wels (Almanya), Ramsay MacDonald ve Tom Shaw (İngiltere), Gürcistan, İsveç ve Hollanda delegeleri. Merkez Enternasyonal delegeleri ise şunlardı: Crispien (Almanya), Longuet ve Faure (Fransa), Adler ve Bauer (Avusturya), Martov (Rusya), Robert Grimm (İsviçre), Cermak (Çekoslovakya) ve bir İngiliz delege.

Üçüncü Enternasyonal'in temsilcileri şunlardı: Clara Zetkin (Almanya), Frossard ve Rosmer (Fransa), Katayama (Japonya), Buharin ve Radek (Rusya), bir Çek ve bir Yugoslav delege. İtalyanlar hiçbir Enternasyonal'e üye olmaksızın temsil edilme ayrıcalığına sahipti. İtalyanlara bakış açılarını dile getirmek üzere iki delege hakkı tanınmıştı; bunun özel bir nedeni, üç kurum arasında bir birlik konferansının Cenova'da veya Roma'da toplanabileceğinin öngörülmesiydi.[269]

Tartışmayı Adler açtı; Uluslararası Emek Birliği'nin uluslararası sosyalist harekette birlik arzusunun nedenlerini anlattı. Ardından Vandervelde söz aldı; bir konferansa büyük bir coşkuyla bakmadığını, zira bunun İkinci Enternasyonal ile Üçüncü Enternasyonal arasındaki görüş ayrılıklarını derinleştirmekten başka bir sonuç vermeyeceğini düşündüğünü belirtti. Rusya'daki politik tutuklular ve ifade özgürlüğü yoksunluğu elbette hemen ortaya atılacaktı, böylesi konulara sosyalistlerin hoşgörüyle bakması olanaksızdı; bu da konferansın başarısızlıkla sonuçlanmasını beraberinde getirecekti. Öte yandan sosyalistleri "sosyal-yurtseverler", "sosyal-hainler" olarak niteleyip kendisini de şahsen suç işlemekle itham edenlerle işbirliğinin nasıl gerçekleşebileceğini de göremiyordu. Öyle görünüyordu ki birlik için sağlam bir temel yoktu.

268 Report of Proceedings *The Second and Third Internationals and the Vienna Union*, Labour Publishing C°, Londra, 1922.

269 *Agy*, s. 8.

İkinci Enternasyonal Yürütme Kurulu şu açıklamayı yaptı:

> İkinci Enternasyonal Yürütme Kurulu, ortak bir eylem zemini bulunur bulunmaz bir genel konferans toplanması ilkesini kabul etmekle birlikte, tatminkâr bir sonuca ancak, Üçüncü Enternasyonal'in sendikal harekette "çekirdek" oluşturma ve bölme taktiğini terk ettiğinde, Üçüncü Enternasyonal üyeleri, iktidarlarının uyguladığı ulusların kendi kaderlerini belirleme hakkını kabul edip bunu gösterdiğinde ve başkalarının ifade özgürlüğüne saygı duyduklarında ulaşılabileceği kanısındadır.[270]

Üçüncü Enternasyonal Yürütme Kurulu (KEYK) anında konferansın başarısız olacağını ilan etti. Amsterdam Sendikal Enternasyonali ile Kızıl Sendikalar Enternasyonali'ni birleştirmek ve tüm sosyalist partilerin bir konferansını hazırlamak üzere dokuz kişiden oluşan bir komitenin kurulmasıyla birlikte, bir ortak açıklama yapma konusunda KEYK ikna edilmeye çalışıldı.

Üç rakip Enternasyonal'in hemfikir olabildiği azami noktalar şunlardı: "1) Sekiz saatlik işgünü; 2) Kapitalist devletlerin tazminat politikaları nedeniyle muazzam ölçüde artan işsizlikle mücadele; 3) Kapitalist taarruza karşı proletaryanın eylem birliği; 4) Rus Devrimi'nin onaylanması ve bütün ülkelerin Rusya'yla politik ve ekonomik ilişkilerini yeniden kurması; 5) Her ülkede ve Enternasyonal içinde proleter cephenin birliğinin yeniden kurulması."[271]

Sosyalistler Üçüncü Enternasyonal'le işbirliği yapmayacaklardı, zira komünistler sendikal harekette dağılmayı beraberinde getiren "gizli çekirdekler oluşturma" sistemlerini terk etmek istemiyorlardı; ayrıca Rusya'da tutuklu sosyalist-devrimcileri ve diğer siyasi hükümlüleri serbest bırakmayı reddediyorlardı. Sonuç itibarıyla Avusturyalıların ve İsviçrelilerin birlik çabaları sonuçsuz kaldı.

---

270 Report of Proceedings, *agy*, s. 81.

271 Report of Proceedings, *agy*, s. 81.

İkinci Enternasyonal'in tarihi, Mayıs 1923'te Hamburg'da yapılan Uluslararası Sosyalist ve İşçi Konferansı'nda noktalandı. Merkez veya Viyana Enternasyonali, onunla birleşti ve böylece genişleyen örgüt İşçi ve Sosyalist Enternasyonali adını aldı. 1919'da Luzern'de kabul edilen tüzük benimsendi; Londra yeni kurulan Enternasyonal'in merkezi olarak kaldı.[272]

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sosyalist hareket, 1948'de, başında İngiliz İşçi Partisi'nden Morgan Phillips olmak üzere ikinci kez yeniden oluşturuldu. Günümüzde Sosyalist Enternasyonal'e büyük bir görev düşüyor: Temel ilkeleri yaymak; görüş alışverişlerini kolaylaştırmak; İkinci Enternasyonal'den miras aldığı zengin deneyime dayanarak sosyalist geleneğin geleceğini inşa etmek.

272 *Congrès ouvrier socialiste de Hambourg*, 21-25 Mayıs 1923.

EK 1

Enternasyonal Seksiyonlarının Oy Dağılımı (1910)

Avusturya-Bohemya:		
Alman		9
Çek		7
İtalyan		2
Rütenyalı		2
	Toplam	20
Büyük Britanya		
İşçi Partisi		10
Sosyal Demokratlar		4
Bağımsız İşçi Partisi		4
Fabian Derneği		2
	Toplam	20
Rusya		
Sosyal Demokrat Parti		10
Sosyal-Devrimciler		7
Sendikalar		3
	Toplam	20
Almanya	*Toplam*	20
Fransa	*Toplam*	20
İtalya		
Sosyalist Parti		6
Sendikalar		5
Entegralistler,		2
Uzlaşmazlar		2
	Toplam	15
Amerika Birleşik Devletleri		
Sosyalist Parti		9
Sosyalist İşçi Partisi		1

Sendikalar		2
Diğer Örgütler		2
	Toplam	14

Belçika	12
Danimarka, Polonya, İsviçre	10
Hollanda, İsveç, Avustralya, Finlandiya	8
İspanya, Macaristan, Norveç	6
Güney Afrika, Arjantin, Avustralya (birleşmemiş), Bulgaristan, Japonya, Romanya, Sırbistan	4
Lüksemburg	2

EK 2

Ulusal Seksiyonların USB'ye Katkıları

	1906	1908 (oy başına 100 fr. artırılmış bütçe)[273]
Almanya	2.500 Belçika frankı	2.500 Belçika frankı
Avusturya-Bohemya	1.200	2.000
Fransa	1.250	2.000
Büyük Britanya	1.250	2.000
Rusya	1.500	2.000
İtalya	400	1.500
Macaristan	400	1.200
Amerika Birleşik Devletleri	1.250	1.400
Belçika	1.000	1.200
Danimarka	800	1.000
İsveç	200	1.200
Polonya	500	1.000
İsviçre	200	1.000
Hollanda	400	800
Norveç	200	800
Finlandiya	200	800
Avustralya	200	800
İspanya*	200	600*
Lüksemburg	100	200
Japonya*	100	400*
Sırbistan	100	400
Arjantin*	200	400*
Bulgaristan	200	400
Güney Afrika*		400*
Romanya*		400*
Şili*		400*

(*) Kâğıt üzerinde kalmıştır.

273 *Compte rendu* (1907-1908), Bureau socialiste international, Brüksel, 1908

EK 3

1899 Kongreleri Delegasyonları

Ülke	Mümküncüler Kongresi		Marksist Kongre	
İngiltere	42	Hyndman, Snow ve John Burns[274] dâhil	22	Eleanor Marx-Aveling, John Burns ve William Morris dâhil
Fransa	477	Lavy, Brousse ve Allemane dâhil	221	Guesde, Vaillant dâhil
Almanya	0		81	Bebel, Liebknecht, Clara Zetkin dâhil
Rusya	0		6	Plehanov, Lavrov dâhil
Belçika	8		14	de Paepe, Volders, Anseele dâhil
Hollanda	2	Vliegen dâhil[274]	2	Nieuwenhuis ve Vliegen dahil
Avusturya	7		8	Adler dâhil
Macaristan	7		3	
İtalya	12	Costa dâhil[274]	5	Costa dâhil
Amerika Birleşik Devletleri	4		5	Gompers dâhil
İspanya	5		2	Pablo Iglesias dâhil
Polonya	1		5	
Danimarka	2		3	
Portekiz	2		3	
İsveç	0		3	
Norveç	0		3	
Bulgaristan	0		1	
İsviçre	1		0	
Romanya	0		5	
TOPLAM	570		392	

274 Birçok kez delegeler her iki kongreye de katıldılar.

EK 4

Sosyalist Taktik Kararı (1900)

"Modern demokratik bir devlette politik iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi, bir darbenin değil, ancak proletaryanın, ekonomik ve politik zeminde uzun ve zorlu bir örgütlenme çalışmasının, işçi sınıfının maddi ve manevi canlanmasının ve belediyelerle yasama meclislerinin adım adım fethinin sonucu olabilir.

"Ancak, hükümet erkinin merkezileştiği ülkelerde, iktidar parça parça fethedilemez.

"Bir burjuva hükümetine tek başına bir sosyalistin girişi, politik fethin olağan başlangıcı olarak değil, yalnızca zorunlu, geçici ve istisnai bir yol olarak değerlendirilebilir.

"Özel bir durumda, politik koşullar böylesi tehlikeli bir deneyimi gerektirdiği takdirde, bu bir ilke değil taktik sorunudur. Uluslararası Kongre'nin bu noktada karar alması gerekmez; ancak her halükârda, bir sosyalistin bir burjuva hükümetine girmesi, ancak büyük çoğunluğuyla sosyalist parti bu hareketi onaylar ve sosyalist bakan partisinin vekili olarak kalırsa, böyle bir davranışın proletarya açısından iyi sonuç vermesi umulabilir.

"Buna karşılık, bu bakan partisinden bağımsız hale gelir veya onun yalnızca bir bölümünü temsil ederse, onun bir burjuva bakanlığa dâhil olması, Ortodoks Mark militan proletaryada bir dağınıklığa ve kafa karışıklığına yol açma tehlikesi taşır; proletaryayı güçlendirme yerine zayıflatma ve kamu iktidarlarının proletarya tarafından fethini elverişli kılmak yerine engelleme tehlikesi taşır."

Plehanov'un değişikliği:

"Her halükârda, kongrenin kanaatine göre, bu aşırı durumlarda bile örgütlü parti, hükümetin sermaye ile emek arasındaki mücadelede taraflılığının açık kanıtlarının bulunduğunu kabul ettiğinde, bir sosyalist hükümeti terk etmelidir."[275]

275 *Compte rendu* (Paris, 1900), s. 60-61.

EK 5

Şubat 1920'de Strasbourg'da Yapılan 17. Ulusal Sosyalist Kongre'nin Uluslararası Hareket Kararı

"1889'da Paris Kongresi'nde sınıflar mücadelesi ilkesine dayalı olarak kurulmuş, kimi beklentilerle 1904 Amsterdam Kongresi'nde yeniden yapılandırılmış olan İkinci Enternasyonal, hedefi olan sosyalist örgütlenme ve eğitimden, önlemeye çalıştığı savaş tarafından koparıldı.

"Tüm insanlık gibi, onu en yüksek düzeyde ifade eden İkinci Enternasyonal de maddi ve manevi olarak savaşın yıkımına uğradı. Kimi bölümleri zayıfladı ve kuruluşuna yön veren ilkeleri açıkça göz ardı edip burjuvaziyle iktidarı paylaşmayı kabul ederek, daha da ağır yaralandı.

"Sosyalist Parti, bugünkü bileşimiyle bu Enternasyonal'in, devletlerin çoğunda ortaya çıkan ve yeni bir eylem Enternasyonal'ini çağıran devrimci duruma karşılık veremiyor. Zaten İkinci Enternasyonal, artık dünyadaki sosyalist işçilerin ancak küçük bir bölümünü bir araya getiriyor.

"Onun karşısında, her hareketin, her sosyalist eylemin ana kılavuzları olan komünistlerin Manifesto'sunda ve 1904 Amsterdam Kararı'nda dile getirilen sınıflar mücadelesinin eksiksiz programından yana tavır koyan Üçüncü Enternasyonal, Mart 1919'da Moskova'da kuruldu. Bu yeni Enternasyonal'e Rus sosyalistlerinin çoğunluğunun yanı sıra, İtalya, Norveç, Sırbistan, Romanya sosyalistleri, İsveç, Danimarka, Bulgaristan,

Almanya, Macaristan, Amerika ve İngiltere'den değişik gruplar üye oldu.

"Üç önemli örgüt İkinci Enternasyonal'den ayrıldı: İsviçre Sosyalist Partisi, Amerika Birleşik Devletleri Sosyalist Partisi ve Almanya Bağımsız Partisi. Almanya Bağımsız Partisi, Aralık 1919'da topladığı kongresinde, Batı Avrupa sosyalist ve devrimci gruplarıyla görüşmeler yapıp böylece oluşan blokla birlikte Üçüncü Enternasyonal'e başvurmaya karar verdi. Böylesi bir grup oluşturamasa bile, yine de Üçüncü Enternasyonal'e üyelik başvurusunda bulunacak.

"Fransız Sosyalist Partisi, savaş sırasında ve Kasım 1918 Devrimi'nden bu yana Alman proletaryasının devrimci ve enternasyonalist geleneğine sadık kalmış Bağımsız Sosyalistlerin kararını göz önünde bulundurarak, Almanya'nın, yalnızca gerek Kayzer'in gerekse Scheidemann ve Noske'nin karşıdevrimci manevralarının suç ortağı sosyalistler tarafından temsil edildiği bir uluslararası örgütte kalamayacağını tespit eder.

"Fransız Sosyalist Partisi Moskova Enternasyonalinin temel bildirilerinden hiçbirinin, uluslararası kongrelerde tanımlandığı haliyle sosyalizmin ana ilkeleriyle çelişki içinde olmadığını ve kapitalist toplum ile sosyalist toplum arasında geçişi sağlamaya yönelik olarak 'Proletarya Diktatörlüğü' tezinin her türlü devrimci anlayışın temeli olduğunu kabul eder..."

EK 6

Lenin ile Huysmans Mektuplaşması 1905-1914[276]

GİRİŞ

Camille Huysmans'ın benim yayına hazırlamamı istediği bu mektuplaşma, Uluslararası Sosyalist Büro (USB) Sekreterliği ile Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi (RSDİP) temsilcisi arasında gönderilmiş mektuplardan ve belgelerden oluşuyor.

Bu mektuplaşmadan ne çıkarılabilir? Elde edilebilecek çok sayıdaki kesin açıklama ve biyografik bilginin yanı sıra, bu mektuplar bize Lenin'in çalışmalarının pek az bilinen bir yanını, USB temsilcisi olarak faaliyetini ve onun İkinci Enternasyonal yönetimine katkısını daha yakından inceleme olanağını veriyor.[277]

Kökeni 1889 Paris Uluslararası Kongresi'ne dayanan İkinci Enternasyonal, kuruluşundan itibaren, Birinci Enternasyonal'e benzer merkezî bir yapıya sahip olmayı reddetti. Ulusal partilerin ve örgütlerin federasyonu olarak İkinci Enternasyonal, sosyalizmin her okul ve eğiliminden temsilcilerin aynı kuruma

276 *Correspondance entre Lenine et Camille Huysmans 1905-1914*, Editée par Georges Haupt, Editions Labor, 1963, kitabına Haupt'un yazdığı açıklama bölümleri bu kitaba tarafımızdan eklendi. Kitaptaki belgelere gönderme yapan dipnotlara yer verilmemiştir. *-çev.*

277 Bir dizi inceleme yapılmış olmasına rağmen, 1914 öncesi dönemde Bolşeviklerin İkinci Enternasyonal'le ilişkileri yazılmayı bekliyor. O.H. Gankin ile H.H. Fisher'in *The Bolcheviks and the World War. The Origins of the Third International*, Stanford University Press, Stanford, California, 1940, 856 s. (yeniden basım 1960), bir araya getirdiği belgeler ve 1940 öncesi çıkmış en önemli yayınlara işaret eden zengin kaynakçası itibarıyla hâlâ önemli ve yararlı bir araç olmayı sürdürüyor.

katılımını sağlıyordu. 1900'e kadar Enternasyonal'in yaşamı periyodik kongrelerle sınırlıydı. Sosyalizmin büyük sorunları, ideolojik ve politik ana kaygıları, kendilerini "Uluslararası Emek Parlamentosu" veya "Geleceğin Uluslararası Sosyalist Parlamentosu" olarak değerlendiren bu kongrelerde ele alınıyordu. Kongreler, hareketin henüz âdeta dağınık olduğu bir uğrakta, tartışmalara örgütlü çerçeveler, uluslararası düzeyde görüş alışverişleri sağlıyordu. Önderler, uluslararası sosyalizmin bu kitlesel topluluğunda, geniş dinleyici kitlesine sahip bir kürsü buluyor ve bakış açılarını tanıtma, ilke sorunlarını çözüme kavuşturma ve ortak bir senteze ulaşma çabasıyla, gerek yeni ideolojik ve politik çözümler, gerekse eylem yöntemleri bulma olanağına sahip oluyorlardı.

19. yüzyılın sonuna gelindiğinde, kongrelerin kazandığı otorite, kongre tartışmalarının yankıları, Enternasyonal'i, üye partilerin özerkliği ilkesine dokunmaksızın, kendisine kurumsal bir yapı vermeye zorladı. 1900'de Paris'te toplanan Beşinci Uluslararası Sosyalist Kongre'de, sürekli bir uluslararası komitenin kurulması kararlaştırıldı; aynı yılın sonunda Uluslararası Sosyalist Büro (USB) biçimlendi. Her ülkeden iki delegeden oluşan USB'nin merkezi Brüksel oldu, Belçika delegasyonu da Yürütme Kurulu'nu oluşturdu. USB'nin bir sürekli Sekreterliği vardı; görevi, üye partilerin delegeleriyle ve sekreterleriyle düzenli ilişkileri sürdürmek ve "bütün ülkeler proletaryasının eylemini ve uluslararası örgütlenmesini" elverişli kılacak gerekli önlemleri almaktı.

İlk dört yıl boyunca, USB, sosyalist dünyanın pek de parlak olmayan bir mekanizmasından ibaret kaldı. Delegeler yıllık olarak toplanıyor ve esas itibarıyla bir sonraki uluslararası kongrenin hazırlıklarını yapıyor ve kimi güncel politik sorunlarla ilgili alınacak tutumu belirliyorlardı. Ancak 1905'te Camille Huysmans'ın sekreterlik görevine getirilmesinden sonra, USB kesin olarak biçimlenmiş oldu ve etkili bir organ haline geldi.

Sekreterin USB'nin konumunu güçlendirme çabaları, birtakım tüzük kurallarının hazırlanarak 1907'de Stuttgart Kongresi'nde kabulüyle taçlandı. Bu düzenlemelerle USB'nin yetkileri belirlenip genişletildi; "ulusal seksiyonların uluslararası kongrelerde temsiline dayalı olarak oluşan USB, kongrelerin işlevlerini devam ettirecek"ti. Sosyalizmin o dönemdeki en ünlü isimlerinin katıldığı yıllık USB toplantıları, Enternasyonal'in yaşamında büyük bir önem kazandı: Uluslararası eşgüdümü gerekli kılan önemli bir dizi karar ve girişim bu toplantılarda alındı; birçok ilke tartışması bu toplantılarda yapıldı. Ancak önemi gitgide artsa da USB ne bir yönetici organ oldu ne de Enternasyonal'in genelkurmayı haline geldi. Vaillant'ın 1910'da belirttiği gibi, "Uluslararası Sosyalist Büro, bir yönetim organı değil, daha çok bir karşılıklı bağlantı organıdır."

USB, Enternasyonal'in faaliyetinde süreklilik ve kalıcılık görevlerini üstlenmek ve özellikle de uluslararası kongrelerin işaret etmekten bir an bile geri durmadığı bir tehlike olan her türlü savaş tehdidine karşı acil eylemi olanaklı kılmak durumundaydı. Ne var ki uluslararası sosyalist hareketin eşgüdümlü kılınması çabaları, kimileri ulusal farklılıklardan, kimileri de öğretisel görüş ayrılıklarından kaynaklanan birtakım güçlüklerle karşılaşıyordu. Görünüşte taktik sorunlar, gerçekte ise ortodoks Marksistler, radikal sollar, devrimci sendikalistler, Revizyonistler gibi kendi içlerinde de bir dizi ayrıntıda farklı fraksiyonlara ayrılmış kesimlerin, tarihi ve politik perspektiflerindeki derin farklılaşma söz konusuydu. Değişik eğilimler kendi tutumlarını korumakla birlikte, uluslararası planda tek bir kurum içinde bir arada var oldular. Uzlaşma kararları bu görüş ayrılıklarına son vermeyi başaramadı. Tersine, ulusal partiler içinde gitgide daha çok ayrılık baş gösterdi. Sosyalist örgütün bütünselliğini değilse de birlikteliğini koruma kaygısı, 1904'ten itibaren (Amsterdam Kongresi), Enternasyonal'in baskın kaygısı haline geldi. Elbette uygun aracılık görevlerini yerine getirmek ve değişik ulusal partiler içinde,

özellikle de Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde birliği sağlamak USB'ye düşüyordu.

RSDİP içinde 1903'te meydana gelen bölünme, fraksiyonlar arası mücadeleye son vermek üzere bir uzlaşma çözümü arayan Enternasyonal'in sürekli uğraşılarının konusu oldu. Tartışmaların çapı uluslararası organı, yani USB'yi görüş ayrılıklarını giderme çabalarını yoğunlaştırmaya, dolayısıyla partinin iç işlerine müdahale etmeye zorladı.

Rus sosyal-demokrasisi ile İkinci Enternasyonal arasındaki ilişkiler, kaynakları hem çok hem de oldukça eksik büyük bir inceleme konusudur. USB ile değişik Rus fraksiyonlarının Rubanoviç, Plehanov ve Lenin gibi temsilcileri arasındaki mektuplaşmalar henüz eksiktir. İşte buradaki mektuplaşmalar bir boşluğu dolduruyor.

Elbette Enternasyonal Sekreteri ile USB delegeleri arasındaki mektup alışverişi, esas itibarıyla usul ve bağlantı sorunları üzerinde odaklanmıştır. Bununla birlikle Lenin ile C. Huysmans arasındaki bu mektuplaşma, yalnızca İkinci Enternasyonal'in iç mekanizmasını izlemeye olanak vermekle kalmıyor, aynı zamanda USB'nin en önemli ulusal partilerinden biriyle, RSDİP'le ilişkilerini de aydınlatıyor. Sunduğumuz belgeler temel sorunlara ışık tutuyor: Devrim ve Rus sosyalistlerinin birliği sorununun USB'nin uğraşıları içindeki yeri; bunun yarattığı güçlükler ve öte yandan, sosyal-demokrasi saflarında bölünmeye ve görüş ayrılıklarına temel olan bu sorunlar karşısında Enternasyonal'in anlayışsızlığı. Her ne kadar bu metinlerin bütününden henüz Lenin ile İkinci Enternasyonal arasında bir kopuş olasılığı çıkarılamasa da bu anlayışsızlık, Bolşeviklerin muhalefetini pekiştirmiştir.

Bu kitapta 1905-1914 arasındaki dönemi kapsayan ve çoğu bugüne dek yayınlanmamış bir dizi mektup var. Gerçekten de yalnızca USB Sekreterliği'nin (teksir edilerek dağıtılmış sirküler veya USB'nin raporlarındaki veya iç bültenlerindeki alıntılar yoluyla) kamuya açıkladığı belgeler biliniyordu ve bunların

Rusya'yla ilgili olanları Lenin'in Rusça *Bütün Eserler*'inde yayınlanmıştı. Ayrıca C. Huysmans kısa süre önce Moskova'ya yaptığı iki gezi vesilesiyle, Lenin'in kendisinde bulunan on üç adet el yazısı mektubunu ev sahiplerine hediye etmişti. Ancak toplamı on altı olan bu Rusça yayınlanmış belgeler, Camille Huysmans'ın da uzun süre kaybolduğunu sandığı geniş çaplı bir mektuplaşmanın küçük bir bölümünden ibaretti; bilindiği gibi USB Sekreteri tarafından 1905'te oluşturulan etkileyici arşivler, önce 1914'te, sonra da 1940'ta büyük ölçüde hasar görmüştü.

Lenin'in USB Sekreteri'ne gönderdiği mektupların çok sayıda el yazısı nüshası veya kopyası, Camille Huysmans tarafından İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birtakım dosyaların içinde bulundu ve kişisel arşivinde korundu. Ne yazık ki el yazısı mektuplardan bazıları, bulundukları Anvers Belediyesi'nin bodrumunda savaş sırasında (1943) meydana gelen bir kaza nedeniyle çok kötü durumdaydı; neredeyse okunamıyordu ve hatta kimileri un ufak olmuştu: Bodrumu su basmış ve "Rusya" mektuplarının bir bölümünün bulunduğu dosyalar, belediye çalışanları tarafından maalesef odun ateşinde kurutulmuştu. Yine de daha sonraları bu arşivleri korumayı üstlenen Anvers Belediye Kütüphanesi yönetiminin gösterdiği özen ve bizden önce bu belgelere ulaşan Feltrinelli Enstitüsü müdürü Del Bo sayesinde, hasar görmüş on beş mektup kurtarılabildi.

Sonuç itibarıyla Huysmans Arşivleri'nde, Lenin'in USB'ye gönderdiği altmış dördü hiç yayınlanmamış toplam seksen mektup bulunduğunu biliyoruz: Bu altmış dört mektuptan kırk beşi ya orijinal el yazısıyla ya da daktilo kopya biçiminde, ancak her halükârda tam metin olarak mevcut; dolayısıyla on dokuz mektup eksik: Tamamen yitip gitmiş midir, yoksa değişik dosyalara konmuş ve bunlar düzenlendikçe bazıları ortaya çıkacak mıdır? Bunu bilemiyoruz.

Aslında kayıp giderilemez değildir, zira temel bir araç, yani Şubat 1905'ten 1916'ya dek düzenli bir biçimde güncellenmiş USB

Sekreterliği'nin mektuplarının kaydedildiği altı envanter sayesinde, şu anda kayıp durumdaki bu mektupların içeriğini yeniden oluşturabiliyoruz. Bu envanterler yalnızca bu mektuplaşmanın sistematik dökümünü çıkarmamıza olanak vermekle kalmıyor (burada her belgenin gönderildiği ve alındığı tarih, gönderenin adı, kayıt numarası, gönderilmiş cevap belirtilmiş bulunuyor); sekreter ayrıca, belgelerin kimi zaman kapsamlı özetini çıkarmış ve hatta kimi önemli pasajlarını olduğu gibi kopyalamış.

Camille Huysmans'ın gönderdiği ve hiçbiri yayınlanmamış olan mektuplara gelince, genel olarak bunların ikinci nüshaları, o zamanlar kullanılan özel "Mektuplaşma Defterleri"nde yer alıyor: Ancak bu defterlerden 1906-1910 yıllarını kapsayan yalnızca altı adedi bugüne ulaşmış gibidir. Diğerleri için yine envanterdeki özetlere başvurmak gerekiyor.

* * *

Dolayısıyla bu yayının amacı, yalnızca, bugüne dek yayınlanmamış birçok önemli belgeyi araştırmacıların kullanımına sunmak değil, ama her şeyden önce, Uluslararası Büro Sekreteri C. Huysmans ile Lenin arasında dokuz yıl boyunca yürütülmüş mektuplaşmayı bir araya getirmektir.[278]

Anvers-Paris, 1960-1962

BİRİNCİ BÖLÜM

1905

Genç Flaman aydını Camille Huysmans, 1922'ye kadar kesintisiz olarak yürüteceği USB Sekreterliği görevine, Birinci Rus Devrimi'nin hemen başlarında, Şubat 1905'te getirildi. 26 Mayıs

278 Kitabın yayınıyla ilgili teknik açıklamaların yer aldığı bu bölüm çevrilmemiştir. *–çev.*

1871'de Bilzen'de doğan Huysmans, daha 17 yaşında, kendi ifadesine göre fikir tartışmalarını sevdiği için sosyalizm saflarına katıldı. Liège Üniversitesi Beşeri Bilimler Öğretmen Okulu'nda öğrencilikten sonra edebiyat lisans öğrenimini tamamladı, Cermen dillerinde uzmanlık derecesi kazandı ve nihayet lise öğretmenliğine atandıysa da kısa süre sonra, 1897'de Eğitim Bakanlığı tarafından sosyalist basınla sıkı ilişkileri nedeniyle görevinden alındı. Bu tarihten sonra C. Huysmans kendini tümüyle sosyalist basına verdi. Enerjisiyle ve bağımsız kafa yapısıyla ünlenen Huysmans, 20. yüzyıl başlarında Belçika İşçi Partisi'nin önderleri arasında yer aldı. Brüksel Belediye Başkan danışmanlığı, Anvers Belediye Meclisi üyeliği ve başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Millet Meclisi Başkanlığı, Hükümet Başkanlığı gibi yüksek kamusal görevlerle ilerleyen politik yaşamının yanı sıra, çok sayıda deneme ve inceleme yayınıyla, edebi ve bilimsel meslek yaşamını da sürdürdü. Brüksel Özgür Üniversitesi profesörü olarak Flaman kültürünün incelenmesinde yoğunlaştı ve alanın önde gelen uzmanlarından biri oldu; *Ulenspiegel* yazarı Coster hakkındaki araştırmalarına yüksek değer biçilen Huysmans edebi, filolojik, tarihi araştırmalarının yanı sıra yer adları, sanat tarihi, müzikoloji, batıl inançlar, vb. değişik konularda çalıştı.

Militan ve edebiyatçı olarak Camille Huysmans, selefi döneminde sosyalist dünyada pek de parlak bir yeri olmayan USB Sekreterliği'ne, canlılık getirebilecek yetenekteki kişi olarak öne çıktı. USB Yürütme Kurulu Başkanı Em. Vandervelde de bunun altını çiziyor: "En azından ilk yıllar boyunca, Sekreterlik ve Yürütme Kurulu, mütevazı bir bütçeyle, uluslararası kongreler arasında, büyük bir saygınlığa sahip olmayan basit devamlılık organlarından ibaret kaldı. Sekreterliğin olduğundan daha fazla olabilmesi için, başına Camille Huysmans gibi aktif, çekici ve aynı zamanda, Avrupa'daki olayları bilen bir kişinin geçirilmesi gerekti."[279]

279 Emile Vandervelde, *Souvenirs d'un militant socialiste*, s. 147.

Ancak Huysmans sekreterlik görevini üstlendiği sırada, Rusya sorunu, özellikle de 1905 Devrimi sorunu, USB'nin ana ilgi odaklarından biri haline geliyordu. Bu devrimle uluslararası dayanışma hareketini geliştirerek Rus proletaryasının mücadelesini maddi ve manevi olarak destekleme gereğinin yanı sıra, İkinci Kongre'de ortaya çıkan bölünmeden bu yana RSDİP'in içinde bulunduğu krize de bir çözüm bulmaya çalışmak gerekiyordu.[280] Amsterdam Uluslararası Sosyalist Kongresi'nin (1904) değişik ülkelerde sosyalist birliğin sağlanması kararı çerçevesinde Enternasyonal, Rus sosyal-demokrasisi içindeki bölünmeye son vermenin, bizzat devrimin başarıya ulaşmasının gerekli bir koşulu olduğunu düşünüyordu. İşte bu nedenle Bebel, Menşevikler ile Bolşevikler arasındaki görüş ayrılıklarında hakeme başvurulmasını önerdi. Lenin'e gönderdiği 3 Şubat 1905 tarihli mektubunda Bebel şöyle diyor: "Fazla uzun zamandır ortaya çıkmış olan çatışma, günümüzde Rusya'daki olayların gelişimi göz önünde bulundurulduğunda, partinin konumu üzerinde son derece kötü bir etki yaratıyor." Bolşeviklerin daha ilk adımda kesinlikle reddettiği Bebel'in girişimi, İsviçre'deki Rus sosyalist çevresinde canlı bir tartışmaya yol açtı,[281] zira devrimin başlangıcı Bolşevikler ile Menşevikler arasındaki uçurumu kapatmak yerine daha da derinleştirdi. Daha önce ortaya çıkmış görüş ayrılıklarına, taktik sorunlarla ilgili yeni

280 İkinci Kongre'de meydana gelen bölünme, başından itibaren, uluslararası sosyalist kamuoyunun, özellikle de fraksiyonlar arası keskin mücadeleyi uzlaştırıcı bir çözüm arayışındaki Alman Sosyal Demokrat Partisi yöneticileri için uğraşı konularından biri olmuştu. Lenin taraftarlarının Bolşevikler lehine olumlu bir akım yaratmak üzere harcadığı çabalara rağmen, Kautsky, Bebel, Luxemburg gibi yöneticilerin sempatisi Menşevikler yönündeydi. Bkz. Dietrich Geyer, "Die Russische Parteispaltung im Urteil der deutschen Sozialdemokratie 1903-1905", *International Review of Social History*, 1958, III, bölüm 2, s. 195-219, bölüm 3, s. 418-444.

281 Gerek Bebel'in mektubu, gerekse Lenin'in cevabı, V.I. Lenin'e, *Sämtliche Werke*, Viyana/Berlin, Verlag f. Literatur und Politik, 1929, Cilt: VII, 650'de yayınlanmıştır; bu konuda bkz. Dietrich Geyer, *a.g.e.*, ayrıca B. Brachman, "Bebels Stellung zur russischen Arbeiterbewegung in der Zeit der ernsten russischen Revolution von 1905-1907", *Deutsch-Slawische Wechselseitigkeit in Sieben Jahrhunderten, Gesammelte Aufsätze* içinde, Berlin, Akademie Verlag, 1956, s. 647-657; Gankin and Fischer, *a.g.e.*, s. 30-44.

noktalar eklendi; Mayıs 1905'te Bolşevikler tarafından toplanan RSDİP Üçüncü Kongresi ve Menşeviklerin Cenevre'de düzenlediği paralel konferans buna tanıklık ediyor.

Yine de sosyalist yöneticiler, birliği yeniden sağlamanın olanaklı olduğuna inanıyordu. Bir yandan Fransız sosyalistleri, derin ayrılıklara rağmen, Enternasyonal'in otoritesinin Amsterdam Uluslararası Kongresi kararlarının uygulamaya sokulmasına yeterli olduğunun kanıtını sunmuştu; öte yandan Rus sosyal-demokrasisinin değişik fraksiyonlarını karşı karşıya getiren tartışma konularını sorguladıklarında, Batılı sosyal demokrat önderlerin çoğu, Kautsky'nin, bu çekişmelerde göçmenler arası geleneksel tartışmanın çerçevesini aşan hiçbir yan olmadığı yolundaki görüşünü benimseme eğilimindeydi.[282]

C. Huysmans bu sorunlara henüz fazla aşina olmamasına rağmen, kısa bir süre sonra, farklı görüşlere sahip fraksiyonlardan gelen belgeleri aktarmakla yetinemez oldu:[283] Haziran 1905'ten itibaren, yeni bir sorun, RSDİP'in USB'de temsili sorunu, Huysmans'ı birtakım girişimlerde bulunmak zorunda bıraktı.

Gerçekten de USB'nin kuruluşundan itibaren Rusya da her ülke gibi iki delegeyle, G. Plehanov ve B. Kriçevski tarafından temsil edilmişti. 1904'te, Rus seksiyonu için artık iki alt seksiyon arasında paylaşılmış yeni bir temsil sistemi kabul edildi; RSDİP alt seksiyonunun delegesi G. Plehanov, sosyalist devrimciler alt

282 Kautsky, RSDİP saflarındaki bölünmeyle ilgili görüşlerini, 1904-1905 yıllarında *Neue Zeit, Leipziger Volkszeitung, Iskra*, vb. gazetelerde yayınlanmış birçok makalede geliştirmişti. Kesin referanslar, W. Blumenberg'in hazırladığı önemli bibliyografyada var: *Karl Kautskys Literaturisches Werk. Eine Bibliographische Übersicht*, S'Gravenhage, Mouton & Co., 1960.

283 RSDİP'in bölünme dosyası, daha 1905'te, alabildiğine hacimli hale gelmişti. Her fraksiyon, Amsterdam Kongresi'ne gönderdiği raporlarla, USB Yürütme Kurulu'na ilettiği değişik belge, makale ve mektuplarla, Enternasyonal'e bölünmeye yol açan nedenlere ilişkin kendi yorumlarını sunuyordu. Gerek Bolşeviklerin USB Yürütme Kurulu'na 1904-1905 yılları boyunca gönderdikleri belgelerin büyük bir bölümü, gerekse bölünmeyle ilgili Bebel, Kautsky ve R. Luxemburg'un makalelerinin Rusça çevirileri, bir kitap halinde bir araya getirilmiştir: *Raskol na II s'ezde R.S.D.R.P. i II Internacional. Sbornik dokumentov*, Moskova, Marx-Engels-Lenin Institute, 1933, 159 sayfa.

seksiyonunun delegesi ise E. Rubanoviç'ti. Bir yıl sonra, 20 Mayıs 1905'te, Plehanov'un yetkili temsilci olduğu, L.B. Krasin, V. Lenin ve D.S. Postolovski imzalarını taşıyan bir Merkez Komitesi kararıyla teyit edildi. Ancak bu belge, bir süre sonra son derece önemli olduğu ortaya çıkan bir hüküm taşıyordu: "Halen Plehanov'la başlamış olan görüşmeler uygun biçimde sonuçlanır sonuçlanmaz bu kararı uygulamakla Lenin görevlidir."[284]

Bu görüşmelerin sonucu biliniyor: Bolşeviklerin topladığı Üçüncü Kongre'ye paralel bir konferans toplama yönünde Menşeviklerin yaptığı girişimi mahkûm etmekle birlikte, Plehanov, toplanmasını bile keyfi bulduğu Üçüncü Kongre'nin kabul ettiği taktik kararları reddetti ve yeni Merkez Komitesi'nin bileşimine ve yönelimine karşı çıktı. Bunun üzerine Lenin taarruza geçmeye karar verdi ve diğer girişimlerinin yanı sıra, Plehanov'un RSDİP'i USB'de temsil etmeye devam etmesini de tartışma gündemine getirdi. İstifasını veya en azından Bolşevik başka bir delegenin atanmasını istedi. Her ne kadar erişilemez olmasa da bu hedeflerin gerçekleştirilmesinin yine de zor olduğu görüldü. Zira yaşlı lider, gerek Enternasyonal üyesi sosyalist parti yöneticileri, gerekse RSDİP'in yeni Merkez Komitesi üyeleri arasında sağlam bir üne ve büyük bir otoriteye sahipti. Lenin'in her şeyden önce iki engeli aşması gerekiyordu:

1. Rus sosyal demokrat delegesini belirleme hakkını kabul ettirmek ve;
2. Giriştiği bu eyleme adı geçen Merkez Komitesi'ni katmak.

Öngörülerin tersine birinci engeli ikincisinden daha kolay aştı.

2 Haziran 1905'te Lenin, kendi girişimiyle USB Sekreterliği'ne, Üçüncü Kongre kararlarıyla birlikte bir mektup gönderdi ve yeni Merkez Komitesi'nin USB'deki kendi temsilcisini tayin edeceğini bildirdi. Huysmans bu belgeyi 12 Haziran'da Plehanov'a iletti ve kendisinden yazılanların doğru olup olmadığı konusunda açıkla-

284 Bkz. *Leninskij Sbornik*, c. V, s. 292.

ma beklediğini belirtti. Plehanov 16 Haziran'da cevabını gönderdi: Bölünmeye yol açan olguları sergiledikten sonra, yalnızca partinin ("aşırı merkeziyetçi" olarak nitelediği) yarısının, "Ulyanov Yoldaşın mektubunda söz ettiği kararları aldığını" vurguladı. "İşte partinin bu yarısı, şimdi, bütün parti adına merkez organı *Proleter*'i yayınlıyor. Diğer yarısı, eski merkez organ *Iskra* çevresinde toplanıyor." Alaycı bir biçimde şunu da ekledi: "Dolayısıyla, Amsterdam Kongresi kararına biz de bize özgü bir tarzda uyduk: Bölündük." Bu nedenle fraksiyonlardan hiçbirinin "tüm parti adına konuşma hakkı yok". Dar anlamda USB temsilciliği sorununa gelince, Plehanov son derece netti: "Her iki fraksiyon da Uluslararası Büro'da Rus sosyal-demokrasisinin temsilcisi olmaya devam etmemi rica etti. Reddetmedim: Bu sorunda tarafsız kalmak benim için zor değil. Ne birinden ne ötekinden yanayım ve şu anda bir bölünmenin ağır, hatta affedilmez bir hata olduğunu düşünüyorum... Bana gelince, sizden, koşulları artık bildiğinize göre, partimi Uluslararası Büro'da temsil etmeye devam edip edemeyeceğimi en kısa zamanda bildirmenizi rica ediyorum."[285] Bu iki mektup, üye partilerin delegelerine ve sekreterlerine 24 Haziran 1905 tarihli bir sirkülerle iletildi; USB Yürütme Komitesi de kendi kararını şöyle formüle etti: "Bu mektupla ortaya konan sorun ancak Büro'nun tam üyeli toplantısıyla çözüme kavuşturulabilir ve bu arada, Plehanov Yoldaş görevine devam etmelidir. Geçtiğimiz 15 Ocak tarihli toplantıda yeni bir temsil tarzı hazırlamak üzere bir komisyon belirlendiğinden, bu yeni temsil tarzı Rus gruplarının hepsini kısa süre içinde tatmin edebilir."[286]

Plehanov'un USB'deki konumunun korunmasına rağmen, Lenin yine de bir puan kazandı, zira ortaya attığı sorun dikka-

285 Plehanov'un mektubunun İngilizce çevirisi, Gankin ve Fisher tarafından yayınlandı, *agy*, s. 44-45; Rusçası P.K. i S.L., "Lenin i mezdunarodnoe socialisticeskoe Bjuro v 1905 g.", *Krasnaja Letopis'* içinde, 1925, no: 1 (12), s. 116-122.

286 Söz konusu olan, USB'nin 15 Ocak 1905 günlü toplantısında belirlenen ve USB ile uluslararası kongrelerde, üye partilerin temsiline ve oy hakkına ilişkin bir içtüzük tasarısı hazırlamakla görevlendirilen komisyondur.

te alındı. Geriye USB'ye başvuruların sayısını artırarak, RSDİP Merkez Komitesi'nin temsil edilmesini dayatmak kaldı. Nitekim Lenin'in USB'nin Sekreterliği'ne gönderdiği mektuplar sıklaştı: Temmuz 1905'te beş mektup gönderdi.

Bu kararlılık sonuç vermekte gecikmedi: Huysmans, Rus sosyal-demokrasisinin iki fraksiyonu arasında esasa dayalı bir anlaşmaya varma umudunu yitirmeksizin, o an için bir uzlaşma çözümü hazırladı; bu çözüm, tıpkı Fransız Sosyalist Partisi (SFİO) için olduğu gibi, bir çoğunluk ve bir azınlık delegesinden oluşan çifte temsil sisteminden ibaretti.

Bu tasarının kabulünü beklerken, Huysmans 11 Temmuz'da Lenin'e bir mektup gönderdi (elde yalnızca bir özeti var): Bu mektupta, Yürütme Kurulu'nun o an için delege olarak Plehanov'u muhafaza etme kararı bir kez daha belirtildi. Ancak Huysmans, bundan böyle, Plehanov'un da onayıyla, Büro'nun yayınladığı ve delegelerine gönderdiği tüm belgeleri Lenin'e de göndereceğini ekledi.

Ancak girişiminde ısrar edebilmek için Lenin'in şimdi Merkez Komitesi'nin açık ve resmî bir onayına gereksinimi vardı. Ne var ki Merkez Komitesi'nden ses çıkmıyordu ve hatta Plehanov'a gösterdiği sempati, Enternasyonal önünde zor duruma düşme riski taşıyan Lenin'i tedirgin ediyordu. Nitekim 12 Temmuz'da Lenin, Plehanov'un USB delegesi olarak kalmasının olanaksızlığı konusunda üyeleri ikna etmek üzere, Merkez Komitesi'ne ivedi ve ayrıntılı bir mektup gönderdi: "Partiye girmeyi ve Üçüncü Kongre'yi tanımayı reddeden bir insanı parti delegesi olarak tayin etmeye hakkımız var mı... Plehanov'u tayin etmekle, onu yalnızca şımartıyoruz ve kesin olarak harcıyoruz. Başta Plehanov'dan yanaydım, ancak şimdi onun koşulsuz olarak tayin edilmesini olanaksız görüyorum." Lenin, USB'nin iki fraksiyon arasında anlaşma sorununu ısrarla ortaya koyduğu bir uğrakta, bu sorunun Plehanov gibi bir insana bırakılamayacağı sonucuna

varıyordu.[287] Merkez Komitesi Lenin'in üstelemesine rağmen sessizliğini bozmadı.

Bu arada Lenin'e, USB Sekreterliği'nden iki önemli belge ulaştı. Birincisi: Bebel'in Yürütme Kurulu'nun Rus sosyal demokratlarını karşı karşıya getiren görüş ayrılığını ele almasını hedefleyen yeni bir önerisiyle ilgili olarak, Sekreterlik, bir USB üyesinin başkanlığında iki fraksiyon için konferans toplamayı öneriyordu.[288] 20 Haziran'da gönderilmiş bu ilk belge Lenin'in eline ancak üç hafta sonra, hemen hemen 20 Temmuz'da Huysmans'ın gönderdiği ikinci belgeyle eşzamanlı olarak geçti; bu ikinci belgede, Enternasyonal Sekreteri, yakın bir gelecekte RSDİP'in, herkesi tatmin edecek bir temsil tarzının uygulamaya sokulacağını ve bu arada Yürütme Kurulu'nun talebi doğrultusunda, Plehanov'un geçici olarak USB delegesi olarak kalmayı sürdüreceğini bildiriyordu. Lenin 24 Temmuz'da Huysmans'a cevap verdi: Plehanov'un konumunu korumasına kesin olarak karşı olduğunu, onun iki Rus fraksiyonunu ayıran tartışmada tarafsız olamayacağını ifade etti. Bebel'in önerisine gelince, Lenin önerinin esasına girmeksizin, buna geçerli yanıt vermeye tek yetkilinin Merkez Komitesi olduğunu belirtiyordu ve Alman sosyalist demokrasisinin Menşeviklerden yana tutum ortaya koyduğuna işaret eden birkaç açıklamayla yetiniyordu. Beş gün sonra, 29 Temmuz'da, Lenin Merkez Komitesi'ne yeniden seslendi ve aynı zamanda, Merkez Komitesi'ni "Plehanov sorunu"nu en kısa zamanda çözüme kavuşturmanın zorunlu olduğuna ikna etmek üzere, Ljadov'u (Mandel'stam) Rusya'ya gönderdi: Lenin'e göre Plehanov, RSDİP içinde olan bitenler hakkında USB'ye taraflı bilgi vermekle "inanılmaz derecede saygısızca" davranmıştı. Lenin attığı bu iki adımla, Merkez Komitesi'ni âdeta istemeden davranmaya sürükledi; güven sorununu gündeme getirdi: "USB ile doğrudan ilişkiyi zor kurabildim; bu da Plehanov'u yanlışlayabilmeme olanak

287 V.I. Lenin, *Socinenija*, 3. Baskı, c. 8, s. 7-8.

288 Bebel'in 22 Haziran tarihli mektubu için bkz. B. Brachman, *agy*, s. 655 vd.. Ayrıca bkz. Dietrich Geyer, *agy*.

verdi. Bunun üzerine Plehanov temsilcilikten vazgeçti. Bildiğiniz gibi ben Plehanov'un tayin edilmesine mutlak olarak karşı değildim, ancak şimdi bu akıl dışı olur. Bu durum beni öylesine zora sokar ki, durumum taşınamaz hale gelir. Bu bizleri USB'nin gözünden kesin olarak küçük düşürür. Unutmayın ki yurtdışındaki sosyal demokratların neredeyse hepsi, 'ikona'dan [bir simge haline gelmiş olan Plehanov'dan] yana, bizi bir hiç olarak görüyor ve bize üstten bakıyor. Düşünmeden bir karar alırsanız, her şeyi heba edersiniz. Bu nedenledir ki Verner ve Schmidt'ten, en kısa zamanda, geçici olarak bile olsa, benim girişimlerime destek olmalarını bekliyorum."[289]

Merkez Komitesi'nin cevabını bilmiyoruz. Bilinen, Merkez Komitesi üyelerinin (Bogdanov, Krasin, Rumyançev, Postolovski), kamuoyu önünde Plehanov lehine tutum almaktan geri durmakla birlikte, Lenin'i USB'ye aday gösterme konusunda duraksamaya devam ettikleri. Kararsızlıklarının son bulması için, 3-6 Eylül'de toplanan Güney Rusya Kurucu Konferansı'nın Plehanov'dan USB'de Menşevikleri temsil etmesini talep eden kararını beklemek gerekti.[290]

O tarihlerde Rusya'daki devrimci konjonktür ortamında, Lenin'i ilk bakışta ikincil önemdeki bir sorunu böylesine ısrarla ortaya koymaya iten nedenler nelerdi? Gerçekte, RSDİP'in USB'de temsili sorunu, Bolşevikler ile Menşevikler arasındaki mücadelenin bir parçasıydı. Saygınlığı ve manevi otoritesi yüksek olan USB'ye tam yetkili olarak katılmayı başardığı takdirde, Lenin'in yalıtılmışlığı bertaraf olacaktı: Enternasyonal'in önünde fraksiyonunun kabulünü dayatıyordu. Ayrıca, Merkez Komitesi'ne gönderdiği mektuplarda ortaya konduğunu gördüğümüz daha özel başka nedenler de onu harekete geçiriyordu. Her şeyden önce

289 V.I. Lenin, *Socinenija*, 3. Baskı, c. 8, s. 21.

290 Bu konuda Lenin'in 10 Ekim (27 Eylül) 1905 tarihli *Proletarij*'de yayınlanmış "Predstavitel'stvo R.S.D.R.P. v M.S.B." başlıklı cevabına bakınız; *Socinenija*, 3. Baskı, c. 8, s. 275-277. Ayrıca, 8 Ekim 1905 tarihli Merkez Komitesi'ne mektubuna, *agy*, s. 254.

finansal nedenler: Rus devrimine destek için uluslararası sosyalizm tarafından toplanan fonların paylaşımı, değişik fraksiyon ve gruplara üye Rus ve Polonyalı sosyalistler arasında hararetli tartışmalara yol açıyordu. Ardından politik nedenler: Lenin, "Rus işleri" konusunda, USB'nin devrimci Rusya adına ve Rus devrimi konusunda yayınladığı bildiri ve sirkülerin yönelimi ve ruhu üzerinde, USB'ye etkide bulunabileceğini düşünüyordu. Nihayet USB'nin Rus sosyal-demokrasisinin birliği sorununu çözüme kavuşturmak üzere çağıracağı konferans toplandığı takdirde, kaynaşmayı, Bolşeviklerden yana bir zemin üzerinde hazırlamaya çalışmak istiyordu. Nitekim daha Temmuz ayı sonlarında, bu konuda ayrıntılı bir taktik plan hazırlamıştı: USB Sekreterliği'ne karşı ileri sürdüğü tek koşul, tasarlanan konferansın "bir ön görüş alışverişi karakteri"ni korumasıydı.

USB Yürütme Kurulu ve Sekreteri Camille Huysmans, büyük ihtimalle, Lenin'in kendi Merkez Komitesi'yle çözmek zorunda olduğu güçlükleri bilmiyordu. Onu bu Merkez Komitesi'nin yetkili temsilcisi olarak görüyorlardı ve Kasım 1905 başlarında Lenin'in, RSDİP Merkez Komitesi imzasıyla USB delegesi olarak resmen tayin edilmesini hiçbir tereddüt göstermeden kabul ettiler.

O tarihte RSDİP ile ilgili işleri düzene koymaya yönelik konferans hazırlıkları son aşamasına gelmişti. USB Yürütme Kurulu her türlü pratik önlemi almış ve geriye yalnızca tarihi tespit etmek kalmıştı. Ancak Rusya'daki olaylar hızlandı, politik göçmenler kitlesel olarak ülkelerine geri döndü, iki fraksiyon *de facto* [fiilen] birleşti ve konferans projesi *sine die* [süresiz] ertelendi. 14 Kasım'da Lenin, Camille Huysmans'a kısa süre sonra yola çıkmayı planladığını ve dolayısıyla, USB'deki görevlerini yerine getiremeyeceğini bildirdi: Yerine geçici olarak Orlovski'yi (Vorovski) bıraktı. Böylece Lenin ile USB Sekreteri arasındaki ilişkilerde ilk dönem sona erdi: O zamanlar iki taraf da gönderdikleri kuru mektuplar dışında insani olarak birbirini tanımıyordu. Lenin'e göre Huysmans, Uluslararası Büro'nun basit bir görevlisinden öte

bir şey değildi; Huysmans'a göre Lenin, Enternasyonal'in her şeyden önce ülkelerinde patlak veren devrim nedeniyle ilgi gösterdiği o gürültücü politik göçmenlerden biriydi.

Rus sosyal-demokrasisi içinde olayların gelişimine gelince, USB 1905 yılı sonu itibarıyla kendini elbette mutlu sayabilirdi. Nitekim İsviçre'de kalmış olan Plehanov, 25 Kasım 1905'te Huysmans'a şunları yazdı: "Partimizdeki durumla ilgili endişelerinizi gidermek üzere, bir an önce size bildirmek isterim ki, iki fraksiyon (Bolşevik ve Menşevik) Sen Petersburg'da, 'Federatif Kurul' aracılığıyla birleşti. Umalım ki bu, Rus sosyal-demokrasisinin tam birliğinin ilk adımı olsun."[291] Gerçekten de Nisan-Mayıs 1906'da toplanan RSDİP Dördüncü Kongresi bir "Birleşme Kongresi" gibi göründü ve bölünmeye son verdi. Bu bağlamda Enternasyonal, Amsterdam Kongresi kararının Rus örneğinde uygulandığı yanılsamasına kapıldı.

İKİNCİ BÖLÜM

1907-1911

Rusya'ya döner dönmez bir buçuk yılı aşkın bir süre devrimci anafora kapılan Lenin, USB Sekreterliği'yle hiçbir doğrudan ilişki kurmadı. Delege olarak görevlerini ilk kez Ağustos 1907'de yapılan Stuttgart Sosyalist Enternasyonal Kongresi'nde yerine getirdi.

Lenin kongre çalışmalarına başkanlık edecek Divan üyesiydi. USB toplantılarının tümüne ve burada yapılan tartışmalara katıldı.

Her sabah kongre komisyon çalışmalarından önce yapılan USB toplantılarının geniş özetini aktan *Le Peuple* gazetesinde, Rus delegesinin o sıralarda Enternasyonal'in gözde tenorlarının aşina olduğu bir kişilik haline geldiğine ilişkin anlatımlar yer alıyordu: "Müteveffa Duma'nın sosyalist lideri Lenin, Rosa

291 Bu mektubun aslı Camille Huysmans arşivinde.

Luxemburg'un solunda oturuyordu. Sarışın küçük bir bıyık, erken dökülmüş saçların genişlettiği büyük bir alın, keskin bakış, enerjik ve kibar bir yüz, gerçekten etkileyici bir tip."[292]

Lenin'in Stuttgart Sosyalist Kongresi'ndeki yeri oldukça iyi bilinir.[293] Bilindiği gibi Lenin (zamanla kısa süreceği ortaya çıkan bir dostluk kurduğu) Rosa Luxemburg'un yardımıyla, kimi yöneticilerin reformist taktiğine kararlı bir biçimde muhalefet eden devrimci Marksist delegeleri özel bir toplantıya çağırmaya çalıştı. Bu girişim başarısız denemese de çağrıya pek az sayıda delegenin olumlu cevap vermesi nedeniyle tartışmalı bir başarıya ulaştı. Buna karşılık Lenin, USB toplantısındaki konuşmalarıyla başarılar kazandı; örneğin Siyonist sosyalistlerin üyelik talebinin reddedilmesini sağladı.

Özellikle kongrenin ana sorununda, yani savaş durumunda sosyalistlerin alacağı tutum konusunda zafer kazandı. Rosa Luxemburg ve Martov ile birlikte Lenin, Bebel'in sunduğu karar önerileriyle ilgili olarak, savaş patlak verdiği takdirde, sosyalist ödevin yalnızca savaşa son verdirmek değil, savaşın yarattığı krizden kapitalist sistemin bütününün iflasını hızlandırmak için yararlanmak olduğu yönünde bir değişiklik önergesi verdi. Kişisel konuşmalarla yıldızlaşma kaygısından uzak olan Lenin, kongrede ortak değişiklik önergesini savunmayı diğer delegelerin iyi tanıdığı Rosa Luxemburg'a bıraktı; önerge oy çokluğuyla kabul edildi.

Lenin Stuttgart Kongresi'nin akışından ve sonucundan çok hoşnut olduğunu belirtti: Bu kongrenin Enternasyonal'in nihai olarak sağlamlaşmasının kanıtı olarak görmek istedi ve onu revizyonizme karşı devrimci Marksizmin büyük bir zaferi olarak selamladı.[294] Artık uluslararası kongreler sayesinde, önemli tüm

---

292 *Le Peuple*, 18 Ağustos 1907, No: 230, s. 1, sütun 5.

293 Gankin ve Fisher, *agy*, s. 50-65; N.I. Krutikova, *Iz istorii bor'by Lenina protiv oportunizma na mezdunarodnoj arene, Stuttgartskij kongress, August 1907*, Moskova, Gospolitizdat, 1955, 222 sayfa.

294 Bkz. Lenin'in kaleme aldığı kongre raporu, *Socinenija*, 5. Baskı, c. 16, s. 79-89.

sorunlara "devrimci Marksizmden esinlenmiş çözümler" getirebileceği, çabalarını eşgüdümlü kılmak üzere değişik partilerdeki sol eğilimleri destekleyebileceği umudunu taşıyordu. 1908-1911 yılları boyunca USB içindeki titiz faaliyetini işte bu çerçeveye oturttu. 1908 başlarında, önce Cenevre ardından Paris'te yaşadığı ikinci politik göçmenliği, USB ile ve özellikle Camille Huysmans ile ilişkilerini daha kolayca yürütmesine katkıda bulundu.

Lenin 1908-1911 arasındaki USB toplantılarının hepsine katıldı; bu toplantıların tam nasıl geçtiği ve çalışmalara kendi katkıları konusunda Rus sosyal demokratlarını sürekli bilgilendirdi: bu amaçla *Proletarij* gazetesinde ayrıntılı raporlar kaleme aldı. Daha sonraları Zinovyev, Lenin'in bu toplantılara içi daralarak gittiğini ve tanık olduklarından âdeta hasta bir halde geri döndüğünü söyledi.[295] Ancak 1919 sonrasına, Komintern'in Sosyalist Enternasyonal ile sürekli bir polemik içinde olduğu günlere ait bu sözlere ne kadar itibar edilebilir? Nitekim tüm belgeler ve özellikle (Lenin'in kendi kaleme aldıkları da dâhil olmak üzere) USB'nin bu toplantılarının raporları, Zinovyev'in ifadesini kesin bir biçimde yalanlıyor. Ayrıca Huysmans'la mektuplaşmaları da bugün yeni bir tanıklık getiriyor. Bunlar Lenin'in, 1912'ye kadar tartışmasız bir biçimde Enternasyonal'in geleceği konusunda tam bir iyimserlik ve mutlak bir güven duyduğunu, Enternasyonal'e dünya sosyalizminin en üst manevi otoritesi olarak bağlı olanlar safında yer aldığını gösteriyor. Enternasyonal içinde çok çeşitli görüş, akım ve eğilimin varlığı, ifade özgürlüğünden yararlanmaları, sosyal demokrat önderlerin tümü gibi Lenin için de normal, doğal bir şeydi. Uçlar arasında bir yakınlaşma temeli bulmaya çalışan "ortodoks Marksistlerin" çoğundan Lenin'i ayıran şey, devrimci Marksizmin ödevinin revizyonist eğilimlerle mücadele etmek, onları tecrit edip azınlığa düşürmek olduğu görüşüydü.

295 Zinovyev, "Lenin i Komintern", *Socinenija*, c. 15, s. 254. Bu bakış açısını Gankin ve Fisher de paylaşıyor, *agy*, s. 66.

Büyük parti delegelerinin çoğundan (özellikle Almanya ve Avusturya delegelerinden) farklı olarak Lenin, USB'yi sosyalizmin genelkurmayı olarak görüyor ve onun çalışmalarına katılmak, kendi açısından, Enternasyonal'in yönetimine katılmak anlamına geliyordu.

Lenin'in her şeyden önce USB toplantısına katılmaya öncelik verdiğinin bir kanıtı da Huysmans'a gönderdiği 1 Mart 1908 tarihli mektubudur: USB'nin yakın bir gelecekte toplanacağı söylentisi üzerine Lenin, uzun zamandır planladığı, Capri'ye Gorki'nin yanına gidip felsefi fikirlerini alabildiğine eleştirdiği Bolşevik aydınlar grubu önderi, Merkez Komitesi üyesi Bogdanov'la görüşmesini ertelemişti.

Burada Lenin'in USB'nin yıllık toplantı çalışmalarına katkısı incelenmeyecek: bu, uzun bir çalışma gerektirir. İyi bilinen birkaç olguyu özetleyip anmakla yetinelim.

10-12 Ekim 1908'de, Brüksel'de birbirinin ardı sıra yapılan USB'nin Onuncu Toplantısı'nın, Sosyalist Parlamenterler Arası Komisyon'un Üçüncü Konferansı'nın ve Sosyalist Gazeteciler İkinci Konferansı'nın Uluslararası Sekreterlik tarafından yayınlanmış resmî raporları, bize Lenin'in tartışmalara aktif bir biçimde katıldığını gösteriyor.[296] Siyonist sosyalistlerin üyelik sorunu bir kez daha gündeme geldi ve Lenin ret tutumunu geliştirmeyi sürdürdü. Öte yandan İngiliz İşçi Partisi'nin (Labour Party) üyeliğe kabulü konusunda özellikle Kautsky ve Adler ile tartıştı. Kautsky tarafından verilen karar önerisi üzerine Lenin, Enternasyonal'e kabul konusunda daha nüanslı bir gerekçe değişikliği ileri sürse de kabul görmedi. Yine de 26 Ekim 1908'de Huysmans'a gönderdiği mektupla, değişiklik önerisinin eksiksiz ve *in extenso* [bütünüyle] yayınlamasını talep ederek mü-

296 Bkz. *Le Bureau Socialiste International. Compte rendu officiel* a) *de la deuxième réunion des journalistes socialistes (10 octobre 1908)*; b) *de la dizième séance du Bureau Socialiste International (11 octobre)*; c) *de la troisième conférence de la commission interparlementaire (12 octobre)*, Gand, Société Coopérative "Volksdrukkerij", 1909, 104 sayfa.

dahalesine nasıl büyük önem verdiğini gösterdi. Bu mektuptan üç gün sonra, *Proletarij* gazetesinde değişiklik önergesinin tam anlamını ayrıntılı olarak açıkladığı bir rapor yayınladı: Kautsky ve Adler'le olduğu kadar, sekter olarak değerlendirdiği Labour Party'nin üyeliğine karşı çıkanlarla (R. Abramov, Hyndman, Rubanoviç) da hemfikir olmadığının altını çizdi. Kautsky'nin metnine ana itirazı, esas olarak, Labour Party'nin yönelimiyle ilgili kaleme alınmış paragrafın kolayca oportünist bir anlamda yorumlanıp kullanılabilir olmasıydı.[297] Bir yıl sonra, 7 Kasım 1909'da USB'nin 11. Toplantısı, Lenin'e, Enternasyonal'in sol kanadının gelişmesine verdiği önemi ve Reformistlerden kopuş girişimlerine sağlayacağı desteği ortaya koyma olanağını verdi. Gerçekten de toplantının gündeminde, o yılın başlarında meydana gelen bölünme sonucunda sol kanat tarafından oluşturulan Hollanda Sosyal Demokrat Partisi'nin üyeliği sorunu yer alıyordu. Tartışmalar birbirine karşıt iki karar tasarısı çevresinde yürütülüyordu: Singer'in sunduğu önerge HSDP'nin talebini desteklerken, Adler'in önergesi bu talebi olumsuz karşılıyordu. Lenin Adler'in önergesine karşı çıktıysa da bu önerge küçük bir çoğunlukla kabul edildi.[298] USB'nin kararı Alman sol sosyal-demokrasisinde güçlü bir hoşnutsuzluk yarattı; Adler'i "uluslararası oportünizmin avukatı" gibi davranmakla suçladılar. Lenin de bu değerlendirmeye katıldı ve *Leipziger Volkszeitung* ve *Bremer Bürgerzeitung* gazetelerinde yayınlanmış eleştirileri açıkça destekledi. "Hollanda Sosyal Demokrat Partisi olayı", Lenin'in, Enternasyonal'in türdeş olmayan sol kanadının bütününe dayalı bir ortak eylemle, revizyonizme karşı mücadele yürütme kararlılığını daha da pekiştirdi.

Kopenhag Uluslararası Kongresi, her ülkeden devrimci Marksizm temsilcisi olan delegeleri özel bir konferansta bir

297 V.I. Lenin, "Zasedanie Mezdunarodnogo Socialisticeskogo Bjuro", *Socinenija*, 5. Baskı, c. 17, s. 233-249.

298 *Bulletin Périodique du Bureau Socialiste International*, I, no: 2, s. 34-43.

araya getirmeye yönelik yeni bir girişime çerçeve oluşturdu. Bu toplantıya Jules Guesde, Charles Rappoport, Rosa Luxemburg, J. Marchlewski, Plehanov, Riyazanov, Lenin, de Brouckère, P. Iglesias, C. Rakovski, A. Braun (Avusturya) vb. katıldı. Katılımcı sayısı ve kalitesi bakımından, Stuttgart'taki benzer toplantıya oranla bu büyük bir başarı oldu. Ancak toplantının sonucu hakkında bir değerlendirme yapmak olanaklı değil, zira bu toplantının belgeleri yok.[299]

Kopenhag'da kalabalık ve aktif bir Rus delegasyonu vardı. Lenin şahsen USB toplantılarına ve kongrenin belli başlı komisyonlarından biri olan kooperatifler sorunu komisyonuna katıldı. Kooperatiflerle ilgili alınan karar konusunda kimi çekinceleri bulunsa da (Stuttgart'ta oylanmış metnin ana noktalarını yinelemekle yetinen) militarizm konusundaki karardan çok hoşnut kaldı.

Lenin'in USB'ye verdiği dikkat ve önem, yalnızca yıllık toplantılara katılımıyla sınırlı değildi. Uluslararası Sekreterlik ile hızlı ve doğrudan ilişki kurmak için, 1908'den itibaren, Brüksel'de oturan sürekli bir temsilciye sahipti; önceleri G. Salomon (İsetski) daha sonra 1909'dan 1914'e kadar İ. Popov bu görevi yürüttü. Anılarında aktardığı kadarıyla Popov'un görevi, "Enternasyonal'deki resmî parti temsilcisi Vladimir İlyiç'i, Rus Partisi içindeki keskin fraksiyon mücadelesinin karmaşık durumunu ve ilerleyişini doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ilgilendiren veya gelecekte ilgilendirebilecek olan sorunlar konusunda, USB'deki mevcut tutum, Yürütme Kurulu'nun ve büyük sosyalist partilerin etkili yöneticilerinin niyetleri, projeleri hakkında bilgilendirmek"ti.[300]

Lenin Camille Huysmans'la düzenli bir mektuplaşma yürüttü. Yüz yüze görüşmeleri de oldukça sıktı. Stuttgart'ta Uluslararası Sosyalist kongrede tanışmışlardı. Lenin, Enternasyonal

299 S. Bantke, "V.I. Lenin i bol'sevizm na mezdunarodnoj arene v dovoenny period", *Proletarskaja Revoljucija*, 1929, no: 2-3 (85-86), s. 34.

300 I.F. Popov, "İz vospominanij o V.I. Lenine", *Istoriceskij Arhiv*, 1960, No: 1, s. 170.

Sekreteri'nin şahsında, proje ve fikir zengini bir insan keşfetti; gerçekten de Huysmans, göreve başladıktan iki yıl sonra, Brüksel'deki Maison du Peuple'de görüşlerine büyük ağırlık verilen bir otorite haline gelmişti. USB çalışmalarının örgütlenmesindeki başarıları, girişimleri, ona Lenin'in de gözünden kaçmayan bir saygınlık kazandırmıştı. Bu iki insan arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan değişiklik mektuplarına da yansıdı. Resmî ve kısa ifadeli olsa da mektupları kişisel bir havayı yansıtır ve karşılıklı saygılarını anlamaya olanak verir. Aslında biri pek Ortodoks olmayan ve ılımlı bir ülkenin sosyalizm gelenekleriyle, diğeri ise USB'nin kendini kurtarmaya çalıştığı aşırılık ikliminde yetişmiş iki mektup arkadaşı, görüş, ideolojik yönelim ve mizaç bakımından büyük farklılıklar taşısa da aralarında, Huysmans'ın da vurguladığı gibi, aşikâr bir sempati vardır veya doğmaktadır: "Seine (Lenin'in) Stellung zu mir war immer eigenartig. Er verstand mich wohl nicht ganz. Einmal fragte er: 'Huysmans, was sind Sie eigentlicht für ein Mensch?' Ich glaube, er hatte ziemlich Sterke Sympathien für mich. Er sah, dass ich Mut hatte auch gegen Vandervelde vorzugehen. Am meisten gefiel ihm wohl meine Haltung in der Flämischen Frage, die seinem Auffassungen über die sozialistische Stellung zu nationalen Bewegungen entsprach.

Lenine hingegen interessierte sich sehr für meine Haltung in Flamen Problem, fand mich aber wohl zu zurückhaltend. Er sagte mir einmal: 'Huysmans, Sie sind mutig, Sie müssen weitergehen'."[301]

301 Kitabın aslı Almanca. Hammilton Terrace'in C. Huysmans'la söyleşisi, Londra, 1943 (Daktilo edilmiş notlar), Huysmans Arşivi. Çevirisi: "Onun (Lenin'in) bana karşı tutumu her zaman kendine özgü olmuştur. O beni herhalde tam olarak anlamıyordu. Bir defasında şunu sormuştu: 'Huysmans, Siz nasıl bir insansınız?' İnanıyorum ki o Vandervelde'ye karşı da harekete geçecekti. Onun en çok hoşuna giden, ulusal hareketler konusundaki sosyalist konum çerçevesinde, onun görüşlerine uygun düşen benim Flaman Sorunu'ndaki tutumumdu.
Lenin öte yandan Flaman Problemine ilişkin tutumumla çok ilgileniyordu, ama beni galiba çok ihtiyatlı buluyordu. Bir defasında şöyle demişti: 'Huysmans, siz cesursunuz, yolunuza devam edin'."

USB Sekreteri ile Rus delegesi arasındaki işbirliği, 1907-1912 döneminde olabildiğince içten ve samimi gözüküyor. Somut ve sınırlı birtakım sorunlara çözüm bulmak da genel olarak kolaydı. Örneğin İran Devrimi'yle dayanışma çağrısında olduğu gibi, Sekreterlik, Lenin'in başlattığı kimi girişimleri hemen tekrarlamakta tereddüt etmiyordu.

Fraksiyonlar arasında zorlu bir mücadele süregitmesine rağmen, RSDİP'in iç durumuyla ilgili olarak Uluslararası Büro ciddi bir endişe duymuyordu, zira biçimsel birlik kurtarılmış gibi görünüyordu. Gerçekten de 1909'dan 1910'a kadar *statükoyu* koruma ve hatta yakınlaşma iradesinin kanıtları arttı. Nitekim, iki Rus alt seksiyonunun temsilcileri, Rubanoviç ve Lenin, Çar'ın Avrupa Gezisi'ne karşı Büro'nun çıkardığı bir bildiri için ortak girişimde bulundular. Bir yıl sonra Kopenhag Kongresi sırasında Lenin USB'ye başvurarak, RSDİP'in var olan temsilcisine –kendisine– ek olarak, partisinin "birliğe doğru attığı ciddi adımlar"a işaret etmek üzere bir yedek delegenin –bu durumda G. Plehanov'un– belirlenmesini önerdi. Plehanov da Eylül 1910'da, likidatörlere (tasfiyecilere) karşı mücadelenin artık ortak eylem platformları haline geldiği değerlendirmesinde bulunarak, Bolşeviklerle işbirliği yapmayı kabul etti. Plehanov Bolşevikler ile Menşevikler arasında oluşan uçurumu açıkça mahkûm etti ve bunların düşman olmayıp sadece aynı parti içinde birbirlerinin rakibi olduklarını vurguladı: "Bizler yalnızca aynı partinin üyeleri değiliz, son zamanlarda bu partinin varlığı için gitgide daha sık birlikte konum alıyoruz."[302]

Tüm bu konum alışların beslediği hayaller, Ocak 1912'de, gün yüzüne çıkan çelişkilerle RSDİP'teki bölünme nihai hale gelince, aniden bir daha kurulamamacasına yıkıldı.

302 "Dokumenty G.V. Plehanova. K 100 – letiju so dnja rozdenija", *Istoriceskij Arhiv*, 1956, No: 6, s. 15 ("Plehanov peresel k bol'sevikam" başlıklı makale metni.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1912

Lenin'in USB'deki dosyası 1912'de alabildiğine kabardı. USB Sekreterliği'nin o yıl delegelere ve üye parti sekreterlerine gönderdiği otuz sirkülerden dokuzu Lenin'den geliyordu veya en azından onunla ilgiliydi. Bunların yanı sıra RSDİP delegesi ile Uluslararası Sekreter arasında yoğun bir mektuplaşma vardı. Tüm bu belgeler, Enternasyonal'e, Rusya sosyal-demokrasisi içinde patlak veren derin görüş ayrılıklarını, tartışmaları ve bölünmeleri yansıtıyordu. Rus sosyalistlerinin birlik sorunu bir kez daha kendini hissettirdi ve Ağustos 1914 krizine kadar USB'nin uğraşıları içinde özel bir yer tuttu.

Bu sorun gerçekten de değişik sosyalist partilerde bölünmelerin artmasıyla doğan rahatsızlığı ağırlaştırdı. Sosyalist Enternasyonal açısından sorun, artık yalnızca Amsterdam Kararı'na saygı gösterilmesinden ibaret olmayıp bundan böyle daha ciddi bir dağılma sürecine karşı çıkmaktı: USB bu koşullarda, sosyalist yöneticileri kendi partilerinde birliği koruma zorunluluğu konusunda ikna etmek durumundaydı. Camille Huysmans'ı, özellikle bizi burada ilgilendiren Rus olayında, aracılık sınırlarını aşan birtakım girişimlerde bulunmaya yönelten nedenler bu bağlamda daha iyi anlaşılır.

Bilindiği gibi Bolşevikler ile Menşeviklerin, aynı parti içinde bir arada varoluşunun geri dönülmez biçimde son buluşu 5(18)-17(30) Ocak 1912 tarihli Prag Konferansı'nda meydana geldi: Elimizdeki belgeler, özellikle bu olayın Enternasyonal'e nasıl sunulduğunu ve sosyalist kamuoyu tarafından nasıl karşılandığını gösteriyor.

10 Mart 1912'de Lenin, "RSDİP örgütleri delegelerinin konferansı" hakkında Yürütme Kurulu'na bir rapor gönderdi ve Huysmans'tan bunun tüm üye partilerin sekreterlerine dağıtımı-

nı yapmasını istedi. USB Sekreteri, ciddi sonuçlar doğuracağından kuşku duymaksızın raporu sirküler halinde tüm partilere ve haber olarak da basına iletti. Böylece Lenin'in metni, tüm dünyada birçok sosyalist gazetede ve diğerlerinin yanı sıra USB'nin yarı resmî organı kabul edilen Brüksel'deki *Le Peuple*'de eşzamanlı olarak yayınlandı.

Bu sirküler değişik Rus sosyal demokrat grupların şiddetli protestolarına yol açtı. Nitekim 21 Mart'ta Huysmans'a, üye partilerin delegelerine ve sekreterlerine iletilmesi ricasıyla, Paris'te 12 Mart 1912'de "Parti üyeleri Genel Kurulu" tarafından kabul edilmiş bir protesto kararı gönderildi. Bu kararı, Bund "*Yurtdışı Komitesi*"nin, "parti zemininde yer alan" Menşeviklerin, "*Vpered grubu*"nun, "parti zemininde yer alan" Bolşeviklerin, *Golos Social Demokrata* ve *Pravda* (Troçki) redaksiyonlarının temsilcileri imzalamıştı. 26 Mart'ta bu kez G. Çiçerin, "*RSDİP Yurtdışı Grupları Merkez Bürosu*" adına, "Partilerinin sözde konferansına ilişkin bir notun, 23 Mart'ta *Le Peuple*'de yayınlanmasını" protesto etti ve USB'ye şu bilgiyi verdi: "Söz konusu olan aslında Lenin yandaşlarının bir toplantısıdır"; dolayısıyla Lenin'in belirttiğinin aksine, partinin yüksek organı olarak toplanma hakkı yoktur. S. Grumbach ve A. Kollontay da gönderdikleri protesto mektuplarında, 12 Mart'ta Paris'te alınan karara katıldıklarını belirttiler.[303]

Verdiği cevapta C. Huysmans kesin ifadeler kullandı. Her türlü taraflılık suçlamasını reddetti: "Görevi çerçevesinde, resmî iletişimler dışında üye partilerde olan bitenleri bilmek durumunda değildi ve sekreter olarak, Lenin Büro'da delege olduğu sürece, onun kendisine ulaştırdığı tüm belgelerin dağıtımını yapmak zorundaydı." Aynı şekilde, üye partilerden veya bir USB delegesinden geldiği takdirde, cevapların dağıtımını yapmaya da hazırdı. Tutumunu böyle tanımladıktan sonra, kendisine iletilmiş belgeleri Plehanov'a göndererek işin esası konusunda ona danış-

303 Bu mektuplar Huysmans Arşivleri'nde korunmamıştır. Özetlerini Sekreterlik mektuplaşmaları dökümünde bulduk, Kütük IV.

ma yoluna gitti. Huysmans Arşivleri'nde, Plehanov'un 30 Mart'ta gönderdiği cevabın yalnızca bir özeti var:

> (Prag) Konferansı bizi bir bölünmeye tamamen hazır hale getiren bir davranış oldu. Bölünme öylesine olası ki, partimizin bu konferansa katılmamış örgütlerinin tümü -ve bunlar büyük çoğunluğu oluşturuyor- başka bir konferans öneriyor.
>
> USB, hem Lenin fraksiyonu Merkez Komitesi'ne hem de partinin geri kalan bölümünü bir araya getirecek konferansın Düzenleme Kurulu'na bir mektup göndererek, her ikisini de örgütümüzün birliğini yeniden sağlamak için gerekli adımları atmaya davet edebilir.
>
> Sorumlunun kim olduğunu tespit etmenin bir anlamı yok; önemli olan terazinin kefelerinden ne birine ne de ötekine ağırlık koymak ve karar için tarafsız olarak mücadele etmektir.[304]

Yürütme Kurulu, Plehanov'un mektubunun içeriğine tümüyle katıldı ve kendisinden, bir mutabakat konferansı toplamak amacıyla Rus sosyal demokrat fraksiyonlarının tümüne yönelik bir bildirinin ön taslağını hazırlamasını istedi.

Değişik grupların tepkilerinin şiddeti, Yürütme Kurulu üyelerinin Huysmans'a, bu önemli sorunun, yani Lenin grubu ile, Prag Konferansı'nı "partiyi bölünmeye götüreceğini bile bile bir grup tarafından parti bayrağının açıkça gasp edilme girişimi..." olarak değerlendiren protestocular grubu arasındaki ilişkilerin gerçek mahiyetinin değerlendirilmesinde, aşırı hassasiyet göstermesini tavsiye etmelerine yol açtı.

USB Sekreteri görevini eksiksiz yerine getirebilmek için büyük bir kararlılıkla davranmak zorundaydı: (Üye partilere, gerek "Paris" adı verilen kararı, gerekse Lenin'in cevabını göndererek) değişik gruplara görüşlerini ifade etme olanağı verdikten sonra, ne durumun aydınlığa kavuşmasına, ne de karşıt fraksiyonların

304 Bu mektup Huysmans Arşivleri'nde korunmamıştır. Özetini Sekreterlik mektuplaşmaları dökümünde bulduk, Kütük IV.

yakınlaşmasına katkıda bulunmayan polemik notlar alışverişini kesti. Huysmans kendinden emin bir biçimde, RSDİP delegelerinden bu konuyu kapatmalarını ve tartışmalarını yaymak üzere USB'yi aracı olarak kullanmamalarını istedi. Aynı zamanda USB Yürütme Kurulu'na, bir kez daha Rus sosyal-demokrasisi saflarında barış sağlamak üzere bir çağrı yayınlamayı önerdi ve tüm grupların ve örgütlerin birlikte bir toplantı yapması fikrini ileri sürdü. Bu konuda RSDİP içinde yer alan grupların tümünün temsilcileriyle görüşmelerde bulundu. Ancak aracılık önerisi, gerek Menşevikler gerekse Lenin tarafından nazik bir biçimde reddedildi; bu uğrakta böylesi bir toplantının zamansız ve yararsız olacağını belirttiler. Yalnızca RSDİP'in USB'deki ikinci temsilcisi G. Plehanov, Huysmans'ın girişimini destekledi. USB Sekreteri'ne gönderdiği 9 Mayıs 1912 tarihli ve elimizde yalnızca özeti olan bir mektupta, kendi bakış açısını ortaya koydu:

> [Plehanov], koşulları, bir bölünmenin süregitmesine izin verilemeyecek kadar elverişli buluyor.
>
> Lenin haksız, onunla mücadele edenler de. Çıkmazdan çıkışın tek yolu, Plehanov'a, yalnızca parti saflarını terk etmemiş grupların tümünün delegelerinin katılacağı bir parti konferansının toplanmasından geçiyor gibi görünüyor. Toplantı olduğunda, konferans, ayrıldıklarına pişman olanlara karşı alacağı tutuma da karar verecektir.
>
> Lena'daki karmaşık olaylar, USB'ye sözünü söylemek için mükemmel bir fırsat veriyor. Büro bir yandan Rus hükümetinin vahşi uygulamalarına karşı bir protesto yayınlarken, diğer yandan Rusya sosyal demokratlarını birliğe çağırabilir. Plehanov'un kendisi, tüm fraksiyonların delegelerini bir araya getirerek bu birliğin temellerini atacak bir konferans fikrini ileri sürer gibi görünüyor. Büro elbette konferansın toplanma koşullarının belirlenmesinde aracılık hizmeti sunabilir.[305]

305 Envanter IV, fiş 231 (Huysmans Arşivleri).

Lenin'in, Letonya Sosyal Demokrat Partisi Dış Komitesi'nin 4. Duma seçimlerinde, sosyal demokrat birliği sağlamak ve Rusya'daki seçim kampanyasına maddi destek için Alman Sosyal Demokrat Partisi yönetiminin tahsis ettiği parayı paylaştırmak amacıyla, RSDİP içindeki "merkezlerin, örgütlerin ve fraksiyonların" temsilcilerinin bir toplantıya çağrılması yönündeki mütevazı tasarısını reddedişindeki şiddet, USB Sekreteri'ni projesini daha uygun bir tarihe ertelemek zorunda bıraktı.

Birkaç ay sonra, Aralık 1912'de bu kez güçlü ve etkili Alman Sosyal Demokrat Partisi yönetimi aracılık sundu ve birleşik bir program ve tüzük hazırlamakla görevli bir mutabakat konferansının kendi gözetiminde toplanmasını önerdi. Bolşevik Merkez Komitesi bunu da reddetti.

Bu inatçı tutumun nedenleri neydi? Lenin ile USB arasındaki yazışmalar, tüm açıklayıcı öğeleri taşımamakla birlikte, bir ana yönü öne çıkarıyor: Enternasyonal'in Rus sosyal-demokrasisinin sorunlarını anlamaması.

Enternasyonal yöneticilerinin çoğunluğu RSDİP'in iç durumu konusunda ilgisizlik sergilese de, 1903'ten beri bu mücadeleyi yakından izleyen, başında Karl Kautsky'nin bulunduğu bir azınlık, yanlış bir varsayımdan hareket ediyordu. Gerçekten de Kautsky, Luxemburg ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin başka yöneticileri, RSDİP saflarındaki bölünmeyi, göçmenler arasında kişisel çatışmalardan ibaret önemsiz tartışmalar olarak görmekte ısrar ediyordu. Kautsky 8 Mart 1911'de Plehanov'a, Rus sosyal-demokrasisi saflarındaki görüş ayrılıklarının, Alman Sosyal Demokrat Partisi saflarında var olanlardan daha önemsiz ve daha az olduğuna inandığını yazıyordu. Gerek Kautsky, gerekse Luxemburg, mücadelenin ve durumun kötüleşmesinin sorumlusu olarak Lenin'i görüyordu. Nitekim Rosa Luxemburg, Clara Zetkin'e 1911'de gönderdiği bir mektupta, Bolşevik RSDİP üyelerinin çoğunluğunun bile birlikten yana olduğu ve yalnızca Lenin'in ve yakın yol arkadaşlarının "fraksiyon tartışmalarını

her şeyin önüne geçirmek istedikleri"[306] kanısını dile getiriyordu. Lenin, Bolşevikleri likidatörlerden (tasfiyecilerden) ayıran derin görüş ayrılıklarının temel ilkelerle ilgili olduğunu ve örgütsel birlik sorununu gündeme getirmeden önce, ilkesel birliği gerçekleştirmenin iyi olacağını uluslararası sosyalist kamuoyuna kanıtlamaya boşa çaba harcadı. 15 Mart 1913 tarihinde Alman Sosyal Demokrat Partisi Parteivorstand'a (Parti Yönetimine) cevabında Lenin şu açıklamayı yapıyordu:

> Bizi 'likidatörlerden (tasfiyecilerden)', –her şeyden önce Rusya'da yeni devrimle ilgili olarak– birtakım derin ilkesel farklılıklar ayırıyor (başında G.V. Plehanov'un bulunduğu mencheviks-partijcy [Menşevik Parti üyeleri] dâhil). Partimiz, Rus işçi sınıfının, onun partisinin, ülkemize gerçek politik özgürlüğü getirmenin biricik yolu olarak, Rusya'da yeni bir devrimi gerçekleştirmek üzere mücadele etmek zorunda olduğunu düşünüyor. İşte likidatörlerin (tasfiyecilerin) karşı çıktığı tam da bu. Onlar tüm taktiklerinde, Rusya'daki gelişmenin, az çok barışçı meşruti bir yoldan gerçekleşeceğini varsayıyorlar. Kolayca anlayabileceğiniz gibi Yoldaşlar, böylesi temel görüş ayrılıkları, parti çalışmasıyla ilgili tüm sorunlarda her türlü ihtilafı kaçınılmaz olarak doğuruyor.
>
> Likidatörler (Tasfiyeciler), RSDİP'imizin (her ne kadar birçok alanda legal sosyal demokrat faaliyet yürütebilir ve yürütüyor olsa da), bugünkü koşullarda ancak illegal olarak var olabileceğini reddediyorlar.
>
> Likidatörler (Tasfiyeciler), bugünkü Rusya'da legal bir işçi partisi kurmayı başaracaklarını umarak örgütümüzü yıkıyorlar. (Burada şunu da eklemek gerekir ki, liberal Kadetler bile partilerini legalleştirmeyi başaramıyorlar.) Dolayısıyla kopuş, tamamıyla likidatörlerin (tasfiyecilerin) eseridir.[307]

306 B.A. Ajzin, "W.I. Lenins Kampf gegen Opportunismus und Revizionismus in der deutschen Arbeiterbewegung", *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, VIII, 1960, H. 3, s. 749.

307 Bu mektubun metni Rusça olarak *Kommunist* dergisinde yayınlandı, 1960, No: 6, s. 12-14.

Bu kısa alıntıda gerçekten de Lenin'in o dönemki yazılarında geliştirmeyi hep sürdürdüğü fikirlerin bir özetini buluyoruz: Vurgulanan ana sorun örgütsel veya taktik ikincil sorunlar değil, tersine Rus devriminin perspektifi sorunudur,

Ne var ki böylesi bir dil ve böylesi gerekçelerin Enternasyonal içinde yankılanması oldukça zordu. O uğrakta Bolşeviklere karşı sistemli ve ilan edilmiş bir düşmanlık henüz söz konusu değildi. Dolayısıyla bu durumun açıklamasını başka bir yerde aramak gerekir. Her şeyden önce de Enternasyonal'deki düşüncenin temel doğrultusunun ayırt edici özelliğinin dar bir Batıcılık olmasında; bunun sonucu olarak da Batı parlamentarizminin deneyimini ve faaliyetini aşan hiçbir sorunun ve hiçbir eylem biçiminin kavranamamasında. Sözel radikalizm, propaganda dilinden ibaretti; devrimden yakın bir olasılık sorunu olarak ciddi biçimde söz etmek, yalnızca Revizyonistler için değil ortodoks Marksistler açısından da saçma veya en azından anlaşılmaz görünüyordu.

Lenin uluslararası sosyalist hareket içinde tek başına kaldığını anladı; yine de Alman sosyal-demokrasisi yönetimini nesnellikten yoksun olmakla ve özellikle Bolşeviklere sağlamayı reddettikleri desteği likidatörlere (tasfiyecilere) vermekle suçluyordu. 1912'de Lenin, henüz Bolşeviklere bu ihtiyatlı yaklaşımın nedenlerinin, Batı sosyal-demokrasisinin, hasımlarından gelen kaynaklardan bilgilenmeleri olduğunu düşünüyordu.[308] Dolayısıyla, yabancı sosyal demokratların Rusya'daki devrimci hareketin durumu hakkında kendi taraftarlarınca bilgilendirilmesini önemli ölçüde iyileştirmeye çaba harcadı. O zamanlar Berlin'de yaşayan Adoratski,[309] Kautsky'yi ve diğer Alman yöneticileri, Brüksel'de Popov USB Yürütme Kurulu'nu, Londra'da Litvinov İngiliz sosyalistleri sistematik olarak bilgilendirmekle görevliydi.

İlk bakışta Alman sosyal demokrat solunun Bolşeviklerin ge-

308 Bkz. B.A. Ajzin, *agy*, s. 749.

309 Bkz. *Lénine tel qu'il fut. Souvenirs de contemporains*, cilt I, Moskova, éditions en langues étrangères, 1958, s. 373.

rekçelerine kulak vermesi ve uluslararası sosyalist kamuoyunda onları desteklemesi doğal gözükebilir. Ne var ki olaylar tamamen farklı bir tarzda gelişti: Nitekim dili ve ortamı bilmesi ve kişileri tanıması nedeniyle Rus sorunları uzmanı olarak tanınan sol yöneticilerin en etkililerinden biri olan Rosa Luxemburg, 1912'de açıkça Lenin karşıtlarının en ön safında yer aldı. Aslında Rosa Luxemburg'un görüşlerinde bir değişiklik olmamıştı; bu, 1904'ten beri Bolşevikler hakkında geliştirmeyi sürdürdüğü görüşlerinin mantıksal bir devamıydı.

Lenin ile Rosa Luxemburg arasındaki karmaşık ve inatçı görüş ayrılıkları, henüz pek az incelenmiş bir konu olarak durmaktadır. Bunu burada ele alıp çözüme kavuşturmamız söz konusu değildir. Sorunun, Lenin'in USB'yle yazışmalarının ortaya koyduğu bir yanına işaret etmekle yetinelim.

Temmuz 1912'de, yeni bir olay, Rusya sosyal-demokrasisi içinde hüküm süren rahatsızlığı bir kez daha gösterdi. Polonya ve Litvanya Sosyal-Demokrasisi Yönetim Kurulu ile Varşova Komitesi arasındaki bölünme, Lenin ile Rosa Luxemburg arasındaki görüş ayrılıklarının büyüklüğünü USB'nin önüne koydu. Polonya ve Litvanya Sosyal-Demokrasisi saflarında örgütsel sorunlar konusunda 1908'de patlak veren çatışma, büyük ölçüde RSDİP'teki gelişmelere bağlıydı. Gerçekten de RSDİP'in Birlik Kongresi adı verilen Dördüncü Kongresi'nden itibaren, Polonya ve Litvanya sosyal-demokrasisi, RSDİP'e özerk bir örgüt olarak katıldı. Mutabık olmadığı Prag Konferansı'ndan sonra Yönetim Komitesi, yalnızca Lenin'le arasına mesafe koymakla kalmadı, aynı zamanda onun partisiyle her türlü ilişkisini de kesti. Yönetim Kurulu 1906 anlaşmasını yok kabul etti ve temsilcileri, ne Bolşevik Merkez Komitesi'ne ne de Menşevik Organizasyon Komitesi'ne girdi. Buna karşılık A. Malecki, J. Hanecki, Radek yönetimindeki muhalefet, RSDİP'le ve özellikle de Bolşevik Merkez Komitesi'yle ilişkilerini pekiştirmeye ve böylece, kendi faaliyetine tüzüksel bir destek sağlamaya çalıştı.

1912'den itibaren Polonya ve Litvanya sosyal-demokrasisinin iki fraksiyonu arasındaki bölünme fiili hale geldi: Bir yanda Tyszka, R. Luxemburg ("Zarzadowcy") önderliğindeki Yönetim Kurulu yandaşları, diğer yanda Varşova Komitesi ve *Gazeta Robotnicza* redaksiyonu tarafından temsil edilen ve "rozlamowcy" olarak anılan muhalefet. Yönetim Kurulu, Varşova Komitesi'nin dağıtıldığını ilan etti. Buna cevap olarak muhalefet grubunun yöneticileri, Yönetim Kurulu kararını temelsiz suçlamalar içeren kara çalıcı bir davranış olarak değerlendirerek, 9 Haziran 1912'de toplanıp bir geçici komite seçtiler ve 4 Ağustos için bir konferans çağrısı yaptılar.

Bu koşullarda R. Luxemburg çatışmayı, "bir süre önce Varşova'da meydana gelen bölünme", "politik hiçbir görüş ayrılığına dayanmayıp" aslında "birkaç kişinin disiplin eksikliğinden ve örgüt yıkıcı manevralarından" kaynaklanan bir bölünme değerlendirmesiyle USB Sekreterliği'ni bilgilendirerek, Enternasyonal'in gündemine getirmeye karar verdi. Yönetim Kurulu'nun imzasını taşıyan mektup, USB Sekreterliği tarafından tüm üye partilerin delegelerine iletildi. Bu sirküler, Prag Konferansı'yla ilgili polemiğin sona erişinden yalnızca birkaç ay sonra, Lenin'in, Enternasyonal önüne bir kez daha suçlu olarak çıkmasına yol açan can sıkıcı ikinci vesile oldu.

1912 Haziran sonlarında "rozlamowec" muhalefetinin merkezinin bulunduğu Krakov'a yerleşen Lenin, gelir gelmez Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'nin iç mücadelesinde gerek kulislerde, gerekse kamuoyunda aktif bir yer aldı;[310] doğrudan doğruya ve kişisel olarak Rosa Luxemburg'a muhalefete başladı. Nitekim Varşova Komitesi'nin USB Sekreterliği'ne cevabını bizzat kendisi iletti; beraberinde, sunumu itibarıyla taraflı, yanlış ve ikiyüzlü diye nitelediği Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi Yönetim Kurulu'nun metnine karşı kesin bir protesto da

310 Bkz. R.A. Ermolaeva, "V.I. Lenin i pol'skaja revoljucionnaja social-demokracija v 1912-1914 godah", *Novaja i novejsaja istorija*, 1960, No: 3, s. 76-87.

verdi. Varşova Komitesi'nin 18 Ekim 1912 tarihli bir diğer mektubuyla birlikte bu iki belge, Lenin'in talebi üzerine, görevine *ad litteram* [harfiyen] uygun davranan USB Sekreteri tarafından üye partilerin sekreterlerine sirküler yoluyla iletildi.

Lenin, Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi önderine karşı şikâyetlerini kamuoyuna açıkladı ve tutkulu ve fevri mizacıyla tanınan bu kişi, son derece keskin sözlerle tepki gösterdi. 20 Ekim 1912'de Rosa Luxemburg, partisinin Yönetim Kurulu'nun cevabını gönderdi ve bunun Fransızca ve İngilizceye çevrilerek USB delegelerine, 28 Ekim 1912'de yapılacağı ilan edilen yıllık toplantıdan önce iletilmesini istedi.[311] Yönetim Kurulu'nun cevabı, Lenin'in Polonya işlerine karışmasına şiddetle saldırıyor ve tüm faaliyetine ilişkin bir iddianame oluşturuyordu: Bolşevik önder bu cevap metninde "entrikacı", "provokatör", "bölücülük fanatiği" vb. olarak niteleniyordu. Bu belgenin üslubu öylesine yaralayıcıydı ki Huysmans bu biçimiyle dağıtımını reddetti ve bunu Rosa Luxemburg'a geri göndererek, ifadelerinin yumuşatılmasını ve sövgülerin çıkarılmasını istedi. Cevap metninin çevrilmesini ise Sekreterlik kesin olarak reddetti.[312] İki gün sonra Rosa Luxemburg gözden geçirilmiş metni Huysmans'a gönderdi. Değişiklik "individium/birey" sözcüğünün yerine "Genosse/Yoldaş" konmasından ibaretti. Bunun dışında her türlü içerik ve biçim değişikliği reddedilmişti; Yönetim Kurulu, Lenin'e yönelik uzun suçlama listesine dokunmamıştı.

R. Luxemburg'un Lenin'e karşı dışa vurduğu (Varşova Komitesi çatışmasının daha da beslemekten öte bir rol oynamayan) canlı öfke, sözlü saldırılardan ibaret kalmadı: Bolşevik lider,

311 Sekreterlik yazışmaları dökümü, Sicil 5, klasör. 46 (Rusya, Belge No: 10165).

312 Huysmans Arşivleri'nde kopyası bulunmayan bu mektubun özeti şöyle: "Lenin'in notu yalnızca Almanca olarak dağıtıma sokuldu. Zamanımızı başka ihtiyaçlar dolduruyor. Ayrıca belgeyi hâlihazırdaki aşırı yakışıksız haliyle iletemeyiz. Lenin'e de, yeterli sayıda gönderilmediği takdirde böylesi notların gelecekte dağıtıma sokulamayacağı uyarısı yapıldı. Büro'nun bütçesi böylesi konulara ayrılamaz." Huysmans Arşivleri, Döküm, Sicil V, klasör 46.

geçmişte müttefiki olan ve tıpkı kendisi gibi revizyonizme karşı mücadelesinde sonuna kadar giden R. Luxemburg'un şahsında, en ateşli denemese bile, en tehlikeli rakibini buldu.

Elbette elimizdeki belgeler bu temel sorunun, Lenin-R. Luxemburg ilişkilerinin özünü ele almamıza izin vermiyor; zira bunlar tek başına ele alındığında, kişisel düzeydeki çekişmeleri ön plana koyarak perspektifleri gözden kaçırma tehlikesi yaratıyor. Gerçekten de önemsiz gibi görünen çatışma, aslında ancak mevcut ideolojilerin incelenmesinin aydınlatabileceği daha derin nedenlere dayanıyor. Nitekim Varşova Komitesi olayı, bir çatışmanın nedeni değil dışavurumudur; bu çatışma başka sonuçlarının yanı sıra, USB'nin Rus birliğini sağlama doğrultusundaki Lenin'in ne arzuladığı, ne de hoşnut olduğu arabuluculuk eylemi üzerinde kayda değer bir etki yarattı ve bu bağlamda, Bolşeviklerin Enternasyonal içindeki konumları üzerinde ağır birtakım yansımaları oldu.

Varşova Komitesi'yle ilgili çatışmanın bir diğer sonucu da o zamana kadar mükemmel bir biçimde süregiden Lenin ile Huysmans arasındaki ilişkileri karartması oldu. Gerçekten de Huysmans'ın tarafsızlığı ve iyi niyeti, R. Luxemburg'un kışkırtmaları doğrultusunda hareket ettiği kuşkusuyla Lenin tarafından sorgulanır hale geldi. Bu kuşkuyu değişik olaylar besledi ve Lenin ile USB Sekreterliği arasındaki ilişkiler bir zaman için soğudu. Her şeyden önce, 28 Ekim 1912 günlü USB toplantısında, Lenin'in yokluğunda, gündemde olmamasına rağmen Rus sorunu ele alınıp tartışıldı. Bu toplantının resmî tutanağı yayınlanmadı. Lenin bu olgudan, Martov'un Menşevik gazetesi *Luc*'ta yayınlanan makalesi vesilesiyle haberdar oldu. Lenin şaşırıp endişelendi, zira Martov, bu toplantıdaki tartışmaları aktarırken, birinci olarak Plehanov'un bu bağlamda yalnızca Rus sosyal demokratlarının kendi içlerinde değil, ama aynı zamanda sosyalist-devrimcilerle birleşmesinin pek uzak olmadığını belirttiğine işaret ediyordu; ikinci olarak Alman delegesi Haase'nin toplantıda şöy-

le konuştuğunu yazıyordu: "Lenin Enternasyonal'i aldatıyor."[313] Huysmans'ın cevabı hemen gelmedi. Haase'nin açıklaması ve Huysmans'ın mektubu ancak 31 Aralık'ta gönderildi. Ne yazık ki USB'nin o toplantısında olup bitenlerin tam olarak aktarıldığı ve dolayısıyla büyük önem taşıyan bu gizli belgenin, Arşivler'de ancak bir özeti yer almakta.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1913-1914

Lenin, Huysmans'ın Rus işlerindeki tutumunu, onun Bolşeviklere karşı düşmanlığının[314] ve Rosa Luxemburg'un USB Sekreteri'ne yaptığı baskının bir sonucu olarak değerlendirdi.[315] Nitekim 1913 yılı boyunca Lenin'in USB ile ilişkileri birkaç mek-

313 Bkz. V. Lenin, "Lucse pozdno, cem nikogda", *Socinenija*, 5. Baskı, c. 22, s. 277-278.

314 Lenin ile Huysmans arasındaki bir diğer gerginlik konusu, Basel Uluslararası Kongresi'nde Varşova Komitesi'nin beş delegesi sorunu oldu. Bu beş delegenin yetki belgelerinin Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi Sekreteri tarafından reddedilmesi üzerine, onlar da RSDİP Sekreteri'ne başvurdular; RSDİP Sekreteri başvurularını olumlu karşılayarak onları istişari oyla kendi delegasyonuna ekledi. Kongrenin görkemini korumak ve savaşa karşı uluslararası sosyalizmin bu devasa gösterisini zayıflatabilecek her türlü tartışmayı ve can sıkıcı olayı bertaraf etmek isteyen USB, buna resmî bir onay vermese de RSDİP'in çözümüne karşı çıkmadı. Bu bağlamda, Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'nin Yönetim Kurulu'nun protestosu, ancak kongreden sonra dikkate alındı. RSDİP'in Basel Kongresi'ndeki delegelerinin Varşova Komitesi delegelerinin sunduğu yetki belgelerini onaylama hakkı olmadığını kabul eden Huysmans, bu nedenle beş delegenin adlarının yerine resmî tutanakta bunları X harfiyle belirtmeye karar verdi. Lenin'in onay ve işbirliğiyle, Rus delegasyonu USB nezdinde bu yöntemi protesto etti; ne var ki bu protesto dikkate alınmadı.
"5 X" dosyası Huysmans Arşivleri'nde.

315 Elbette Huysmans, Rosa Luxemburg'a yüksek değer biçiyordu ve onunla samimi bir dostluğu vardı. Hamilton Terrace ile yaptığı söyleşide (Londra, 23 Nisan 1943) Huysmans R. Luxemburg hakkında şöyle diyor: "Wir waren Gegner. Sie hat mich oft altaluert. Sie war hochgebildet. Wie schade, dass Sie nicht in Frankreich geboren war. Dort hätte Sie wirklichen Einfluss, namentlich über Jaurès haben können." [Çevirisi: Biz birbirimize muhaliftik. O sık sık benden üstün geliyordu. Yüksek eğitim sahibi biriydi. Ne yazık ki Fransa'da doğmadı. Orada gerçek etki sahibi olabilirdi, hele de Jaurès üzerinde.] (Daktilo edilmiş notlar. Huysmans Arşivleri).

tupla sınırlı kaldı. Delegelik görevine gelince, Lenin bunun yerine getirilmesini, o sıralarda Paris'e yerleşen Kamenev'e bıraktı.

Huysmans bu değişikliğin farkına vardıysa da buna pek önem vermedi. Yedi yıldır sürdürdüğü bu görev boyunca, haksız olduklarını veya konumlarının USB ilkelerine veya tutumlarına aykırı düştüğünü düşündüğü zaman taleplerini yerine getirmediği delegelerin kızgınlığına alışmak durumunda kalmıştı. Rus sosyalistleri arasındaki tüm bu çekişmeler, aralarındaki polemiğin şiddeti ve harareti, Huysmans'ın üzerinde taşınması güç bir duygu yarattıysa da Lenin, R. Luxemburg veya Plehanov gibi delegelere duyduğu saygıda bir azalmaya yol açmadı. Nitekim Rubanoviç'e 12 Kasım 1912'de yazdığı bir mektupta şöyle diyor: "Bir görevli olarak, tüm partilere aynı ölçüde saygı göstermek ve hizmet etmek zorundayım ve kimi zaman rakip partilerin, aynı parti içindeki fraksiyonlardan daha iyi anlaştıklarını alabildiğine şaşırtıcı bir biçimde tespit ettim." Ayrıca şunu da belirtiyor: "Tüm USB üyelerine borçlu olduğum saygıyı da biliyorum."[316]

Rus sosyal-demokrasisinin içinde bulunduğu durumu bilmekle birlikte, USB delegelerinin çoğunluğu buna çare bulmak için pek az çaba harcıyordu. Londra'da 13-14 Aralık'ta yapılması öngörülmüş (ve gündeminin ilk maddesine İngiltere'de sosyalizmin birleştirilmesi sorunu konmuş olan) USB toplantısına, [Rusya'da] sosyal demokratların birlik sorununu sunmaya kararlı olan Sekreter'in çabalarını, ancak Kautsky ve R. Luxemburg'un da içinde bulunduğu küçük bir azınlık destekliyordu.

Buna karşılık bu öneri, Rus sosyalistleri arasında güçlü bir tepki doğurdu. Bolşevikler dışında tüm gruplar ve fraksiyonlar, bundan hoşnut olduklarını ortaya koydu ve R. Luxemburg'un şahsında, kendilerine güçlü ve büyük saygınlığa sahip bir müttefik buldular. N.K. Krupskaya'nın 4 Aralık 1913 tarihli mektubunda şunları okuyoruz: "Uluslararası Büro'da Bolşeviklere

316 Huysmans Arşivleri, Rusya dosyası, Belge No; 10282.

karşı oyun oynanıyor. Büro'nun 13 Aralık toplantısında, Rosa Luxemburg, Lenin grubuna karşı bir açıklama yapacak. (Şimdi muhalefetten yana olan Varşova ve Lodz Yönetim Kurulu'nun hazırladığı) Polonyalıların açıklaması. Bund'cular, Letonyalı likidatörlerin (tasfiyecilerin) Merkez Komitesi ve likidatörlerin (tasfiyecilerin) Ağustos Organizasyon Komitesi, Rosa'nın bildirisini desteklemeye hazırlanıyor. Oraya hepsi kendi temsilcilerini gönderecek."[317]

Her ne kadar RSDİP içindeki değişik fraksiyonlar ve gruplar soruna doğal olarak ilgi gösteriyorsa da, Huysmans, USB delegelerinin çoğunluğunun, Londra'daki toplantının ortaya koyduğu gibi soruna kayıtsız kalmalarından kaygı duyuyordu. Bu toplantıda RSDİP delegesinin temsilcisi sıfatıyla Kamenev'in yerine bulunan Litvinov, mektuplarından birinde Lenin'e rapor verirken, yapılmış çalışmaları şöyle aktarıyor: "Her şey Huysmans'ın öngördüğü gibi geçti: Rus sorunu saat 5 ile 5:30 arasına sıkıştırıldı... Rus sorunu en sona itilmişti, dolayısıyla zaman darlığından bize zar zor söz verildi."[318] Görüşmeyi Kautsky açtı ve sunduğu karar tasarısı tartışmalardan sonra oybirliğiyle kabul edildi.

Bu karara göre USB, "Rus yoldaşlar arasında arabuluculuk görevi yapmaya hazırdı", zira "Rusya sosyal-demokrasisinin tüm fraksiyonlarının en acil görevinin, halihazırdaki zararlı ve cesaret kırıcı bölünmeye son vermek üzere, partinin birliğinin yeniden kuruluşu konusunda anlaşmak üzere ciddi ve dürüst bir girişimde bulunmak olduğunu" kabul ediyordu. Bu çerçevede USB Yürütme Kurulu, genel bir görüş alışverişi için, durumu aydınlatmak, görüş ayrılıklarının çapını ve niteliğini ölçmek ve ihtilaflı noktaların bütününü ele almak üzere, Rusya işçi hareketinin tüm örgüt ve fraksiyon temsilcilerinin katılımıyla bir kon-

317 Bkz. "Bol'seviki na Brjuksel'skom sovescanii. Dokumenty Instituta marksizma-leninizma pri C.K. K.P.S.S.", *Istoriceskij Arhiv* içinde, 1959, No: 4, s. 13.

318 *Agy*, s. 13.

ferans düzenlemekle görevlendirildi. Konferansta aradaki ayrılığın uzlaştırılamayacak kadar derin olduğu ortaya çıktığı takdirde, Yürütme Kurulu bir çözüm bulmak için, kendi görüşlerini Ağustos 1914'te Viyana'da toplanacak olan Uluslararası Sosyalist Kongre'ye sunacaktı.[319]

Son tahlilde, Litvinov'un üzüntüyle belirttiği aceleye getirme de oylanan karar da Bolşeviklerin ne lehine, ne de aleyhineydi. Gerçekten de zaman yokluğu R. Luxemburg'un, Bolşeviklerin mahkûm edilmesini içeren ve Rus sosyal-demokrasisinin birlik konferansının çağrılmasını talep eden karar tasarısını sunmasına engel oldu. R. Luxemburg, Kautsky'nin teklifiyle ilgili olarak son dakikada geri çekeceği bir değişiklik önergesi vermekle yetindi. Nitekim bu değerlendirme, Litvinov'un Lenin'e gönderdiği mektupta da açık bir biçimde dile getirildi: "Kautsky'nin karar tasarısı olmasaydı daha kötüsünün olacağını düşünüyorum. Kuşkusuz Rosa daha ustalıklı ve zararlı bir karar tasarısı sunacaktı. Delegelerin tam bir kayıtsızlık havasında olduğu, her birinin her an saate baktığı bir sırada, birliğe işaret eden herhangi bir karar tasarısı kabul edilebilirdi... Benim dile getiremediğim her şeyi, şimdi siz, Yürütme Kurulu size başvurduğunda ekleyebilirsiniz."[320]

Lenin, Litvinov'un bu değerlendirmelerini benimsedi. Gerçekten de USB'nin Rus sosyal demokratlarının iç işlerinde yetkisiz olduğunda ısrarcı olmak ve Kautsky'nin karar tasarısına muhalefet etmek, ciddi bir taktik hata olurdu. Buna karşılık, istişari nitelikte bir konferansa aktif bir biçimde katılmak, birlik sorununda tartışmaya, Bolşeviklerin sunduğu platform üzerinden girilmesine olanak verebilirdi. Bu nedenledir ki Lenin, USB'nin kararını hemen selamlamakla birlikte, Kautsky'nin bu toplantı-

319 Bu toplantının resmî tutanağı için bkz. *Supplément au Bulletin Périodique du B.S.I.*, yıl V, No: 11, s. 1-6.

320 *Istoriceskij Arhiv*, 1959, No: 4, s. 16.

daki "eski Sosyal Demokrat Parti öldü" ifadesini eleştirdi.[321] R. Luxemburg'un da karşı çıktığı bu değerlendirmeyi kabul etmek, birliğin ancak yeni bir partinin kuruluşuyla gerçekleşebileceğini kabul etmek anlamına gelirdi. Oysa Bolşevik taleplerin özü, tam da tabanda ve Rus sosyal-demokrasisinin biricik meşru organı olan RSDİP çevresinde birlikti. USB'nin kararıyla ilgili olarak, Lenin'in kaleme aldığı ve Bolşeviklerin platformunu temsil eden "örgütlü bir grup Marksist"in karar tasarısının ana fikri buydu. Londra toplantısının sona ermesinden birkaç gün sonra *Pravda*'da yayınlanan bu karar tasarısı, "İşçi Enternasyonali'nin kararını hararetle selamlıyor" ve yeni bir şey oluşturmanın söz konusu bile edilemeyeceğini, on beş yıl önce kurulduğu haliyle eski örgütü eksiksiz olarak yeniden oluşturmanın ve güçlendirmenin tek yol olduğunu kararlılıkla ilan ediyordu. Gelecekteki konferansa katılacak olanlara gelince, Bolşevikler "hiçbir durumda Rus işçileriyle bağı olmayan yurtdışındaki grupların değil, yalnızca ve münhasıran Rusya'da mevcut işçi örgütlerinin temsilcileri"nin kabul edilmesini istiyordu.[322]

1914 başlarından itibaren konferans hazırlığı, gerek USB Yürütme Kurulu'nun gerekse Rus örgütlerinin ve fraksiyonlarının ana uğraşılarından biri haline geldi. Bolşevikler tarafında bu sorunu bizzat Lenin üstlendi. 18 Ocak'ta Paris'e geldi ve aynı gün, Bolşevik gruba 14 Aralık 1913'te Londra'daki USB toplantısında alınmış kararları sundu. Bir hafta sonra Letonya sosyal-demokrasisinin Dördüncü Kongresi'ne katılmak üzere Brüksel'e gitti. Bu, USB Sekreteri'yle görüşmesine ve kendisinden Yürütme Kurulu'nun projeleri hakkında bilgi almasına vesile oldu. Aynı zamanda, Bolşeviklerin bakış açısını ayrıntılı olarak açıklama ve Huysmans'a öngörülen konferansa katılma iradeleri konusunda güven verme fırsatını buldu. Huysmans'ın

321 V.I. Lenin, *Horosaja rezoljucija i plohaja rec'*, *Socinenija*, 5. Baskı, c. 24, s. 211-213.

322 V.I. Lenin, *Rezoljucija o resenii Socialisticeskogo Bjuro*, *Socinenija*, 5. Baskı, c. 24, s. 233-235.

talebi üzerine, Lenin Brüksel'de kendi Merkez Komitesi ile Menşevik Organizasyon Komisyonu arasındaki anlaşmazlığın ana noktalarını ortaya koyan kapsamlı bir not kaleme aldı. Bu, Rus sosyalizmindeki bölünmenin öğretisel ve politik düzeydeki görüş ayrılıklarını, Leninci açıdan ortaya koyan temel bir belgedir.

Lenin bir hafta kaldıktan sonra Brüksel'den ayrıldı; bunun Huysmans'la son görüşmesi olduğunu bilmiyordu. Enternasyonal Sekreteri'yle yaptığı görüşmeler, yanlış anlamaları ortadan kaldırmaya ve 1912 öncesine damgasını vurmuş olan sıcak ve güvene dayalı ilişkilerin yeniden kurulmasına olanak verdi. Şuna da işaret edelim ki Lenin, izleyen aylarda ve birçok kez, Rus işçi hareketi lehine yaptıkları konusunda USB'ye ve onun Yürütme Kurulu'na kamuoyu önünde teşekkür etti. Nitekim Nisan 1914'te, USB'nin Londra'da yapılan son toplantısının resmî tutanaklarının yayınlanması vesilesiyle, Lenin, "Örgütlü Marksistler Temcilciliği" adına şu açıklamayı yapıyordu: "*Bulletin Périodique du Bureau International*'in 11. sayısının *Supplément*'ı [Uluslararası Büro Periyodik Bülteni 11. Sayısının Ek'i] elimize geçtikten sonra, Rusya Örgütlü Marksistler Temsilciliği, Uluslararası Sosyalist Büro'ya ve onun Yürütme Kurulu'na işçi hareketine verdikleri destek[323] ve onun birliğini sağlayarak bu hareketi güçlendirip sağlamlaştırma kaygısı için en derin şükranlarını sunmayı bir ödev bilir."

Yürütme Kurulu 30 Haziran 1914'te resmen Rusya sosyal demokrat gruplarının konferansı çağrısını yaptı; Konferans Brüksel'de 16-18 Temmuz'da toplanacaktı. Lenin Rusya'da sosyal demokrat birlik hakkında Bolşevik raporunu kaleme aldı; raporun girişinde, E. Vandervelde'nin Rusya'da yürüttüğü göreve övgüler düzdü: "Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi'nin raporunu sunmadan önce, bana verilen bu fırsattan

323 Bkz. V.I. Lenin, *Oeuvres*, c. 20, s. 243.

yararlanarak, Uluslararası Sosyalist Büro Yürütme Kurulu'nun Başkanı Vandervelde Yoldaşa, ülkemize yaptığı ziyaret ve Peterburg işçi hareketinin sorumlularıyla yaptığı kişisel görüşmeler için derin şükranlarımızı, örgütümüz adına sunmayı zevkli bir ödev sayıyorum. Vandervelde Yoldaşa, Enternasyonal'in önde gelen üyeleri ile Rusya'nın bilinçli ve önder işçileri arasında doğrudan ilişkilerin temellerini atan ve Rusya işçi hareketiyle ilgili nesnel verilerin, üç akımın, yani 'Pravda çevresinin' (bir diğer deyişle partimizin), 'likidatörlerin' ve 'sosyalist devrimcilerin' gazete redaksiyonlarından toplanmış verilerin yurt dışındaki sosyalist basında (*Le Peuple* ve *l'Humanité* gazetelerini kastediyoruz) yayınlanmasını başlatan ilk insan olarak daha da büyük bir şükran borçluyuz."

Lenin, Inessa Armand, M.F. Vladimirski, I.F. Popov'dan oluşan Bolşevik delegasyonunu özenli bir biçimde hazırladı. Konferans hazırlıklarıyla ilgili en küçük ayrıntılar konusunda Popov'dan bilgi alan Lenin, Brüksel'de I. Armand'ın okuyacağı Merkez Komitesi raporunu kaleme almakla yetinmedi; Bolşevik delegelerin tutumunu ve almaları gereken konumları belirledi ve gerekli her türlü belgeye sahip olup olmadıklarını denetledi.[324]

Lenin'in temel kaygılardan biri, Brüksel'e davet edilmiş gruplar arasında müttefikler bulmaktı ve bunun için, onların konumlarını Bolşevik delegasyonun konumlarıyla uyumlu kılmaktı. Başlangıçta yalnızca Letonya sosyal demokratlarına, Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'ne ve Polonya muhalefetine (Varşova ve Lodz Komitesi'ne) dayanabilirdi; ancak Rosa Luxemburg Polonya muhalefetinin Brüksel'e davet edilmesine karşı çıktı. Merkez Komitesi'nin talimatı üzerine Litvinov, USB'ye konferansın açılışından birkaç gün önce bir mektup göndererek, kendi sözleriyle ifade edecek olursak, "bu bir ültimatom niteliğindey-

324 Bkz. Gankin ve Fisher, *agy*, s. 127-131. *Istoriceskij Arhiv*, 1959, No: 4.

di" ve Polonya muhalefet temsilcilerinin davet edilmesini kesin bir biçimde talep etti.[325] Son dakikada konferansı tehlikeye düşürmemek için Yürütme Kurulu Bolşeviklerin bu talebini hemen kabul etti.[326]

"Birlik" adı verilen konferans çalışmaları, hareketli bir atmosferde dışarıya kapalı olarak yürütüldü. Uzun tartışmalardan sonra, Kautsky tarafından hazırlanan ve Yürütme Kurulu tarafından sunulmuş olan karar tasarısı, toplantıya katılan dokuz grubun temsilcileri tarafından kabul edilip imzalandı.[327] Bolşevik ve Letonya delegasyonları oylamaya katılmayı reddetti. USB Yürütme Kurulu'nun otoritesi, yine de başlangıçta I. Armand'ın sunduğu karşı karar tasarısını desteklemiş olan Litvanya Sosyal Demokrat Partisi'ni ve Polonya muhalefetini oylamaya katılmaya ikna edecek kadar yüksekti.

Konferansta Lenin'in yokluğu, delegelerin işaret ettiği ve Yürütme Kurulu üyeleri üzerinde can sıkıcı bir etki yaratan bu

---

325 *Istoriceskij Arhiv*, 1959, No: 4, s. 14.

326 Yine de Lenin, bu konferansın sonuçlarıyla ilgili ham hayaller beslemiyordu. Ta başından kendi taraftarlarının azınlıkta kalacağını ve dolayısıyla Brüksel'e gitmesinin bir yararı olmayacağını biliyordu. Kendisini, yakın bir gelecekte Viyana'da toplanacak olan bir sonraki Uluslararası Kongre'ye sakladı; bu kongrede kendi konumunu geniş katılımcı kitlesine sunmayı düşünüyordu.
Polonya muhalefetini temsil etmek üzere konferansa katılmak için Brüksel'e hareket etmeden önce Lenin'le görüşen Hanecki'nin tanıklığı çok açık.
"İlyiç öfkeliydi. İşi başından aşkındı ve şimdi de birtakım aptallıklarla uğraşmak zorundaydı. Konferansın herhangi bir sonuç vermeyeceğinden en küçük bir kuşku duymuyordu... İlyiç bir delegasyon göndermeye karar vermişti, ancak ne pahasına olursa olsun bizzat gitmek istemiyordu.
Onu şahsen konferansa katılması konusunda ikna etmeye çalıştığımı hatırlıyorum: Otoritesi büyüktü ve bu Menşevikleri etkileyebilir, taktiklerini değiştirtebilirdi. Ama İlyiç benim saflığımla alay etti: 'Menşevikler bizim yolumuzdan gitmeye karar verselerdi, bir konferans toplamaya gerek olmazdı. Tek arzuları, bana Enternasyonal'in önünde vaaz vermek, ama onlara bu zevki yaşatmayacağım. Ayrıca kaybedecek zamanım yok, gevezeliklerle uğraşacağıma çalışmayı yeğlerim...'" Bkz. *Lénine tel qu'il fut. Souvenirs de contemporains*, c. 1, s. 631.

327 Dokuz grup tarafından imzalanan bildiri biçimindeki karar, *Le Peuple* dergisinde yayınlandı, 20 Temmuz 1914, No: 201, s. 1. Konferanstaki gelişmeler için bkz. Gankin ve Fisher, *agy*, s. 104-107.

eksiklik[328], yeterince ustalıklı bir manevra yapmayı bilemeyen Bolşevik delegasyon için elverişsiz bir duruma yol açtı. (USB Sekreterliği nezdinde Lenin'in kişisel temsilcisi faaliyetinde her zaman kendisinden beklenen düzeyde görevini yerine getiremeyen) Popov, sorumluluk payını azaltmak için Vandervelde'yi ve özellikle kin boyutlarına ulaşan bir öfkeyle eleştirdiği Huysmans'ı günah keçisi haline getirmeye çalıştı. Bu nedenledir ki Lenin'e mektuplarında, konferans çalışmalarının akışını aktarırken, kendi delegasyonunun birtakım hatalar yaptığını bulanık bir ifadeyle kabul etmekle yetindi; buna karşılık, konferansa katılan USB delegelerini tutkulu ve ateşli bir biçimde suçladı.[329]

Lenin'in bu bilgilere ne kadar itibar ettiğini bilemiyoruz, zira Popov'la yazışmaları yayınlanmamıştır; bildiğimiz, Brüksel'de kabul edilen karara ilişkin değerlendirmesidir.[330]

Ancak ne Lenin'in ne de USB'nin bir daha bu karara eğilme olanağı olmadı, zira konferansı izleyen haftalarda, çok ciddi bambaşka bir sorun aniden ortaya çıktı: Savaş.

Lenin, USB'nin 29 Temmuz 1914'te yapılan tarihi toplantısına katılmak üzere Brüksel'e gidemedi. Zaten bir ay önce, USB delegeliği yetkisini Litvinov'a devretmişti. Dolayısıyla Lenin ile Huysmans arasındaki ilişkilere son veren savaşın başlaması oldu; aynı şekilde savaş bir başka gelişmeyi de hızlandırdı: Uluslararası

328 Popov'la karşılaşan Huysmans'ın kendisine yönelttiği ilk soru şu oldu: "Lenin geldi mi, gelecek mi? Neden gelmedi? Samimi soruyorum neden?" Popov'un cevabı şöyleydi: "Delegasyonu Merkez Komitesi belirledi; Lenin'i neden seçmedi bilmiyorum." *Istoriceskij Arhiv*, 1959, No: 4, s. 25. Konferans sırasında, Lenin'in Brüksel'de olduğu, ama toplantıya katılmak istemediği söylentisi dolaştı. Bu söylentilere son vermek üzere, Lenin Poronin'den USB'ye bir telgraf çekererek, Vandervelde'nin Rusya gezisiyle ilgili belgelerin kendisine gönderilmesini istedi. Lenin ve Petrovski'nin imzalarını taşıyan bu telgraf Huysmans Arşivleri'nde bulunmuyor. Bu konuda bkz. *Vospominanija o V.I. Lenin*, c. 1, Moskova, 1956, s. 543; ayrıca Popov'un mektubu, *Istoriceskij Arhiv*, 1959, No: 4, s. 30.

329 *Istoriceskij Arhiv*, 1959, No: 4, s. 33-34.

330 V.I. Lenin, *Socinenija*, c. 21, s. 97.

kongrelerin tümünde yüceltilen enternasyonalizm söylemi, olayların sınavına dayanamadı.

İdeolojik yönelimde derin görüş ayrılıklarına rağmen, karşılıklı sempatinin damgasını vurduğu on yıllık işbirliğinin ardından, Lenin-Huysmans ilişkilerinin Ağustos 1914'ten sonra aldığı durum, aslında uluslararası işçi hareketinde başlayan bölünmenin özel bir dışavurumundan ibarettir.

Lenin bakımından "merkezciler", geleneksel Sosyalist Enternasyonal taraftarları, uluslararası ilişkileri yeni bir temel üzerinde tekrar kurabilmek için sol unsurları bir araya getirme planının önündeki ana engellerden birini oluşturuyordu. Yine de USB'den kopuş henüz resmî değildi. Litvinov 1918'e kadar Huysmans ile birtakım ilişkileri korudu. Ancak kendisi bakımından söz konusu olan, USB'nin planlarından haberdar olmak ve bunları boşa çıkarmaya çalışmaktı. Savaş sırasında Lenin'in kaleme aldığı polemik yazılarında, mektuplarında, Kautsky'den sonra en çok Huysmans'ın adı geçer. Huysmans'ın uluslararası sosyalist ilişkileri yeniden kurma girişimleri, konum alışları, savaşa ilişkin yorumları, Lenin tarafından sistemli bir biçimde eleştirilerek reddedildi. 1916'dan itibaren de USB'den kopuş, Lenin'in Zimmerwald solunun önüne koyduğu şartlardan biri haline geldi.

KAYNAKÇA
ÖZGÜN KAYNAKLAR[331]

1- RAPORLAR:

Compte rendu du Congrès International Ouvrier Socialiste, Paris 15-20 Temmuz 1889, Comité National de la Fédération des Travailleurs Socialistes de France, Paris, 1891, (Mümküncüler Kongresi).

Protokoll des Internationalen Arbeiter-Kongresses zu Paris, Temmuz 1889, Worlein und Comp. Nürnberg, 1890 (Marksistler Kongresi).

Compte rendu analytique. Congrès international ouvrier socialiste, Brüksel 16-23 Ağustos 1891, Belçika Sekreterliği, Brüksel, 1893.

Protokoll des Internationalen Arbeiter Kongresses in der Tonhalle, Zürich, 6-12 Ağustos 1893, Schweizerischen Grutlivereine, 1894.

Report of Proceedings, International Socialist Workers and Trade Union Congress, Londra, 1896, 20th Century Press Ltd., Londra, 1896.

Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen Sozialistischen Arbeiter- und Gewerkschafts-Kongresses, Londra 27 Temmuz - 1 Ağustos 1896, Expedition der Buchhandlung Vorwärts, Berlin, 1896.

Compte rendu analytique, Cinquième Congrès socialiste international, Paris 23-27 Eylül 1900, Société Nouvelle de Librairie et d'Edition, Paris, 1901.

Compte rendu sténographique non officiel, Congrès socialiste international, Paris 23-27 Eylül 1900, Paris, 1901.

Compte rendu analytique, Sixième Congrès socialiste international, Amsterdam 14-20 Ağustos 1904, B.S.I., Brüksel, 1904.

Compte rendu analytique, VIIe Congrès socialiste international, Stuttgart 16-24 Ağustos 1907, B.S.I., Gand, 1911.

Compte rendu analytique, Huitième Congrès socialiste international, Kopenhag 28 Ağustos-3 Eylül 1910, B.S.I., Gand, 1911.

Compte rendu analytique du Congrès socialiste international extraordinaire, Basel 24-25 Kasım 1912, B.S.I.'nin *Bulletin périodique*, No: 10, 1912.

Internationaler Sozialisten-Kongress, Wien, 1914, Vorwärts, Berlin. (Hiçbir zaman toplanmamış kongreyle ilgili belgeler derlemesi.)

Conférence socialiste internationale, Zimmerwald, Paris, 1915.

331 Burada, İkinci Enternasyonal arşivleriyle ilgili olarak, tüketici bir döküm vermek değil, başvurulabilecek belge türleri gösterilmek istenmiştir.

Manifeste et résolutions de la conférence internationale des femmes socialistes, Bern, Mart 1915.

Stockholm Report, Organizasyon Komitesi, Forlag, Stockholm, 1918.

Inter-Allied Socialist and Labour Conference, Londra, 28 Haziran 1918.

Les résolutions de la conférence internationale, Berne, éd. Nouvelle, Paris, 1919.

Rapport du Secrétariat international au Congrès de Genève, Temmuz 1920.

Compte rendu, Cenevre 31 Temmuz-5 Ağustos 1920 Uluslararası Sosyalist Kongresi, Brüksel, 1921.

Compte rendu sténographique, 16e Congrès socialiste national, Paris, Nisan 1919.

Protokoll über der Verhandlungen der Ausserordentlicher Parteitages, Leipzig 30 Kasım-6 Aralık 1919, Freiheit, Berlin, 1920.

Compte rendu sténographique, 17e Congrès socialiste national, Strasbourg, 1920.

Protokoll über der Verhandlungen der Ausserordentlicher Parteitages, Halle 12-17 Ekim 1920, Freiheit, Berlin, 1920.

Compte rendu sténographique, 18e Congrès socialiste national, Tours, Aralık 1920.

Internationale Sozialistische Kommission zu Bern, R. Grimm (Verf.), No: 1-5, 21. Eylül 1915-Şubat 1917.

Beschlüsse der Internationalen sozialistischen Konferenz im Wien, 22-27 Şubat 1921, Viyana.

The Second and Third Internationals and the Vienna Union, Labour Publishing Co., Londra, 1922.

Congrès ouvrier socialiste international de Hamburg, 21-25 Mayıs 1923, Londra, 1923.

Le Mouvement Socialiste International, Jean LONGUET, *Encyclopédie Socialiste, Syndicale et Coopérative de l'Internationale Ouvrière* içinde, Compère-Morel (redaktör), Quillet, Paris, 1913.

Grand dictionnaire socialiste, Compère-Morel (redaktör), Pub. Sociales, Paris, 1924.

2- ULUSLARARASI SOSYALİST BÜRO (BSI) BELGELERİ:

Les Congrès socialistes internationaux, Gündemler ve Kararlar, B.S.I., Volksdrukkerij, Gand, 1902.

Congrès socialiste international d'Amsterdam, Raporlar ve karar tasarıları, B.S.I., Brüksel, 1904.

L'Organisation socialiste et ouvrière en Europe, Amérique et Asie, B.S.I., Brüksel, 1904.

B.S.I., Réunion Plénière, 4-5 Mart 1906, Brüksel, 1906.

B.S.I., Réunion Plénière, 10 Kasım 1906, Brüksel, 1906.

Rapport du Secrétariat, Aralık 1906 ve Ocak 1907 ayları, B.S.I., Brüksel, 1907.

Rapports soumis au Congrès socialiste international de Stuttgart, 1904-1907 yılları faa-

liyetleri için Avrupa, Avustralya ve Amerika sosyalist örgütleri tarafından sunulmuştur, B.S.I., Brüksel, 1907.

Propositions et Projets de résolutions avec rapports explicatifs, Stuttgart Uluslararası Sosyalist Kongresi 18-24 Ağustos 1907, B.S.I., Brüksel, 1907.

Rapport du Secrétariat, B.S.I., Brüksel, 1908.

Compte rendu officiel de la 2e réunion des journalistes socialistes, B.S.I., Brüksel, 1908.

Bulletin du Bureau Socialiste international (üç dilde), Redaktör: C. Huysmans, B.S.I., Brüksel.
1. Yıl (No: 1-6), 1909.
2. Yıl (No: 7-10), 1911.
3. Yıl (No: 11 ve Eki), 1913.
(No: 12, Lahey), 1917.

Rapport sur les mouvements ouvriers et socialistes 1907-1910, Kopenhag Uluslararası Kongresi üyesi partiler, B.S.I., Brüksel, 1910.

Systematic list of Trade Union Papers, 1911.

Memorandum on the application of the British Socialist Party for separate affiliation to the International Bureau, B.S.I., Brüksel, 1912.

Regulations of the Congresses and of the Bureau, Statutes of the Interparliamentary Committee, B.S.I., Brüksel, 1912 (üç dilde).

Manifest of the Executive Committee to the Affiliated Parties, B.S.I., Lahey, 1916.

3- RAPORLAR, MANİFESTOLAR VE KARARLAR, BROŞÜRLER, DAVETİYELER VB.

Invitation, Paris Uluslararası İşçi Kongresi'ne, 1889.

Invitation, Brüksel Uluslararası İşçi ve Sosyalist Kongresi'ne, 1891.

Rapport Almanya sosyal demokrat hareketi üzerine Brüksel Uluslararası İşçi Kongresi'ne, Lille, 1891.

Rapport, İşçi Kooperatifi delegelerinin, Brismée, Brüksel, 1892.

Die Sozialdemokratie in Dänemark, Bericht en den Internationalen sozialistischen Arbeiterkongress zu Zürich, Kopenhag, 1893.

Report of the Socialist Labor Party of the United States Uluslararası Sosyalist İşçi Kongresi'ne, Zürih, 1893.

The Labour Church in England, Londra Kongresi'ne sesleniş, 1896.

Rapport İtalyan Sosyalist Partisi, Milano, 1896.

Rapport Hollanda sosyalist hareketi hakkında, 1893-1896.

Rapports nationaux Londra Kongresi'ne, Polonya, Avusturya, İsveç, Çekoslovakya, Danimarka, Amerika Birleşik Devletleri, İsviçre, Rusya ulusal raporları, 1896.

La coopération au point de vue socialiste, Londra Kongresi'ne Rapor, 1896.

De Zurich à Londres, Londra Uluslararası Kongresi'ne Alman işçi hareketi hakkında rapor, 1896.

Les Révolutionnaires au Congrès de Londres, Anarşist Konferanslar, éd. Temps Nouveaux, Paris, 1896.

India at the International Socialist Congress, Dadabhai Naoroji, 1904.

Colonies and Dependencies, H.M. Hyndman'ın Amsterdam Kongresi'ne raporu, 20th. Century Press, Londra, 1904.

Rapport politique au Congrès, G. ROUANET (Fransız Sosyalist Partisi), 1904.

Congrès anarchiste tenu à Amsterdam, Ağustos 1907, Paris, 1908.

The International Demonstration of May 1, B.S.I., Brüksel, 1906.

La Fondation du Parti social-démocrate des Pays-Bas, Kopenhag Kongresi'ne rapor, 1910.

Parti ouvrier social-démocrate tchèque d'Autriche, B.S.I., Brüksel, 1912.

Invitation Viyana Uluslararası Sosyalist Kongresi'ne, Ağustos 1914.

Bericht des Partei-Vorstandes der sozial-demokratischen Partei Deutschlands an den Internationaler Sozialisten Kongress in Wien, 1914.

Rapports et documents Viyana Uluslararası Sosyalist Kongresi'ne sunulan, Ağustos 1914.

Memorandum on War Aims, 28 Aralık 1917, İngiliz İşçi Partisi ve TUC.

Der Leipziger Kongress der U.S.P. und die Kommunistische-Internationale Westeuropaisches Sekretariat der Kommunistischen Internationale, Berlin 1920.

Rapport: "Fransız Sosyalist Partisi ve Enternasyonal", L.-O. Frossard, Lib. de l'Humanité, Paris, 1920.

ANILAR

Balabanova, Angelica, *My Life as a Rebel*, Harper, New York, 1938.

Bebel, August, *Aus Meinem Leben*, Dietz Nachf, Stuttgart, 1911.

Bernstein, E., *Sozialdemokratische Lehrjare*, 1872-1888, Bücherkreis, Berlin, 1928.

BRAUN, Lily, *Memoiren einer Sozialistin*, Langen, Münih, 1911.

De Leon, Daniel, *Flashlights of the Amsterdam International Socialist Congress*, Labor News Co., New York, 1904.

De Mann, Henri, *Cavalier Seul*, éd. du Cheval Ailé, Cenevre, 1948.

Hillquit, Morris, *Loose Leaves from a Busy Life*, MacMillan, N.Y., 1934.

Hill, E. ve MUDIE, D., *The Letters of Lenin*, Harcourt Brace, N.Y., 1937.

Hyndman. H.M., *The Record of an Adventurous Life*, MacMillan, N.Y., 1911

Further Reminiscences, MacMillan, Londra, 1912.

Kautsky, Luise, *Rosa Luxemburg – Letters from 1896 to 1918*, MacBride, N.Y., 1925.

Liebknecht, K., *Lettres du fond de la Geôle*, l'Humanité, Paris, 1924.

Scheidemann, P., *Memoirs of a Social Democrat*, Hodder and Stoughton, Londra, 1929.

Severing, Carl, *Mein Lebensweg*, Graven verlag, Köln, 1950.

Troelstra, P.J., *Gedenkschriften*, Querido, Amsterdam, 1931.

Trotsky, Léon, *My Life*, Scribner, N.Y., 1930.

Vandervelde, Emile, *Souvenirs d'un militant socialiste*, Denoël, Paris, 1939

Le mouvement socialiste, 1899-1905.

İNCELEMELER

Antioco, Mura Giovanni, *L'Internazionale e la Guerra*, Gastaldi, Milano-Roma, 1952.

Aveling, Edward, *Wilhelm Liebknecht and the Social Democratic Movement in Germany*, 20th Century Press, Londra, 1896.

Axelrod, Paul, *Die Russische Revolution und die Sozialistische Internationale*, Zwing, Jena, 1932.

Beer, Max, *Fifty Years of International Socialism*, MacMillan, New York, 1936. *Sozialistische Dokumente des Weltkrieges*, Karlshorst, Berlin, 1915.

Bernstein, Eduard, *Evolutionary Socialism*, Londra, 1909. Birinci baskı 1898.

Bevan, Edwyn, *German Social Democracy during the War*, Unwin, Londra, 1918.

Bordeau, J., "Le congrès socialiste international" *Revue des Deux Mondes*, Paris, Kasım-Aralık 1900, cilt: 162, s. 639-663

"Au congrès d'Amsterdam", 1904, cilt: 23, s. 276-301.

"L'Internationale socialiste au Congrès de Stuttgart", 1907, cilt: 51, s. 641-663.

Borkenau, Franz, *The Communist International*, Faber and Faber, Londra, 1938.

Socialism, National or International, Routledge, Londra, 1943.

European Communism, Faber and Faber, Londra, 1953.

Boulanger, Omer, *L'International socialeste a vécu*, Ollendorf, Paris, 1915.

Brand, Carl, *History of the British Labour Party*, Stanford University Press, California, 1953.

Burns, C. de Lisle, "The War Aims of Labour", *A History of the Peace Conference of Paris* içinde, cilt: 1, 1920.

Desanges, P. ve M., *Vie de Jaurès*, Crès, Paris, 1924.

Destrée, Jules, *Les socialistes et la Guerre européenne*, Van Oest, Brüksel, 1916.

Dolléans, E., *Mouvements ouvrier et socialiste*, Chronologie et Bibliographie, éd. ouvrières, Paris, 1950.

Une histoire du mouvement ouvrier, Colin, Paris, 1954.

Dommanget, Maurice, *Histoire du Premier Mai*, Société Universitaire d'éditions, Paris, 1953.

Dutt, R. Palme, *The Two Internationals*, Unwin, Londra, 1920.

Ensor, R.C.K., *Modern Socialism*, Harper, New York, 1904.

Fainsod, Merle, *International Socialism and the World War*, Cambridge, 1935.

Fester, Richard, *Die International (1914-1919)*.

Follows, J.W., *Antecedents of the International Labour Organization*, Clarendon Press, Oxford, 1951.

Francke, K., "The Attitude of the Socialist Party in Germany", *The Nation*, 1887-1891, cilt: 53, s. 98.

Frossard, L.-O., *De Jaurès à Lénine*, Nouvelle Revue Socialiste, Paris, 1930.

Gankin Olga ve Fisher, H., *The Bolsheviks and the World War - The Origin of the Third International*, Stanford University Press, 1940.

Glasier, J. Bruce, *James K. Hardie*, National Labour Press, Londra, 1916.

Grunberg, Carl, *Die Internationale und der Weltkrieg*, Leipzig, Hirschfeld, 1916. *Die Zimmerwalder Bewegung* von A. Balabanova, 1928.

Guérard, Eugène, *Le Congrès de Londres*, Allemane, Paris, 1896.

Guillaume, James, *L'Internationale*, documents et souvenirs, Paris, 1909.

Hamon, L., *Le Socialisme et le Congrès de Londres*, Paris, 1897.

Hardie, J.K., "The International Socialist Congress", *Nineteenth Century*, Temmuz-Aralık 1904, cilt: 56, s. 559-570.

"The Socialists at Amsterdam", *The Spectator*, 1904, cilt: 93.

Humphrey, A.W., *International Socialism and the War*, King, Londra, 1915.

Hutchinson, K., *The Decline and Fall of British Capitalism*, Cape, Londra, 1951.

Huysmans, Camille, *The Policy of the International*, Allen and Unwin, Londra, 1916.

Address Hollanda Sosyal Demokrat Partisi Olağanüstü Kongresi'ne, Arnhem, Ocak, 1916.

Hyndman, H.M., *The Evolution of Revolution*, Bone and Liveright, New York, 1921.

Hyndman, R.T., *The Last Years of H.M. Hyndman*, Brentano, New York, 1924.

Jaurès, J.L., *Etudes socialistes*, éd. des Cahiers, Paris, 1901.

Pages choisies, Vibert, Paris, 1922.

Kautsky, Karl, *The Road to Power*, Kerr, Chicago, 1909.

Die Internationalitat und der Krieg, Singer, Berlin, 1915.

Kay, John de, *L'Esprit de l'Internationale à Berne*, söylev özetleri ve karar metinleri, Paris, 1919.

Kennedy, J.C., "The Stuttgart Congress", *Journal of Political Economy*, Ekim, 1907, cilt: 15, s. 489-491.

Kirkup, T., *A History of Socialism*, Black, Londra, 1906.

La Chesnais, P.G., *Le Groupe socialiste du Reichstag et la déclaration de guerre*, Colin, Paris, 1915.

Laidler, Harry W., *A History of Socialist Thought*, Crowell, New York, 1927.

Social-Economic Movements, Crowell, New York, 1951.

Laskine, Edmond, *Le Socialisme national*, Paris, 1917.

Laveleye, E. de, *Le Socialisme contemporain*, Paris, 1893.

Lénine, V.I., *The Imperialist War* ve *The Failure of the Second International* bölümleri *Collected Works* 18. Cilt, International Publishers, N.Y., 1911.

Lenz, J., *The Rise and Fall of the Second International*, International Publishers, N.Y., 1932, (komünist bakış açısı).

Lerwin Lewis L., *Labour and Internationalism*, MacMillan, 1929.

The International Labour Movement, Londra, 1953.

Les Socialistes de Zimmerwald et la guerre, Comité pour la reprise des relations internationales, Paris, 1916.

Louis, Paul, *La crise du socialisme mondial*, Alcan, Paris, 1931.

Histoire du socialisme en France (1789-1945), Rivière, Paris, 1946.

Histoire du Mouvement syndical en France, Valois, Paris, 1948.

Levy-Bruhl, Lucien, *Jean Jaurès*, Rieder, Paris, 1924.

MacDonald, James R., *The Socialist Movement*, Holt, New York, 1911.

Markham, S.F., *A History of Socialism*, Black, Londra, 1930.

Maxe, Jean, *De Zimmerwald au Bolchevisme*, Bossard, Paris, 1920.

Mehring, Franz, *Geschichte der Deutsche Sozialdemokratie*, Dietz, Stuttgart, 1897.

Michels, Robert, "Die deutsche Sozialdemokratie in Internationalen Verbande", *Archiv für Soziale Wissenschaft und Soziale Politik* içinde, Temmuz, 1907, cilt: 25, s. 148-231.

Milhaud, Edgar, *Le Congrès socialiste de Stuttgart*, Bellais, Paris, 1907.

Narodezki, André, *Devant la guerre: la faillite des trois internationales*, Pedone, Paris, 1922.

Pease, Margaret, *Jean Jaurès*, Huebsch, New York, 1917.

Porte, H. de la, *Les leçons de Stuttgart*, Paris, 1908.

Postgate, R.W., *The Workers' International*, Londra, 1920, Swarthmore Press.

Pressensé, François de, "Le congrès socialiste international de Londres", *Revue des Deux Mondes*, Eylül-Ekim 1896, cilt: 137, s. 142-165.

Price, John, *The International Labour Movement*, Oxford University Press.

Renaudel, Pierre, *L'Internationale à Berne*, Grasset, Paris, 1919.

Rezanof, Colonel, *La Troisième Internationale Communiste*, Bossard, Paris, 1922.

Rosmer, Alfred, *Le Mouvement ouvrier pendant la guerre*, Lib. du Travail, Paris, 1935.

Shadwell, A., *The Socialist Movement (1824-1924)*, Allan, Londra, 1925.

Slice, Austin van der, *International Labour Diplomacy and Peace (1914-1918)*, University of Pennsylvania, 1941.

Sombart, Werner, *Socialism and the Social Movement*, Dent, Londra, 1909.

Souvarine, Boris, *Stalin, aperçu historique du Bolchevisme*, Plon, Paris, 1935.

Stekloff, G.M., *History of the First International*, Lawrence, Londra, 1929.

Sturmthal, Adolf, *The Tragedy of European Labour*, Columbia University Press, 1943.

Tiltman, H., *J. Ramsay MacDonald*, Stokes, New York, 1929.

Walling, Ed., *The Socialism of Today*, Holt, New York, 1916.

Walling, W.E., *The Socialists and the War*, Holt, New York, 1915.

Zévaès, Alexandre, *Le Parti Socialiste de 1904 à 1923*, Rivière, Paris, 1923.

Histoire des partis socialistes en France, Rivière, Paris, 1923.

SÜRELİ YAYINLAR

Bordeau, J., "Le congrès socialiste international", *Revue des Deux Mondes*, Kasım-Aralık 1900, cilt 162, s. 639-663.

"Au Congrès d'Amsterdam", 1904, cilt 23, s. 276-301.

"L'Internationale socialiste au congrès de Stuttgart", 1907, cilt 51, s. 400-429.

"L'Internationale socialiste au congrès de Copenhague", 1910, cilt 59, s. 641-663.

Francke, K., "The Attitude of the Socialist Party in Germany", *The Nation*, 1887-1891, cilt 53, s. 98.

Hardie, T. K., "The International Socialist Congress", *Nineteenth Century*, Londra, Temmuz-Aralık, 1904, cilt 56, s. 559-570.

"The Socialists at Amsterdam", *Spectator*, 1904, cilt 93.

Kennedy, J. C., "The Stuttgart Congress", *Journal of Political Economy*, Ekim, 1907, cilt 15, s. 489-491. Michels, Robert, "Die deutsche Sozialdemokratie in internationalen Verbande", *Archiv für Soziale Wissenschaft und Sozial Politik* içinde, Temmuz, 1907, cilt 25, s. 148-231.

North American Review, "International Socialist Congress", Kasım 1907, cilt 186, s. 463-466.

"Bebel and the Social Democratic Party", Kasım, 1906, cilt 183, s. 1062-1067.

Pressensé, François de, "Le congrès socialiste international de Londres", *Revue des Deux Mondes*, Eylül-Ekim 1896, cilt 137, s. 142-165.

Der Kampf, Sozialdemokratische Monatschrift.

The International Socialist Review, Kerr, Chicago, 1909-1912.

Sosyalizmin ve sosyal demokrasinin tarihinde, 34 yıllık önemli bir kesit. İkinci Enternasyonal'in 1889'dan 1923'e uzanan tarihi. Kitabın önsözünü kaleme alan Georges Bourgin'in ifadesiyle, "uluslararası sosyalizm tarihinin en acılı uğraklarından biri".

Peki, onu böylesine "acılı" kılan ne?

Patricia van der Esch, Enternasyonal'in kongre tutanaklarına, özellikle Fransız ve Alman sosyalistlerin kaleme aldığı raporlara, süreli yayınlara, anılara, mektuplara, biyografilere ve Enternasyonal'le ilgili her tür belgenin içine dalarak bu sorunun peşine düşüyor.

Anarşizmle hesaplaşma, devrimci ve reformcu seçenekleri ortaya koyan liderler arası yaşanan tartışmalar, genel grev tartışmaları, Birinci Dünya Savaşı öngününde ulusal çıkarları gözeten görüşler ile enternasyonalist görüşler arasındaki çatışmalar ve savaşa ilişkin tutum, sosyalist dönüşüme dair arayışlar İkinci Enternasyonal'in siyasal ve ideolojik gündeminde yer alırken, bir yanda da örgütsel çekişme ve çatışmalar var: Enternasyonal'de hangi ülke kaç delegeye sahip olacak? Seçim tarzı nasıl belirlenecek? Oy oranları nasıl dağılacak vb. Ve tabii Bebel, Bernstein, Huysmans, Jaurès, Kautsky, Lenin, Liebknecht, Luxemburg, Plehanov, Vaillant, Vandervelde, Zetkin gibi önderler...

Sosyalist literatürde üzerinde yeterince durulmayan İkinci Enternasyonal'in tarihine yönelen bu kitap, sosyalizmin 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki artılarını ve eksilerini inceleyen çalışmalara önemli bir katkı niteliğinde.

Kitaba eklediğimiz Lenin-Huysmans mektuplaşmalarına ilişkin değerlendirmeler, Lenin'in İkinci Enternasyonal içindeki çalışmalarını göstermenin yanı sıra, Rusya sosyal demokrasisi içinde Bolşevik-Menşevik ayırımıyla ilgili yaklaşımları da ilk kez dikkat odağımıza getirmektedir.

"Geçmişten Geleceğe **Sosyalizm**" dizimize dâhil ettiğimiz bu yapıtla, sosyalizm ve sosyalist mücadele tarihinin farklı kesitlerine eğilen, üzerinde düşünmeye ve tartışmaya açık önemli metinleri Türkiyeli okurların dikkatine sunmaya devam ediyoruz.

28 TL. KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-410-2

Yordam Kitap

YordamKitap YordamKitap YordamKitap